

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 01615

BAYM GEROYSH FUN
ATLANTIK

Rosa Palatnik

*Permanent preservation of this book was made possible
by Dr. Simon & Ilene Horenstein
in memory of
their parents*

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

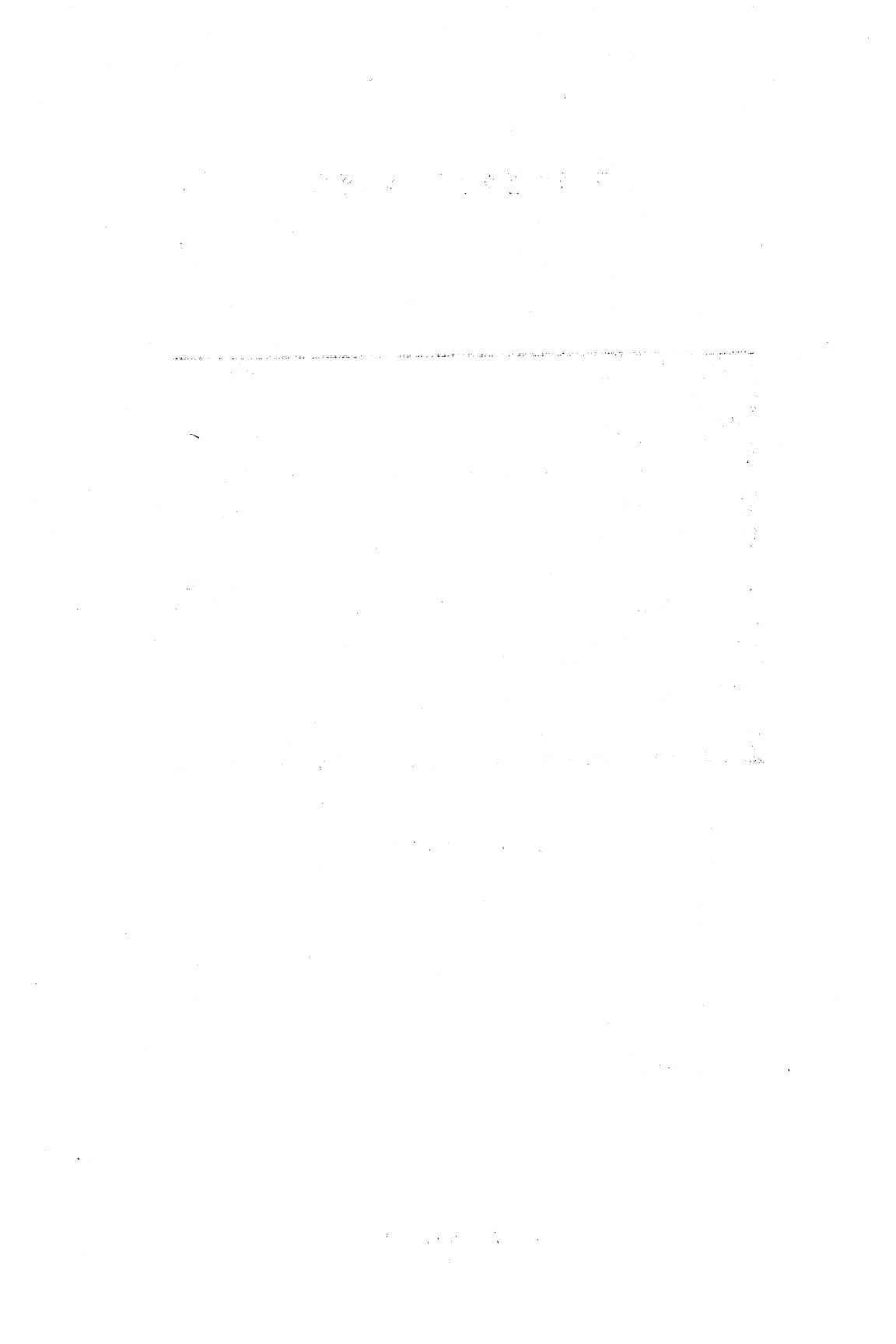
ראזע פאלאטניק

ניים גערדיש
פון
אטלאנטיק

דער צווייטער

ISBN:0-657-01615-2
Old Call No.,96-340 v.

RIO DE JANEIRO
1956

אפרופן וועגן ראזע פאלאטיק'ס בוך

„קראשניק ריא“

„סיאיז מחש א נחת צו לייענען ראזע פאלאטיק ויקס דערציילונגען וועלכע פארמאגן א רייכן לשון און א בילדערישקייט וואס איבעראשט. בכלל איז אן ענטדעקונג פאר אונדז דאס דאזיקע בוך, וואס שטעלט אונדז אין קאנטאקט מיט א טאלאנטפולער יידישער בעלעטריסט.“

„אידישע צייטונג“ כוענאס אירעם.

„פיין פארטראכטע דערציילונג. די טיפן פיין געשילדערט — אריינגעקוקט טיף אין די נשמות פון די העלדן“

ד.ר. ש. מארגנאשעם

„ראזע פאלאטיק איז א באגאבטע דערציילערין. אירע דערציילונגען ווייזן נישט נאָר, אַז זי באַזיצט עכטן טאַלאַנט נאָר אויך אינטערעסאַנט טקייט — אַ סימן פון גרויסן ערנסט און איינגעבוירענער אינטעליגענץ, קלוגשאַפט.“

י. י. פינאָל — „קענדער אַדלער“

„א באַזונדערן נייגער רופן אַרויס ראַזע פאַלאַטיקס דערציילונגען וועגן בראַזיליאַנער שטיק גרויען קדמון, מיט זייערע היים בלוטיקע מענטשן, וואָס אין צוזאַמענשטויס מיט דער קאַלטער מאָדערנער ציוויליזאַציע, שווייגן זיי דערווייל איז זייערע שאַרפע סאַציאַלע טענות... גיטל מיזל תל אביב אין העברעאיש „על החשמה“ און אין „פאריז זער צייטשריפט“.

פון דער הקדמה

„די היים האָבן אַ סך אירע באַשריבן און באַזונגען, אָבער בראַזיליעס דינאַמישן יידישן ישוב — נאָר יחידים, און צווישן זיי, איינע פון די בעסטע, ראַזע פאַלאַטיק.“

מלך ראַוויטש.

„הנאה נעהאט פון אייער פוילישן יידיש. פריש און יאָדערדיק. אייער „מעכל גולם“ איז נאָר אַ גוטע זאָך — שרייבט.“

יוסף אַפּאָמאַשן.

„ראַזע פאַלאַטיקס דערציילונגען ווייזן אַן צווייפל אַרויס טאַלאַנט. זי פאַרמאָגט אַ גוט באַאָבאַכטעריש אויג און אַ פינע שילדערישע האַנט. איר לשון איז לעבעדיק און אַדורכגעזאַפט מיט אידיאַמאַטישע זאַפּט“

א. לעיעלעס „טאָג“

„דאָס בוך איז געווען פאַר מיר אַן איבעראַ שונג. אין די דערציילונגען וועגן לעבן אין בראַזיל זיל ווייזט איר אַרויס אַ סך כוח און שרייבעריי שן טאַלאַנט. איר האַט אַלע עלעמענטן פאַר אַ גרעסערן שרייבערישן פאַרמעסט“

מענדל מאָג, ישראל.

רֹאזַע פּאַלאַטניק
(שאַפּראָז)

ביים גערויש פֿון אַטלאַנטיק

דערצוילונגען

וועגן אלע ענינים וואס זיינען שייד

דעמדאזיקן בוך — זיך ווענדן צו

Rosa Palatnik

Rua Domingos Ferreira, 92 — apt. 901

Copacabana — Rio

רֹאזֶע פּאַלאַטניק

ביים גערויש

פון

אַטלאַנטיק

דער צײַלונגען

EDITORIA «MONTE SCOPUS» LTDA.

Rio de Janeiro — 1957

די גאנצע הכנסה פון דאָזיקן בוד
ווידמע אין דעם פאָנד פון „ידישו
שרייבער-קרייז“ אין ריאָ דע זשאַניראָ.

Handwritten text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines and is mostly illegible due to fading and the quality of the scan. Some faint words like "The" and "of" are visible.

אינה אלט:

9	חנה די פאָפּקאוויצער
25	צוויי מאמעס
41	ויקהל און פקודי
65	וועווקע וועט אויפהאלטן
79	א ננב'ל
91	„געבראכט“
97	געוויסן
111	צו נעילה
121	צוריק אויף די פאוועלא-בערג
131	די פארקריפלטע
143	ע ר ד
157	ביים גערויש פון אטלאנטיק

חנה די פאפקאוויצער

מיין פרומער מומע רבקה'לע לוכרון

יאָר איז חנה דעמאָלט אַלט געווען, ווען זי האָט אין אַ ווינטערדיקן שבת-צו-נאַכטס זיך שטיל ארויסגעשלייכט פון רבקה'לעס שטוב כדי צו פאר-ווירקלעכן אירס אַ לאַנגסטיקן חלום.

אין אַ וואַרעמער שובע, באַרכאַנטענער האַלקע, גרויער דערע אַרום גע-גאַלטן קאַפּ האָט די אויסגעמאַטערטע חנה אויסגעקוקט פון אַ יאָר זעכציק.

דאָס קליינע שמעטעלע קראַשניק, איז געלעגן אַ מוצאי-שבת'דיקס, אַ שטילס, פאַרדרימלטס, און איינגעטוליעטס אין אַ בלאַנקנדיקן שניי. חנה'ס פאַר-באַבליעטער געשמעל האָט געוואָרפן טונקעלע שאַטנעס אויף דער בלענדיקער ווייסקייט. אירע שווערע טשיזמעס האָבן הויך געסקריפעט, איבערגעלאָזט מגושמדיקע פיגורן אויפן פאַרשנייטן ברוק און אַ טעמפן ווידער-קול אין דער קאַלטער לופט.

אַ געדיכטע שורה קאַשמאַנען-ביימער, אין ווייסן שניי געפעלצטע האָבן אויסגעקוקט, גלייך אַ קייסערלעכע גוואַרדיע וואַלט דאָ געהיטן דעם ליידיקן וועג, ווען אַ גרויסער שררה דאַרף באַלד פאַרבייזופאַרן... חנה'ס ברייטע טריט האָבן זיך פאַרנומען צום שמאַלן יאַמע-געסל, וווּ נידעריקע שטיבעלעך מיט מאַ-כיקע שינדל-דעכער האָבן אין דער ווייסער אויסגעשמערנטער נאַכט אויסגע-קוקט, ווי אונטער בערג מיט פרישן מעל פאַרקאַפעטע. ביי אַ קליין געהויקערט הייזקעלע, מיט שמאַלע פענצטערלעך און אַ האַלב-צעבויגענער טיר, האָט חנה שטיל אָנגעקלאַפט און ניט וואַרטנדיק אויף קיין ענטפער, און עפן געטאָן די פאַרושאַווערטע קליאַמקע. אַ שטילער גרילץ און אַ טוכלער ריח האָט אַ ווייע געטאָן אויף חנה'ס פאַרפלאַמטן פנים.

אין שטיבל איז געוועזן האַלב טונקל. ביי אַ לאַנגן נאַקעטן טיש, איז גע-זעסן האַלב איבערגעבויען און עלטערער ייד מיט אַ גרוי-שפיציק-בערדל און האָט מיט אַ גענדזענער פעדער עפעס געקריצט אויף אַ ברייטן פאַרמעט. אַ קליין חלבנע ליכטל האָט געוואָרפן לאַנגע שאַטנעס אויף די פיר-קאַנטיק געכתבה'טע אותיות. אין אַ ווינקל פון שמאַלן חדר האָט רויכיק געקאַפּטשעט אַ קליין נאַפּט-לעמפל. פון אַ צעלעכערטן פעסל האָט מאַנאַטאָן געטראַפּט אין אַ בלעכענעס בעקן אַריין. אָפּגעקלאַפט פינקטלעך, ווי אויף נאַטן: טריפּ, טראַפּ, טריפּ, טראַפּ.

— „א גוטע וואָך אייך ר' יעקב“.

האַט די שעמעדיקע חנה מיט א נידעריקער שטימע און אין גרויספאַרכ-
טיקייט שמיל אויסגערופן.

מיט פלוצלינגער שרעק האָט דער שמעטלשער סופר אויפגעהויבן זיינע
פאַרראַסטע אויגן פונעם אויסגעשפּרייטן פאַרמעט און מיט נאָך גרעסערער
פאַרווונדערונג גענומען שטאַמלען:

— „הישמרנו, עמיץ איז דאָ געקומען? וואָס האָט עץ גיוואָלט?“

חנה אלץ פּונווייטנס, ניט געוואַגט זיך צו דערנענטערן נאָר מיט אַן
אונטערמעניק קול צוריקגעשטאַמלט:

— „יא גיקימען. יעדן חנה די פּאַפּקאוויצער. גיקימען וועגן א הייליקער
זאָך“ — האָט זי זיך פּלוצים אָפּגעשטעלט, טיפּער אָפּגעאַטעמט און גענומען
ציילן די ווערטער איינציקווייז:

— „יעד וויל עץ זאָלט מיר שראַכן א ספר-תורה פאַר דער שיל“.

— „רבנו דעלמא כולא! א ספר-תורה?“ — האָט ר'יעקב פאַרחידושט
איבערגעפרעגט און באלד א טראַכט געטאַן: — נעכער, אראָפּ פון זינען דידיאַ-
זיקע אומגליקלעכע עגונה, משוגע געוואָרן פאַר צרות...

— „יידענע, גייך ענק געזינטערהייט!“ — האָט דער צעטומלער סופר
איר שמרענג א זאָג געטאַן און צוגעגעבן מיט א קול פול רחמנות: — „השם
יתברך וועט זיך נאָך איבער ענק מרחם זיין, זיי דיך ניט מייאש חנה“ — האָט
זיין ווארים קול איר געגלעט און געטרייסט. געזען אָבער, אז חנה שטייט, ווי
פאַרגליווערט, רירט זיך ניט פון אַרט און אירע פאַרשאַטנע אויגן קוקן ווי פאַר-
כישופּט צום אָפענעם פאַרמעט און פון אירע טונקעלע וויעס נעמט גאָר טריפּן
ווי פון א צעטאַפּיעט ליכט, — איז ר' יעקב'ס האַרץ א ביסעלע ווייכער געוואָרן:

— „וואָס הייסט“ — האָט ער גענומען רעדן מיט א גמראַ-ניגון — „א
יידענע וויל לאָזן שרייבן א ספר-תורה? עץ האָט שוין אמאָל אַזעלכים גיהעיעט?“

— „איז דען אַזעלכים פאַרבאַטן?“ — האָבן חנה'ס בלוילעכע ליפּן לייכט
אונטערגעציטערט.

— „פאַרבאַטן?“ — האָט דער סופר ווי זיך אליין א פרעג געטאַן און
גענומען קנייטשן זיין גערונצלטן שטערן, גלייך ער וואָלט זיך אליין געוואָלט

דערמאנען אין אזא מין דין און ארויסגעניגונט, זיך האלטנדיק מיט א האנט ביי דער גאמבע:

— „פארבאטן איז טאקע נישט, נאָר סתם אזוי — ניט געהערט געוואָרן אזא אויסטערלישע זאך און דער עיקר — ס'קאָסט דאָך אַ ממוון מיט געלט! און וווּ וועסטו דאָס נעמען אזא ריזיק פארמעגן?

שמיל, אָן אַ וואָרט צו פארלירן, האָט חנה אַראָפּגענומען אַ פאַרקניפּטן זע-קעלע פון איר אַרומגעהילטן האַלדז, אַוועקגעלייגט ביים סופּר אויפן טיש און מיט אַ פאַרטערטן קול זיך אַ ביסל געשטיקט ביים רעדן:

— „צוואַנציק יאָר האָב איך אויף דעם געהאַרעוועט. צוואַנציק יאָר גע-לייגט אַ גראַשן צו אַ גראַשן. צוואַנציק יאָר נישט געוואַלט וויסן פון קיין שום עולם הזה, ווי נאָר דאָס, אַז ווען די שעה וועט באַשעה'ן, ווען איך וועל לייגן דעם קאַפּ צו מיינע הייליקע אַבות, זאָל פאַרבלייבן נאָך מיר אַ ספּר-תורה אין שיל“.

ר' יעקב'ס האַלב-גרוער קאַפּ האָט זיך אַ וואַקל געמאַן אין דער ברייט. זיינע טריפּנדיקע קאַליע-אויגן, געהילט אין צוויי פאַר פאַרדראַטענע גלעזער זיינען פּלוצים פאַרלאָפּן געוואָרן, ווי ווינטערדיקע טאַפּל-פענסטער נאָכן אויפ-שיינען פון דער זון. און דורך דערדאָזיקער פאַרנעפּלונג האָט ער אַ דורכדרינג-לעכן בליק געוואָרפן אויף חנה'ס קיילעכדיקן פנים פון וואַנעט עס האָבן זיך בלויז אַרויסגעזען אירע שוואַרצע, ווי מיט פייער אָנגעצונדענע אויגן, וואָס מיט זייער שניידיקן גלאַנץ האָבן זיי אַדורכגעבויערט ר' יעקב'ס צוויי פאַר ברילן, טיף אריין אין זיינע אויפגעפּראַלטע שוואַרצעפּלען. זיינע פאַרחידושטע בליקן האָבן באַלד צוריקגעשטראַלט מיט אַפּשיי, מיט באַווונדערונג און שוין אָן אַ שמץ פון ספק, נאָר מיט טיפּן גלויבן אין חנה'ס רייד, איר באַלד גענומען פאַרגלייכן צו דער הייליקער חנה... צו שרה, רבקה, רחל און לאה.

און חנה — אזוי שמיל ווי זי איז אריין, אזוי צניעות'דיק איז זי צוריק אַרויס. נישט מער, פאַר גרויס שמחה האָט איר אָפּגעשוואַכט האַרץ אַ ביסל שטאַרק געקלאָפּט. פאַר דאָס זיינען אירע שווערע משיזמעס איצטער גרינגער געוואָרן, אזוי לייכט, אַז חנה האָט פשוט געשוועבט אין זיי און די געדיכטע שמערן אין הימל האָבן איר באַלויכטן דעם קלאָרן וועג. אויך דער געפרוּי-רענער שניי איז איר איצטער געוואָרן, ווי אַ ווייכער פּלושענער טעפּיד...

צוריק אין שטוב, האָט חנה בלויז פאַר רבקה'לען צעפּראַלט איר פריידיק האַרץ. אַרויפגעפּאַלן אויף איר, געכליפּעט אויפן קול און מער ניט געקענט אַרויסברענגען ווי:

— „רבקהשי, רבקה-לעבן, רבקהניו“.

א דערשראָקענע האָט איר רבקה'לע אָנגעכאַפט פאַר די הענט:

— „וואָס איז געשען חנה?! וואָס ביסטו אזוי צעטומלט? — אפשר האָס-טו געפונען דיין „ראַזבוניק“ וואָס האָט דיר אזוי פאַרפּינצטערט דיין לעבן?“ — האָט רבקה'לע געפרוווט טרעפן.

— „ניין, רבקה'שי“ — האָט חנה פּריידיק אויסגעשריגן און גענומען אַביסל קומען צו זיך:

— „ניין, נישט מער פינצטער מיין לעבן. ס'איז מיר שוין לעכטיק, זייער לעכטיק, כ'וועל מיט גאָטס הילף פירן א ספר-תורה אין שיל אַרײַן“...

* * *

„פּאַפּקאַוויצער“ האָט מען חנה גערופן דערפאַר, ווייל זי איז געבוירן געוואָרן אינעם פּוילישן דאָרף „פּאַפּקאַוויצאָ“. געכאַוועט ביי אַ טאַטן און אַרע-מען פּאַכטער, וועמענס קליינע איינגעשרומפענע ווייבל האָט פון איר קוים אַנזעעוודיקן בייכל אַרויסגעגעבן צען געזונטע דאָרפישע יונגען, מיט נייגונג צו פּערד, אַקסן און אַנדערע דאָרפישע פּראַצע. זייער עלפטע און לעצטע קינד איז געווען חנה. און מאַדע, בעתן טראָגן מיט חנה, האָט זיך דער פּאַכטערקעס קליינער טראַכט אזוי גרויס צעוואַקסן, גלייך איר באַנומענער געשטעל וואַלט געמאַכט אַ ברייטע וואַרע פאַר דעם נייעם נפש וואָס האָט נאָך געדערעמלט אין איר אינגעווייד. שפּעטער האָט זיך חנה אויך אַנדערש געכאַוועט. תמיד געוועזן שטיל, פאַרחלומט. ליב געהאַט זיך שפּילן אליין אין פּעלד. גאַנצע שעה'ן אַפּגע-זעסן אונטער אַ צעוואַקסענעם בוים, ביי שטילע טייכלעך, און צו שפּראַצנדיקע בלומען האָט חנה ממש תפילה געטאָן.

אויף דאש השנה און יום-כפור, פלעגט חנה, צוזאמען מיטן גרויסן געזינדל פאַרן אין שטעטל אַרײַן, מיטגעגאַנגען אין שיל, איינגעזאַפט אין זיך הייליקע תפילות און אַנשטאַט זיך צו שפּילן אויפן הויף צוגלייך מיט אַלע קינדער האָט חנה בעסער ליב געהאַט אַראַפּצוקוקן פון דער ווייבער-שול און אַריינגעפאַלן אין גרויס עקסטאַז בעת זי האָט געזען ווי מען נעמט אַרויס פון קליינעם שענ-קעלע אַזאַ קיילעכדיקע זאַך... וואָס טראָגט אַ זילבערנע קרוין מיט קליינע גלע-קעלעך... יידן צעוויקלען עס פאַרויכטיק, מיט אַזאַ גרויסער ליבשאַפט, איז אויך אין חנה'ן אַרײַן אַ הייליקער פּחד. איר קליינער גופ'ל האָט קינדיש געציטערט. אירע טונקעלע אויגן פלעגן זיך אַנפילן מיט טרערן און שטיל, פון זיך אליין

קאפיען, קאפיען. אז חנה איז נאך די ימים-נוראים אהיימגעקומען פון שמעטל, פלעגט זי לאנג נאך בלייבן אונטער דעם איינדרוק פון די אין זיך איינגעזאפטע תפילות. ס'רוב, קיינער זאל ניט זען, זיך אוועקגעשמעלט אין פעלד, מתפלל געווען צו די צעצווייגטע ביימער און טיילמאל אריינגעפאלן אין אזעלכע האלד-צינאציעס, פון וועלכע זי פלעגט שפעטער דערוואַכן, ווי פון א טיפן הלום.

ווען חנה איז אלט געוואָרן 13 יאָר, איז פלוצים אוועק איר געוויינטלע-כע רחוק... זי האָט אָפּטער גענומען פאַרשווינדן פון שטוב, ארומגעלאָפן א באַרווי-סע איבערן פעלד, פרומער תפילה געמאַן צו צייטיקע ביימער... אריינגעכלי-פעט איר מאַדנע בענקשאַפט אין רייפּע בלומענבייטן און ניט געקענט זיך אין ערגעץ קיין אַרט געפינען:

— „ניט אַנדערש נאָר עפעס א ווילדער משחית איז אריין אין אונזער מויד“ — פלעגט חנה'ס מוטער, די פשוטע דאַרפס-יידענע, זיך קלאָגן פאַר איר מאַן: — „אפשר וואָלט מען געדאַרפט איבערצוקוקן די מזוזה'ס, פאַרן מיט איר צו גוטע יידן, אַדער זי נעמען גאָר צי א רופאַ?“...
* * *

ס'איז געווען אין א הייסן תמוז-מאָג. געדיכטע ביימער, פולע מיט ציי-טיקע פרוכטן, זיינען געשמאַנען אונטערן פאַכטערס פענצטער, שווערע, איבער-געלאַדענע, פאַרשמאַכטע און געוואַרט אויף א פיצל ווינטל וואָס זאל זיי אָפּ-פרישן פון דער גרויסער היץ מיט וועלכער דער גאַנצער ארום איז געווען אַנ-געלאַדן. אויך די גליענדיקע זון האָט אויסגעקוקט אזוי מיד גלייך אלע אירע פייער-רעזערוון האָבן מיט איין מאל אויסגעברענט. אויפן מאַט-געוואַרענעם הימל האָבן זיך גענומען ארויסרוקן טונקעלע וואַלקנס וואָס האָבן אנגעיאָגט פון אלע זייטן און באלד זיך קאַנצענטרירט אין איין גרויסער געדיכטער כמאַרע, וואָס האָט א בלאַז געמאַן אויפן דאַרף פאַפּקאוויצא מיט בליצן, דונערן, רעגן און שטורם...

פון שטויביקן טראַקט האָט זיך פלוצים באַוווּזן א יונגער דאַרפס-גייער, מיט ווינט אין פאַרפלאַמטן פנים, ווינט אין זיינע צעפאַטלע האַר, ווינט אין די האַלב-שיקלדיקע אויגן, אויך זיין רירעוודיקער געשמעל האָט אויסגעקוקט, ווי פון א הייסן ווינט געטראָגן...

— „מ'קען דאָ איבערוואַרטן דעם וויסטן שטורם?“ — האָט ער אויף גיך זיך א ווענד געמאַן צו דער פאַרחלומטער חנה'ן און גלייך אַוועקגעלייגט דעם זאַק פון זיינע פלייצעס.

— „יאַ מ'קען" — האָט חנה אים באלד פאַרגעלייגט אריינצוגיין אין שטוב. גלייך האָט דער פרעמדער באַמערקט, אז אויף דער שלאַנק-צעוואַקסענער חנה'ן פענקעט שוין איר גוט פארשפיליעט בלוזקעלע... אויך איר קראַמענע באַרכאַנקע גרייכט שוין פאר אירע קניען... און צו וועמען זיך אהיימיגאַן האָט ער אויך ניט געהאַט, איז ער דערווייל געבליבן דאָרטן נעכטיקן...

צומאָרגנס האָט דער שמורס זיך געשאַרקט און קיינער טרייבט אים חלילה ניט ארויס... בלייבט ער ווידער נעכטיקן און ווען די אויסגעבאָדענע זון האָט שפעטער צוריק אויפגעשיינט, העל באַלויכטן די אויפגעפרישמע ביימער וואָס האָבן פון זיך ארויסגעגעבן פאַרשיכורנדיקע ריחות פון צייטיקע פרוכטן, איז שוין דעם פרעמדן אַ רחמנות געווען איבערצולאָזן אן איינזאַם מיידל נעבעך, איינע אליין אין אַזא וויסמן העק... איז מילא — ס'מיידל האָט ליב ס'פעלד? גייט ער מיט איר אין פעלד... זי וויל זיך באַדן? — באַדט ער זיך אויך... האָט מאַקע לאַנג ניט גענומען און חנה איז צוריק רואיק געוואָרן... צוריק שטיל, פרום, אַ צדקת...

ווען דער סופר איז געקומען איבערקוקן די מוזה'ס, האָט אים דער פאכ-מער באלד אַ זאַג געטאָן, אז — שוין, ניט נייטיק מער זיין טירחה, שוין פאר-טריבן די משחיתים... די פאַכטערקע ווידער, זעענדיק, אז מיטן פרעמדנס קומען איז דאָס מיידל געראַטעוועט, האָט שטיל אַ טראַכט געטאָן: פאראן אין שטוב עלף פיסקעס, וועט זיין נאָך אַ פרעסער... נאָר ווען ביי חנה אונטערן פאַרטעך האָט זיך פלוצים עפעס גענומען בערגלען... האָבן די כאַפּטע דאַרפישע ברידער אַ נעם געטאָן דעם צעשראַקענעם „רעטער" פאר זיין צעווייניקער משופרינע און אים אריינגעשריגן אין זיינע ממזרישע אויגן:

— „אָדער דו שטעלסט גלייך אַ חופּה, אָדער מיר מאַכן פון דיר אַ קופּעל!"

האָט דער יונגער דאַרפס-גייער אויסגעקליבן — בעסער אַ חופּה... נאָר 5 טעג נאָכן ווערן מיט מזל אַ טאַטע, איז ער פאַרשוונדן ווי אין וואַסער אַריין... האָט חנה געזוכט סגולות ביי גוטע יידן. געזאָגט שפּרוכן ביי צעברויזטע טייכן, דאָרטן אריינגעוואָרפן קרישקעס ברויט, אַ ציצה פון פאַרשוונדענעם מאַנס טלית-קטן... אָבער, ס'האָט גאַרניט געהאַלפן... פאַרשוונדן און פטור. אויך דאָס פיצל נעבעך, איז געווען אַ דריבנענקעס, אן אויסגעדייווערטס. פאר ווייטיק און צער, איז חנה'ס מילך אין אירע ברוכטן פאַרווערט געוואָרן. האָט דאָס קינד גיך גענומען זענן מיטן אַפּגעשוואַכטן הערצעלע, געכריפעט איבער דער שטוב מיט אַזאַ יאַמערלעכן טרויער, אז חנה האָט פון זיך שטיקער קלייד געריסן. זיך געבראַכן די הענט און הויך געכליפעט: — „פאַרוואָס טאַטעשי? פאר וועלכן,

מאמעניו?"... און אז דעם קינדס הערצעלע איז אינגאנצן שמיל געבליבן, האט חנה שוין ניט געהאט מער וועמען ליב צו האבן, וועמען צו דינען, פאר וועמען זיך מקריב צו זיין... געבליבן אין קלעם אן עלנמע, פארבלאנדזשעמע נשמה... דעריבער האט זי ווידער גענומען גיין אין פעלד, בעטן צו די ביימער, וויינען פאר די בלומען. ווייל חנה האט געבענקט נאך עפעס אין וועלכן זי זאל זיך קענען אויפלייזן אינגאנצן, נאך עפעס וואס זאל זיך לאזן ליב האבן... פארגעמערן...

דער פאכטער האט זיך געבראכן דעם קאפ, זיך געוואלט דערמאנען: — „אין וועמען איז זי געראטן חנה? און פון וואנעט קומט צו אים אזא אויסטערלי-שע מויד? אויף וויפל ער געדענקט, זיינען זיי פון דור-דורות פשוטע דארפס-יידן, ניט געווען אפילו קיין איין פרומער חסיד אין זייער משפחה. און דא — אזא חנה! א „משלחת“, וואס ציט איר נאך צו תפילות, צו הייליקייטן וואס פאסטן גיכער פאר א יינגל... אבער אזא מויד? ס'טע געזען א צרה?"...

און דעריבער האט דער פאכטער איינגעזען, אז זיין אומגליקלעכע 15-יאריקע עגונה חנה, דארף מען וואס גיכער שיקן אין שטעטל אריין: — „זאל זי כאטש ווערן א לייטישע דינסט-מויד“.

* * *

אין שטעטל איז חנה אָנגעקומען אין איין בארכאנטענעם קליידל, מיט גראַבע כאלאפּטשעס אויף אירע דינע פיס. און אזוי ווי איר געקרויזטער קאפּ איז שוין סיי ווי געוועזן אָפּגעגאַלט און איר פאַרכיטערט האַרץ — צעבראַכן, האַט זי מער ניט געוואַלט טראָגן קיין שייטל, נאָר אין א פשוט קאַפּ-טיכל מיט א גרויער ראַגזשע אויף אירע שמאַלע פלייצעס, אָנגענומען געוואָרן ביי רבקה'לע מלכה רחל'ס אין דער קליינער בעקעריי אויף א שטעלע.

רבקה'לעס פרומער מאַן, ר' חיים מישיקער פלעגט זיצן יומם ולילה, צו-זאַמען מיט זיינע פיר זין, על התורה ועל העבודה. פאַרקלינגען די אַרעמע שטוב מיט תורה-ניגונים פון ש"ס און פוסקים. חנה וואָס האַט פון איר קינדהייט אָן געבענקט, ניט וויסנדיק אליין פאַרוואָס, נאָך עפעס אַזעלכעס וואָס זאל אַרויסגיין פון דער טעגלעכער וואַכנדיקייט, וואָס זאל זיין מער א באַפרידיקונג פאַר איר נשמה, ווי פאַרן גוף, האַט געגלויבט באַמונה שלימה אין א לעבן נאָכן טויט. דעריבער האַט זי אין דערדאַזיקער שטוב פון תורה-געזאַנג כאַלד געפונען איר גרויסע טרייסט, איר מנוחה... איר נשמה-געזאַנג. חנה'ס געזונטע, שטאַרקע הענט פלעגן זיך אָפּשטעלן אינמיטן קנעטן די ברייטע דייזשעס. מיט דער שמאַ-

לער לאַפעטע צווישן אירע הארטע דלאַניעס, פארטראכטע אויגן און אַנ-געשפיצטע אויערן געווענדעט צום שכנה'שן אלקער. איר צאָפּלדיק האַרץ האָט אריינגעאַמעמט די באַמעמטע ניגונים פון גמרא-מוזיק, וואָס האָט זיך געטראָגן פון דער צווייטער שטוב אין א טערצעט, און וואָס האָט אַרומגענומען הנה'ן, ווי א באַצויבערנדיקער כישוף...

ביים אויפרוימען דעם פאַרמעליקטן אַלקער, פלעגט זיך הנה לענגער פאַר-האַלטן ביים ספרים-שענקל, גלעטן די געגילדעטע רוקנס פונעם אויסגעלייגטן ש"ס און ס'רוב פאַרגנבעט אהין אירע ציטערדיקע ליפן... עפעס שטיל געמורמלט, געזשומט ביז ס'פלעגט איר ווערן אזוי גרינג, ווי נאָך אירע שטילע תפילות צו די בלומען אין פעלד...

אין די שבתים, ימים-טובים, פלעגט הנה גיין, צוזאמען מיט רבקה'לען אין שול. טיף זיך איינגעהערט צום הזנ'ס קלינגענדיקן קול און כאַטש זי האָט ווינציג וואָס פאַרשטאַנען, האָט זי אַבער שוין געקענט די גרעסטע טייל תפילות פון אויסנווייניק: — „אדוני, אדוני“ — פלעגט זי אונטערשאַפן אויפן קול און שטאַרק פאַרקוועטשט די אויגן, זיך געשמעלט אויף די שפיץ-נעגל און פרום איבערגע-חזרט: — „אדוני, אדוני“ — געפילט אז איר געלייטערט האַרץ איז אינגאַנצן באַהאַפּטן מיט גאַט...

דעם העכסטן עקסטאז פלעגט הנה דערפילן בעת מען האָט צעעפנט דעם ארוך-קודש און ארויסגענומען דעם ספר. זי פלעגט ניט קענען אַפּ-רייסן אירע פאַרבענקטע בליקן פונעם אויסגעשפּרייטן פאַרמעט. די דאָזיקע ליב-שאפט צו העכסטער פאַרנעמערונג האָט זיך ביי איר פאַרוואַנדלט אין א פייערדי-קער ליידנשאַפט: פאַרגעטערונג צו אַזעלכעס וואָס נערט אירע שטילסטע טרוי-מען. א כאַפּרידיקונג צו ווידמען אירע פאַרבאַרגנסטע ליבשאפטן צו א גאַט וואָס דאַרף זיך געפינען אין הימל און צו זיינע געבאַטן, וואָס געפינען זיך אין א ספר-תורה אויף דער ערד... אזוי האָט זי געפילט הנה, אַז נאָר דאַרטן, אינעם אויס-געשפּרייטן ספר, איז דאָס סאַמע העכסטע פון אַלע הייליקייטן און דאָס סאַמע מופסטע פון אַלע אירע שטילסטע חלומות...

* *
*

יאָרן זיינען געלאָפן. די עגונה הנה האָט זיך פּריציטיק געעלטערט. אין איר קיילעכדיקן פנים האָבן שוין געפעלדלט בולטע קנייטשן. ארום אירע טונקע-לע אויגן האָבן בלויע רינגען געשאַטנט, אַבער זי האָט נאָך אַלץ געקענט די

אויפגעווערענע מייגן אין רבקה'לעס בעקעריי, אלץ נאך געטראגן איר ציצענע בארכאנקע, גראבע בארלאטשן און א טונקלע קופקע אויפן געגאלטן קאפ און אלץ נאך געשלונגען מיט א טיפן אייפער די גמרא-ניגונים מיט וועלכע ר' חיים'ס שטוב איז תמיד פול געווען. פונעם בלויון צוהערן האט חנה אויסגעלערנט שטי-קער תלמוד, שטיקער תנ"ך און דאס מייטש-חומש, וואס רבקה'לע פלעגט פאר איר אין די שבתים פארלייענען, געקענט אינגאנצן פון אויסנווייניק. אז רבקה'לע פלעגט אמאל ביים פארלייענען איינדרעמלען און בעתן אויפכאפן, פארטוישן די שורות, פלעגט איר חנה, מיט גרויס ציטערניש צוריק ארויפפירן אויפן גלייכן וועג: — „גאט איז מיט דיר רבקה'ניו" — פלעגט זי אויסשרייען א פארציטערטע — „ניט אברהמען האט מען געפירט צו דער עקדה, נאר יצחקן... אדער — „דערבארעס דיר רבקה'שי, יוספן האבן די ברידער פארקויפט, ניט בנימינען..."

אין שמעטל האט זיך עולם לאנג געחידושט: — „דידאזיקע חנה נעבעך, קייין מאן קיין קינד — פאר וועמען באהאלט זי אירע אפגעשפארטע קערבלעך?" טייל האבן געפרווט טרעפן: — „זאמלט אוודאי הוצאות אויף א ריזע ארום דער וועלט, אפשר וועט זי ערגעץ פאקן איר פארשוונדענעם, „ראזבוויניק"... אנדערע האבן זיך געקליגט: — „זי וויל ארויסקריגן א היתר פון מאה רבנים כדי צו קענען נאכאמאל גיין אונטער דער חופה"... בלויז חנה אליין האט שמיל אין זיך געשמייכלט. געלייגט א גראשן צו א גראשן. געטראגן עס אויפן האלדז אין א לייווענטענעם זעקעלע און עס געווארעמט פאר א גרויסן ציל, וואס נאר זי אליין האט געוויסט. ביז זי האט אנטפלעקט פאר ר' יעקב סופר אירע טיפסטע פארבארגענישן.

* * *

צוויי יאר צייט פלעגט חנה, אין די פרימארגנס זיך פארגנבענען אין יאמע געסל, כדי צו זען, ווי ר' יעקב גייט זיך טובלה'ן איידער ער נעמט די געזענע פעדער צו שרייבן איר, חנה'ס ספר-תורה, וואס וועט בלייבן א זכר נאך איר פארוואגלטן לעבן. חנה'ס פארעלטערטער פנים, איז מיט יעדן טאג יינגער גע-ווארן... אראפגעווארפן פון זיך איר לאנגיאריקע עגונה/שאפט. איר פארביטערט לעבן האט צוריק באקומען א טיפן זין, א פעסטן אנהאלט...

דאס גאנצע שמעטל יידן האב זיך פייערלעך געגרייט צו דעם גרויסן יום-טוב פון סיום הספר. ר' פייוול איסר דער זייגערמאכער האט מיט זיין ריי-כער פאנטאזיע, לאנג געסטראיעט א טאוולנע לאמטערנע מיט פיר-קאנטיקע פענצטערלעך וואס זיינען פון אינעווייניק באלויכטן געווארן דורך צענדליקער

קליינע ליכטלעך. און ווען מען האט די לאמטערנע געטראָגן אין דער נאכט אויף אַ הויכן שמעקן, האט עס אויסגעקוקט, ווי עפעס אַ פּאַנאַסטיש-לייכטנדי-קער באַליאַן וואָלט געהאַנגען צווישן הימל און ערד.

די נאכט פון פירן חנה'ס ספר אין שול איז געוועזן אַ ווייסע, אַן אויסגע-שמערנטע. ביים סופר אין שטוב איז דאָס נייע ספר געלעגן צעוויקלט. חשובע בעלי-בתים זיינען געשטאַנען ארום, ווי ביי אַ פּריש געבוירן קינד וואָס מען גייט ערשט יידישן... פאַרמעגלעכע יידן האָבן געקויפט אותיות, זיך אריינגעפאַרן אינעם מקח... זילבערנע קערבלעך זיינען געפלוּיגן צום שמאַט-משמש אין קאַפל אַריין. איינער ביים אַנדערן האָט אויסגעכאַפט דאָס בעסטע אות... איבערגעשטיגן מיטן פרייז פאַרן טייערסטן וואָרט...

פון אלע עקן שמאַט האָבן ווייבער געצויגן צו חנה'ן אין שמאַלן אַלקער אַריין. דאָרטן איז זיך געלעגן יחוסדיק אויסגעשפּרייט אַ שטיק רויטער סאַמעט, אויסגעהאַפטן מיט זילבער-שמעך די 10 געכאַטן און צוויי שמערענע לייבן ביי די זייטן האָבן געהיט דאָס הייליקייט. עס האָט בלוּיז געפעלט מען זאָל צוואַמענ-נייען דעם סאַמעט כדי ס'זאָל ווערן דערפון אַ מענטעלע פאַרן נייעם ספר... אָבער אַ שמאַך אינעם הייליקן מלבוש האָט באַטייט אַ סגולה צו פאַרשיידענע חולאַתן.. צו עקרה'שאַפט, אלמנה'שאַפט און יתומה'שאַפט... פאַר אַ „צענערל“ האָט מען זיך געקענט קויפן אַ שמאַך אינעם הייליקן מענטעלע. די לעצטע צוויי שמעך אָבער, זיינען געווען די וויכטיקסטע, ווייל מיט זיי איז דאָס מלבוש פאַרענדיקט געוואָרן. איז דאָריבער אַנגעגאַנגען אַ גרויסע קאַנקורענץ... אסתּרל דוד קאַנס, די ערשטע גבירנטע, אין איר שפּיצענעם הייבל, דריי בייטשן גראַבע פּערל אונ-טערן ראָזען גוידער, האָט יחוסדיק אַ זאַג געטאַן: — „פינף קערבלעך פאַר די לעצטע צוויי שמעך“.

שרה'לע זכריה'ס, צווייטע גבירנטע, אין איר טאַפּטענער קרינאַלינע וואָס האָט נגידיש גערוישט ביי יעדן ריר, האָט איבערגעשלאָגן דעם פרייז מיט: — „אַכט רובל פאַר די לעצטע צוויי שמעך“.

האַט אסתּרל אַ גלעט געטאַן איר געקרעפטן זשאַכאַט און קאַלטבלוטיק צוריק אַטאַקירט: — „צען קאַרבוניצעס פאַר די לעצטע צוויי שמעך“.

ביילע-מינקע, די שמאַט-גבא'יטע, אין איר פעלענעם שיימל, ווי פון פאַ-קאַליס, מיט העלע טריפּנדיקע אויגן, צעלאַזטער בלוזקע איבער אַ האַלב טויז אונ-טערספּאַדניצעס, וואָס זי איז געווען אויפן גוטן אַרט און האָט אריינגערעדט אין הייליקן צדיקס אוהל: — „ביסט פאַרבעטן צו דער שמחה רבינו... זאָלסטו נישט פעלן הייליקער צדיק, קומען צו דער רעכטער צייט“...

קונדיק פארבליפט מיט אירע וואסערדיקע אויגן אויף דער צעפלאצערטער מער „געלט-מלחמה“, האָט ביילע מינקע א תויב געטאָן אירע טרייסלענדיקע הענט צום נידעריקן סופיט און אויסגערופן מיט א תחינה-ניגון: „אויסגלייך אונדז...“ — „רבנו של עולם, מיש דעך אראָן“...

אריינגעמישט האָט זיך אָבער ר' פייול איסר, וואָס האָט מורא געהאַט, אז די הלכ'נע ליכטלעך אין זיין קינסטלערישער לאמטערנע קענען נאָך חלילה אויסגיין איידער די צוויי גבירישע עקשנ'טעס וועלן קומען צו אן אויסגלייך...

— „יעך האָב א גיטע עצה“ — האָט ר' פייול איסר א פינטל געטאָן מיט זיינע קלוגע אויגן — „יעך לייג פאַר, אז אסת'רל זאָל אריינשטעכן די נאָדל אין שרה'לע זאָל ארויסציען דעם פאָדים... נאָך דעם, זאָל שרה'לע אריינשטעכן די נאָדל און אסת'רל זאָל ארויסציען דעם פאָדים און זאָל זיין שלום על ישראל“...

— „אין א מזליקער שעה“ — האָבן אלע אויסגעשריען.

* *

*

לעבן ספרס נידעריקן שטיבל, איז די שמאַט-קאָפּעליע שוין געשטאַנען גרייט. ר' אלי קלעזמערס אויסגעפוצמער טראַמבאָס האָט אין דער טונקלקייט אזוי שמאַרק געבלישטשעט, גלייך אונטער זיין קופּערנער הויט וואַלטן דינע שפּיר-זעלעך געברענט. ר' שמואל יעקל מיט זיין ברוינעם פידעלע אונטער דער שמאַ-לער גאַמבע, האָט אָנגעלענט דאָס לינקע אויער אויף די שטייפּע סטרונעס און געהאלטן אין איין סטראַפּען, קלינגען, זשומען, זוכן דעם ריכטיקן טאָן. זישע דער גאַלער האָט גענאַגט צווישן זיינע דינע, מיידלשע ליפּן דעם שפּיץ פון זיין גע-זילבערטן טראַמפּייטל, ארויסגעלאָזט דריבנע פינגעלעך און גלייך מיט אלע גע-וואַרט אויפן ערשטן ארויסמאַרש. דער האַלב בלינדער זרח האָט געטראָגן די גרויסע פּויק מיט א ברייטן רימען ארומגעגאַרטלט איבער זיין שמאַלער פּלויצע און מיט א הילצערן שמעקעלע האָט ער געהאַלטן אין איין אויספרוון די מעשע-נע טאַצן, וואָס האָבן אזוי געברומט גלייך מען וואַלט אין זיי האַרטע שטיינדעלעך געוואַרפן. און ווען ר' יעקב סופּר האָט זיך באוויזן אין זיין צעדריוולטער קאַפּאַטע מיטן נייעם ספר צוגעדריקט צום האַרץ, האָט די אָנגעסטראַיעטע קאָפּעליע גע-געבן אזא הילכנדיקן שפּיל-אויף, אז אלעמענס פּים האָבן זיך גלייך גענומען הייבן צום טאַנץ און דער יום-טוב מאַרש איבערן שמעטל האָט זיך אָנגעהויבן. שמעטלדיקע בעלי-בתים פאַרקליידטע אין מיליטערישע „אַבראַניעס“ מיט הויט-לען פון דראָגונער, פון פּאַיאָצן זיינען געריטן אויף פּערד מיט געצונדענע לאַמ-

מערנדלעך אין די הענט און צוגעזונגען שמחת-תורה'דיק. אנדערע זיינען געגאנגן גען אויף שטאַלצן מיט ברענענדיקע שטורקאצן אויף הויכע שמעקנס און גע- האלטן אין איין צווייטן געבן: „סיום הספר, לכבוד דער הייליקער תורה“.

פיר בית-המדרשניקעס אין זייערע געהאקטע קאפאטעס מיט פליסקע הי- מעלעך אויף די קעפ האָבן געטראָגן די חופה-שטאַנגען. אונטער דער חופה האָבן א קרענצל יידן ארומגערינגלט ר' יעקבן מיטן נייעם ספר. די אויגן פארגלאַצטע צום הימל, האָבן זיי געטאנצט ביזן העכסטן עקסטאז.

חנה די פאָפּאָוויצער אין א ניי קארבירט שיימל, וואָס זי האָט אָנגעטאָן נאָך צוואנציק יאָריקער עגונה'שאפט, איז מיט א פארפלאמטן פנים, ווי א כלה, געפירט געוואָרן דורך ביידע גבירנטעס און דאָס גאנצע שמעטל ווייבער מיט געצונדענע ליכט אין די הענט זיינען נאָכגעגאנגען פון הינטן. כילע-מינקע האָט צוגעפאטשט מיט די הענט: „אין א גוטער שעה, אין א מזלדיקער שעה“. איבער אלעמענס קעפ האָט א פולע לבנה געוואָרפן פאסמעס זילבער אויפן נאָענטסטן וועלדל, פון וועלכן העלע צווייגן-קעפ האָבן זיך געזען פונטווייטנס. ס'האָט זיך גע- דאכט — אז זיי, די ביימער יום טוב'ן מיט. אויך די צייטיקע פעלדער און די אין גריין-געהילטע לאַנקעס האָבן מיט זייער פארשיכורנדיקע זומער-ריחות פערפ- מירט די הייליקע שמחה. אויפן שפיץ-דאך פון דער אלטער קראַשניקער שול, האָט די פולע לבנה, וואָס האָט באגלייט דעם מאַרש איבערן גאנצן שמעטל, זיך אָפּגעשטעלט די ערשטע... צוגעלויכטן דעם אָנקום פון נייעם ספר, געוואָרפן פאסן זילבער-שיין אויף די זינגענדיקע און טאנצענדיקע יידן.

צוזאמען מיט אלע שמעטלשע ווייבער, האָט אויך חנה די פאָפּאָוויצער געמוזט זיך אָפּונדערן ארויף אויף דער ווייבערישער גאַלעריע. אונטן האָבן די מעשענע קאנדעלאברעס מיט די זילבערנע הענג-לייכטער און הונדערטער ליכ- טער באזונט און באלויכטן די געמאַלענע שול-ווענט, ווו אויף דער מזרח- זייט איז געלעגן אויסגעמאַלן, ווי לעבעדיק, א לאַנגער פיש, דער סימבאָל פון לוויתן. לעבן לוויתן, דער שור הבר. און קעגנאיבער, אויף דער צווייטער וואַנט — יונגע מלאכים מיט פייקלעך אין די הענט, האָבן אויסגעקוקט גלייך זיי וואַלטן געשוועבט אויף די ווענט.

חנה'ס פארפלאמטע פנים האָט געלויכטן, ווי די שכינה. זי האָט געוויסט, אז דאָס וואַרטן די מלאכים אויפן שופר של משיח... און אז יידן וועלן ווערט זיין, וועלן זיי צעשניידן דעם לוויתן מיטן שור הבר און אַלעמען טיילן שיריים לכבוד דער אויסגעבענקטער גאולה... חנה'ס צעשמראַלטע אויגן האָבן געקוקט מיט שמחה ווי דער עולם אונטן איז זיך פריידיק משמח. געהערט זיי מאַכן די ערשטע

הקפות מיט איר ספר: — „אנה אדוני הושיעה נא; אנה אדוני הצליחה נא“... די מוזיק האָט ליריש צוגעשפילט און חנה האָט דייטלעך געהערט, ווי די מלאכים אויף די ווענט קלאַפן צו אויף זייערע געגילדעטע פייקעלעך...

פּלוצים האָבן די ווייבער איר גענומען שטורכען, טאַרען, וועקן פון איר פארהלומטקייט: — „מעגסט אראַפגיין חנה, נישקשה, זיי וועלן דיך אריינלאָזן... ס'איז דאָך דיין שמחה“ — האָבן זיי איר געשושקעט אין די אויערן אריין. אַבער חנה האָט זיך געשעמט, גערוימלט ווי אַ כלה-מידל און אַוועקגעמאַכט מיט דער האַנט: — „גאָט באַהיט אַ זינדיקע אישה אַראַפגיין אונטן? חלילה, ניט כדאי זיך צו שטופן... סיידן ווען די צייט וועט קומען... אז זי וועט ווערט זיין מען זאָל איר אריינטראַגן אין שול — דעמאָלט יאָ“...

זי וועט קומען, די צייט. חנה פילט עס אַ גאַנצן טאַג אינעם אויסטערלישן קלאַפן פון איר פריידיק האַרץ... שוין אַ פאַר מאָל אפילו אַן אַמעס געבליבן... זי ווייסט, אז אלץ קומט איר פון צופיל פרייד... פון האָבן דערגרייכט איר לאַנג-יאָריקע שטרעבונג. איר אויסגעחלומטן חלום... איצטער איז איר סיי ווי גאַרניט מער קיין נפּקא-מינה...

און בעת עולם האָט אונטן אויפגעמאַכט דעם אַרון-קודש אריינצושטעלן דאָס נייע ספר, האָט חנה געזען, אז דאָס עפנט זיך גאַר אַ טירל פון הימל... דערזען אַ פלאם פון טויזנטער ליכטער; געהערט דאָס שפילן פון דער הימלישער קאָפּעליע און געפילט, ווי זי נעמט זיך הייבן... הייבן... העכער און העכער... נאָך אַ טראַג-פעלע, נאָך אַ טראַפּעלע און אַט — די הימלישע טויערן האָבן זיך ראַפטום צע-פראַלט פאַר איר...

— „געוואַלט! חנה חלש'ט! וואַסער!“ — האָט עולם פון אלע זייטן גענו-מען ליאַרמען.

נאָר ביז מען איז געקומען מיטן ביסל וואַסער, איז שוין חנה די פאַפּקא-וויצער געווען אין „גן-עדן“...

צו"י מאמעס

אויף „פראסע אָנזע“, לעבן דער יידישער יאטקע, ביי די שמאַלע טרעפּ וואָס פירן צו אַ ברייטן קלויסטער, זיצט איצט חיה-שרה אויף אַ שטיינערנער באַנק, איז אומגעדולדיק פון לאַנגן וואַרטן אויף איר גוטער פריינדין ביילע-גיטל, וואָס קומט כמעט טעגלעך פון ווייטן „איפּאַנעמאַ“, כדי — ווי ביילע-גיטל רופט עס אָן — „צעוויקלען די לאַנגע „מגילות“ פון זייערע אָנגעווייטיקטע מאַמעשע הערצער“.

איצט איז פּסח-צייט. די שווערע טראַפּישע היץ האָט אביסל נאַכגעלאָזט. קילע האַרבסט — ווינטעלעך בלאָזן שוין פון אויפגעשטורעמטן ים, יאָגן זיך צווישן די הויכע פּאלמען. פון די אָפטע רעגנס קוקן די נאַענטע בערג אויס טריב, ווי פּאַרוויינט.

חיה-שרה זיצט איינגעקריליעט אין איר אלטפרענקישער, וואַרעמער שובע. איר לענגלעכער קאַפּ איז אַרומגעוויקלט מיט אַ שוואַרץ-זיידענעם שאַליק. אירע מאַפּלעטע בריילן זיינען מיט קילער פּאַרע פּאַרהוויכט.

חיה שרה האַלט זיך אין איין חידושן: — אַ וואַ — אַ וואַ — האָט זיך דאָס היינט ביילע-גיטל פּאַרשפּעטיקט. אַ וואַ, אַ וואַ — פּלוצים דערפּילט זי אַ לייכטן צופּ ביים אַרבל: — אַ: קרוינעלעך מיינע — שרייט חיה שרה אויס עץ זענט מיך גאָר באַפּאַלן פון הינטן?

ביילע-גיטלס העל, דעליקאַט פנים קוקט אויס שטאַרק צערודערט. אירע גרויע, זילבער-האַר, פּריזירט אלא גאַרסאַן, זיינען אין אומאַרדענונג צעוואַרפּן. מיט באַהערשטן כעס טוט זי אַ שטילן זאָג: — אַלץ צוליבן „דראַן“ דעם שוואַרצן „קוטשערל“, וואָס ציט הכּנעהדיק דעם „טשאַפּינק“ פאַר מיר, כּוקט און נויגט זיך ביו צו דער ערד, נאָר מיטנעמען מיך אין שטאַט אַריין — דאָס ניט. ר'האַט ניט — זאָגט ער — קיין „אַרדער“ קיין באַפּעל פּועם סעניאָר אַסקאַר... אזא „ליי-דאַק“, מיטצונעמען דעם באַלעבאַם מאמע, דאַרף ער האָבן אַן „אַרדער“?

חיה-שרה טוט אַ פּייכטן פינטל מיט אירע רויטלעכע קאַליע-אויגן וואָס שפּיגלען אַפּ אין אירע מאַפּלעטע בריילן, ווי אַ בליץ פון אַ פּאַטאַגראַפּישן אפּאַ-ראַט. זי טוט דערביי אַ טרוקן הוסטל און שלאַגט איבער ביילע-גיטלען אינמיטן:

— וואַ-זשע איז ער טאַקע שולדיק, דאָס אַרעמע שאַפּערל, נעבעך? איך האַלט, אויב אייערע קינדער זאָגן אים ניט אַן אייך תמיד מיטצונעמען, מוז ער זיי

פּלאַגן... היה-שרה האָט דערווייל געמאַכט פּלאַץ, ביילע גיטל זאָל זיך אוועקזעצן. זי האָט אָבער געזען אין ביילע-גיטלס פּאַרטרויערמע אויגן עפעס א גליאיק פייערל, איז זי זיך שוין משער געווען, אז ס'איז גלייכער אָפּצוואַרטן ביז די אָנגעפילטע „קוואַלן“ וועלן פון זיך אליין א שלאָג טון... דאָריבער איז זי געבליבן זיצן שטיל. זינט זיי טרעפן זיך, האָט טאַקע איצט צום ערשטן מאל, זיך פּלוצים דערהערט א פּאַרשטיקט געוויין וואָס איז געקומען פון ביילע-גיטלס פּאַרבאָרגענע טיפּענישן... היה-שרה האָט איר געלאָזט זיך גוט אויסוויינען, ביז זי האָט לסוף א זאָג געטון:

— גענוג! לאַמיר בעסער הערן,,, וואָס ס'האָט פּאַסירט... דערציילט...

היה-שרה און ביילע-גיטל האָבן זיך באַקענט אויף א שיף, וואָס האָט ביידע יידישע מאַמעס געבראַכט צו זייערע קינדער קיין בראַזיל. צווישן הימל, וואסער און שאַרכנדיקע ים-כוואַליעס האָבן זיך צעעפנט זייערע אָנגווייטיקטע הערצער און מ'האָט זיך גענומען דערציילן.

— געהאַט א טייערן מאַן — האָט היה-שרה גערעדט — א פרומער ייד, א בן-תורה. געהאַט ווילע קינדער, צו גאַט און צו לייט. נאָר מיט פּרנסה איז געווען פּאַסקודנע... געפינצטערט יאָרן מיט עסן שוואַרצע ראַזווגע, רעטשינע קליסקעלעך. אין די שבתים פּאַפּלוניקעס, „וואַסקראַבקעס“ און, יאַקאַש, געטשערפיעט... ביז ס'האָט די קינדער גענומען ציען — דעם בכור קיין ארגענטינע, דעם צווייטן קיין מעקסיקע, דעם מיטעלסטן נאָך אויסטראַליע, צוויי קיין בראַזיליע. און ביז מ'האָט זיך רעכט ארומגעקוקט, איז מען געבליבן דזשאַד און באַבע. אינגיבן האָט איר פרומער מאַן גענומען אונטערקערעכצן:

— נאָדיר א שיבוש פאַרן עולם השקרא — די אמתע וועלט איז ערשט דאַרטן... איינס און צוויי און ר'איז אויך אוועק... האָבן די קינדער באלד גענו-מען שרייבן: — נאָך וואָס באַדאַרפסטו „פּראַזשין“ א קאַלטן פּריפעטיק? הימל די מתים אויפן בית-עולם? קום בעסער צו אונדז — טאַקע א טריפּהנע מדינה דאָ, אָבער ווער ס'וויל האַלטן כשר'ס שמעלט מען אים ניט צו קיין ביקס צום קאַפּ.

קיין גרויסע זיבן זאכן איז ניט געווען צו פּאַרפאַקן: ס'מעשענע חנוכה-לעמפל, ס'זילבערנע בשמים-ביקסל, א קופּערנער מערוזשער, ס'אייזערנע ראַנדל, אַט דאָס איז די גאַנצע ירושה וואָס איך פיר צו די קינדער...

ביילע-גיטל, ווידער, וואָס האָט מיט א קלוג שמייכעלע זיך איינגעהערט אין היה-שרהס געשיכטע, האָט צום סוף א זאָג געטון — אויך מיר א טראַגע-

דיע? — מיט מיינעם זעט איר האָב איך דוקא אָפגעפינצמערט די יאָרן... געווען א „סאמאָוואַליעץ“, דאָ מעק זיך ניט, דאָרט שמעל דיך ניט, און ס'מאָמעלע זיינס — פונקט ווי ער: לאַקשן וואַלגערט מען ניט זיצנדיק, און כריין רייכט מען ניט שטייענדיק... צוויי „קאָמאָנאָטשיקעס“ געהאַט... איז מיר באַלד צווישן זיי ענג געוואָרן ס'לעבן. אַזוי לאַנג און אַזוי כרייט ביז מ'איז אוועק צום רב... אז דער הייליקער רבי האָט אַבער פאַרגנבעט א זייטיקן בליק אויף מיין פאַרשפיצטן בויד, האָט ער גלייך א דריי געטון מיט זיין געהויקערטער-נאַז: — מעוברתע ווייבער גיב איך ניט קיין גמ...

ווען מיין אַלמער-לעבן איז געקומען אויף דער וועלט האָט נאָך אלץ דער רבי געמענהט: — ניין — ס'א פיצל נעבעך, באַדאַרף די ברוסטן און אז מ'גוט צום זויגן, ווייסט מען ניט ווו מ'האַלט מיט טהרות... בקיצור — עין קאַנט נאָך דערווייל אהיים גיין...

געזען סאיז א מעשה אָן א סוף, האָב איך זיך אָפגעוונדערט פונעם מאַן... און ביז כ'האַב דערלעבט מען זאָל מיר שוין דערלאַנגען די רוימע פאַטשילע מקבל קנין צו זיין, אז איך גיב מחילה, איז מיין קליינער תכשיט שוין געגאַנגען אין חדר אריין...

און וואָס האָט ביילע-גימל ניט געטון צו דערציען איר איינציקן קדיש? געהאַנדלט מיט „ליעזשלקעס“, מיט שאַרע ראָנעטן, פרעמדע פּאַדלאַגעס געווא- שן... נאָר ווען עס האָט זיך אים באוויזן דער ערשטער שפּראַך אויף זיין שמאַלער גאַמבע, איז אים ענג געוואָרן דער מאמעס שטוב און — אוועק... חתונה געהאַט א קינד איז געקומען. אַבער די מאמע האָט דאָס אלץ פאַרנומען דורך דער „פּאַפירענער בריק“; דאָרטן פאַרמעגלעך געוואָרן, רייד, צולעצט — אן עושר. שרייכט ער איר:

— קום זיך דורך מאַמע, וועסט הנאה האַבן... געדענק, לייטיש אַנגע- טון... דער עיקר — אין א שיינעם קאַפעלוש...

— כע-כע-כע — האָט זיך ביילע-גימל צעלאכט אין מיטן דערציילן, — אויסגעהאַרעוועטע הענט, ווייטיקן אין די פיס, א שמעכעניש אין די פלייצעס און א קאַפעלוש אויפן קאַפּ... אַבער דער עיקר, ווו זאָל איך ביי אונדז נעמען א קאַפעלוש? אז אין גאַנצן שמעטל איז ניט געווען מער ווי איין שטרויענער קאַפעלוש. סיי זומער, סיי ווינטער, אז א מיידל האָט זיך געדאַרפט זען מיט א חתן, האָט איינע ביי דער אנדערער אויסגעבאַרגט דעם קאַפעלוש... בין איך

טאָקע עקסטערע געפארן קיין לובלין איינגעהאנדלט עפעס א סאמעטן היטל, וואָס קוקט אויס, ווי א פלאַטשיקע פאַטעלניע, און אַט פאַר איך קיין בראַזיל...

☆☆☆

אין א טראַפּיש-הייסן זומער-טאָג זיינען ביידע מאַמעס אראָפּ פון שיף. חיה-שרה, אין א סאַטינדעליאַנע קלייד מיט געקרעפטע קריזשעס, קארבירטן שייטל און פאַרפלאַמטן פנים, האָט אויסגעקוקט, גלייך זי וואַלט נאָר וואָס געקומען פון שבתדיקן דאווענען. ס'האַבן זי כאלד ארומגערינגלט אירע צוויי הויכע פעסט-געבויטע זין מיט זייערע באַחנטע, פשוטע יידישע ווייבלעך. א האַלב טויז אייני-קלעך האָבן זיך צוגעטויליעט:

— באַבע! שוויגער! מאמע! — האָבן אלע צוזאַמען זיך געפרייט מיטן גאַסט, געקושט, געהאַלדזט, געטומלט, ניט ערגער, ווי אין דער אלטער היים.

געלאסן, מיט געמאַסטענע טריטעלעך, איז אויך צו ביילע-גיטלען צוגעקור-מען אן אויסגעפראַנטעוועטער מאן, פון מיטעלן וווקס, אין אן עכטן פאַנאַמאַ-הוט, גאַלדענע זון-ברילן אויף בלויע אויגן, זיך דושענטעלמעניש פאַרנייגט און שטיל אויסגערופן: — האַלאַ מאַמאַ! נו וואָס, דערקענסט מיך טאָקע ניט?

— אַ! — האָט ביילע-גיטל אזש אויפגעציטערט — דאָס ביסטו, אלטער-לעבן? — באמת ניט דערקענט.

ביילע-גיטל האָט זיך געוואַלט א וואַרף טון אויף זיין האַלדן, וויינען, לאַכן זיך פרייען, אַבער זיין שטייפע, אַנגעצויגענע האַלטונג האָט זי אביסל אַפגעקילט...

סעניאָר אַסקאַר האָט זיין מוטער א גאַלאַנמן קוש געטון און גלייך אן אומצופרידענעם בליק געוואַרפן אויף איר צו-פליטקע קאפּעלוש... איר א ווייז געטון אויף א גלאַנצנדיקן אויטאָמאָביל וואָס האָט שטאַרק געבלישטשעט פון ווייטנס: — דאַרטן וואַרטן עפּיניו און זשאַרושיניו — האָט ער א ווייז געטון מיט א פינגער אויף וועלכן ס'האַט געבליסקעט א גרויסער בריליאַנט...

— וואָס-זשע — האָט ביילע-גיטל א פרעג געטון מיט א קלוג געלעכטערל — זיי האָבן ניט קא „פאַסירשיין“ אויסצושטייגן?...

סעניאָר אַסקאַר האָט איר קודם געבעטן אויסטון די „פלאַטשיקע פאַטעל-ניע“, אַפגעשטויבט איר צעקנייטשט קלייד און געלאסן זי צוגעפירט צום וואַגן... א שוואַרצער שאַפּער האָט מיט גרויס דר-אַרין אויפגעמאַכט די ברייטע טיר. די צעשטראַלטע זון האָט א פלייזן געטון מיט צעגאַסענעם זילבער, העל בא-

לויכטן א דיקע יידענע אין א בלויען הוט מיט ווייסע פעדערן: — האלאָ שוויגער, „ענטרע“ (קומט אריין) — האָט דאָנא פּעפּא מיט אַ דין שטימעלע פּאַרבעטן ביילע-גיטלען איינצושטייגן. — האלאָ וואָוא — האָט אויך דער קליינער זשאָרזשיניו, צערעמאַניאל, געקושט ביילע-גיטלען אין דער האַנט...

ביילע-גיטל האָט זיך דערפילט אביסל אומהיימלעך: — אזוי גאָר? — האָט זי שטיל אין זיך א טראַכט געטון — אויב רייך הייסט עס, אז טאַקע פּריצים? — און אין געדאַנק שוין מקנא געווען חיה-שרהן...

אין דער רחכותדיקער געגנט פון „לעבלאַן“, ביי א ווונדערלעכער איינש-טאַקיקער געביידע, ארומגעצוימט מיט א געדיכט-באַבלומטן גאַרטן, איז פון דאַרטן צוערשט אקעגנגעשפרונגען דער הויכער הונט באַליעק און מקבל-פנים געווען ביילע-גיטלען מיט אַזא אױסטרעלישער געבילעריי, אז ס'האַרץ איז איר אַזש פאַרצאַפלט געווארן: — א פּודזשאַן! — האָט זי זיך גענומען ציטערדיק אַפּיאַנגן — וויי איז צו מיר, א פּודזשיאַן, פּשא קרעוו! — און א טראַכט געטון: — א שיינער סקאַצל קומט...

ווען מ'איז אריין אין צעבליטן גאַרטן, האָט די טראַפּישע זון געפאַרבט די ביימער-שפיצן מיט ראָזע קאַלירן. די ווייסע נעלקן האָבן זיך שוין גענומען איינבוויקלען פאַרן שלאָף, און די ליליא-אַנושעליקאַס האָבן פאַרשיכורט מיט זייערע זיסע ריחות.

אז ביילע-גיטל האָט דערזען אינמיטן שמעקנדיקן גאַרטן א פּאלאַץ פון מירמלשטיין, האָט זי גענומען גיין אזוי פאַרזיכטיק, ווי אויף גלאָז... ס'האַט זיך איר נאָר געדאַכט אז אַט-אַט וועט זי זיך אויסגליטשן און אוועקפאלן...

אין גרויסן אויפנאַם-סאַלאַן האָבן שווערע בראַנדז-פּיגורן געדערעמלט אויף הויכע קאַלומנעס. קאַסטבאַרע אייל-בילדער זיינען געהאַנגען אזוי געדיכט, כמעט איינס אויפן אַנדער...

— נו, מאַמע, וואָס ביסטו אזוי צעטומלט? מאַך זיך היימיש, מאַמע. — האָט סעניאָר אַסקאַר איר געוועקט פון צעטומלעניש.

— כ'זאַל אזוי וויסן פון א בייז אויג ווי כווייס באַמת ניט וואָס עס טוט זיך מיט מיר — האָט ביילע-גיטל געהויבן די דאַרע פּלייצעס, צוגעשאַקלט מיטן גרויען קאַפּ און געהאַלטן אין איין שטוינען: — אַזא רחכות... אַזא עשירות-ראַטשילד...

יעדער וויילע האָט דאָנא פּעפּא א קלונג געטון מיטן גלאַק. אלעמאַל האָט זיך באוויזן אַן אַנדער שיקסל, אויסגעהערט מיט הכנעה די באַפעלן און איז צוריק פאַרשווינדן.

פון קליינעם זשאָרושיניום צימער האָבן זיך געטראָגן גרויסע קולות: — דאָס קינד וויל נעבעך ניט אראַפּשלינגען קיין ביסן — האָט דאָנא פֿעפּא אויפגעקלערט די געשרייען פאר איר שוויגער: — מען מוז אים תמיד שמאַפּן... און ביילע-גיטל, מיט דער חכמה פון א סך שווערע איבערגעלעבטע יאָרן, האָט שמיל געשמייכלט און לסוף אריינגעווארפן:

— כ'געדענק גאָר ניט ביי אלטער לעבן קיין שלעכטן אפעטיט... פארקערט, ס'רוב איז גאָר ניט געווען מיט וואָס צו שמילן דעם הונגער...

נאָך דער זאמער וועטשערע, האָט מען דער מאמען גענומען ווייזן דאָס גאנצע גרויסע הויז: אן אונטן מיט אן אויבן... געשניצטע לוקסוס מעבלען, פערסישע טעפּיכער, די שווערע זילבער-כלים, וואָס זיינען געווען אזוי געפאקט, אז די ברייטע שופלאָדן האָבן אזש אונטערגעקרעכצט... און לסוף — אויך געפירט איר ווייזן דעם הונטס אויסגעפוצט שטיבעלע, וואָס האָט אַ נידעריקן דיוואן מיט באַזונדער עס-געשיר און אפילו א קליין באַד-צימער איז אויך דאָ... ביילע-גיטל האָט ווינציק גערעדט, אויף אלץ געקוקט ממושמש, ווי אין חלום, גאָר לסוף א שמילן פרעג געטון: — וואָס האָסטו אזוינס געטון אלטער-לעבן, כדי דאָס אלץ צו דאראַכיען?...

— וואָס האָב איך ניט געטון? — האָט סעניאָר אַסקאר פארטראכטער-הייט צוריקגעפרעגט און גלייך צוגעגעבן: — געקלאפט אין בראזיליאנער טירן, געטשאַפעט אויף גליענדיקע בערג, געשלאָפּן אין הילפס-פארויזן, געגעסן רייז מיט שווארצע פאסאַליעס, געלעגן ניין איילן טיף אין דער ערד... ביז... ביז... נו, מאמע, ס'א צו לאַנגע מעשה...

דורכן הונטס קליין פענצטערל האָט מען געזען א גרויסן הימל מען האָט געהערט דאָס קוואקען פון קליינע זשאַבקעלעך, און פויקנדיקע מוזיק פון בראַזיליאנער „קארנאָוואַלעסקאַ“...

דאָנא פֿעפּא האָט זיך באוויזן אויף דער שוועל, דיסקרעט אַ בליק געטון אויף איר בריליאנטענעם האַנט-זייגער און שמיל אויסגערופן:

— ס'איז שפעט, מען דאַרף דער שוויגער פירן שלאָפּן...

אין ביילע-גיטלס האַרץ האָט זיך ווי עפעס אַפּגעריסן...

— מיך פירן? — האָט זי מיט א צעשראַקן קול און א פארבאַרגענער אומרו איבערגעפרעגט — וואָס עפעס פירן? ס'איז דען אזוי ווייט?

סעניאר אַסקאר האָט זיך געגעבן א צעקנעפל דעם קאַלנער... דערפילט א שטאַרקע היץ און געוואַלט קלאַר מאַכן... אַבער דאָנא פּעפּאַ האָט אויסגעכאַפּט: — ווייט? ווער זאָגט עס אַז ווייט? — אַט, דאָס באלד, אויף דער צווייטער גאַס... סעניאר אַסקאר האָט דערווייל צוריק באַקומען ס'לשון: — דו, מאַמע — האָט ער אָנגעהויבן מיט אַביסל א געדעמפּטער שטימע — האָסט דאָך ליב רואיק, שטיל, אָן רעש, אָן טומל, זאַלסט קענען דאווענען... עסן כשר און...

פון ביילע-גיטלס האַלדז האָט זיך פּלוצים גענומען ארויסרייסן א דריב-נע געלעכטערל, אזא שפיציקס, א פייכטס. — אַבער מאַמע! — האָט איר סעניאר אַסקאר איבערגעשלאָגן, — ס'איז דאָך נאָר פאַרשטייט, דיר צוליב... ביילע-גיטל האָט זיך ניט געקענט איינהאַלטן פון געלעכטער און אַט אזוי לאַכנדיק, האָט זי מיט איין האַנט פאַרשטעלט איר זונס מויל.

— נו, גוט, נו גוט, נעם זיך ניט צום האַרצן... אַבי נאָר ביי יידישע מענטשן, איז... פּטור און עסק...

דער צעוואַקסענער באַליעק האָט זיך פּלוצים א וואָרף געטון אויף זיין נידעריקן דיוואַן... אויסגעשטירעט זיינע שפיציקע ציין און זיך ווילד צעהא-ווקעט גלאַט אין דער וועלט אריין. ביילע-גיטל האָט אויפגעצאַפּלט, געוואָרפן א קנאהדיקן בליק אויפן הונטס ציכטיק שטיבעלע... א פּוץ געטון איר צע-קנאָדערט קליידל און נאָכאַמאַל איבערגעחזרט:

— גוט, גוט, א נפּקאַמינה וווּ מ'שלאָפּט? — כוועל שוין מסתמא דאָרטן געפינען מיינס גלייכן...

אז ביילע-גיטל איז שוין געלעגן אויף איר ניי געלעגער, האָבן זיך ערשט גענומען אויסדעמפן די אויסטערלישע איינדרוקן פון איר ערשטן טאַג אין בראַזיל. אירע געפרעסטע געפילן, וואָס זי האָט, זינט זי איז אַראָפּ פון שיף, זיך באַמיט צו דערשטיקן, האָבן זיך אויפגעלייזט אין שטראַמען טרערן...

א פּולע לבנה, קיילעכדיק, ווי א גרויסער זילבערנער מעדאַליאָן, איז טרויעריק געהאַנגען פּונקט קעגנאיבער איר פענצטער, געקוקט איר ממש אין די אויגן אריין און ווי עפעס זי באַרואיקט, געטרייסט: אַ מאַמע טאָר ניט ווערן אין כעס... אַ מאַמע דאַרף פאַרשטיין... מוחל זיין...

לאַנג האָט זיך ביילע-גיטל געוואָרפן אויפן פרעמדן געלעגער, שטיל געקרעכצט, געהערט ווי פאַרעלטערטע מאַטראַצן קרעכצן מיט, און ווען ס'האָט

איר געדאכט, אז די פולע לבנה נעמט זיך דערנעטערן צו איר פענצטער, ממש אזוי נאָענט מיט די הענט צו דערלאַנגען, דערזעט זי גאָר פּלוצים, אז ס'איז ניט די לבנה, נאָר דער הונט, באַליעק, וואָס שטשירעט אויף איר זיינע לאַנגע ציין, ברומט ווי אַ לייב, רייסט פון איר די קאָלדרע און וויל זי גאָר אינגאַנצן איינ-שלינגען...

אַ באַגאַסענע מיט שווייס האָט זיך ביילע-גיטל אויפגעכאַפּט... געזען די לבנה איינגעדישעט אין אַ שוואַרצן וואַלקן. פון טונקעלן הימל האָט זיך דריבנע געזיפּט אַ שימער רעגנדל:

— אַ מזל פון אַ קלב — האָט זי גערעדט אין דער טיפּער נאַכט אַריין — אזא טריפהנע הצלחה צו האָבן... כאַליעט נגידיש ביי מיינע קינדער אין פּאַלאַץ און בילט נאָך אויף דער מאַמען? ... פּשאַקרעוו!"

ווען ביילע-גיטל האָט זיך צום ערשטן מאל געטראָפּן מיט איר שייף שוועסטער חיה-שרה, איז יענערס צעצויגן פנים שוין געווען אויסגעגלעט, ווי מיט אַ וואַלגער-האַלץ. אויך אירע שווערע „טשיזמעס" זיינען פאַרביטן געוואָרן אויף לייכטע לעטשעלעך. היינט זי אליין — לוסטיק און פּריילעך אַ כאַפּ געטון ביילע-גיטלען אונטערן אַרעם: — קרוינעלעך מיינע, פאַרוואָס עפעס אזוי סמוטנע? אייערע קינדער שמין דאָך פאַר גבירים-אדירים... ווי לעבט זיך אייך טאַקע ביי אזעלכע רייכע קינדער? האָ?

אויף דער „פּראַסע אָנזע", וווּ חיה-שרה האָט געוווינט זיינען יידן געזעסן אין די טומלדיקע קאַפּעען און געטאַשט די קליענטעלע-קאַרטאַנדלעך. — ווער ס'האַט גערימט די גומע קונים און ווער געשאַלטן די וויסמע „טשוועקעס"... אז ביילעגיטל מיט איר געטאַקטן גאַנג און ווירדיקן אויסזען האָט זיך באַווויזן, איז עולם ארויס פאַר דער טיר: — אָט איז דעם גביר'ס-מאַמע, אַ סטאַמעטשנער מענטש... יידישע ווייבלעך האָבן אַראַפּגעקוקט פון די פענצטער, זיך איבערגע-וואַרפן מיט מיינונגען: — אַ שיינע, נאָר אַ טרויעריקע... אַ זגראַבנע, ווי געבוירן פאַר אַ פּריצה.

ביילע-גיטל מיט איר ספּעציפּיש שמיכעלע האָט דערווייל געענטפּערט חיה-שרה'ן: — ס'גייט איר זייער גוט... ווי דער שטייגער — האָט זי צוגעגעבן — ביי רייכע קינדער...

— און מיר גייט אויך זייער גוט — האָט חיה-שרה זיך גענומען ארויס-שמעלן — פאַרקערט, עס גייט מיר גאָר גוט... מיינע זין גייען ניט אוועק פּריער ביז מ'זאָגט ניט אַ גוט מאַרגן דער מאַמען... און מיינ שנוור — דעם ערשטן טעלער לאַקשן דערלאַנגט זי דער שוויגער... אויך די אייניקלעך קלעפּן

זיך צו מיין קלייד. נאָר פארשטייען, נעבעך ניט וואָס איך רייד צו זיי... באלא-
גאַטשען א לשון וואָס דרילעוועט אביסל אין קאָפּ, יא, קרוינעלעך מיינע —
די גרויסע פארשטייען דאָ ניט וואָס. קליינע טוען ריידן... א וועלט אביסל
און אַט איז מיין שטוב — עפנט חיה שרה די טיר צו אן אלטפרענקיש הויז, מיט
א סך קליינע שמאַלע פענצטערלעך: — קוקט נאָר, טייערע, אלץ האָבן זיי מיר
צוגעגרייט — רעדט חיה-שרה צעשמראַלט פון נחת — זעט, א ליכטיק צימער,
היימישע קישנס, אפילו נייע טעלערס מיט טעפלעך אויך... מאַמער גלויב איך
ניט אין זייער כשרות קאָך איך מיר מאַקע באַזונדער...

אין ביילע-גיטלס העלע אויגן האָט געשפיזט א פייכט גלאנצל. מיט באַהערש-
טער רואיקייט און כלומרשטן געלעכטערל האָט זי א פרעג געטון:

— און קיין הינט האָבן ניט ענקערע קינדער?...?

— הינט? — האָט חיה-שרה ערנסט איבערגעפרעגט, — מיינע קינדער
זיינען פשוטע „קלאפערס“, משאפען נעבעך אין די גליענדיקסטע טעג אויף
די ליימיקע בערג, באַדן זיך אין טייכן שווייס און, מ'לעכט יאקאָש... אַבער
הינט? — ווו וועלן זיי האַלטן הינט? — אכטע אונטערן בעט — האָט חיה-
שרה פארענדיקט מיט א געלעכטערל.

ביילע-גיטל האָט דערפילט, אז זי וועט זיך סוף-כל-סוף צעכליפען אויפן
קול.

אין חיה-שרהס ליכטיק צימער איז די זון שוין געלעגן אריבערגעבויגן
איבערן פענצטער, גלייך זי וואַלט זיך באמיט צו כאַפן נאָך א לעצטן קוק אויף
דער פריילעכער שטוב... ביילע-גיטל האָט מיט אַנשטרענגונג א זאָג געטאָן:

— נו, כ'וועל שוין גיין, ס'וועט באַלד שווער זיין צו קריגן א פלאַץ אין
טראַמוויי.

— צו מיינע שונאים קעפּ! — האָט חיה-שרה אויסגעשריען — א טראַמ-
וויי גאָר? און ווער? דעם גרויסן נגידס מאמע? — אייער זון קען ניט אהערשיקן
זיין שאַפער מיטן סאַמאַכאַד? — איז חיה-שרה שטאַרק אין כעס געוואָרן... און
ביילע-גיטל האָט אירע ווערטער געזיפט צווישן די ציין, ווי זי וואַלט זיי פריער
געוואַלט לייטערן, האַמעווען, זיי זאָלן ניט ארויס צו שאַרפע:

— מיין אלטער לעבן — האָט זי גענומען פארטידיקן — איז, נעבעך
שמענדיק שווער פארהאַרעוועט... א קלייניקייט אזא עול אויפן קאָפּ... וואָס-
זשע דאַרף איך נאָך דערקומשען?...?

חיה שרה האָט כאלד א טראכט געטון: — זי פארעדט מיר די ציין... און ביילע-גיטל האָט בעתן אהיים פאָרן אויך א קלער געטון: — אפשר באַהאַלט חיה-שרה אויך דעם אמת? ווער ווייס? אפשר טאַקע? אָט אזוי האָבן זיי זיך גענומען טרעפן כמעט טעגלעך, זיך אויסדערציילט וואָס אונטערן האַרץ, נאָר דעם סאמע עיקר פון אירע אנמישוונגען האָט ביילע-גיטל תמיד פארשוויגן... ביז... ביז זייער לעצטער טרעפונג...

— רעדט, ביילע גיטלשע, עפנט אייער האַרץ, כ'וועל אייך ניט אַפלאָזן פריער ביז איר וועט רעדן — האָט חיה-שרה געהאַלטן אין איין צושטיין צו ביילע-גיטלשע, וואָס איז אלץ געזעסן, ווי פארשטיינערט. אירע העלע אויגן האָבן געקוקט אין דער ווייטקייט, צוגעשאַקלט מיטן ארומגעהילטן קאַפּ, אירע שמאַלע פלייצעס האָבן זיך מיטגעשאַקלט:

— נו? — איז חיה-שרה ניט אַפגעשטאַנען — לאַמיר שוין הערן, רעדט, ס'וועט אייך גרינגער ווערן...

פון נאָענטן בית-המדרש, וווּ א פאָר פרומע יידן דאווענען יעדן אָונט מנחה, האָבן זיך איצטער געהערט זייערע שטילע תפילות. פון ברייטן קלויסטער האָט זיך געטראָגן דאָס פרומע געזאַנג פון „אָווע-מאַריאַ“. אויפן פארכמארעטן הימל האָט פלוצים אויפגעלויכטן אן איינציקער שמערן.

ביילע-גיטל האָט א ציטער געטון, גלייך זי וואָלט דערוואכט פון עפעס אַ שלעכטן חלום, א רעזיגנירטן מאַך געטון מיט דער האַנט און ארויסגערעדט, ווי פון שלאָף: — גרינגער ווערן? וועמען? — מיר?... מילא, נו — געטון א לען-אַן איר פארוויינט פנים אויף חיה-שרהס ברייטן-אַקסל און, זינט זיי טרעפן זיך, דאָס ערשטע מאַל היינט זיך צעכליפעט אויפן קול... אריינגעהעשעט אין איר האלדז, ווי פאר אן אייגענער שוועסטער, גענומען אויסגיסן איר פארשטיקטע, אַנגעזאַמלטע ביטערקייט...

— כ'קען ניט מער — איז ביילע-גיטלס שטימע געוואָרן אביסל הייזערדיקער — כ'האַב געוויסט — האָט זי אַנגעהויבן — אז מיין אייניקל זלמן לעבן יערט זיך אליאדע טאַג, געהערט, אז מען גרייט א גרויסן יום-טוב, געזען פון ווייטנס, מען פוצט די פענצטער, מען רוימט דעם גאַרטן... נו, בין איך דאָך א באַבע, האָב איך אין דער שטיל זיך אויך געגרייט... א ניי קליידל, נייע שיך, א שוואַרץ טעשל... ווייל וואָס אמת איז אמת, אלטער-לעבן זשאַלעוועט מיר ניט קיין געלט... אַבער — ביילע-גיטל האָט זיך ווידער צעכליאפעט — צו וואָס באדאַרף איך זייער געלט, אז ס'איז ניטאָ קיין פיצל האַרץ, קיין טראַפן רחמנות? דאָס געלט

האָט דאָך זיי פארטשאַדעט די מוחות? — האָט ביילע-גימל אוש אויסגעשריען — איך גיי היינט ארום — האָט זי ווידער אָנגעהויבן — זע איך, אַ גאַנצע שערענגע אויטאָמאָבילן ציען זיך ביז צו זייער שמוב... גאַטעניו! האָב איך אוש אַ ציטער געטון — היינט? היינט איז זלמעלעס יום-טוב? און מיר אפילו ניט צו וויסן געטון?... גיי איך גלייך אהין, גרייט זיי דורס צו זיין, קומט מיר באלד אנטקעגן די שניר: — שוויגער-לעבן — הויבט זי גלייך אָן מיט איר דין שטי-מעלע, וואָס פאסט גאָר ניט פאר אזא ברייטן גוף — „ס'וועלן זיין גרויסע סוחרים, פאבריקאנטן, אינדוסטריאלן. פארשטיין ניט א וואָרט יידיש... נאָך וואָס זאָלט איר דארפן זיצן ווי א שטומע? — ס'איז דאָך גלייכער איר זאָלט... — כ'האָב זי ניט געלאָזט מער פארענדיקן, געוואסט, אז וואָס זי וועט ארויסרעדן איז אַ זינד... האָט איך זי בלויז טיף אָנגעקוקט און בין אוועק אָן א וואָרט... געשמעלט זיך קוקן פונווייטנס אויף מיין אייניקלס שמחה און געבעטן ביי זיין ליבן נאָמען: שטראָף זיי ניט, גאַטעניו, פאר דער פארבלענדעניש פון עשירות... ס'זיינען דאָך מיינע קינדער... כאַטש אין האַרץ טוט וויי... אזוי שטאַרק וויי... און — איר הערט חיה-שרה — אזעלכע זינד זעצן זיך דאָך אָפּ ביים מענטשן אין האַרץ בלייבן דאָרטן פארבאָרגן לאַנג... אָבער אין א טאַג, ווען איין שרייפעלע טוט זיך נאָר א דריי אויף צוריק... דעמאָלט שטייען זיי אויף די זינד, ווי משחיתים... און פייניקן... פייניקן.

איך שטיי פונווייטנס, באַווייזט זיך זייער שוואַרץ שאַפערל מיטן גלאַנ-ציקן שפאציר-אויטאָ. קוקט ער מיך שטאַרק אָן... גלייך ער וואָלט מיך ניט דערקענט. — נעמסט מיך אין שטאַט אריין?... — פרעג איך מיט געבעט, דרייט ער אוועק דעם קאָפּ און ענטפערט וואָרטשענדיק... — איך האָב ניט קיין אַרדער — אודאי געהאַט אן אַרדער צו פאָרן ברענגען עפעס א שטראָנצל אויף דער שמחה, וואָס רעדט ניט קיין יידיש... איי געלט! ס'מאכט טויב, בלינד, שמום... איר געדענקט. חיה-שרהשי, ביי אונדז א באַבע איז געווען א צירונג, אויף יעדער שמחה געזעסן אויבענאָן... אָבער דאָ — ווי דער האַר האַלט דאָס הינטל, אזוי דאָס גאַנצע געזינדל... א סימן האָט איר זייער פארשווער הונט: איינער גלעט אים, א צווייטער וואשט אים, דאָס אייניקל קושט אים, אָבער פאָר דער מאמען האָט אפילו דאָס שוואַרצע שאַפערל קיין דרך-אַרץ ניט...

חיה-שרה, וואָס האָט אליין זיך צעכליאפעט, האָט ביילע-גימלען ארומגענו-מען מיט ביידע הענט, געקוקט אויף איר מיט גרויס אַפשיי, ווי מען קוקט אויף עפעס א הייליקער, זיך שטיל געווישט די טרערן און לסוף, אַפגעזיפצט מיט עפעס א פארבאָרגענעם לויב צו זיין ליבן נאָמען... א לויב און א שבח פאר די

גרויסע חסדים וואָס ער טוט דאָ מיט איר... און ביילע-גיטל האָט געפילט, אז אלע טויערן פון צדק, פון גערעכטיקייט וועלן זיך דעמאָלט עפענען פאר איר, ווען זי וועט אויסגיין דאָס גאנצע שלעכטס וואָס האָט זיך אין איר אָנגעזאמלט... זי האָט ארויפגעלייגט ביידע הענט אויף די קני, זיך צוגעשאַקלט ווי ביים לייע-נען דאָס טייטש חומש און גערעדט שוין ווי צו זיך אליין: — אָפּגעפינצערט א לעבן, אוועקגעגעבן עס דעם איינציקן קדיש... ארויסגעקומט אויף דעם איינציקן ליכטיקן שטראל... געמיינט מ'וועט מיך האַלטן אין כבוד, ווי אין דער היים א מאמע... איז מען דאָך אַבער געווארן רייך... פריצים... נו, באדארף איך זיך פריער איינמעלדן איידער איך באטרעט זייער שוועל... קום איך אין גארטן, באפאלט מיך תמיד דער הונט... א, דער הונט, חיה-שרהשי, דער הונט! און די שנור איז דען בעסער? טוט פון ווייטנס א מאך מיט דער האַנט: אנטשולדיקט שוויגער, כ'גי צו א „דעספיליאַדע מאַדאם“... (קליידער אויסשמעלונג)... און אלטער-לעבן האָט שטענדיק א „רעאָניאַן“ (פארזאמלונג)... זוכן כבוד... בלויז פארן ביסעלע כבוד-אם איז נישטאָ קיין צייט... קושן מיר די האַנט, קושן אין שמערן... טשוטשעלע-מוטשעלע, פונקט ווי אין די „אילוויאַנען“... בלויז אויף צו פארבלענדן די אויגן. ווער באדארף עס? גיט מיר בעסער א פיצעלע האַרץ, אן אייגן ווינקעלע אין אייערע פּאַלאַצן... דירעטש איז אַנשטעל, טריאטער... נעכאַי וואַלטן זיי בעסער געמאַכט א יידישע „שקאַלע“, זלמעלע זאָל פארשטיין וואָס די באכע רעדט צו אים... —

ביילע-גיטל האָט אויסגעגלייכט איר צעקנאָדערטע בלוזקע אָפּגעווישט אינ-גאַנצן דאָס פארוויינטע פנים און שמיל א זאָג געטון:

— נאָך אלעם, אפשר וואַלטן מיר אויף זייער פּלאַץ, אויך אזוי געווען? ווארום עס האָט דען א שיעור צו דעם ווילדן כח וואָס עס ליגט אין דער נארי-שער פארבלענדעניש פון גרויס עשירות?... כ'געדענק, מיין אלטער-לעבן איז אין דער היים גאָר געווען א... ווי האָט מען עס דעמאָלט גערופן — א ציצעליסט — און דאָ? — כ'דערקען אים ניט מער...

— אַבער, געדענקט, חיה-שרהשי — האָט איר ביילע-גיטל דערלאַנגט א ציטערדיקע האַנט — געדענקט, זאָל עס בלייבן צווישן אונדו ביידע...

— גייט געזונטערהייט — האָט חיה-שרה גענומען גיך אוועק גיין ווי זי וואַלט געוואַלט אַנטלויפן פון דעם שלעכטס, וואָס קען נאָך חלילה, זי אויך טרעפן... — זייט זיך ניט מצער — האָט זי איר פּונווייטנס נאַכגעשריען — גאָט איז א פאַטער...

מיט א פארבארגענס ציטער אין הארץ און א שטילער פרייד אין די אויגן,
איז חיה-שרה גיך אריין צו זיך אין שטוב, געזען ווי אירע קינדער זיצן שוין
ארום טיש און ווארטן נאָר אויף איר מיטן עסן... האָט זי אָפּגעגעבן אַ דאַנק און
א לויב צו זיין ליבן נאָמען פארן גרויסן זכות אבות וואָס טוט איר דאָ ביישטיין...

ויקהל און פקודי

אויף דער ברייטער אווענידא אמלאנטיקא, נאָענט צום „לידאָ-פלאץ“ שלענגלט זיך א געדיכטע שורה ברייטע פאלאסטן, וועלכע זענען פארדונגען צו מענטשען פון אלערליי נאציאנאליטעטן. באווייבטע, באקינדלטע. בלויז איין מאן, צו וועמען עס באלאנגט דאס דאָזיקע גאנצע עשירות, וואוינט דאָרטן — א נישט באווייבטער...

ווען דער דאָזיקער פעסט געבויטער מאן, איז נאָכן ערשטן וועלט-קריג געקור מען קיין בראזיל, איז די היינט בלישטשנדיקע געגנט, נאָך דעמאלט געוועזן א ווילדער טרוקענער בארג, נאָך געליגן פארדרעמלט אין טויזנט-יאָריקן שלאָף און דער גאנצער, היינט בארימטער „קאָפאָאבאנא“, האָט נאָך אויסגעזען, ווי א שלאָ-פנדיק דאָרף וואָס נעמט זיך ערשט וועקן און בענקען נאָך גרויס-שטאַטישקייט.

אין איינעם א שפעט זומערדיקן פארנאכט, איז דער איינזאמער מאן גע-שטאנען אויף זיין ברייטער וואראנדע, געקוקט אן אומעטיקער צו די האלב נא-קעטע פאָרלעך, געזעען דעם יוגנט-פֿלירט פון געזונטע, פריילעכע מענטשן, זיך איינגעקוקט, שוין צום טויזנטסטן מאל, אין זיין גרויס-דערפֿאַבערטן עשירות און טרויעריק געשאַקלט מיט זיין האלב גרויען קאָפּ: — שוין באלד אוועק דער גוטער נעכטן, עס לייכט און גלאנצט א פוסטער היינט און אלץ נאָך קיין אויס-זיכט אויף א לייטישערן מאָרגן...

פלוצים האָבן זיך זיינע באברילטע אויגן פארהאלטן אויף א שמאַל געש-טאלט, אין א דין באטיסטן קליידל, בלאַנד צעוואַרפענע קרויזן, מיט אן אָפן בוך אין די הענט, וואָס זי האָט ניט געלייענט, נאָר סתם, פארהלומט געגאפיעט אין דער וועלט אריין... וואָס לענגער ער האָט זיך איינגעקוקט, אלץ אומרואיקער איז ער געוואָרן:

— איז דאָס אמת? וויזייע? אָדער חלום איך?...

מיט ברייטע, גיכע שפרייזן, האָט ער זיך גענומען דערנענטערן צו דער רחבות'דיקער פליאזשע און אנשטאט פריידיק אויסצושרייען, האָט ער גאָר אויפ-געציטערט און שטיל א רוף געמאַן:

— מירל? — מירעלע?

צוויי פּאַר גוט באקאנטע אויגן האָבן א פּינקלדיקן שטראל געטאַן, ווי אן אומדערווארטעמער אויפבליץ. ביידע האָבן א ווילע געשוויגן, איינגעהאלטן דעם אַטעם, גלייך זיי וואַלטן באמת געווארט ס'זאל אָנהויבן צו דונערן:

— שוין לאנג אין בראזיל? — איז ער דער ערשטער געקומען צו זיך:
— צוויי חדשים.

— און ויקהל? — פרעגט ער מיט א צימער אין זיין שטימע:
— (?):

— קראנק? — שטייט ער צו.

— געשטאַרבן? — ציט ער אלץ דעם זעלבן פּאַדים.

מירל מיט אראפגעלאזטע אויגן, באוועגט קוים מיט די ליפן:
— ניין... און... יא.

— וואס מיינט מען דאס?

— גאַרנישט.

— דאך?

מירל הויבט אויף איר געלאקטן קאַפּ, קוקט אים אָן דרייט און פרוווט געבן זייער שמועס אָן אנדערע ריכטונג:

— ביסט נעלם געוואָרן, קיינער האָט ניט געוויסט וווּ דיין געביין איז אהינגעקומען... נו, מאכסטו כאַטש א לעבן דאָ?

זיינע שפיזיקע אייגעלעך טוען זיך א פארקוועטש, קוקן אויף מירלען דורך א שפעלטעלע, ער ענטפערט שפיזיק:

— קיין ס'מע ראָד צום וואָגן בין איך דאָ נישט...

— האַסט נאָך אלץ נישט פארגעסן?...

— נאָכן פארלירן דיך — קוקט ער איר טיף אין אירע בלויע אויגן אריין — איז נישט געוועזן מער נאָך וואָס צו בלייבן אין שטעטל... אַבער — טוט ער איר פלוצים א נעם פאר די הענט — וואָס שטייען מיר דאָ, ווי די גולמ'ס? קום וועלן מיר טרינקען א קאוועלע — נעמט ער איר דרייט אונטערן אַרעם און דערפילט א צימערן פון איר ווארעמער האנט. א היץ האַט א שלאָג געטאַן אין איר בלייבן פנים:

— האַסט אים נאָך אלץ ליב, ויקהל'ען? — פרעגט ער פארלעגן.

אין מירלס פארנעפלטע אויגן האָט אויפגעטויכט א פייכט גלאנצל:
 — אַוועקגעפאַרן? — בלייבט ער פאַרעקשנ'ט אין זיין צודרינגלעכקייט.
 מירל, גלייך די אויגנפייכטיקייט וואָלט איר גערונען אין האַלדז אריין, טומ
 אָן הייזעריקלעך לאַכעלע און פרוּוט ווידער אָן אנדערע ריכטונג:
 — לאַז צורו דעם נעכטן... זאָג מיר בעסער, ס'עפעס אַ וויל לענדעלע בראַ-
 זיליע? — מ'לאַזט דאָ זשיפיען?
 ער ענטפערט בלויז איין וואָרט: — גאַלד...
 — און דו — פּרעגט זי מיט נייגיר — ביסט אויך אַ „קלאַפּער“?
 אַ ווינטל האָט אַ שוויכער געמאַן זיינע אויסגעגלעטע האַר, די כיטרע אייגע-
 לעך — פאַרזשאַמורעט, ער האָט איר אַ ווייז געמאַן מיטן פינגער:
 — זעסטו די אַלע פאַלאַסעטן? און דאַרטן, הינטערן גרויסן פאַרקן, דאָס
 פאַריסטע „קוימענדל“? מאַל דיר אַז דאָס אַלץ איז — מייין...
 מירל פאַרווונדערט און שמיפּעריש:
 — כ'געדענק דיך גאַרניט פאַר קיין לין... און איצטער — וויצלסט זיך?
 גלייך ער וואָלט ניט געהערט איר באַמערקונג, זעצט ער פאַר:
 — דאָס איז נאָך נישט אַלץ, פאַראַן נאָך אַ מעבל-געשעפּטל, אַ שיד-קלייטל
 און עפעס דאַרטן אַ פאַבריקל-טשינע — ער בייגט זיך איין צו מירל'ס אויער:
 — דאַרפסט בלויז וועלן, זאָגן איין וואָרט, און דאָס אַלץ וועט אויך זיין —
 דייין...

מירלע האָט דאָס איינע וואָרט דווקא ניט געזאָגט, בלויז געלאַזט זיך
 שטאַרקער אַרומנעמען און דעם זעלבן אַוונט, האָט ער איר אַהיימגעפירט מיט
 זיין לוקסוס-וואָגן, געפירט צו אַן אַרעמער מומען אין אַן אַפּגעחומר'טער שטוב
 אריין....

* * *

יעקב און משה, ביידע פון אַ קליין שמעטעלע אין פּוילן. דער ערשטער, אַ
 שמאַלער, שלאַנקער ברונעט, פון וועמענס בלייבן פנים עס פעלן בלויז די לאַנגע
 פּיאות, וואָס האַבן אים אין זיין פריסטער יוגנט געגעבן יחוס'דיקן אויסזען, פון
 חסידישן גזע און נגידישן שמאַס. דער צווייטער, אַ פעסט-געבויטער שאַמין,
 האָט געירשנ'ט פון זיין טאַטן, דעם פּערד-הענדלער, פּיוזשע גבורה, אַ פאַר-
 גרעבטן אויסזען און קרענקלעכע ליידנשאַפט נאָך כבוד... משה האָט

נאָך אין חדר ליב געהאט צו דרייען זיך אַרום דעם בלייכן, געצערמלטן יעקב, געפּוצט זיין נגידיש קאַפּאַטקעלע, אים אונטערגערוקט זיין האַרמאַשקעלע, א באַלעמול, אַ קאַרמעלקעלע... תמיד געזוכט נושאַ חן צו זיין אין יעקב'ס יחוסדיקע אויגן... אזוי אַרום זיך צוגעבונדן צום חסידישן קינד און אויך שפּע-טער, ניט געוואַלט פון אים זיך אַפּטשעפּען... טיף ביי זיך, האָט משה איינגטלעך ניט ליב געהאַט יעקבן, ניט פאַרגונען זיין דעליקאַט ווייס פּנימל, דאָס דריבנע גענגל וואָס האָט געוויינט מיט דורות'דיקן יחוס און דער עיקר, זיין פייערדיקער קאַפּ צום לערנען... בעת ער, משה האָט אַ גראַב-פאַררוימלט פּנים, אַ ברייט-קלעצלידיקן גאַנג און — פאַר זיין טעמפּן קאַפּ, געכאַפּט „שיניאַקעס“ פון רבינ'ס פינגער... דאַריבער, אין זיין אונטערבאַוויסן האָט, געזוכט דערנענטערונג צו יחוס, דערגרייכן חבּר'שאַפּט מיטן איידעלן שטאַם...

אין שטעטל האָט מען זיך אַפּילו געוונדערט:

— „ווי קומט דער חורבן צו דעם קרבן?\" ...

אויך יעקב'ס חסידישע עלטערן פלעגן ס'רוב זיך ווערטלען מיט זייער גע-ראַטענעם זון:

— ס'מיינט, דו, אַ וויל-קענער, אַ בן תּורה, וואָס האָסטו פאַר עסקים מיט אַ פּערד הענדלערס אַ זון? ...

משה'ס טאַטע ווידער, פלעגט זיך גרויסן אינעם שניידערשן שולכ'ל:

— „דאָס „ביקל“ מיינט חבּר'ט זעך מיטן גבירישן „לאַשיקל“...

הגם, דער וויל-דערצויגענער יעקב האָט אַליין גוט געוויסט, אז זיין חבּר משה איז פּראַסטער חי וקים, זעענדיק אַבער, אז ער קריכט אים נאָך, ווי אַ שאַטן, שלינגט זיין יעדעס וואָרט, ווי פאַרכישופּט, האָט זיין איידלקייט ניט דער-לויבט אים אַפּצושטופּן... און סיי ווי עפעס פון משה'ס פיזישער גבורה האָט יעקב'ן געבונדן צו זיך... דאַריבער האָט מען שוין געוויסט, אז דאַרטן וווּ יעקב, וועט אויך זיין משה... לסוף זענען אַלע צוגעוויינט געוואָרן צו זייער חבּרשאַפּט. ביז איינער אַ ליץ האָט זיך אַמאַל צופּעליק אַ וויצל געטאַן, אז:

— „יעקב מיט משה'ן זענען פּונקט ווי אין חומש'ל „ויקהל און פּקודי —

גייען תמיד צוזאַמען“... זינט דעמאַלט, איז אויף שמענדיק שוין פאַרכליבן — ניט יעקב, ניט משה, נאָר ויקהל און פּקודי...

זאַלן שוין אויך אין דער דאָזיקער דערציילונג, די ביידע העלדן פאַרכלייבן ביי זייערע היימישע צונעמען.

* * *

ווען דער יחוס'דיקער ויקהל האָט גענומען אַרונטערשיכן זיינע שוואַרצע פּיאַות אונטערן פּליטקע הימלעלע און דאָס געהאַקטע זשאַקעטעלע געטראָגן אַבי-סעלע קורצער, האָט דעמאָלט גענומען אויפגיין אין זיין יונג-בחור'שן האַרץ, די ערשטע ליבשאַפט צו אַ נגידיש-הסידישער טאַכטער, וואָס האָט געשמ'ט פאַרן שענסטן און אינטערעסאַנטסטן מיידל פון יענער געגנט. נו, איז גענוג געווען, ויקהל זאָל עמיצן ליבן, אז אויך פּקודי זאָל ניט זיין גלייכגילטיק צו איר... האָבן דערווייל ביידע מיט איר שפּאַצירט... ביידע — ראַמאַנסירט... מיט ביידן, געשפּילט אין „פּאַנדן“, אין כאַפּערלעך, אין „שליעפּע-באַכע“... דאָך איז פאַר אלעמען קלאָר געווען, אז די שטאַלצע מירעלע, מיט די בלויע אויגן און די לאַנגע צעפּ, איז פאַרליבט אין ויקה'לען... און פּקודי איז ניט מער, ווי אַ נאַכקריכער, נאַכשלעפּער... אין שכנות מיט פּקודים טאַטן, האָט געוויינט נאָך אַ פּערד הענדלעך, וואָס האָט געהאַט אַ דריבנע, שוואַרץ-הנעוודיק טעכטערל, מיט אזעלעכע טיפּע, גוטע, צניעותדיקע אויגן, גאָר ניט מעשה קאַניאַזש... איז אַט די דאָזיקע לייטישע פעסעלע אויסגעגאַנגען נאָכן הויכן, ברייט-צעוואַקסע-נעם פּקודי. אין די היימישע פּרייטיק-צו-נאַכטן פּלעגט פעסעלע שטיין אין דער אָפּענער טיר, אַן אויסגעצוואַגענע, אַ פאַרפּלאַמטע, גענישטערט מיט אירע רחמנות-אויגן פּקודים ברייטן געשטאַלט, וואָס פּלעגט פאַרביי שוועבן גיך, ווי אַ נאַכט-פּויגל. נאָר טיילמאַל, זיך אָפּגעשטעלט, אַ דערלאַנג געטאַן זיין גראַבע האַנט און, גאָר זעלטן, געהאַלטן אַביסעלע לענגער פעסעלעס ציטערדיקע פינגער... און טאַמער האָט זי די באַגריסונג ניט באַקומען, פּלעגט זי אַ פאַרכמורעטע זיך אַ וואַרף טאַן אויפן האַרטן באַנק-בעטל, פאַרנורעט איר ווייס פּנימל צווישן די קלאַרע הענט, בעת אירע שטאַלע אַקסלען האָבן שפּעטער לאַנג געצוקט... גע-ציטערט...

ביז פאַרן פּראַסטן פּקודין איז אינגאַנצן קלאָר געוואָרן, אז מיט זיין נאַכ-קריכן דעם אינטעליגענטן ויקהל מיט דער יחוסדיקער מירעלען, איז ער ניט מער, ווי אַ פינפטע ראַד צום וואָגן... און זייענדיק בטבע אַ גרויסער עקשן, האָט ער געפּילט פּקודי, אז לאַנג וועט ער שוין אפילו קיין נאַכשלעפּער אויך ניט קענען זיין... און דאָריבער, אין אַ געדיכט פאַרכמארעטער אלול-נאַכט, פאַר-שווינדן פון שטעטל אָן אַ גוטן טאַג אפילו...

אַ גאַנץ יאָר האָט געדויערט דער שווערער קאַמף, וואָס מירעלע האָט אין בראַזיל געפּירט, מיט זיך, מיט איר געוויסן, מיט דער אַרעמער מומען, וואָס האָט איר געהאַלטן אין איין אויפווייזן: אז — „דאָ, איז נישט דאָרט — יחוס-שמיר-

חום — פקודי איז געוואָרן אַ מיליאָנער... און אַ מיידל טאָר ניט וואַרטן אויף אַ נעכטיקן טאָג... כאַדאַרף חתונה צו האָבן... פאַרשטייט מירעשי?..."

האַט טאַקע לאַנג געדויערט, ביז מירעלע האָט לסוף — פאַרשטאַנען...

צוויי יאָר שפּעטער האָבן גווערנאַנטינס שוין געניאַנטשעט אַ קליין „פּקר-די'לע". פון בלאַנד איז מירעלע געוואָרן ברונעט און בעת זי האָט גראָד געציפּט אירע געפאַרבטע ברעמען מיט אַ מעשן צווענגעלע, האָט זיך שטיל אַריינגע-שלייכט פּקודי, אומהיימלעך זיך אַרומגעקוקט, גלייך ער וואָלט דאָ עמיצן גע-זוכט... און פּלוצים זייטיק אַ זאָג געטאָן:

— יאָ, שיעור נישט פאַרגעסן, אַ גרום דיר פונעם „יענטעליגענט", דער „גרויסער צעלייגער", איז שוין אויך געקומען אין גאַלדענעם לאַנד אַריין... האָ, האָ, דער טייוויל האָט דעם גאַסט געברענגט...

מיט אַ האַלב ניט פאַרענדיקטער ברעם און מיט כאַהערשטער רויקייט, האָט מירעלע אַ שטילן פּרעג געטאָן:

— טאַקע באַמת? — און באַמיט זיך ווידער קוקן אין שפיגעלע, דאָרטן אַריינגערעדט:

— ווי זעט ער אויס?...

— ווי אַן אָפּגעשלאָגענע הושענאַ... — האָט פּקודי אַ שטילן לאַך געטאָן אין וועלכן ס'האַט זיך געפילט אומרו.

— געפּרעגט אויף מיר? — קוקט נאָך מירעלע אלץ אין שפיגעלע, אָבער זעט דאָרטן אַ פאַרנעפּלט געשטאַלט, ווי דורך אַ געדיכטן טומאַן.

— געפּרעגט. — ענפּערט פּקודי שוין מיט איינגעהאַלטענעם כעס.

— וואָס-זשע האָסטו אים געזאָגט? — קען מירעלע נישט צוימען איר נייגיר.

— כ'האַב אים געזאָגט — דרייט זיך פּקודי אויס און קוקט איר גלייך אין די אויגן אַריין — כ'האַב געזאָגט, אַז אין בראַזיל בין איך דער „ויקהל" און ער וועט דאָ זיין „פּקודי"...

מירעלע נעמט אוועק אירע צעפּראַלטע אויגן פונעם קליינעם שפיגעלע, שפּיזט זיי אַריין אין פּקודיס צעגלאַנצטע שוואַרצאַפּלען און צישעט אַרויס:

— וואָס-זשע, מיינסט טאַקע אַז בראַזיל וועט אים ניט וועלן פאַרקויפּן קיין

בערג?...

— האָ, האָ, האָ, — לאכט פקודי מיט א געזונטן בארימטאָן:

— נאָר אין דעם גייט עס? ...

מירעלע, שוין מיט באהערשטן כעס, טוט א שמילן זאָג:

— אינדערהיים ביסטו אים נאָכגעלאָפן...

פקודי, שוין גוט אויפגערעגט, וואַרטשעט ארויס:

— אָבער דאָ, וועט ער מיר נאָכלויפן...

מיט זייער א שוין געשטאלט, גוט געכאַליעטע הענט, א געלערנטער קאַפּ, מיט גאָר א פיינעם נאַמען, האָט ויקהל אין בראזיל באלד געקראָגן קרעדיט און אָנגעהויבן, ווי אלע נייע אימיגראַנטן — „קלאַפּן“... בלויז איין זאך האָט ער נישט געוויסט, אז אין דעם פאך דארף א גרינער זיך היטן פאר קונים וואָס אלץ געפעלט זיי... אבי מען האָט אים נאָר אריינגעלאָזט איבער דער שוועל, האָט ער שוין צעלייגט ס'קרעמל: צירונג, וועש, קליידער — אבי נעם... און ויקהל האָט אלעמען געגעבן... נאָר ווען ר'האַט זיך געכאַפּט, אז אנשטאט קונים, האָט ער געמאַכט — „טשוועקעס“, זענען זיינע וועקסלעך שוין געלעגן אין פּראָ-טעסט... און היימישער עולם האָט שוין שטילערהיים געחזוק'ט: — „דער דאָר-שיקער קניאַקער, א „שמויגער“ דאָ“... דאָך, נאָך געדענקט ווער ויקהל איז גע-ווען, רחמנות געהאַט... עצות געגעבן, לסוף, אויסגעבעטלט פאר אים א שטיקל לערער-פּאַסטן... און, גייענדיק אזוי דאָס ערשטע מאל צו זיין נייער ארבעט, האָט א דריבנע רעגנדל געטריפט אויף זיין צעקנייטשטן קאַפּעלוש, דער נאַסער פאַרכמאַרעטער הימל, ווי שטיקער צעקנאָדערטע שמאַטעס וואַלטן אין לופטן געשווומען. אויך ויקהל'ס דעליקאַטע פנים — איין שטיק טונקעלער וואַלקן.

— האלאַ ויקהל!

דערהערט ער פּלוצים א גוט באקאַנטע שטימע, ציטערט אויס, ווי א מוזי-קאַלישע וויבראַציע, זיין נאַמען...

— אַה! — מירעלע? — האָט ויקהל'ס פנים אָנגענומען א מיידלשע רויט-קייט און האָט מיט איין פּוס זיך א גליטש געטאַן און מיט דער האנט זיך אָנגע-כאַפּט ביי א פאַרקן...

אויף מירעלעס ווייסן פנים, רעגנבוויגנדיקע פאַרכן. אירע בלוי-צעשפּיגלטע אויגן, א פונקן געמיש פון קינסטלעכע פייער-ווערק...

— וואָס מאַכסטו ויקהל? — ציטערט איר הענטל אין זיינער, שמייכלט איר פנים געצווונגען, אַכער די אויגן-פייכטקייט פאַרראַט איר כלומרשט געלעכ-טערל:

— וואָס זאָל מען מאַכן? — פילט זיך אין זיין באהערשמער רואיקייט דער טאָן פון אן אינטעליגענטן מענטשן, וואָס שלאָפט דעם שלאָף פון די גערעכטע...

— מ'גייט אין שולע אריין... — שמייכלען זיינע ליפן דיסקרעט, בעת זיינע אויגן קוקן מיט אויפריכטיקער פאַרשמענדעניש אויף א קרבן פון שיקזאל, פון גורל... מירעלע גראַכט דערווייל מיטן קליינעם שירעמל א לעכעלע אין דער ערד, קווענקלט זיך, און טוט לסוף א וואַרף ארויס:

— א מיידל קען זיך ניט דערלויבן צו ווארטן יאָרן... און ויקהל, כדי צו פאַרקירצן ביידנס ליידן, רייסט איר איכער:

— כ'מאָן ביי דיר ניט קיין חשבון...

די קאלטע נעץ האָט דערמאַנט, אז זיי ווערן פאַררעגנט... מירל איז שמיל אריין אין איר לוקסוס-וואַגן, וואָס האָט געווארט אין דער זייט. ויקהל האָט א ניכן שפרונג געמאָן אויף די טרעפּ פון אן אַנגעפילטן טראַמוויי. אַכער ביידע האָבן ניט געדענקט גענוי אין וועלכער ריכטונג זיי דארפן איצט פאַרן...

מיט א חודש שפעטער. ויקהל איז ווידער געגאַנגען אויפן זעלבן וועג, אין שולע אריין. דאָס מאָל איז דער ריינער הימל געווען אזוי לויטער, ווי א צעוויי-קלמע ספר-תורה אָן א גמ'עלע. די צעשמראַלטע זון האָט געליכטיקט, ווי א גוט געפּוצטער שפיגל. די זילכער-שטראַלן האָבן געמיניעט אויף העלע ווענט, אויף ביימער-שפיצן, שעמערירט, רעגנבויגנדיק אויף די שמיל שאַרכנדיקע ים-כוואליעס. ויקהל האָט געזעטיקט זיין פאַרטרויערט האַרץ מיט דער היגער, פּרעכטיק אויסגעשפּרייטער נאַטור. א פאַרגאַפּטער איינגענאַגלט זיינע פאַר-וונדערטע בליקן אין די בלישמטשנדיקע „עדיפיסיאַס“ מיט די פאַרשידנקאַליריק-מאַרמאַרנע ווענט. כּאלד האָבן זיך זיינע מכינישע אויגן אַפּגעשמעלט אויף די אַרומיקע בערג. פון דאַרטן האָבן צו אים אַראַפּגעטרויערט די טויזנטער, עלנדע פון פשוטן ליים איינגעקאַפּעטע הייזקעלעך, אַן פענסטער, אַן מירן... אַראַפּגע-פינסטערט אויף די ליכטיקע געביידעס, אונטערגעשטראַכן דעם געוואלדיקן קאַנטראַסט צווישן — מזל און — שלימזל...

פּלוצים דערהערט ער ווידער:

— א גוט מאַרגן אייך ויקהל! — וואָס עפעס אזוי פאַרטראַכט? — איך
יאָג אייך שוין נאָך אַ וויילע און איר הערט אפילו ניט...

— אַה! זעט נאָר וועמען איך זע — רופט אויס ויקהל פריידיק — א גוט
יאָר אויף אייך, פעסעלע... שוין לאַנג אין בראַזיל?

שעמעווידיק, צעשמייכלט, האָט פעסעלע דעם קאַניאזשם דערלאַנגט איר
ווייס הענטל. אירע שוואַרצע האַר האַכן געגלאַנצט אַקעגן דער זון, ווי זיידענער
סאַמעט. איר דיקלעכע שטימע ציטערט אַביסל אונטער:

כ'בין שוין דאָ 4 וואָכן...

— ביי וועמען? — פּרעגט ויקהל נייגעריק און איז אַנטציקט פון איר פּשמות
און באַשיידנקייט.

— ביי אַ פעטער — ענטפּערט זי שמיל, טוט אַ נאַאיוון לאַך און גיט צו: —
צווישן די קבצנים אויף „פּראַסע-אַנזע"...

ויקהל נעמט איר גלייך אונטערן אַרעם:

— זאָל איך אייך אַהיים באַגלייטן?...

פעסעלע אין פאַרלעגנהייט:

— כ'בין ניט ווערט אַזאַ כבוד...

ויקהל וואָס האַלט איר שוין פעסט אונטערן אַרעם, דערפילט עפעס גורל-
דיקס אין זייער צוזאַמענטרעף:

— כבוד שמאַוויט — גיט ער צו איראַניש — דאָ, איז נישט דאַרטן —
קומט...

* * *

אין פּקודים מאַרמאָרנעם פּאַלאַסעט זענען די געשניצטע פענסטער צע-
פּראַלט. זוך-בוקעטן קאַנקורירן מיט קינסטלעכע בלומען, וואָס בליאַסקען מיט
העלע פאַרבן אויף גרויסע אייל-בילדער. אין די איינגעמיוערטע שענק איז אַן
איבערקערעניש — קליידער, שיך, הימל, בינדעס, אַלץ אויסגעמישט. דינסטן,
לאַקאיען פאַקן גרויסע טשעמאַדאַנעס, שלייכן אויף די שפיץ-נעגל, ווישן דעם
געדיכטן שווייס, גרייטן די גארדעראַכעס פאַרן סעניאָר מיט דער סעניאָראַ וואָס
קלייבן זיך צו די וואַרעם-בעדער קיין „פּאַסאַס". דאָס יאָר וועט דער ניי געווייל-

מער פרעזידענט פון בראַזיל אויך דאַרמין זיין... פּקודים סעקרעטאַר איז שוין אויסגעמאַטערט פון קלינגען צום באַרימטן „פּאַלאַס-האַטעל“... פון דאַרמין ענט-פערט מען כּסדר — נישטאַ קיין פּלאַץ... נישטאַ.

פּקודי בייסט אַזש די נעגל פון די פינגער, רייסט זיך ממש די האַר פון קאַפּ. — זאַג צו אַ גוטן טרינק-געלט! — בייזערט ער זיך אויפן קול. — וואָס הייסט דאָס מען קריגט נישט פאַר קיין געלט? ... אַזעלכעס האָט ער נאָך קיין-מאַל ניט געהערט — מ'קריגט ניט פאַר קיין געלט?! — שטותים!....

אינמיטן פונעם גאַנצן טאַראַראַם, ברענגט מען פּלוצים אַריין, אויף אַ זילבערנע טאַץ עפעס אַן איינלאַדונג צו אַ חתונה... פּקודי וואָס האָט גראַד גע-האַלטן אין צוקלייבן בינדים מיט שלייפעלעך, האָט דעם בילעט אַפילו ניט אי-בערגעלייענט... אַבער מירעלע, וואָס האָט פונקט געהאַלטן אינמיטן פון אַנמעסטן עפעס אַ סאַמעטן קליידל, האָט יאָ געכאַפט אַ בליק אויפן קאַנווערט און שוין אַזוי געבליבן, מיט איין אַרבּל אַנגעטאַן, דער צווייטער האָט זיך נאַכגע-באַמבלט, ווי ביי אַן אינוואַליד... זי האָט שוין אפּשר צען מאַל איבערגעלייענט איינס און דאָס זעלבע:

„ויקהל און פעסעלע“.

פעסעלע און ויקהל.

פאַרבעטן צו זייער חתונה...

— וואַרט נאָך וואַרט — וויל זיך מירעלע דערמאַנען ווער איז דאָס די דאַזיקע פעסעלע?...

ביז פּקודי האָט צו איר אַ געשריי געטאַן:

— וואָס גאַפיעסטו זיך דאַרמין, מירעשי?... קוקסט דאָך אויס, גלייך אַ שיף וואַלט דיר אונטערגעגאַנגען.

אַן ווערטער, האָט מירעלע אים דערלאַנגט דעם גלאַנציקן ביליעט:
— האַ, האַ, האַחאַ, האַ אַ אַ — האָט פּקודי, אויף זיין שטייגער, זיך הילכיק צע-לאַכט... און אַרויסגעוואַרטשעט שפּאַטיש:

— צוויי קבצנים גייען טאַנצן? ווער וועט איינצאַלן?...

די יום טוב שטימונג פון די רייכע צימערן איז פּלוצים אפּגעטאַן געוואָרן. שטיל, ווי מען וואַלט איינגעהאַלטן דעם אַטעם... אויפן פּערסישן דייוואַן איז געלעגן מיט האַלב פאַרמאַכטע אויגן אַ קליין ראַסאַווע הינטעלע, זיך צופיעש-טשעט געפּוילט. די פּלוצימדיקע שטילקייט האָט אים פאַרשלעפּערט... דורך די

אפענע פענסטער האט די טראפישע זון אַרקעסטרירט איר גאנצע פיער-אמר ניציע... פקודי האט פאר מידקייט זיך אויסגעצויגן לעבן הינטעלע אויפן דיוואן. מירעלע האט א בייזן שלעפ געמאָן דעם ארויפגעצויגענעם ארבל פון דער האנט און שטיל, מיט האלב געשלאסענע ליפן ארויסגעזשומעט: — „נאָר בראזיל איז פעאיק צו פארמישן אזא קאשע..."

ווען ביי פעסעלען איז געבוירן געוואָרן א מיידעלע, האט ויקהל געטראכט, אז פון לערעריי וועט אין בראזיל שווער זיין צו געבן א ליימישע דערציאונג... א לאנדסמאן, וואָס האט גענומען גיין א שטאפל העכער, האט אים אָנגעכאַטן:

— גיב נאָך א פרוו און מיין שניידערשן ווארשטאטל. אַט איז שמערעלע לאטוטניק שוין לאנג אויף א וועג... און גימפל דער שוסטער רייכט זיך אויך שוין צווישן „פוסטאקראטן"... נאָר דו, נאָך אלץ נישט געכאפט דעם היגן שניט?... גיב א פרוו.

ויקהל האט געפרוּווט און זיך אויסגעלערנט שמעפן הויזן. פעסעלע האט אָנגענייט קנעפלעך און ס'איז צוגעקומען א נייע פירמע, וואָס ויקהל האט א נאָמען געגעבן: „קאזא פעסעלע"...

ניט ווייט פון „קאזא פעסעלע", האט זיך אויך געפונען פקודים א „קאזא מירעלע"... און אז פקודי איז דאָס ערשטע מאָל פארבייגעפאָרן פאר „קאזא פע-סעלע", האט אים עפעס א צי געמאָן אונטערן לעפעלע... — אריינגיין?

ויקהל איז געזעסן צעכראסטעט, פעדים אין זיין אריסטאקראטישער משור-פרינע, א גרויסע שער אין די אויסגעאיידלטע הענט, א שטיקל קרייד צווישן די ליפן און אזוי אַ זיך אונטערגעברומט א: „הנני העני ממעש"...

— אַה! זעייך נאָר וועמען איך זע, שלום עליכם דיר פקודי — האט ויקהל, צעטומלט, אים דערלאנגט די האנט איבערן מאשין אריבער.

— „בא א טארדי ויקהל" (גומן אָונט ויקהל) — האט פקודי געענטפערט שטיל... געבליבן א וויילע אָן לשון, א טראכט געמאָן: נאָך וואָס בין איך אריין? ויקהל ווייסט דען נישט, אז דאָס בוקן און נייגן זיך פאר מיר איז נאָר צוליבן עשירות?... אויך מירעלע, ווייסט ער, האט געבוירן איר שטאַלצן קאַפּ, נאָר פארן געלט... און ער איז אויך זיכער, פקודי, אז אפילו איין ווארעמען בליק, וואָס מיר רעלע טוט אמאָל פונווייטנס אויף ויקהלען, וואָלט ער ביי איר פאר זיין גאנצן

עשירות ניט געקענט קויפן... וואָס-זשע זוך איך דאָ? נקמה? פארן ניט קענען זיין דאָס, וואָס ויקהל איז?...

— וואָס מאַכט מירעלע? — האָט אים ויקהל ארויסגענומען פון פארלעגן-הייט.

— זי איז אויף דאָמשע — ענטפערט פּקודי, זיך ארומקוקנדיק פארלוירן.

— און ס'ואַמל?

— אין שולע.

— אין דער יידישער? — קוקט אים ויקהל גלייך אין פנים.

— ניין...

— פאר וואָס, ס'פאַסט דיר נישט?

— חלילה... נאָר, פארשטייסטו מיך, די חברים זיינע, כ'מיון דעם כאַרימטן דעפּוטאַטס זינדל... אויך דעם מיניסטערס בן יחיד, גייען אין „אנגלאַ-אַמערי-קאַנאַ“, נו האָט זיך מיינער אויך איינגעשפּאַרט...

— אהא — שלאָגט אים ויקהל איבער — ער האָט זיך איינגעשפּאַרט... און

דו? — א טאַטע, א גביר, האָסט שוין גאָר קיין דעה נישט?...

— האָסט געקויפט די דאָזיקע קראַס? — וויל אים פּקודי ארויפפירן אויף

אנאנדערן שמועס:

ויקהל טוט א קנייטש דעם שטערן:

ניין, כ'צאָל דירה-געלט.

— און פעסעלע וואָס טוט?

— זי קאַכט וועטשערע.

און ס'מעכטערל דיינס? — פרעגט שוין פּקודי סתם אזוי, כדי ניט צו בלייבן

ווי א גולם אָן לשון...

אינדרויסן האָט גענומען טונקלען. דורך דער אָפענער טיר האָט אריינגע-

קוקט א האַלב בלוי, האַלב גרוי, אומעטיקער הימל, אויף דער ברייטער אוועק-

נידא האָט זיך שוין פאַרמירט די געדיכטעניש פון פארנאכטיקער ענגשאפט.

— זאָל איך דיך אהיים פירן? — האָט פּקודי טריאומפירנדיק פאַרגעלייגט...

א ביזו מחשבה'לע האָט א טאַרע געטאַן — איצט האָב איך אים געכאַפט, דעם

„יענטעליגענט“...

אין ויקהלען האָט דאָס יצר-הרע'לע א זשומע געטאָן אין די אויערן:

— נוין אויס די געלעגנהייט... וועסט פארשפאָרן זיך אַנצוהענגען אויף די טרעפּ פון א טראַמוויי... וועסט אויסגלייכן אביסל די פלייצעס... אהיים קומען אביסעלע פריער...

ניט צו קלערן קיין סך, האָט ויקהל א כאפּ געטאָן ס'רעקל, צונעגלייכט די צעפלאַנטערטע האָר, א גיכן פארשלים געטאָן די טיר: — קום...

ביים לוקסוס-וואַגן, האָט א שוואַרצער שאַפער אויפגעמאכט די טיר. פון אינעווייניק האָט א הויך געטאָן מיט ריחות פון געפוצטן מעש, פון סאמעט און עפעס אזא דינער באקאנטער פערפוס-גערוד וואָס האָט ויקהלען צעטומלט... דאָס פלושענע געזעם האָט אים חרטה-פול א ברי געטאָן... לעבן פענסטערל' האָט זיך געהוידעט אויף א גומען שמריקעלע א קליין ליאלקעלע, מיט א פנים פון א נעגערל. ויקהלען האָט זיך געדאכט, אז דאָס דאָזיקע שוואַרצע טעקעלע לאכט אים אין פנים אריין... חזקט: צוליב אביסעלע באקוועמלעכקייט, ניט אויסגע-האלטן דעם נסיון... געשמרויכלט געוואָרן פון אקאפיטשקע תענוג... תמיד מאכט-טו דאָך צונישט די דאָזיקע פארגעניגנס... האלסט עס פאר א טפל... דער עיקר איז דאָך דער מענטש... רעדסט דיר איין, אז דער אינטעליגענט ויקהל, איז אומע-טום — ויקהל... און דער פראַסטער פקודי, מיט זיין גאנצן אַנגעסטראַיעטן גלא-ניץ, בלייבט אלעמאַל — פקודי... איצטער זע — איין פיצעלע פארלייכטערונג, איין טראַפעלע גרינגער לעבן און שוין... אויס מיט אלע פילאָזאָפיעס... זיך אונ-טערגעגעבן דעם שטן... נכשל געוואָרן פון אביסעלע באקוועמלעכקייט...

— אַנגעקומען! — דערהערט ויקהל פקודים גראַבע קול און ער האָט אזא גיכן עפן געטאָן די טיר, אז ר'איז שיעור ניט ארויסגעפאלן פון וואַגן... — ניין — האָט ער א טראַכט געטאָן גייענדיק אויף די קרעכצנדיקע שטיגן צו זיין אַרעמער שטוב — ניין, מער וועט ער זיך ניט לאָזן אַרעדן פונעם יצר-הרע... מער וועט ער פקודין אזא פארגעניגן ניט אַנטאָן... און — א פאַר מאַל טאקע, דערזענדיק פונווייטנס פקודים בלישטשנדיקן קאדילאק, האָט ער אראַפגעלאָזט דעם ראַלעט, זיך געוואַלט באהאלטן פאר א פרישן נסיון... אַכער — ניט תמיד אויסגעהאלטן די פראַבע. ס'רוב, ווען די ענגשאפט האָט אויסגעקוקט, ווי איין צוואמענגעדריקטע מאסע, די טראַמווייען גרילצן אים שוידערלעך אין קאַפּ, אַטאַבוסן פארטויבן אים מיט זייער גראַבן טראַמייט, כלוין די אַטאַמאַבילעכלעך, א רוח אין זייער טאטן אריין, גליטשן זיך אזוי גרינג, אזוי שמיל און מיט אזא ברייטקייט, וואָס אלע באמיען זיך צו מאכן א ווארע... און דאָ, די הענט זענען אים אזוי מיד, דער קאַפּ, ווי מיט בליי אַנגעגאַסן און אויף דער גאס, כוואליעס פייער, בייטשן דעם מידן גוף... איז גיי, הענג זיך אָן אויף א טרעפּ פון גרילצן-

דיקן טראמוויי וואָס וועט זיך שלעפּן שעה'ן ביז זיין שטוב... בעת — ווען ער וויל נאָר ויקהל, שמעלט ער זיך אוועק, כלומארשט פארשליסן די טיר... פּקודי קומט אָן, שמעלט ער זיך גלייך אָפּ... מאכט אויף די ברייטע טיר, ס'גייט א שלאַג מיט מירעלעס פּערפּום-ריח... און — אין 10 מינוט ארום, איז ער שוין אין שטוב...

האַט ער טאקע א סך מאָל ניט אויסגעהאלטן, ויקהל, מכּטל געמאכט די קעגנערשאפט אין זיך און נאָכגעגעבן דעם „גאַלדענעם קאלב“...

דאָס איז געווען אין א ווינטער-טאָג. אין דרויסן האָט געשאַרוועט א גע- דיכטער רעגן, פון די הויכע בערג האָבן די ריטשקעס ברודיקע וואסער טרויעריק געקלימפערט. די שלאנקע פאלמען האָבן אומהיימלעך גערוישט, גלייך זיי וואָלטן צווישן זיך געקריגט...

ויקהל איז אהיימגעקומען שטיל, מרה-שחורה'דיק. זיין דעליקאטע פנים, פארוואָלקנט. זיינע טיפע, קלוגע אויגן — מיט ברוינע רינגען אונטערגע- האקטע... פעסעלע האָט א מבינישן בליק געוואָרפן אויף איר מאן און געפרוּווט צו טרעפן:

— שוין אוואדע אהיימגעקומען מיטן גביר'ס קאַטש?...

— ניין — האָט ויקהל א פארטראכטער גערעדט, ווי צום הוילן חלל: — כ'וועל דאכט מיר צוריק ווערן א יידישער לערער... —

— וואָס עפעס פּלוצים? — האָט אים פעסעלע אָנגעקוקט מיט פארווונג- דערטע און געטרייע אויגן.

— ראשית — האָט ויקהל גענומען ציילן אויף די פינגער — זע איך ניט קיין גליקן אינעם שניידערשן ווארשטאטל, והשנית, ווייזט אויס אז פּקודי איז טאקע גערעכט: „א היימישער קניאקער“ — זאָגט ער — איז דאָ א דרערד- ליגער... באזונדערס, מען האָט דאָ צעשמערט דעם יידישן קווארטאל, פארבאַטן דאָס דערשיינען פון יידישע צייטונגען... איצט האָט מען אויך פארווערט דאָס יידישע לשון... נו, האָב איך באשלאָסן: קיין גביר וועל איך שוין סיני ווי דאָ נישט ווערן, טאָ לאַמיר כאַטש טאָן א נוצלעכע ארבעט...

קוקט אים פעסעלע נאָך דערשטוינטער אָן: — מיינע שונאים? דווקא ווען מען האָט אונדזער לשון פארבאַטן? האַסט נישט קיין היץ?...

— מאקע דערפאר — ענטפערט ויקהל אויפגעהייטערט: — כ'וועל צוריק אנהויבן לערנען יידיש, געבן לעקציעס דארטן, וווּ יידישע עלטערן ווילן נאָך, אז זייערע קינדער זאלן קענען מאמע-לשון, פארשטיין וואָס זיי רעדן צו זיי... און אזעלכע זענען פאראן א סך... איך וועל איצט לערנען יידיש בשתיקה, כדי מען זאל עס שפעטער קענען הערן אויפן קול... פארשטייסט, פעסינו?...

ויקהל'ס טעכטערל גיטעלע, א שלאנק-באחנ'ט מיידל, מיטן פאָטערס איי-דלקייט, דער מומערס פשמות און מיט יידישע קענטענישן ניט ערגער פון ביידן. דערהערנדיק איר פאָטערס באשלוס, האָט א שטילן זאָג געטאָן:

— מאמעשי, איך וועל דיר העלפן... און ויקהל האָט צוגעשאַקלט מיט זיין צעשוּיבערטן קאָפּ: — מסכים.

ווען פקודי האָט דערהערט, אז מען האָט אראָפגעוואָרפן דעם יידישן קוואַר-טאל און פארבאָטן צו רעדן יידיש, האָט ער א הויכן געשריי געטאָן צו מירעלען אין דער צווייטער סאליע אריין:

— מירעשי, מיר קענען שוין מאכן ס'פּעקל, הוילעכן אין א קריסטלעכער געגנט אריין, אויפשטעלן א גרויסן פאלאץ און — משה זוכמעך... פארשטייסט?...

— ניין! — האָט זיך מירעלע א בלייכע באוויזן אין דער טיר: — נאָך וואָס זיך באהאלטן? — בראזיל יאָגט הלילה ניט ארויס קיין יידן... אזא גומער ברא-זיליש-קענער ביסטו, וואָס וועסט מיט דיין „שפראך“ זיך קענען מאסקירן אין א קריסטלעכער געגנט?...

אין דער אָפּענער טיר האָט זיך באוויזן א פעסטגעבויער יאט מיט בלויע, גומע אויגן, ווי מירעלעס און מיט פולע ראַזע בעקעלעך, ווי פקודים... זיך צו-געפייפט א בראזיליאנער „סאמבא“, גוט פארשטאנען וואָס מאמע-מאמע האָבן גערעדט אין א זאָג געטאָן אין בראזיליאניש:

— די מאמע האָט רעכט... מען דארף זיך ניט באהאלטן...

פקודי מיט כעס האָט אדורכגעזיפט צווישן די ציין:

— יאָכטשע קאַניאזש מיט די ביינער...

— ניט געהאַלפן, ווייזט אויס, דאָס לערנען צוזאמען מיט גרויסע לייט? — האָט מירעלע אריינגעוואָרפן איראַניש — ר'איז געבליבן דאָס, וואָס מיין חסי-דישער זיידע — א מענטש...

— ניין! שרייט פקודי אן אויפגערענטער: — ר'איז געבליבן א „בריאָק“...
 — אַה, ניין! ר'איז שוין גאר קיין „בריאָק“ נישט — פארענדיקט מירעלע אַ
 ברוגזע דעם אומאנגענעמען אינצידענט...

ס'א הייסער טאָג אין ריאָ, פון יענע טעג, ווען די טראַפישע זון שטייט אויף
 קאיאַר, צעכראַסמעט באלד איר גליענדיקן קערפער, באווייזט זיך א צעהיצטע
 מיטן גאנצן „פייער-ווערק“... ברייטע אַמאָבוסן מיט אַנגעפילטע פעסער שפריצן
 קאלט וואסער אויף די אַנגעגליטע אספאלטן. א פארשטויבטע פארע הייבט זיך
 פון די אַפגעקילטע שטיינער. אויף די אַנגעגליטע שוויפענסמער זענען די ראַליעטן
 טיף אראַפגעלאָזט און דער גאנצער צעפארעמער ארום קוקט אויס פארשמאכט,
 פויל און שלעפּעריק... בלויז אין דער „סאַסיעדאדע“ פון יידישע געזעלשאפטן,
 שפילט היינט פריילעכע מוזיק. א געמיש פון מענער, פרויען, יוגנטלעכע און
 קינדער טאנצן אייניגעס... אַרעם מיט רייך, שוואכע מיט שטארקע. ספרדישע
 יידן מיט אשכנזישע יידן. דייטשישע מיט פוילישע. אלע געפלאַכטן אין א בריי-
 טער ראַד זינגען אויפן קול:

— עם ישראל חי! עם ישראל חי!

אן עלטערער ייד, וועטעראן פון ציונים אין בראזיל, שיכור פון פרייד, מענץ
 און געזאנג, האָט אראַפגעכאפט פון וואנט דאָס בילד פון דר. הערצל, געטאנצט
 מיט אים אין ראַד און אריינגעשריגן אין פנים:

— דיין חלום איז מקוים געוואָרן, הערצל! מיר זענען באפרייט! האָבן צו-
 ריק אונדזער לאַנד!... מזל-טוב הערצל...

אינעם גרויסן געטומל, פארפלאַנטערטן געדרענג, האָט קיינער נישט בא-
 מערקט ווי די טיר האָט זיך שטיל געעפנט און נאָך שטילער האָט זיך אריינגע-
 שלייכט פקודים געשטאלט... נאָך אים, מירעלע, הינטער זיי — זייער זון יוזעף
 און צום סוף, האָט זיין שווארצער שאַפער געמאשטשעט פלעשער שאמפאן, גע-
 בראַטענע פליישן, געשלייערטע טאַרטן, ווי צו א פייערלעכער סעודה...

דער ערשמער האָט פקודין באמערקט ויקהל, אים פייערלעך אקעגנגע-
 גאנגען, די פרייד האָט ראַזיק גע'שמחה'ט אויף זיין צעשטראלטן פנים:

— מזל-טוב פקודי, זאָל ווויל זיין צו דיין קומען, מזל-טוב!... צערודערט און
 אביסעלע פארשמט, האָט פקודי זיך אַנגעשטרענגט צו רעדן אַבער נישט גע-
 קענט... געפלאַנטערט מיט דער צונג, מען האָט בלויז געקענט אויפכאפן:

— ס'איז גוט... זייער גוט... — ביז ר'איז געקומען צו זיך און שוין קלאר ארויסגערעדט:

— א וואזשנע געשעעניש... אן אמת'ער נס... נו, מ'עט שוין אפשר קענען אביסל פרייער אָפּדעכין.

פקודי האָט דערווייל באַמערקט די שלאַנקע רייזעלע.

— אַט דאָס איז דיין מויד?! וואַזשנע, זייער וואַזשנע...

ויקהל איז אים ניט שולדיק געבליבן:

— דיין קדיש, זע איך, איז אויך ניט קיין שפעטנע זאך...

יוזעף מיט רייזעלען האָבן זיך געטוישט מיט די בליקן... אז רייזעלע האָט אַראָפּגעלאָזט אירע לאַנגע וויעס, האָט יוזעף אין איר איינגענאָלט זיין פאַר-חידושטן בליק... און ווען יוזעף האָט כלומרשט געקוקט צום סופיט, האָט אים רייזעלע געמאַסטן, פון אויבן אַראָפּ, פון אונטן אַרויף און — אין 5 מינוט אַרום, האָבן ביידע שוין געמאַנצט אינעם געדיכטן רעדל...

אַפּגעשפּילט, אָפּגעזונגען, זיך אויסגעניכטערט, איז פּקודי מיט מירעלען אוועק צו זיך אין פּאלאץ אַרײַן... און ויקהל מיט פעסעלען צו זייער אַרעמער הייזקע...

אינעם ישוב רעדט מען ווידער פריי יידיש, מ'זינגט אין יידיש, מ'טאַנצט — יידיש און ויקהל מיט באַנייטע כוחות לערנט מיט קינדער רק יידיש...

אַבער פּקודי, נאָך אלץ ניט געזעטיקט זיין יונגט-חולאת, האָט זיך ווידער באַזעצט אינעם נגידישן „לעבלאָן“, אויפּסניי אָפּגעקויפט בראַזיליאַנער בערג, אויפּגעשמעלט מאַרמאַרנע „עדיפיסיאַס“, געהאַט כבוד... אין אלע אינסטיטוציעס און דאָך ניט געווען געזעטיקט...

אויף שמחה'לעך, פאַרזאַמלונגען, באַנקעטן, זיצט פּקודי אויבנאָן, שטייף, אויסגעטראַקעוועט, ווישט דעם שוויים מיט א זיידן טיכעלע, די פּולע באַקן, הוילער שמיכל... נאָר ווען עס קומט צו די רעדעס... אַה די רעדעס — ווערט אים ענג דער קאַלנער, גיסן זיך טראָפּנס פון זיינע הענט, נעמט קרעכצן דאָס בענקל... און ס'רוב רופּט מען נאָר אַרויס ויקהלען, וועלכער זיצט צומיינסט אין די אונטערשטע רייען... אַבער, ווען ער שמעלט זיך אויף, טוט א לויכט זיין איידל געשטאַלט... און אויף פּקודים פנים פאַרציט זיך דעמאַלט א טונקל שאַטנדל...

ער הערט כמעט ניט וואָס ויקהל רעדט, ער זעט בלויז, ווי אלעמענס אויערן זע-
נען אָנגעשפיצט אהין, צו דער לעצטער ריי, ביי דער טיר... דאָרטן לייכט איצט
די שכינה... און דאָס וועט ער, פּקודי, פאַר זיין גאַנצן עשירות ניט קענען קויפֿן...

דער יונגער יוועף אַבער, פּקודים זון, האָט גאָר ניט געירשנט פון זיין פּאָ-
טערס כאַראַקטער. ער, אז ר'האַט דערפילט, דאָס די אַרעמע רייזעלע איז אים
אריין אין האַרצן, האָט ער פּראַסט און פשוט א זאָג געטאָן צום טאטן:

— עאו קערע עלא אי פּראַנטאַ" (איך וויל דאָס מיידל און פטור).

און אז פּקודי האָט א בייזן געשריי געטאָן:

— א קבצנישע מויד?!...

האַט אים יוועף געענטפערט אין א צעבראַכענעם יידיש:

— „קאצווישע מאַיט אַט הער'קאַפּ פאריניץ נ'קעשענע"...

אין פּקודין האָט א שד זיך צעשפילט: — איצט וועט ער ווייזן ויקהלען די
מאכט פון עשירות...

— ליבע-שמיבע — נארישקייטן... דערווייל איז ער נאָך א „סראַציק" זיין
זון... און פּקודי האָט נאָך גאָט צו דאַנקען די דעה איבער אים...

— ווילסט גיין צו דער ארעמער מויד?, „פּאַיזשאַ", אַבער אַן דעם טאטנס
קאדילאַק... נאדיר א „מיל-רייס" און פאַר צו איר אויפן טראמוויי...

כאַטש פּקודי איז אמאָל נאַכגעגאַנגען ויקהלען צוליבן יחוס און דערפאַר
אין דער שטיל געליטן פון קנאה צו אים, אַבער אין בראזיל האָט ער גיך איינ-
געזען, אז דאָ, איז דער גרעסטער יחוס — געלט... אמת, ער קען טאקע ויקהלען
ניט נאַכטאָן אין אינטעליגענץ... דערפאַר קען אַבער ויקהל אים ניט נאַכקומען
אין עשירות... און דאָס איז נאָך פארלויפיק וויכטיקער, ווי יענעמס קענטענישן...
אויף דער דאָזיקער סטרונע האָט פּקודי געשפילט, דערמיט געוואלט ארויסווייזן
זיין ביטול צום אינטעליגענט... דער דאָזיקער געלט-כח האָט אים געטריבן זיך
אַקעגנצושמעלן זיין זונ'ס אויפריכטיקע געפילן, ערשט איצט האָט ער געפונען
דעם ריכטיקן מאַמענט צו ווייזן דעם געוועזענעם בעלי-יחוס, אז דאָ איז פּקודי
דער — „ויקהל"...

— ווילסט חתונה האָבן מיט דער אַרעמער מויד? — סידן אַנעם טאָמן...

איז ויקהל געקומען צו פקודים שוועל און צו אים אזוי געטאָן זאָגן:

— הער זיך איין פקודי, דו ווייסט גאנץ גוט, אז זינט איך בין אין בראזיל, האָב איך מיך צו דיר קיינמאָל ניט געווענדעט, גאַרניט געבעטן און ניט געבוקט זיך פאר דיר... גוידערסט זיך, בלאָזסט פון זיך, שטייט דיר מער ניט אָן מיין חבר'שאפט?... פאר מיר אָבער, ביסט פונקט דער זעלבער וואָס איז אינדערהיים מיר נאַכגעקראַכן.... און ווען מ'קען גוט השבונען, בין איך דאָך דאַרמין געווען רייכער, ווי דו ביסט דאָ... איך בין עס נאָך אפילו היינט אויך, אויב מ'קען גוט השבונען... פונדעסטוועגן ביסטו דאַרמין געוועזן מיין חבר... און ווען דו אליין וואָלסט ניט געוואָרן אזוי פארמשאדעט פונעם „געלט-מילעכל“, וואָס הוושעט דיר אין קאַפּ, וואָלסטו אוואדע איינגעזען, אז מיר שטייט אפשר מער ניט אָן זיך משדך צו זיין מיט דיר... דער גורל האָט אָבער אזוי געוואָלט, אונד-זערע קינדער האָבן זיך ליב באקומען און איך האָב געהערט, אז דו דרייסט מיט דער נאָז... איך פאס דיר ניט פאר קיין מחותן?... א קבצן א מחותן?...

ויקהל האָט זיך פלוצים פארהאקט אינמיטן רעדן. אן ענגשאפט האָט אים גענומען ווערגן אין האלדז... ר'האַט צעקנעפלט דעם קאַלנער, צעבראסטעט די ברוסט און גענומען ווישן דעם געדיכטן שוויים וואָס האָט אים געקאפּעט פון אלע זייטן. פקודי איז געזעסן שטייף. אין זיין פאריסענער האלטונג איז געלעגן ביטול, זיינע איראַנישע בליקן, גלייך זיי וואָלטן גערעדט: הווקסט פון געלט? לאכסט פון מיין עשירות? אָבער איך האָב אפילו דיין מירעלען דאָ געקויפט פאר געלט...

מיט באהערשטער נערוועאישקייט, האָט ויקהל גענומען א נידעריקערן טאָן:

— גלויב מיר פקודי, כ'בין ניט געקומען זיך בעטן ביי דיר, ניט אויפווייזן מיין גרעסערקייט פון דיר... נאַר, איך פארטראַג ניט, מען זאָל זיך ווארפן מיט מיין גאַלדענער רייזעלע...

פקודי שלאָגט אים איבער:

— זיי נישט קיין בטלן, אין בראזיל איז ניט שוין קיין „גאַלד“ אָן געלט!!

— שווייג!!!

שרייט ויקהל אויס א דערצימערטער:

— שווייג, אויב דו ווילסט ניט, אז איך זאל דאָס ערשטע מאל אין מיין לעבן עובר זיין אויף א לאו...

פקודי האָט זיך האסטיק אויפגעשטעלט:

— זאָג-זשע גיך, נאָך וואָס ביסטו געקומען — וואָס ווילסטו?...

— איך וויל ניט — נעמט ויקהל ציילן די ווערטער געלאסן, ווי מען ציילט פּערל: — איך וויל נישט, אז צוליב געלט און אויפגעבלאָזענער — פּוסטער — גאווה, זאל מען זיך ווארפן מיט מיין קינד! הערסט צי ניין?

ויקהל האָט ווידער גענומען רעדן מיט א פארטרערט קול:

— דו ווייסט גאנץ גוט פקודי, אז ווען איך וואָלט דאָ געווען איינשפּאַנען מיין קאַפּ אין דיין „וועגעלע“, וואָלט איך אפשר היינט געווען רייכער אין געלט, ווי דו ביסט אין געקויפטן כבוד... ווייסטו דאָך אַבער, אז ביי מיר איז דער מענטש תמיד געשטאנען העכער פארן געלט... איך לאך פון אַנגעסטראַיעטן גלאַנץ, וואָס בלישמשעט פונדרויסן, ווען אינעווייניק איז פּוסט...

פקודי האָט זיך פּלוצים דערפילט שוואַך, גלייך מען וואָלט באַרירט זיינס א פארבאָרגענע ווינד וואָס שמאַרצט ערגיץ טיף, באהאלטן אין די אינגעוויינדן, וואָס קיין רפואה צו איר איז נישטאַ.

אינדרויסן האָט זיך פארנומען אויף רעגן. טונקעלע וואַלקנס האָבן זיך גע-צויגן פון ביידע זייטן הימל. א שוואַרצע עגלה איז פּלוצים ארויס פון א זייטיק געסל, געגאנגען שטיל, טריט ביי טריט מיט עפעס א וויכטיקער לויח... מיט א צעקנעפּלמן קאַלנער איז פקודי געבליבן זיצן שטיל, ווי אן אַפּגעשמיסן חדר-יינגל... מיט פייכטע, פארלאַפּענע אויגן נאָכגעקוקט דעם טרויער-פאראד, גע-זען ווי מענטשן גייען מיט געזונקענע קעפּ און אין מוח ביי אים האָט געבויערט ויקהל'ס רייד: „אַנגעסטראַיעטער גלאַנץ, בלישמשעט פון דרויסן... פּוסט פון אינעווייניק“...

א בייטיק געדאַנקעלע האָט אים א טאַר געטאַן: ביסט א מנוול פקודי, א שמאַמע, א קנעכט צו דיין עשירות... מאך א סוף צום דאָזיקן אַנשטעל, ווער אַ מענטש...

— כאַפּט עס דער רוח — האָט ער פּלוצים זיך א שטעל געטאַן אין אזא פּאָזע, גלייך ער וואָלט געוואָלט פון זיך אַראָפּוואַרפן די אלע אַנגעקויפטע בערג, די עדיפּסיאַס מיט די פּאלאסטען... גלייך א שווערע גאַלד-מאַסע וואָלט זיך

פארלייגט אויף אים, פארשקלאפט זיין הארץ, זיין נשמה, זיין גאנץ לייב און לעבן... גלייך א טייוול, ציט אים אלעמאל טיפער צו „פוסמן גלאנץ וואָס בלישט-שעט נאָר פונדריסן, בעת אינעווייניק איז ליידיק, א פוסמער גאַרנישט“...

פקודי האָט צוריק דערזען ויקהלען, ווי אמאָל: א מענטש מיט ווירדע, מיט טאקט און מיט שכל...

— נו, גוט— האָט ער א פארשעמטער פלוצים א מורמל געמאָן — זאָל זיין א שידוך... זאָל שוין זיין... אָבער —

פקודי האָט זיך צוריק געמאָן א גלייך אוים דעם קאַלנער, אריינגעמאָן די הענט אין די קעשענעס און, גלייך ער וואָלט זיך דאָרט אין די קעשענעס אָנגעשלאַגן אין דער „מאָזשיק“ פון זיין געלמ-יחסנות... זיך ווידער געגעבן א טראקעווע אוים, ווידער געוואָרן אָנגעסטראַיעט, שטייף, געגעבן א שטאַלצן בליק אויף ויקהלען און ארויסגערעדט מעשה תקיף:

נו גוט זאָל זיין א שידוך, אָבער ס'וועט מוזן זיין א נגידישע חתונה... אין רייכסטן סאלאָן מיט די טייערסטע מוזיקאנטן... ניט אזוי צוליב מיר, ווי צוליב די רייכע סוחרים, די פאבריקאנטן, די אינדוסטריאלן... ווייסטעך וואָיל, יעך שטיי מיט אלע אויף איין ברעמל...

עס איז געוואָרן שטיל, אזוי מאַדנע שטיל, מיט אזא געפרעסטער אומהיימ-לעכער שטילקייט, וואָס איז מסוגל, ווי אָנגעזאמלמער עלעקטרישער כח, אויף-צוברויון וועלמן...

ויקהל האָט זיך אָבער באהערשט, אָנגענומען מיט מוט און אנשטאט א זידל-וואָרט, אן אָפענעם לאך געמאָן... געטראכט אין זיך: א פארפאלענער אויף אייביק... און כדי צו פארענדיקן די קאָמישע סיטואציע, א זאָג געמאָן כלומרשט ערנסט:

— נו מילא, כ'וועל זיך באמיען, דיך ניט צו פארשעמען פאר דינים גלייכן... מאכן א נגידישע חתונה... צוליב אזעלכע „קלייניקייטן“ וועט דער שידוך זיכער נישט צעשמערט ווערן...

וועווקע וועט אויפהאלטן

וועווקעס גרויע רעקל איז אים אָנגעהאַנגען אויף איין האַנט, די צווייטע איז פאַרבאַנדאַזשירט און פריש בלוט נעצט דורך די ווייסע גאַזע. זיין האַלב גרויע משופּרינע קלעפט אים אויפן פאַרשוויצטן שמערן. זיינע בלויע-מידע אויגן קוקן ממושמש אויפן בייזן פנים פון שמרענגן פּאַליציאַנט וועמען דער קאַנ-פליקט: קריסט — ייד — געשלאָגן צוליב פאַרליבעניש אינטריגירט זייער:...

— „יא, אמת“ — רעדט וועווקע קלאַר, מיט ישוב הדעת — „כהאָב זי געשלאָגן ס'מיידל מיינס און כוועל איר ווייטער קאַטעווען“ — זאָגט ער שמרענג מיט דעציזיע אין זיין קול — „זי איז מיין קינד, אַ יידיש קינד און איך האָב רעכט איר צו ווייזן דעם ריכטיקן וועג אין לעבן“...

מיט דער פאַרווונדעטער האַנט, טוט זיך וועווקע אַ וויש דאָס נאַסע פנים וואָס ווערט אינגאַנצן אויסגעשמירט פון פרישן בלוט.

אין אַ ווינקל פון פּאַליציי-צימער, שטייט מיט אַן אַראַפּגעלאָזטן קאַפּ וועווקעס 18-יאַריקע טאַכטער דבורה'לע, אירע בלאַנדע האַר שעמערירן אַנט-קעגן דער צעשמראַלטער זון, ווי פריש צעטאַפּיעט גאַלד, פון אירע בלויע, פאַרשעמטע אויגן קאַפּיען שטילע טרערנדלעך. דאָס פאַריסענע נעזל אירם זיפט כסדר אין אַ ווייסן טיכעלע אַרײַן, זיפט און העשעט אויפן קול...

אין צווייטן ווינקל זיצט, ווי פאַרשטיינערט, אַ ברונעטער מאַן, מיט אַ טונקל-עכט בראַזיליאַנער-פנים און הערט זיך איין מיט אַלע חושים צום מאַדנעם שמועס וואָס עס פירט דער בייזער פּאַליציי-קאַמיסאַר מיטן פאַטער פון זיין געליבט-יידיש-מיידל...

אין דער אַלטער היים — אין פּוילן, איז וועווקע כמעט אין קיין חדר ניט געגאַנגען, נאָר עפעס דאַרטן אַרומגעבראַיעט אַ האַלב יאָר ביי אַ קליין דרדק מלמדל, געפליקט „סטרוונעס“ פון פּערדישע עקן, געריסן קנעפלעך פון יינגלעכס קאַפּאַטקעס, געלקחנ'ט ברויט פון זייערע אַרעמע טאַרבעלעך און אויסגעדרייט די הערנער ביי אַלע שמעטלשע קאַזעס.

צו 10 יאָר האָט שוין וועווקע באַנייט אַ פאַר ברייטע קאַראַמיסלעס מיט הילצערנע קענדלעך, געהאַלפן זיין אַרעמער מוטער טראַגן וואַסער אין יידישע

הייזער... צו 13 יאָר שוין געוועזן זעלבסטשטענדיק — אַ גומער „דאָמסקע-שוסטער“, וואָס פלעגט צושטאַר געבן אין שטוב אַרײַן צום שבת-דיקן „פּאַטשאַי“ און דערפאַר געזעסן ביים צעקרומטן טיש און ווי אַ פּרנסה-געבער קאַמאנדעוועט:

— „מאמע, נאָך! כליאַפע אַרײַן, זשאַלעווע נישט, מאַמע, — גיס!“

אויפן שוסטער-בענקל איז וועווקע געזעסן, שטאַלק, ווי אַ פּרינץ אויפן טראַן און זיך תמיד באַרימט:

— „מיינס אַ פאַר לעטשעלעך טאַנצן, אַראַפּ פון די פּיס“ — און שטענדיק אונטערגעזונגען:

„אַ ייד צו זײַן איז טײַער,
אַ ייד צו זײַן איז גײַט,
שרײַען וועלעך בײַן טױט אַרײַן...“

אַז וועווקעס עלטסטער ברודער גימפל, האָט זיך אַמאָל פאַרפלאַנטערט מיטן חזר-קײלערס בלאַנדע שיקסל האַנקע און די פאַרשאַרטע „חציפּה“ איז שפּעטער געקומען מיט אַ פאַרבאַבליעט עופּהלע, געסטראַשעט:

— „אַדער אַ „שלוּב“ אַדער — אַ פאַגראַם אין שטעטל...“

איז דעמאָלט וועווקע צו איר אַרויס פאַר דער טיר, אַ שײַבער געטאַן זײַנע ברייטע פּלייצעס אין דער לײַמיקער וואַנט, אַ שפּײַזיקן בליק געוואַרפן אויף מאַנקעס צעצונדענע אויגן און לאַקאַניש אַרויסגעשיפעט:

— „אַ שלױב?! אַ קרענק אין די בײַנער. האַסט זיך פּרײַער בײַ עמיצן אַנגעפּרעגט? געהערט אַ מעשה, אַנדערש נײַט נאָר אַ שלױב?...“

און אז מאַנקע האָט אַ צישע געטאַן:

— „וועל איך עס אונטערוואַרפן אין שול...“

האַט איר וועווקע אַרויסגעכאַפט דאָס נפּשילע פון די הענט:

— „דאַרפסט נישט וואַרפן נפּקה, קענסט עס לאָזן דאָ...“

און אַ דערלאנג געטאַן דאָס פּיצעלע צו דער מומער אין שטוב:

— „נאַ, מאַמע, נעם צו, מ'עט אויפכאַווען, ס'אַ יידיש קינד...“

און צו מאַנקען:

„חתונה האָבן,? אַ כוואַראַכע אויף דיר איז קאַרג?

קיין בראַזיל איז וועווקע אַנגעקומען מיט אַ שעכטעלע הילצערנע פּלעק-
לעך, אַ פעקעלע גרויען שפּאַגאַט, אַ גלאַנצנדיקע אַל און אַ גרויס שטיק וואַקס:
ווי אַ זאָך מאַכט זיך האָט ער דערווייל אַ פאַרטיקן וואַרשטאַט...

הענגט אין הימל אַ צעגלימע זון, אַ פייער-מעדאליאַן אויפן ברייטן האַלדז
פון אַ העלן וואַלקן. ס'מאַליען פון היץ די מידע גאַסן. לעכצן מענטשן נאָך טראַפּנס
רעגן, חלומען די פאַרשמאַכטע פּאַלמעס נאָך קילע ווינטעלעך — און וועווקע
שוין נאָך די 4 וואַכן „קעסט“ אין „הילפּס-פאַריין“ חלומט אויך — נאָך זיין
מאַמעס רעטשינע קלויסקעלעך... טשאַפּעט ער אַן אויסגעווייקטער, אין שווערע
יוכטענע שייך, ס'שווייסיקע העמד צעבראַסטעט, זיינע בלויע, אַביסל שיקל-
דיקע-אויגן קוקן מיט בענקשאַפט צו אַפּענע טירן, זיינע ברייטע נאָזלעכער
ניוכען די פעטע ריחות וואָס קומען פון ביליקע רעסטאָראַנדלעך... איז ער דער-
ווייל אַריין אין איינעם אזאַ גאַר-קיכל, געוויזן זיינע שטאַרקע הענט, זיין מוסקוליר-
רטע ברוסט און באַלד געשטאַנען ביים וואַש-קאַסטן... ס'וואַסער האָט פּריילעך
געשאַרוועט, די טעלערס געקלינגען אונטער זיינע הענט און ס'הונגעריקע מויל
האַט דערווייל געקייט, געזאַמוזשט מיט הנאה, פאַרשטאַפט ס'געשריי פון מאַגן...

נאָכן אַנזעטיקן דעם חומר, האָבן זיך וועווקעס פאַרזשמאַרעטע אויגן אַביסל
ברייטער צעעפּנט, זיין פאַרזאַרגט פנים האָט זיך ליכטיק צעשמייכלט:

— „ווייזט אויס אַז פאַר הונגער עלעך שוין דאָ די „קאַפּעטיס“ נישט
אויסציען...“

די כלי-זיין האָט ער, אַ ווינקעלע אין אַ טויער, שוין געדונגען, נו, האָט
טאַקע לאַנג ניט געדויערט ביז מ'האַט געלייענט אויף אַ שטיקל געהיבלעוועט
ברעטל, די גוטע בשורה:

— „יעך פאַרעכט זיילן, קנאַפּלים, נאַסקיס, שיכעלעך, לעמטשעלעך, טאַנצן
אַראַפּ פון די פּיס...“

איז דאָס שטיקעלע פאַרשטויכטע פּאַליצע באַלד אַנגעשפאַרט געוואָרן
מיט אַלטן שוכוואַרג און וועווקע זיצט שוין ווידער אויפן שוסטער-בענקעלע,
וועקסט דעם דינעם שפּאַגאַט, ציט לאַנגע דראַטוועס, נעצט די הילצערנע פּלע-
קלעך, וואַרפט זיי אין מויל, ווי פּרישע וויינטרויבן און זינגט זיך ווידער אונטער:

„אַ וואַך נאָך מיין געבוירן,

שוין געוואָרן אַ ייד,

געפילט דעם טעם, וואָס הייסט אַ ייד צו זאָן...“

אז וועווקע האָט איבערגעציילט דעם ערשטן הונדערטער אין בראַזיל, האָט ער אַ שימערן שפּיי געטאָן אין זיין ברייטער דלאַניע אַרײַן:

— „אַ רוח אין דער וועלט אַרײַן וווּ מענטשן גייען ניט, ס'אָ גאַלדן לענדאַלע בראַזיל, מ'קאָן דאָ זשיפּיען...“

און באַלד אַ זוך געטאָן צווישן די גרינע מיידן עפעס אַ היימישע „סחורה“ וועלכע זאָל זיך לאַקאַמען אויף אַ יאָלידיש פעטשל פון זיינע געזונטע הענט.

לאנג צו זוכן האָט ער ניט געדארפּט, דער „זוכה-כגורל“ איז געפאלן אויף דער קליינער גאַלדעלען, וואָס האָט אין דער אלטער היים געדינט ביי רייכע קרובים, געדינט אזוי לאנג ביז דער בן יחיד זייערער האָט איר גענומען רייסן ביים אַרבּל... רייסן ביי דער ספּודניצע, רייסן אירע האָר-נאַדלען פון קאַפּ... ביז מ'האַט ניט געקענט מער צורעכט מאַכן אירע „ריסן“ און זי גלייך משלח געווען קיין בראַזיליע...

וועווקע האָט באַלד געוואָרפּן אַ פּריינדלעך אייגל אויף איר קנעכמיש געזונקען קעפּל, אויף אירע אַלטפּרענקישע קעקסלעך, אויף אירע פּולע, זיך וויגנדיקע היפּטן און באַלד אַ לייג געטאָן זיין ברייטע האַנט אויף אירע שמאַלע אַקסלען:

— „גאַלדעלע קום כ'וועל דיר אויסלאדעווען אַ גרוימע „כאַלופּע“, וועסט ביי מיר „פּאַפּן ווי אַ קייסערינע אויף ווייכע שעניקעס און האַדעווען אונדזערע קלייניקע שוועלבעלעך...“

איז טאַקע פּונקט צום יאָר געבוירן געוואָרן זייער ערשטע „שוועלבעלע“ — דבורה'לע און באַלד דערנאָך, וועווקעס אַ נייע שוסטער-קראַם מיט שפּיי-געלעך פון פּאַרנט, שפּיגעלעך פון הינטן; אז מ'וועט אַנמעסטן זיינס אַ פּאַר שיכעלעך, זאָלן די פּיסעלעך אַרויסטאַנצן פון אַלע זיימן...“

דבורה'לע איז דערווייל געוואָקסן אַ שטילע, צאַרמע, אַ שלאַנקע, מיט אַ לייכט פּאַררוימלט פּנימל, וואָס האָט אויסגעקוקט, ווי עפעס אַ גלגול פון רביישע הויפּן:...

— „אַ מויד אַ צימעס“.

האַט וועווקע גענחת'ט.

און גאַלדעלע האָט אויסגעשפּיגן אין אַ ווינקל:

— „קיין עין-הרע ניט דאָס קינד האָט „פּאַוואָדעניע“...“

און דבורה'לע האָט טאקע געהאַט דערפאַלג: איר שמיל גענגל, צניעות-דיקע האַלטונג, גוט פאַרטראַכטע רייד, האַט שטאַרק אויסגענומען ביי מענטשן. אפילו וועווקעס קריסטלעכער שכן, דער באַקאַנטער אַדוואַקאַט, האָט זייטיק נאַכגעקוקט דער הנעוודיקער יידישקע... כפרט זיין זינדל, וואָס איז צוליב דבורה'לען געגאַנגען אויף יידישע בעלער, געקומען אין דער „סאַסיעדאַדע“ אין דער „העבראַיקאַ“, געטאַנצט מיט דבורה'לען, געפלירטעוועט, געשפילט מיט איר אין „פינג-פאַנג“ און לסוף געקומען צו זיי אין שטוב, כלומרשט אַנציען זיין האַנט-זייגערל לויט וועווקעס גרויסן „בודניק“... און דערווייל שוין אַביסל פאַר-בליבן, צו טרינקען איניינעם אַ שוואַרץ קאַוועלע...

ווען דבורה'לע איז אַלט געוואָרן 16 יאָר, האָבן שוין געאַרבעט אַ פאַר טויז געזעלן „עקסקלוזיוו“ פאַר וועווקעס כסדר פאַרגרעסערטן שייך-געשעפט. שוין געהאַט אַן אויטאָמאָטישן רעכנ-מאַשין, אַ געמאַליוועט שיקסל מיט לאַנגע נעגל האָט געקלאַפט אויף די שוואַרצע ביינדלעך, גיך, גיך, דאָס שיפלעדל איז געשפּרונגען, ווי אַ פייגעלע פון אַן אַלטפּרענקישער קוקאַווקע, אַריין, אַרויס, אַריין אַרויס... און וועווקע האָט געווינקען צו זיין אויסגעסטראַיעטער גאַלדעלע:

— „אַ נו, גאַלדעשי, זעסטו כאַטש וואָס בראַזיליע איז? — ווער וואָלט זיך אינדערהיים געגליכט אויף דער וואַסערטרעגערינס תכשיט? אַבער דאָ — אַ געלט-מילכל אויף ספרושינקעס... מ'זשאַכט“...

און כאַטש וועווקע איז שוין געווען אַ ייד אַ גביר, מיט גרויס פאַרנעם, דינסטן און לאַקאָיען, האָט מען פונדעסטוועגן נאָך אַליץ ביי אים געגעסן אַ שבת-דיקן „פאַטשאַי“, טשאַלנט מיט קישקע, אַ גרייזל אין זויערן... און דבורה'לען געשיקט אין דער העברעאישער גימנאזיע. אין שטוב גערעדט אַ היימישן מאַמע-לשון און בכלל געפירט דאָס נגידישע הויז מיט אַלע יידישע הנ'ען... נאָר ווען דבורה'לע איז אַלט געוואָרן 18 יאָר, האָט זיך דער גוט אויפגעבויעטער יידישער פונדאמענט פלוצים אַ שאַקל געטאַן... דבורה'לעס בלויע, דורכזיכטיקע אויגן זיינען פאַרוואַלקנט געוואָרן. איר ראַזע פנימל, — בלאַסער. איר תמיד-שטילע האַלטונג, חוצפה'דיק... אירע פאַרלאַנגען — פאַרעקשנט... ביז צו וועווקעס פאַרשפיצטע אויערן האָבן זיך דערטראַגן פאַרדעכטיקע קלאַנגען... כלומרשט מיט אַ געלעכטער האָבן שכנים צעוויסן געטאַן:

— „געטראַפן אייער דבורה'לען אויף די בערג פון אַלטאַ-באַאַ-ווישטאַ“... דעם אַדוואַקאַטס זינדל-אויך דאַרט געווען... — געזעען אייער טעכטערל אין סינעמאַ... — אייער שכנ'ס זינדל אויך דאַרט געזעען“...

דעמאָלט האָט וועווקעס יידישע האַרץ אַ מוראַ'דיקן ציטער געטאַן... אַ ווייטיקלעכער פחד און אַ טיפער אומרו האָט זיך פאַרגנבעט אין זיין געמיט.

אַזא מין אויסטערלישע שרעק וועלכע הויערט דא איבער אלע יידישע טאטעס וואס האבן דערוואקסענע זין און טעכטער:...

— „און ווער ווייסט? — און אפשר טאקע? און טאמער חלילה פארליבט אינעם גוי?“ — האט וועווקע גערעכצט אין דער שמיל.

געדענקט ער דאך אזא אומגליק אין דער אלטער היים. דעם מיידלס פאטער, א פשוטער קלעזמער, אן אפיקורס, האט אויסגעטאן האלב נאקעט זיין פאר-עקשני'טע טאכטער, געקאטעוועט מיט א רוט איבערן הוילן לייב, די געוואלדן האבן זיך געטראגן איבערן גאנצן שמעטל און דער צעווייטיקטער קלעזמער האט יאמערליך גערימשעט:

— „בעסער דער טויט איידער א גוי“!!!

איצטער הערט ער, וועווקע, אין די שלאפלאזע נעכט, יענע מורא'דיקע געשרייען און עם חלומט זיך אים אפט, אז דאס שלאגט ער אזוי זיין איינציקע דבורה'לע...

און די זון האט דעמאלט געליכטיקט אין וועווקעס אפענע פענסטער, פייגל האבן געצוויטשערט אין זיין צעבליטן גארטן, דער הימל איז געווען אזוי בלוי, ווי די לויטערע אויגן ביי דער צעשראקענער דבורה'לען, ווען דער תמיד צערט-לעכער וועווקע האט איר פלוצים גענומען אויפן פארהער... וועווקע האט זיך באמיט צו געבן זיין גראבלעכע שטימע די וויכסמע טענער:

— „אזוי און אזוי — דבורה'שי טייערע, שכנים שושקען זיך... מ'זאגט אויף דיר, אז דו... מיטן שכנ'ס כחור... כ'מיון דעם אדוואקאטס תכשיט, וואס קומט אנשמעלן דעם זייגער וועדליק אונדזער „כודניק“, כ'מיון יענעם דעם גוי...“

ווי פארשטיינערט, מיט אויגן געזונקען, קוקט דבורה'לע צו דער ערד און שווייגט:

— „נו מילא“ — זעצט וועווקע פאר — „וואס ביזע צינגער באלאגאטשען דארטן... דער עיקר ביסטו, דיינס איין ווארט און... פטור אן עסק... נו, הא? דבורה'לעבן? שווייגסט?“

דבורה'לע האט זיך פלוצים אויסגעגלייכט, געווארן אפשר מיט א קאפ העכער, איר ראזע פנימל, ווייסער ווי קרייד, איר דינע שטימע, הייזעריקלעך, און אזא דרייסטן שאקל געטאן מיט איר געדיכטן קענזשער-האר, אז די בלאנדע לאקן האבן זיך איר צעשויערט איבערן גאנצן פנים:

— „יא! טאטע! ס'איז אמת!“...

— אמת?! —

האָבן וועווקעס בלייבגעוואָרענע ליפן גענומען ציטערן:

— „וואָס אמת? — רעד!“

דערשראָקן פון וועווקעס פלוצים פארענדערטן פנים, האָט דבורה'לע גע-
נומען רעדן מיט קווענקלניש.

— „אָבער, טאטעשי, מיט וואָס בין איך אַנדערש פון דער יחוס'דיקער
בערמשיניא? און פאר וואָס מעג ראַמאנסירן מיט אַ קריסט די רייכע מאַר-
גאַרדאָ? צי גאָר די געבילדעטע סילוויניאַ? — זייערע טאטעס זיינען אויך
פיינע יידן און פונדעסטוועגן...“

— „שווייג דבורה!“ — רייסט איר וועווקע איבער מיט אַ הילך אין טיש
אַריין; — „שווייג, כ'וויל נישט מער קיין וואָרט פון דיין מויל...“

פון וועווקעס אַנגעצונדענעס פנים איז פארשווונדן יעדער טראָפן בלוט,
אַ מת האָט זיך געוואַקלט אויף פארשטאַרטע פים, דאָס לעצטע ביסל חיות איז
אים אַריין אין די הענט וואָס ער האָט צום ערשטן מאל אין זיין לעבן אַ הויב
געטאַן קעגן זיין איינציק קינד:

— „משומדת!! נאָדיר אַ גוי! נאָדיר! נאָדיר!“

פון דבורה'לעס פארשטיינערטן פנים האָט גענומען רינען אַ דין שנירעלע
בלוט... און וועווקע מיט אַ פארשטיקטן אַטעם האָט געציילט די ווערטער
איינציקווייז:

— „אויב דו, ביסט טאָקע נישט אַנדערש, פון יענע מיידלעך, בין איך אָבער
אַנדערש פון זייערע טאטעס... פארשטייסט? — אַנדערש, יעדן בין אַ פראַסטער
מענטש און כוועל“...

דאָ האָט זיך וועווקע איינגעבראַכן, האַסטיק פארגראַכן זיין קנאַכיק פנים
צווישן די ברייטע דלאַניעס און פארשטיקט אַרויסגעכליפּעט:

— „אז אַ בראַך איז צום טאַטן און אַ ווייטיק דער מאַמען“...

דבורה'לע רייסט אים איבער, פאַלט אויף זיין האַלדז, העשעט:

— „ער איז אַן אַרנטלעכער מענטש, טאטע, מיר האָבן זיך ליב — פאַר-
שטייסט? טאטע? ליב!...“

— „ניין!“ — האָט וועווקע אַ ווילדן ריטשע געמאָן:

— „איך פאַרשטיי גאַרנישט... גאַרנישט. איך פיל אַבער, אַז כ'וועל עס נישט אויסהאַלטן.“

און גענומען זעצן מיט די פויסטן אין מיט:

— „כ'וועל שטאַרבן דבורה, געדענק, דבורה, כ'וועל אויסגיין פאַר ווייטיק“...

גאַלדעלע איז אָנגעלאָפּן מיט אַ בהלה:

— „רוצח, לאַז אָפּ ס'קינד“...

שכנים האָבן זיך געשמעלט אונטער די פענסטער. דעם אַדוואָקאַטס זון, וועמען ס'איז ניט פרעמד געווען וועווקעס קעגנערשאַפט צו אים, האָט זיך באַוויי- זן אויף דער שוועל... אויך אַ פּאַליציאַנט איז נייגעריק געוואָרן אַ קוק צו טאָן אויפן גרויסן געזעמל און דערזעענדיק דבורה'לען אַ צעבלומטיקטע, גלייך פאַר- בעטן וועווקען אין פּאַליציי-דיסטריקט. און אַז וועווקע האָט געוואָגט זיך אַקעגן- צושטעלן: — „כ'וועל ניט גיין, ניט ענקער זאָך, די בראַך איז מיינע“... האָט מען זיך גענומען טאַרגין, זערגין, שטופן ביז דער צעכעס'טער פּאַליציאַנט האָט אים אַזא „גלעט“ געמאָן איבער דער האַנט, אַז ר'האַט זי באלד געמוזט פאַר באַנדאָזשירן...

אַן אומעטיקע טונקליקייט האָט זיך פאַרשפּרייט איבער וועווקעס רייכן הויז. די פייגעלעך אין גאַרטן האָבן איצט טרויעריק געטרילערט. אַ קיל ווינטל האָט נאָך מער צערוקט די פאַרשאַרצטע גאַרדינען... וועווקעס טראַגדיע, ווי אַ בלוט- דיקע ווונד, איז געלעגן — אָפּ... און מיט געזונקענע קעפּ האָט מען געמוזט פּאַלגן דעם „היטער פון אַרדענונג“...

אינטריגירט פון דער מאַדנער געשעעניש, האָט דאָס דינע קול פון דיקן פּאַליציי-קאַמיסאַר גענומען זיךלען וועווקען:

— „גרינגאַ“, „רוסאַ“, שלאָגן ווייל זי האָט ליב אַ קריסט דאָס פאַרשטיי איך גאַר נישט“...

וועווקע רייסט אים איבער:

ביסט דען אַ ייד דאָס צו פאַרשטיין?

דעם קאַמיסאַרס פולע פנים צינדט זיך אַן מיט העלער רויטקייט, זיינע

שפויזיקע אויגן פינקלען מיט געצוימטן כעס. ער באפעסטיקט שטייפער זיינע טונקעלע ברילן און קלייבט זיך געווינען די „שלאכט“ צווישן מאראל, גערעכטי- קייט און רעליגיע:

— „כיסט א פרומער ייד, א געלערנטער, אפשר גאָר אַ ראַכנינג?“ — פרעגט ער וועווקען אין אַ חוּק-טאַן. און וועווקע גלייכט אויס זיין געבויענע פלייצע, הויבט אויף דעם קאָפּ שמאַלץ און ענטפערט דרייסט:

— „ניין, כ'בין דער פראַסמעסער צווישן אלע פראַסמע, כ'קען אפילו רעכט נישט דאווענען, אָבער — טוט ער אַ ווייז אויף זיין צעכראַסמעטער ברוסט: — „דאַרטן אינעווייניק, טיף, טיף...“

דער קאָמיסאַר שוין אַביסל געפלעפט:

— „וועמען האַסטו ליבער, דיין קינד, אָדער, דיין רעליגיע?“

וועווקע מיט באַהערשמע טרערן אין קול:

— „מיין קינד איז מיר טייערער ווי מיין אייגן לעבן און דאָך“...

דבורה'לע ברעכט אויס אין אַ ספּאַזמאַטיש געוויין.

דעם אַדוואָקאַטס זון שפּרינגט אויף אַ דערצימערטער:

— „איז יידישקייט ביי דיר שטאַרקער, ווי די ליבע צו דיין איינציק קינד?“ — פרעגט שוין דער קאָמיסאַר מיט געשטשירעמע ציין. און וועווקע, גלייך מען וואַלט אים אַ ריין געטאָן אויף אַן אייטערדיקער ווונד טוט אַ זשמאַרע מיט זיינע פאַרטערטע אויגן און ענטפערט שטיל, אַן כוחות:

— „פאַרשטיין פאַרשטיי איך טאַקע ווינציק, אפשר, גאָר נישט, אָבער, איך גלויב אין דעם וואָס איך האָב איינגעזאַפט ביי מיין אַרעמער מאַמען, די וואַסער-טרעגערין און איך פיל, אַז אויב מיין קינד וועט חתונה האָבן פאַר אַ קריסט וואָס זאָל זיך ניט מגיר זיין, וועל איך שטאַרבן פאַר צער“...

אויפן קאָמיסאַרס פנים האַט זיך פאַרצויגן אַ טונקל וואַלקנדל. אונטער זיינע ברייטע אויגן-גלעזער האַט אַן אומהוימלעכער בלישטש געטאָן מיט אַנגע-יאַגטן שטורם... אַ צעברוימטער, האַט ער אַזא ווילדן שטופ געטאָן וועווקען, אַז זיין צעבלומיקטער גוף איז אַ פאַל געטאָן ביי דער אַפענער טיר...

אין דעם מאַמענט, האַט אויף דער שוועל זיך באַוווּזן דער באַקאַנטער אַד-וואָקאַט, וועווקעס שכן... מיט פאַרווונדעטע בליקן אַרומגענומען די אויסטערלישע

אַטמאָספּערע, אַ פּאַטערלעכן קוק געטאָן אויף זיין בלייבגעוואָרענעם זון און מיט שמוינג אַרויסגעשטאַמלט:

— „געהערט מ'קריגט זיך, דערגאַנגען צו בלוט, בין איך געקומען זען... אפשר געפינען אַ מיטל? — מאַכן אַ פּשרה?״

דער צעטומלער קאַמיסאַר האָט דערווייל געהאַלפּן וועווקען אויפּשטיין, אַ ווייז געטאָן אויף זיין צעבלומיקט פנים און אַרויסגעוואָרטישעט:

— „אַט אַן עקשן, וויל בעסער שטאַרבן, איידער האָבן אַ קריסטלעכן איידים...״

דער אַדוואָקאַט האָט אַן ערנסטן בליק געוואָרפּן אויף וועווקעס צעכראַסטעטן געשמעל, אויף דבורה'לעס פאַרוויינטן פנים, אויף זיין זונס געזונקענעם קאַפּ און שטיל, דרך ארץ'דיק זיך אַ ווענד געטאָן צו וועווקען:

— „וואָסזשע, לויט אייער מיינונג, באַדאַרף מען טאָן כדי אונדזערע קינדערס לעבן זאָל ניט צעבראַכן ווערן?״

וועווקע, זיך ווישנדיק ס'בלוט פון פנים, מיט דער גרעסטער רואיקייט און מיט אַ זיכער קול, וואָס דערלאָזט ניט קיין צווייפל פון אַנדערש, ענטפּערט:

— „אייער זון מוז זיך מגיר זיין...״

דער אַדוואָקאַט מאַכט ניט קיין לאַנגע שהיות, אין פאַרגלייך צו וועווקעס עקשנות, דריקט זיין פנים אויס — גלייכילטיקייט... ער ווענדט זיך גלייך צום זון וואָס איז געזעסן מיט אַראַפּגעלאָזטע אויגן:

— „נו? דו האָסט דאָס וואָרט, וואָס זאָגסטו צו דעם?״

דער סימפּאטישער בחור האָט זיך ראַפּטום אויפּגעשטעלט, אַרומגענומען מיט באהערשטע אויגן די אַנגעצויגענע שטילקייט, זיך באַגעגנט מיט די צאַרטע בליקן פון דער צנועתדיקער דבורה'לען, איר פּלוצים אַ נעם געטאָן ביי דער האַנט און מיט פעסטע טריט און זיכערער דעציווע גענומען מיט איר אַראַפּשפּרייזן פון די שטיגן...

אַז וועווקע איז געגאַנגען מגיר זיין דבורה'לעס קריסטלעכן חתן און געזען דאָס ערנסטע קנייטשן פונם רב'ס שטערן, זיין מבטל מאַכן דעם גאַנצן ענין, געהערט פון רב דעם פּאַק מיט דינים: — „אַז מ'קען ניט, טאַר ניט און ער וויל גאָר ניט מגיר זיין קיינעם... האָט ער זיך ערשט דעמאַלט איבערצייגט, אין דער ריכטיקייט פון זיין באַליבט לידל, אַז:

„א ייד צו זיין איז טאקע זייער טייער“... אבער א גוי זאל ווערן א ייד — איז נאך טייערער. בפרט ווען וועווקע האט געהערט, ווי דער רב האט גענומען שילדערן פארן גר, די שווארצע פארבן, דעם שווערן יידישן גורל... געוואלט פארמיאסן זיין גרויסן חשק... אויסגעפרוויט מיט נסיונות די שטארקייט פונם בחור'ס ווילן צו ווערן א ייד... אים געסטרעשעט, אז ניט בלויז זיין גוף, נאר דווקא די נשמה, זיין גאנץ לייב און לעבן וועט זיך מוזן באקערן צום גורל פונם יידנטום... ערשט דעמאלט האט וועווקע באנומען מיטן שכל, וואס ער האט פריער אזוי בולט געפילט דורך בלויז אינטואיציע... און ווען דער בראזיליאנער בחור איז לסוף מקבל באהבה געווען דאס אלץ וואס אים דערווארט, איז דער רב מסכים געווען צו וועווקעס פערזענלעכן געבעט און צו זיין אויסגעוויינטער בקשה — מגיר צו זיין וועווקעס צוקונפטיקן איידים...

די גרויסע, שווארצע אויגן פונעם אדוואקאטס זון האבן אפגעשפיגלט אפשיי, דרך ארץ... טיף באהערשט פון ערנסטן צוגאנג, וואס אים האט עס פריער אויסגעקוקט אזוי פשוט און איינפאך... דווקא די שמרענגע רייד, דווקא די טונקעלע פארבן, דווקא דאס ניט יאגן זיך אים אריינצונעמען אין דער יידישער עדה, איז דעם אינטעליגענטן בחור אריין אין דער נשמה... ער האט א מעסט געטאן, זיין פאטערס לייכטע צושטימונג... מיטן רב'ס שווערע, אזעלכע הארבע באדינגונגען... און, אריינגעצויגן געווארן אין דער טיפער מיסטעריע... איבער-געגאנגען צום דאזיקן גלויבן, ניט בלויז דורך פיזישער און זעעלישער ליכשאפט נאר אויך מיט גייסטיקער באוונדערונג צו דבורה'לעס פאטער און זיין עקשנות-דיקן גלויבן...

דעם ערשטן יום-כפור צו כל-נדריו. דער נייער מעמפל באדט זיך אין א ים פון ליכט. די ברייטע פענסטער, יום-טוב/דיק צעעפנט. דער געדיכטער עולם — קאפ אויף קאפ און וועווקע, מיטן לאנגן טלית אויף זיינע ברייטע פלייצעס, שמופט זיך אין דער ענגשאפט, שמופט זיך א שטאלצער, מאכט א ווארע פאר זיך מיטן איידים... דאס טונקעלע פנים פונם עכטן בראזיליאנער שטראלט מיט יידישן חן און וועווקע, מיט א פארריסענעם קאפ שמעלט פאר פאר אלעמען:
— „טאטיץ מיין איידים, אברהם בן אברהם... מענטשן טייערע, באקענטן ענק מיט מיין איידים — אברהם בן אברהם“...
עולם האט ארומגערינגלט, אפגעגעבן מזל טוב. טייל האבן שמיל געזיפט... אנדערע — ארויסגערעדט:

„ביסט איינער פון טויזנט“...

און וועווקע האָט פּאַררוקט דאָס סאַמעטענע יאַרמלקעלע אויפן שפּיץ-קאַפּ,
זיך אויסגעגלייכט אַמלעמיש און מיט עקשנות איבערגעשלאָגן:

— „ניין! איר מאכט אַ גרויסן טעות, אַזעלעכע ווי איך זיינען פּאַרצן אַ סאַך
און זיי וועלן זיך איינשמעלן, קעמפן, ניט דערלאָזן...“

די פּראָסטע וועווקעס וועלן אויפהאלטן...

א גנב'ר

(פונעם ציקל „טראַפּיש בלוט“)

א צעגליטע דעצעמבער-זון ווארפט איצט כלענדיקע שטראלן אויף די גרויע ווענט פון „אויסבעסערונגס-הויז“, וואס שטייט אויף אן אומבאפעלקער-טער געגנט, איינזאם, עלנט, אזוי עלנט, ווי עס זיינען די מינדעריעדיקע „פאר-ברעכער“ וועלכע קומען דארט אפ זייער — שטראף...

ביים הויכן, פעסט פארריגלטן טויער, שטייט א מאַגער, אויסגעדייווערט סאלדאַטל, מיט א פארראַסטער ביקס, וואס איז אזוי אפגעסמאליעט, פונקט ווי דער צעקנאָדערטער שומר דאַרמין וועלכער דרייט זיך אזוי פויל און שלעפּעריק ארום די פארקראַטעטע פענצטערלעך און היט די קליינע גנבים/לעך זאָלן חלילה ניט פרווון מאַכן א ויכרה.

פון א רוישנדיק-קרעכצנדיקן טראַמוויי, שטייגט אויס די דריבנענקע העלע-נאַ, וואָס קוקט אויס פּוננױטנס, מיט איר ווייסן פּנימל, געבלימטער יופּקע און אויסגעפּאַסטן סטאַניקל, ווי א יונג מיידעלע וואָס דאַרף נאָך גיין אין שולע...

מיט גיכע טריט, א פעקעלע נאַשעריי אין דער האַנט איילט זי צו איינעם פון די פארקראַטעטע פענצטערלעך. כאַפּט אַפּ דעם שווערן אַטעם, ווישט זיך אַרום פון געדיכטן שווייס און נעמט פאַטשן מיט די הענט. דערטראַגט זיך פון אינעווייניק א טעמפּער ווידער-קול און גלייך דערהערן זיך הויכע טריט פון הילצערנע שיך, וואָס מיט זייער גרוילעכן אַפהילך גיבן צו אן אומהיימלעך גע-פיל פון טרויעריקייט און איינזאַמקייט.

א קליין געוויקסיק יינגעלע פון א יאָר צען, מיט א שמאַל ווייס פּנימל, גע-דיכטע שוואַרצע לאַקעלעך און טיפע ברענענדיקע אויגן, שמעקט ארויס דורך די שמאַלע גראַטעס זיינע דינינקע פינגערלעך און מיט א ביסל א הייזעריקלעך קול'כל און טרערן וואָס שטיקן אים אין האַלדז, רופּט ער פאַרווירט:

— מאַמאַ! מאַמאַיניאַ!...

העלענאַ קען זיך ניט דערוואַרמין ביז דער שלעפּעריקער וועכטער וועט אויפמאַכן דאָס גרילצנדיקע טויער, בייגט זי דערווייל אָן אירע אַנגערויטע ליפּן צו די פאַרזשאַווערטע גראַטעס, נעמט איר קינדס פינגערלעך צו זיך אין מויל, נאַגט זיי, בייסט זיי און פליסטערט צערמלעך:

— זשאַרזשי! זשאַרזשיניו! זשאַרזשאַקיניו!

— * * * —

אין א קרעמאַנען קליידל, הילצערנע קלאַפּשיך אויף אירע שלאַנקע פיס, א קרענצל באַנאַנעס אין די שמאַלע הענט, איז העלענאַ אַנגעקומען, מיט איר ווייסן פנימל און קליין געוויקסיקייט, פון א גרויסן דאַרף און איז באלד דאָ גע- וואָרן א ספּרימטע שטאַטישע דינסט-מויד.

אין א ווייסן ששעפיקל אויפן געלאַקטן קעפל, א געפרעסט פאַרטעכל אויפן שמאַלן גופל, א פעדערן בעזימל אין איין האַנט, א געלע פלאַנעלקע אין דער צווייטער, האָט איר שלאַנג קערפערל זיך באַווויגן גיך, עלאַסטיש, מיט א ריט-מיש שוועבן, ווי א מאַריאַנעטן-פופע, וואָס ווערט רעגירט פון ערגעץ א שמריקל אויפן בוידעם. אפילו דאָס אונטערשטענצליקע גענגל אירס האָט אויסגעזען ליאַל-קעדיק, און כאָטש העלענאַ האָט ניט פאַרשטאַנען קיין צורת-אות, ווייל זי איז קיינמאַל אין קיין שולע ניט געגאַנגען, איז אָבער גענוג געווען א בליק פון אויגן, א באַוועג מיט דער האַנט, א שאַקל מיטן קאָפּ און — שוין, זי ווייסט שוין אַלץ וואָס מ'וויל און מ'דאַרף טאָן.

פון דאַרף האָט העלענאַ מיטגעבראַכט מיפע פילבאַרקייט צו ווילדער עראַטיק און שטאַרקע נייגונג נאָך ליכע-תענוגים... כאָטש דריבנע, קליין און מאַגער, פלעגט זי שוין צו דרייצן יאָר זיך אריינזעצן מיט אירע באַרוועסע פיס אין די אַפענע פענצטער, פאַרפירעריש שמייכלען צו די דאַרפישע יונגען, וואָס פלעגן זיך דרייען ארום איר, פאַרכישופטע פון איר ווייסן פנימל, גליענדיקע אויגן און שטאַרק אַנזעעוודיקע ברוסטלעך.

געכאַוועט אונטער גליענדיקער זון, וווּ בויםער זיינען תמיד גריין, דאָס טראַפישע בלוט — קאַכעדיק און — פאַר פרנסה זאָרגט מען ניט... באַנאַנעס וואַקסן אונטער די פענסטער... אויף שוואַרצע פאַסאַליעס מיט ווייסער רייז פאַרדינט דער טאַטע מיטן פלאַסטערן די חרובע וועגן, אויף „טאַסיניאַ“ (חזיר-פעסט) מיט זיסע קאַרטאַפליעס שמעלט צו די מאַמע פונעם וואַשן פרעמדע גע-וועשן. דעריבער זעען צו די נאַקעטע קינדער, אז גאָטס שיין וועלטל איז בלויז באַשאַפן פאַרן מערן-זיך און פרוכפערן זיך...

די דאָזיקע פרימיטיוו-דאַרפישע היציקייט, האָט ערשט רעכט זיך צע-שפילט אין העלענאַ, ווען זי איז געקומען אין דער גרויסער שטאַט אריין.

אירע פאַרשפיצטע אויערן, ווי צוויי קליינע מיקראַפּאַנען, האָבן אויפגע-כאַפט פון אונטער די ווענט, דעם הייסן געזאַד פונעם טראַפישן בלוט... תמיד

האָט זי געוואָסן העלענא, ווען איר רייכער באלעבאָס טראָגט זיין צעפיעשטשעט ווייבל פון שטול צום דיוואַן... אין דער וויבראַציע פון לופט, געפילט זייערע קושן, צערטלערייען, און שפעטער, אין פאַרנע טונקעלע נעכט, „נאַכקאַפּירט“ מיט איר „נאַמאַראַדאַ“ אין אַ ניט פאַרענדיקטן „עדיפּיסאַ“, אויף ליימיקן באַדן... פאַנמאַ-זירט פון ווייכן דיוואַן, זייענע קישעלעך... און אַפילו דאָס צערטלען און פיעש-משען זיך — נאַכגעמאַכט, פונקט ווי זי האָט עס אויפגעכאַפּט פון אירע נגידישע באַלעבאַטימ. אזוי ארום — ווען אין דעם קליינעם, רייכן געזינדל, איז צוגעקומען אַ פּוכקע בלאַנדע מיידעלע, וואָס איז לוקסוס-אַרטיק געשלאָפּן אין אַ פּרעכטיקן ראַזע בעטעלע איז אויך אין העלענאָס טונקעלן חדרל צוגעקומען אַ דריבנענ-קע שיין יינגעלע, וואָס איז רואיק געלעגן אויפן הוילן דיל און האָט מיט זיין ווייס פּנימל און שוואַרצע אויגענעס ארויסגעלויכטן פון די ברודיקע שמאַמעס.

ביז דריי חדשים האָט דער קליינער זשאַרזשיניו געהאַלטן אין איין שלאָפּן און מאַמטשען, אַמאָל אַ פּולס, ס'רוב אַ ליידיק סאַסקעלע. נאָר ווען זיינע גלאַנ-ציקע אייגעלעך האָבן זיך גענומען פאַרקוקן אויף די ערשטע שטראַלן וואָס זיינען אזוי קאַרג אריינגעדונגען דורכן פּיצניקע פּענצטערל, האָט העלענאַ דעמאָלט אויפגעהאַנגען, פונקט קעגנאיבער זיינע פאַרחידושטע אויגן, אַן אלט געבלומט קליידל וואָס האָט זיך געוויגט אין דער לופטן, ווי אַ פאַרביקער באלאַן, געוויגט און געדרייט זיך, עלעהיי אַ קאַרוסעליע...

פאַרכישופּט פון דערדאָזיקער וויגעניש, האָט דער קליינער זשאַרזשיניו גענומען וואַרקען, ווי אַ שמילע טויב. גליקלעך געווען מיטן ערשטן גרום פון עפעס אַ קאַלירפּולער וועלט וואָס שאַקלט זיך דערווייל אין דער לופטן. אַ ביסעלע שפעטער האָט ער דערפילט, אַז מען קען זיך איבערדרייען אויך... און ווען מען דרייט זיך איבער, זעט מען שוין גאַר אנדערע זאַכן. אַט קען ער קריכן אויף די הענט, גלייך איז ער ביי אַ שמאַלער טיר, באַלד אויף יענער זייט שוועל און — לופט — הימל — אַ דרויסן... איז אויב אזוי — קען ער זיך שוין אַליין זיין שמעטל באַשטיין: — מיט גלאַמבן פון עפל, שאַלעכט פון באַרן, צעקוועטשטע באַנאַנעס — דאָס מיסטקעסטל פאַרמאַגט פון אַלעם בשפּע...

צוזאַמען מיט זשאַרזשיניוס „זעלבסטשמענדיקייט“, האָט זיך אויך פאַר העלענאַן געעפּנט אַ נייע וועלט — אַ מיידל מיט אַ קינד? — דער שוואַרצער יונג וואָס ברענגט די מילך, דערלאַנגט איר דאָס פלעשל מיט אַ גלעס איבער די פינגער. דער ברוינער טרעגער פונעם שפייז-געוועלכל, בליצט אויף איר בוים מיט אַנגעצונדענע אויגן. אפילו דאָס ווייסע, רייכע בעל-בית'ל מיטן שמילן גענגל אין ווייכע שמעקלעמשלעך, איז אַפּט געקומען נאָך אַ פּרישן טרונק צו העלענאַן אין קיך אריין. און הגם העלענאַס זוניקע טעג זיינען געווען אויסגע-

פילט מיט שווערע אַרבעטן, זיינען אַבער די הייסע, טראַפישע נעכט אינגאַנצן געווען — אירע.

אין די פאַרוואַרפנסטע קוואַרטאַלן, אין פוסטע סאַלאַנדלעך, וווּ עס וויק- לען זיך שלאַנגיש, אויף ברודיקע סופיטן, פאפירענע קייטן. וווּ האלב-נאַקעטע נעגער-מוניקאַנטן, מיט פייקל, קלאַרנעטן גלעקלדיקע טאַמבורינען דושאַמדושען אויס די ווילדסטע ניגונים... א געמיש פון שוואַרצע, ברוינע, העל-ראַסיקע, וואָס לענקען זייערע אַנגעהיצטע קערפערס לויטן ריטם פון טיף-ליידנשאַפטלעכע „סאַמבאַס“, און דערמאַנען מיט זייערע עקזאָטישע באַוועגונגען ריטועלע טענין, פון די אור-אַכות — אפריקאַנער שבטים — דאָ האָט העלענאַ פאַרבראַכט איר רע נעכט.

העלענאַס ווייס פנימל איז האלב פאַרדעקט פון אירע שוואַרצע לאַקן. מיט געשלאָסענע אויגן ליגט איר שמאַל קעפל אויף טונקעלע אַקסלען פון הויכ-געוויקסיקע נעגער-יונגען. וויגן זיי זיך פאַרשיכורט. וויגן שענה'ווייז זייערע ליידנשאַפטלעכע קערפערס צום טאַקט פון פוינדדיקער מוזיק...

דורך אַפענע טירן פינצטערט א שוואַרצער הימל, אינעם האַלב-טונקעלן סאַלאַן ליכטיקט פון פאַפירענע אַבאַזשורקעס א רויטער רעפּלעקס און פאַררוקט אין א זייטיקן ווינקעלע, אַפגעצוימט מיט איינגעלייגטע שטולן, ליגט זיך רואיק אויפן הוילן דיל דער קליינער זשאַרזשיניו, זיין ווייס קערפערל איז איינגעוויקלט אין העלענאַס א שוואַרצער יופקע. זיין דריבנע פנימל, אין א טיפן קינדישן שלאַף פאַרזונקען און אין דערדאַזיקער פאַרזונקענקייט שלינגט ער שטיקער מע-לאַדיע, נעגער-הוליאַנקע, טראַפישע מוזיק... ערשט ווען ס'ווערט טיף שטיל, עפנט ער פאַרחידושט זיינע גלאַנציקע אויגן, די אַנגעשפיצטע אויערן זיינע זוכן מיט נייגער די סיבה פון די איינגעשטילטע ניגונים...

העלענאַ נעמט אים דאָן אויף אירע פאַרחלומט-טענצלדיקע הענט, וואַקלט זיך א באַטויבטע פון גלוםטיקע מענער-אַרעמס, שלייכט שוין אין האַלבן דרימל צו איר קליינעם צימערל, חלומ'ענדיק באַצייטנס פון דער קומענדיקער נאַכט...

אז זשאַרזשיניו איז אונטערגעוואַקסן האַבן זיך העלענאַס פּוּזישע ליידיג-שאַפטן פאַרוואַנדלט אין אַנדערע שטרעבונגען: דערציען איר מוזיקאַליש תּכ-שימ'ל ניט ערגער, ווי דאָס צעפיעשטשעטע מיידעלע, פון אירע רייכע באַלעבאַ-טיס. דאָס איז געוואָרן איר חלום. נאָר ווען ביידע קינדערלעך האַבן זיך גע-שפילט אויפן גרויסן הויף, האָט א שוואַרצע גאַווערנאַנטן גוט אַכטונג געגעבן,

אז העלענאס רירעוודיקער „ממזר'ל" זאל חלילה ניט כאפן וווינקאס א פייפערל אין זיין מוילכל אריין. און אז דאס פוכקע מיידעלע מיט די העלע, קאסאקע איי-געלעך האט געטאנצט מיט אירע ליאלקעלעך, האט דער שיינער זשארוזשיניו מיט די גלאנציקע אייגעלעך געמוזט זיך האלטן א ביסעלע אפגערוקט.

זשארוזשיניום גרעסטע ליידנשאפט איז אבער געוועזן מוזיק. דאס דאזיקע געפיל וואס ער האט אין זיך איינגעזאפט אין די נאכט-לאקאלן, האט אים שפע-טער כסדר פארפאלגט. מאמער האט ער ניט געהאט קיין פייפערל, קלעפערל אדער הארמאשקע, פלעגט ער אייננעצן דינע פאפירן און בלאזן אין זיי, ווי אויף טראמפיטן. געקלאפט מיט דראמן אין בלעכענע פושקעס, געריבן שטיינדלעך אויף זאמדיקע ווענט, געריטשט שטולן אויף שטיינערנעם באדן, געטאן אלץ כדי ארויסצובאקומען טענער... ווינקא אבער איז צו מוזיק געווען גאנץ גלייכ-גילטיק. און דוקא איר האט מען גענומען לערנען שפילן אויף א פידל. דעמאלט האט זיך העלענא געכאפט, אז: „נאכקאפירן" אין די ליבעס-תענוגים, איז איר פיל גרינגער געווען, ווי נאכטאן ביים דערציען איר טייער יינגעלע. און בעת זשארוזשיניו איז געזעסן א פארבענקטער הינטער ווינקאס טיר און זיך איינגע-הערט מיט נייגער אין די פאלשע טענער וואס זיינען געקומען פון דעם ניט-מור-ויקאלישן מיידעלע, האבן זיינע גליענדיקע אייגעלעך מיט פייער געשפריצט, זיין ווייס פנימל — הוילער חלום און די פארשפיצטע אויערן האבן זיך געהויבן און אראפגעלאזט, געהויבן און אראפגעלאזט, פונקט ווי ביי א צע'כעס'מ הינטל...

העלענא האט דאס צוגעקוקט פונווייטנס, געטראכט מיט פארביסענע ליפן: וואס זאל זי טאן? — אז פארן דערלויבן צו האלטן איר קינד מיט זיך, גיט זי דאך אוועק איר גאנצע פיזישע ענערגיע און איר קליינער געהאלט קלעקט דאך קוים צו פארדעקן זייערע נאקעטע גופים... ווי-זשע זאל זי נעמען אויף צו קויפן אים א פידל?... געזען פונווייטנס איר קינדס צער און גענומען זוכן מיטלען ווי אזוי צו לינדערן זיין גרויסע בענקשאפט, העלפן פארווירקלעכן זיינע מוזיקא-לישע חלומות... און אט — זי האט שוין — אויף גיך איינגעהאנדלט א קליין הילצערן קעסטעלע, א פאר פארושאווערמע רעדלעך, א קליין קיילעכדיק קויל-שעלע און ס'איז פארטיק געווארן אן „ארבעטס-ווארשטאט" פאר איר אכט-יאריקן זונעלע...

מיט זשארוזשיניום גוט געבויטן קערפערל, ווייסן פנימל און שווארצע לע-קעלעך, איז צוגעקומען א פריש טרעגערל אויף די טעגלעכע מערק. זיינע דינע, דעליקאטע הענטעלעך האבן שווער געשטופט דאס אָנגעפילטע וועגעלע. אויף

זיין שפיץ-קעפל איז אים געלעגן דאָס שטרויענע קיישעלע. א געדיכטער שוויים איז אים גערונען פון שטערן אין מויל אריין, אַבער, דער אַכטי-יאָריקער סוחר, האָט געשפּרייזט, א האַלב-נאַקעטער, געברוינט זיין ווייס גופ'ל אונטער די גלי-ענדיקסטע שטראַלן און א זיכערער געהלומט: פאַרן ערשטן געלט וואָס ער וועט פאַרדינען, וועט זיין א פידעלע. ער וועט מער ניט ליגן הינטער זווינקאס טיר, נאָר אַליין זיך לערנען שפּילן... שפּילן... אַה וועט ער שפּילן!...

נאָר דערווייל האָט די קליינע זווינקא שוין געלייענט נאָטן, פעסטער גע-האַלטן דעם לאנגן סמיטשיק און זשאַרזשיניו איז נאָך אַלץ געלעגן הינטער איר טיר, מיט זיינע גומע חושים געהערט דאָס שלעכטע שפּילן און די געציילטע גראַשנס פון זיין קליינעם פאַרדינסט האָבן כלוין געגעבן אויף „סאַרוועטע“ (אייז-קרעם)... א צוקער-לעקעכד אָדער נאָר קינסטלעכע פּייער-ווערק, וואָס ער האָט אויך זייער ליב געהאט.

א פאַרבענקטער און פאַרחלומטער האָט זשאַרזשיניו גענומען בלאַנדזשען צווישן יענע געשעפטן וווּ מען פאַרקויפט מוזיקאַלישע אינסטרומענטן. אַפּגע-שטאַנען שעה'ן ביי די בלישמשיענדיקע שווי-פענצטער, געזעטיקט זיינע תּאוות-בליקן אין די ברוינע, אין טוך-איינגעהילטע פידעלעך, געקוויקט זיך מיט דער בלוזער מחשבה אז אַט, באלד, א ליאדע טאָג, וועט ער ארויפלייגן זיינע קליינע פינגערלעך אויף די שטייפּע סמרונעס, אין דער צווייטער האַנט וועט ער האַלטן גרינג דעם אַנגעצויגענעם בויגן און מענער, אַזעלכע צאַרטע, שטיל-פּליסנדיקע האָבן שוין באַציימנס געקוויקט זיין קינדערישן אויער... און דער קליינער זווינ-קא מיט די פּלאַקסענע האָר וועט ער ווייזן, ווי אזוי מען שפּילט... אַה וועט ער איר ווייזן...

— * * * —

שיכור פון שטענדיקן חלומען, אַפּגענאַרט פון ניט מקוים-געוואָרענע פאַר-לאַנגען, באַליידיקט פון זווינקאס ניט לאָזן אים אַפּילו גלעטן איר געטאַקט פּי-דעלע, האָט דער קליינגעוויקסיקער זשאַרזשיניו ניט אויסגעהאַלטן אַזא שווערן נסיון, און איינמאַל בעתן קוקן פאַרבענקט אין א בלישמשיענדיקן שווי-פענצטער, א זעץ געטאַן מיטן קליינעם פּיסל אין דער גרויסער שויב און איר צעטראַקסעט אויף פיץ-פיצלעך...

— * * * —

אן אנדערש מאַל, האָט אים שוין דער יצר-הרע געשלעפט א ביסעלע טי-פער אין געשעפט אריין. זיינע נייגעריקע הענטעלעך האָבן שוין געפּראוּווט צו

גלעטן די גלאנציקע הויט פון אן אויפגעדעקט פידעלע. זיינע דריבנע פינגערלעך האבן שמיל א גרימפל געמאן אויף די שטייפע סטרונעס און כעת די אָנגעשמעל-מע זיינען גראָד געווען פאַרנומען, האָט זשאַרזשיניו בליציק א כאַפּ געמאָן דאָס ערשמע בעסטע פידעלע, פאַרשמעקט עס אונטערן צעלאָזמן העמדל, א דריק גע-מאָן צום האַרץ זיין אויסגעטרוימטן אוצר און — היידא... אָבער... אין דער לעצטער מינוט דערהערט ער א הילכיק פייפן, טומלען, שרייען:

— גנב! גנב! — כאפט אים, דעם גנב!!

און ער א בלייכער, ציטערדיקער האָט געקוקט אויפן אָנגעלאָפּענעם עולם, מיט א פאַר גלעזערנע אויגן, ווי דורך א נעפל. געקוקט און גאַרניט פאַרשמאַנען, גאַרניט געזען, נאָר טונקלקייט — שוואַרץ... ניט באַנומען זייער שפּאַטישן געלעכטער. זיינע בלאַסע ליפעלעך האָבן זיך ווייטיקלעך געקרומט. פון זיינע טיפע שוואַרצע אויגן האָבן זיך געגאַסן אויף זיין ווייסן פנימל שמאַלע רימשקע-לעך, ווי פון א קליין סוועלעכל....

העלענא איז אָנגעלאָפּן א צעשוּיבערמע, געקלאָגט אויפן קול, די הענט זיך געבראַכן און געשווירן:

— טאַמער וואָגט ער נאָך א דריט מאָל צו וועלן גנב'ענען, וועט זי אַליין אים אָפּגעבן אין אויסבעסערונגס-הויז...

— * * * —

ס'איז געווען ערב נאַכט. אין העלענאָס קליינעם צימערל, שמאַק פינצטער. פאַרשוויצט, האַלב נאַקעט און טרויעריק-פאַרבכענט, האָט דער קליינער זשאַר-זשיניו זיך געקאַמטעט א רעזיגנירטער, אויפן שטרויענעם דיוואַנדל.

פון די אינעווייניקסטע צימערן האָבן זיך געטראָגן גראָבע טענער פון זר-זינקאָס געצווּנגענעם שפּילן. פון יעדן פּאַלשן טאָן, האָט זיין שמאַל גופ'ל נערווע-איש אויפגעצאפלט. אין זיין קינדערישן קעפל האָט זיך געפלאָנמערט דער סך-הכל פון זיינע אָפּגענאַרמע האָפּענונגען, פון די פאַלשע השבונות נאָכן שלעפן שווערע קוישן, נאָכן רימשקען דאָס פאַרזשאַווערטע וועגעלע, נאָכן באַקומען בלוז, אויף נאַשעריי... און א ריכטיק פידעלע וועט ער, מיט אזעלכע פאַרדינסטן, קיינמאַל ניט דערגרייכן... קיינמאַל ניט!...

ער זעט אין דרויסן טונקלט שוין. דאָס מוזיק-געשעפט איז ליכטיק. אויף ברייטע פּאַליצעס ליגן אויסגעלייגט ברוינע פידעלעך. ליגן איינגעוויקלטע אין

פאַרביקע מענטעלעך. ליגן זיך אזוי שטיל, אזוי רואיק... א קיל ווינטעלע באוועגט זייער אויבערשטע הלכשה.

כיי דער אָפענער מיר שטייט ער, דער קליינער זשאַרזשיניו, זיין ווייס פנימל — קרייד. די גלאַנציקע אייגעלעך — גליענדיקע פונקען, ברענען, קוקן מיט גלוםטונג, ווי דאָס שאַרפע ווינטעלע דעקט אויף טיילן פון די ברוינע פידל-שע-גופימלעך וואָס רעגן אזוי און כישופן... כישופן...

ס'איז פארן שליסן. געציילטע קונים שטופן זיך שוין דורך די הינטער-מירן. פון אַלע זייטן — שטיל. אינעווייניק, דאָכט זיך אים, שוין אויך שטיל. כלוין זיין יונג הערצעלע הערט ער — קלאַפּט, האַמערט: טיִוק, טיִוק, טיִוק...

אומדרייסט, ציטעריק, מיט געלאַשענעם באַווסטזיין, אָבער פלינק ווי א קעצל, איז ער גיך אַרײַן, זיך שנעל אַרומגעקוקט — קיינער זעט דאָכט זיך ניט? — ניין! גיך אַ כאַפּ געטאָן דאָס ערשטע פידעלע, פאַרשטופט אין אַ לייִונטענעם פעקעלע... און — פאַרטיק...

דער ווינט האָט אַ ווייע געטאָן אויף זיין שוויסיק-אויסגעווייקט פנימל און — געראַטעוועט. ער איז שוין אויף יענער זייט שוועל...

מער געדענקט ער גאַרניט זשאַרזשיניו... כלוין ווען ר'האַט געעפנט זיינע פאַרהלשטע אויגן, האָט ער געזען אַ סך מענטשן... געהערט הווקן, שפאַמישע געלעכטערן און לסוף — קלעפּ... קלעפּ... קלעפּ...

— * * * —

צען יאָר איז ער דעמאָלט אלט געווען, ווען די פּאַליציי האָט אים אַ צע-שלאַגענעם אַרויסגעריסן פון העלענאָס צוזאַמענגעפרעסטע אַרעמס... ס'האַט מער ניט געהאַלפן איר וויינען, בעטן, שווערן...

פאַר דריי מאָל פרווון גנב'ענען האָט מען אים איבערגעגעבן צום „זשוואַז דע מענאַרעס“ (אויסבעסערונגס-הויז) פון וואַנען ער וועט ערשט קענען אַרויס צו אַכצן יאָר...

— * * * —

זינט דעמאָלט גייט העלענאָ יעדן זונטיק אין „קרימינאַל פאַר מינדער-יעריקע“ לייגט זיך אויף דער ערד נעבן פאַרפאַנצערטן פענצטערל און זשאַר-זשיניו לעבן איר. ביידע אויסגעצויגן, האָבן פינקטלעך איין גרויס. אויך זייערע דריבנע פנימער זיינען אזוי ענלעך, ווי איינער וואָס קוקט אין שפיגל און זעט זיין אייגן געשטאַלט.

זשאַרזשיניו שמעקט זיינע פינגערלעך צו דער מומער אין מויל... העלענא
נאָגט זיי, וואַרעמט, קושט און מורמלט: זשאַרזשיניו, זשאַרזשאַקיניו... נאָכדעם
שמעקט זי אירע פינגער צו אים אין מויל, האַלט ער זיי אזוי לאַנג און אזוי שמום
ביז ער צעוויינט ויך אויפן קול: מאַמאַי... מאַמאַזיניאַ....

אזוי יעדע וואָך... יעדע וואָך...

„געבראכט“

ד' איז דער 24-טער דעצעמבער.

אינעם גערוימען קארדאָר פון דעם „עדיפיסיאָ מיראמאר“, שטייען איצטער פינקלדיקע ניטל-בויער, וועלכע בלישמען מיט פארשידנפארביקע לעמפלעך, רויטע און גרינע באקאלן און אלע מינים קינדערישע שפילצייג, וואָס די גע- שליפענע שפיגלען פארטאַפלען צענפאכיק און מאַכן דעם איינדרוק ווי א לייכטנדי- קער וואלד וואָלט זיך געצויגן מי יודע ווי ווייט.

סעניאָר מאַרסיליאָ, דער אַרעמער באדינער פון דער רייכער געביידע, וועמענס איינצימערדיק שטיכעלע געפינט זיך אין פּראָנט, האָט שטרענג פאר- זאָגט זיין איינציק טעכטערל סאַניאַ, אז היינט טאָר זי ניט ארומברויען איר- בערן אויסגעפוצטן קאַרדאָר, היינט דארף זי ניט נאַכיאָגן די קינדערלעך וועלכע קומען מיט שפילצייג אין די הענט... היינט זאָל זי ביי קיינעם ניט בעטן קיין שפילעכל, ניט פארלאַנגען אפילו א קוק צו טון אויף די אלע „בריי- קעדאַס“ וואָס די איינוויינער טראָגן פולע פעק פאר זייערע קינדערלעך... היינט דארף זי זיצן שטיל, ווארטן געדולדיק אויפן „פאפּאי-נאַעל“, וואָס פאר- געסט ניט אין קיין שום קינדעלע... און ער וועט אויך פאר איר ברענגען דאַס וואָס איר איז באשערט...

זיצט זי טאַקע, די 4-יאָריקע סאַניאַ אויף איר נידעריקן פוסבענקעלע, אירע פּוּקע הענטעלעך זיינען אונטערגעשפארט אונטערן קיילעכדיקן גאַמ- באלע, די בלויע, פארחלומ'טע אייגעלעך — שטאַרק פארטרויערט... אירע דינע וויעס בלישמען מיט פערלדיקע טרערנדלעך.

א גאַנצן טאָג איז אין הייז געווען א טומל, א גערודער. די ווינדע האָט ניט גערוט. הערלעכע ניטל-ביימער, בוקעטן בלומען, קוישן וויין, באַמבאַניע- רעס און קינדערישע שפילצייג — פערדלעך, ברייטשקעס, אויטאָמאַבילן, ראָ- ווערן, ביקסן, שווערדן, ליאלקעס אַן שיעור, אַן אַן ערד — אלץ נאָר ארויפגע- פירט... ארויפגעפירט...

די קליינע סאַניאַ האָט זיך צוגעקוקט מיט נייגער, מיט בלישמשנדיקע אוי- געלעך אַבער רואיק — דער טאַטע האָט אַנגעזאָגט, די מאַמע האָט פארזוי- כערט, אז — אירס איז קוראנט...

די נאכט איז שוין צוגעפאלן. אין די גרויסע קאָרידאָר-שפיגלען האָבן די צוויי קיילעכדיקע קרישטאל-לאַמפּן זיך יום-טוב'דיק צעפינקלט. פון דרויסן שיינט אריין א לויטער בלויער הימל דורכגעהאפטן מיט גאלד און זילבער-שמערן. פון שטיל שאַרבנדיקן-ים זעט מען דעם שפיל פון כוואליעס, די קליינע קעמפן, זשומען, רוישן און ווערן לסוף פארשלונגען פון די גרויסע בייכיגע וואסער-זיילן...

די אויסגעפוצטע איינוווינער פונם עלעגאנטן „עדיפיסיא“, איילן שנעל דורכן ליכטיקן קאָרידאָר, מאכן די לעצטע הכנות צו דער קומענדיקער וויינאכט-סעודה.

די קליינע סאַניא זיצט נאָך אלץ און קוקט, און קוקט... ווארט געדול-דיק אויף איר מתנה... נאָר אַט באווייזט זיך די בלאַנדע בערטישיניא — וועמע-נאָם עלטערן עס פארנעמען א לוקסוס-וויינינג אין פארטער. זי איז פונקט אין זעלבן עלטער וואָס סאַניא. זי איז א בת-יהידקע, נאָר בערטישיניא איז אביסע-לע דיקער, אירע גראַבע פיסעלעך קאטשען זיך בעתן גיין. איצטער טראַגט זי אין ביידע הענטלעך צוויי גרויסע ליאלקעס — א פאַרל — די „זי“ אין א ווייסן שפיצקלייד, דער „ער“ אין לאנגע אמלאסענע הויזן מיט א סאמינענעס ציליני-דער אויפן קאַפּ...

די קליינע סאַניא איז אויפגעשפרונגען מיט קינדערישן עקסטאז — אלע אירע באַהאַלטענע פאַרלאַנגען צו שפּילצייגן וואָס זי האָט א גאַנצן טאַג אין זיך דערשטיקט, האָבן ביים איצטיקן אַנבליק אויסגעבראַכן... פאַרגעסן דער מוטערס בעטן, דעם פאַטערס אַנזאַג — גענומען נאַכיאַגן בערטישיניאן מיט די אויסטערליש-שיינע ליאלקעס... געוועזן איבער אירע קינדערשע כחות — זי וויל בלויז פון נאַענט א קוק טון, א גלעט טון, ניט מער, גאָר ניט מער, בלויז קוקן...

מיט גרויס פּחד האָט סעניאָר מאַרסיליאָ, דער דינער, א כאַפּ געטון זיין טעכטערל אויף די הענט, איר גענומען גלעטן, פאַרוויגן, איינשמילן... אויך סאַני-יאַס מוטער איז ארויס געקומען מיט פאַרקאַשערטע אַרבל, נאַסע הענט, אוועק פונעם וואַש-קאַסטן... א שטילער טרויער איז אויסגעגאַסן אויף ביידנס פּני-מער... סאַניא האָט זיך געריסן פון פאַטערס הענט, געוואָרפן מיט די פיסלעך און געמאַכט געוואַלדן: זי וויל אויך א „באַנעקע“... און טאַקע א גרויסע! וואָס איז זי ניט קיין קינד? און „פאַפּא-נאַעל“ זיימט זיך אזוי... ווען וועט ער שוין קומען?

מאן און ווייב האָבן מיט שטומען צער זיך איבערגעקוקט... ביידע האָבן גענומען שטיל אריינרעדן אין דער קליינער סאַניאלען: ווארט אַפּ אביסעלע,

דערווייל איז נאך פרי, „פאפאי-נאָעל“ קומט ערשט שפעט בינאכט, ווען אלע קינדערלעך שלאָפן שוין, דעמאָלט, לייגט ער אריין אין זייערע שיכלעך די שענסמע מתנות... איז דאריבער, אויב דו, סאָניאלע וועסט זיין א גוט קינדעלע, וועסט ניט וויינען, ניט שרייען, נאָר גיין שלאָפן, וועט דער „פאפאי-נאָעל“ דיר זיכער ברענגען דאָס, וואָס נאָר דיין הערצעלע באַגערט...

און סאָניא האָט זיך באַרואיקט. זי גלויבט אירע טאַטע-מאַמע, זיי וועלן איר זיכער ניט אָפּנארן... נאָר שלאָפן גיין — דאָס ניט, זי וועט וואַרטן אויף „פאפאי-נאָעל“ טאַקע דאָס ביי זייער מיר...

זעצט זי זיך צוריק אויף איר קליינעם בענקעלע און נעמט ווידער קוקן צו די אַנדערע קינדערלעך וואָס לויפן פאַרביי לוסטיקע, פּריילעכע, מיט פּולע פּעק שפּילעכלעך אין די הענט און — אויך סאָניאלען צוגעוואָרפן — ווער א פּיפּערל ווער א פּילקע, א קאָלירט סמענגעלע, א צוקערקע... אָבער, סאָניאס הערצעלע לעכצט נאָר נאָך א גרויסער שיינער ליאלקע...

לעבן סאָניאס פּיסלעך, שפּילט זיך איר קליין פּריינטעלע, דאָס ברוינע הינטעלע קאסיקי, טוליעט זיך צו איר, לעקט אירע ווייסע הענטעלעך, קוקט געטריי אין סאָניאס אייגעלעך, פּילט איר שטילן טרויער... קאסיקי דערקענט עס אין איר פּאַסיווער האַלטונג — אַנדערש וואָלט זי אים איצטער געגלעט, געצער-טלט, אוועקגעגעבן די העלפט פון איר עסן וואָס זי אליין וויל איצטער ניט אָנרירן... ניט צו אים קיין שמייכל ניט, זיצט פּאַרטרויערט, מיד, מאַכט נאָר צו אירע בלויע אייגעלעך און אַט זעט זי — „פאפאי-נאָעל“...

סאָניא דערקענט אים אין זיין רויטן קאַפּטן מיט דער ווייסער באַרד... ער דערנענטערט זיך צו איר, טראַגט א פּולן זאַק מיט בלוז „באַנעקאַס“... אויך אין זיינע הענט, אונטער די אַרעמס און פון אומעטום שמייכלען ארויס אַזעלכע גרויסע פּרעכטיק-געשלייערטע טעקעלעך... ניט מער, ער ווייזט זיי איר פּונ-ווייטנס... ווינקט צו איר, לאַכט צו איר, נאָר ווען סאָניא שטרעקט צו אים אירע ציטערדיקע הענטלעך, דערווייטערט זיך „פאפאי-נאָעל“... ער טראַגט נאָר די פּרעזענטער צו בערטשיניאן אין שטוב אריין...

סאָניאלע שרייט אויס פון שלאָפּ: — „זי האָט דאָך שוין — זי האָט דאָך שוין“... און עפנט האַסטיק אירע אייגעלעך — קיינער איז ניטאָ... אויך קאסיקי איז אוועק, ער שמייט גאָר אויף יענער זייט קאַרידאַר, קוקט אריין אין בערט-שיניאס אָפּגענער מיר, זעט ווי די קליינע שפּילט זיך, טאַנצט מיט אירע צענד-ליקער ליאלקעס, וואַרפט מיט זיי, ווי מיט א פּילקע, שליידערט זיי אין אלע ווינקלעך פון שטוב... און אַט פּאַלט גאָר איינס אויף דער זייט שוועל... קאסיקי

טוט א ווילדן שפרונג, כאפט די „באַנעקע“ צווישן זיינע ציין און הענדום פענדום, ער איז שוין לעבן סאַניאס פיסעלעך, טוט א פריידיקן ווארף דאָס טעקעלע גלייך צו איר אין שוים אריין, סאַניא כאפט עס, טוליעט עס מיט אזא גדולה, גלייך עס וואַלט טאַקע אראַפגעפאלן פון הימל... זי פארכליניעט זיך אזש פאר שמחה: אַט לאכט זי, אַט וויינט זי און אַט לויפט זי מיט אימפעט צום פאַטער אין שטוב, טענצלט אונטער, הוידעט עס אויף אירע הענטלעך, ווי מען צערטלט א קליין קינד און סאַניאלע שרייט א באגייסטערטע:

— „געבראכט! „פאפאי-נאַעל“ האָט מיר געבראכט א פופעלע!“

האַט געבראכט! געבראכט! ...!

געוויסן

בראזיג האט שמחה'ן אויפגענומען מיט צעגליטער היין, שפיונדיקע זונענ-
שטראלן, טרויעריקע פרעמדיקייט און מיט אזא קאלטן אומעט וואס האט אים
געפרעסטלט אין די ביינער.

וואו א קער, הויכע ווילדע בערג. וואו א בליק, נידעריקע, אלטפרענקישע
הייזער. פארהאמערטע לאדן, אראפגעלאזטע ראליעטן — שא — ריא דע זשא-
נעירא כאפט אינמיטן טאג א געשמאקן דרימל...

דעמאלט האט ער נאך געהייסן, שמחה'לע גראס. אונטערן פארקנעפלטן
וועסטל, איז נאך געווען פארשטעקט א ווייסער מלית-קטן. אין קליינעם רענצעלע,
איז נאך, יחוס'דיק געלעגן א סאמעטן תפילן-זעקל, א ניי הומשל, א געבונדן
תהילימ'ל און מיט גרויסע אותיות — א קליין בענטשערל...

— א נו, שמחה, שטיי ניט ווי א גולם! —

האט צו אים א געשריי געמאן דער טונקל-באברילטער אויפזעער פונם ער-
שט געשאפענעם עמיגראנטן-הויז: — לייג אוועק דיין צידה לדרך, שלעפ אראפ
די פארשוויצטע בגדים, כאפ א קאלטן טוש, א ווארעם קאוועלע, צי דיך אויס
אויפן טאפטשן און האב גוטע חלומות"...

אבער שמחה'לע האט ניט געפאלגט, געבליבן שטיין ממושמש, פאר-
טראכט... אט דא, אונטערן ווארעמען לעמפעלע איז אים אזוי קאלט, אזוי הויל
און פוסט. אזא טיפע בענקשאפט דריקט אים אין האלדז. זיינע גרויסע, בלויע
אויגן זענען, ווי מיט א נעפל פארצויגן. זעען ניט דאס אפגעחומר'טע צימער, די
צעפארענע שעניקעס, די אויסגעמאטערטע מענטשן — די חלומות-וועלט פון יידי-
שע וואנדערער, וועלכע ווארטן דא אויף א הילף... שפינען א געשפיין... האפן אויף
א מארגן, אן איבערמארגן...

שמחה'לע האט נאך דערווייל ניט קיין היינט, טראכט ער ניט וועגן מארגן.
ער זעט נאך אלץ דעם נעכטן...

נעכטן איז ער נאך געזעסן ביי אן אפענער גמרא... נעכטן אנטרונען פון
פוילנס — הענט... נעכטן געהאט א כלה גוטשע מיט שווארצע צעפ — און איצ-
טער? — נאך וואגלען אויף פוסטע וועגן, גנבנען באוואכטע גרעניצן, זיך הוידען

אויף שלעפֿ-שיפּן, פּילט ער דאָ אזוי טרויעריק... אזאָ שווערער אומעט יאָגט דאָ פון די קליינע פענסטערלעך, אזאָ דערדריקנדיקער טרויער קוקט אראָפּ פון די עמיגראַנטנס פּאַרחושכ'מע פּנימער... בררר — שוין טאַקע גלייכער צו גיין דער-ווייל — שלאָפּן...

* * *

שמחה'לעם אָנהייב, ווי אלע אָנהייבער — אַ טרעגערל ביים אויסגעגרינזן „קלאַפּער“. גענומען „לעקציעס“, ווי אזוי אויסצוקלאַפּן אַ גוטן קונה ביים דאָזיקן פּאַך...

זיין לערער, אַ פּוילישער ייד, מיט אַ פּאַרברוינט, אָפּגעסמאַליעט פּנים, וואָס, גייענדיק האָט ער געהושקעט מיט זיינע קלעצנדיקע הענט, ווי מעשענע טאַצן אויף אַ וואָג-שאַל. יעדער וויילע, געסטאַרקעט שמחה'לען, אים געמונטערט:

— „העי דו, האַליעדראַגע“, גאַפּיע דעך נישט, קוק פון וואַנעט דו לעכסט“...

אויף שמחה'לעם שמאַלער פּלייצע זענען געלעגן: טישטעכער, האַנטוכער, בינדים, שקאַרפּעטן. פון זיין חסידיש-אויסגעבלייכט פּנימל, האָט זיך געגאַסן ריטשקעס שוויים...

געפאַטשט מיט די הענט, האָט שוין דער לערער זיינער. יעדער הילך האָט צוריקגעקלאַפּט מיט טעמפּן ווידער-קול פון די הויכע בערג. און שמחה האָט זיך בלויז אַ נייג געטאַן פאַרן שפּעלטעלע, ווען אַ קאַקעטישע בראַזיליאַנקע האָט באַוויליקט צו כאַפּן אַ בליק דורך איר קליין ליפּטשיקל... גערעדט האָט אויך דער „לערער“:

— סטענגים! בראַשקיס! זייגערלעך! פינגערלעך! שלאָפּ-צימערן! עס-צי-מערן!...

שמחה האָט אים אָנגעקוקט, ווי צעחושט:

— וואָס פּלוידערט ער וואָס? — וואו האָט ער דאָ צירונג? וואו שלאָפּ-צי-מערן? ... משוגע?

דער פּוילישער ייד האָט שמחה'ן אַ זעץ געטאַן איבער דער פּלייצע:

— „שומה בן פּיק האַלין! — באַדאַרפסט דען צו האַבן? — דאָס וואָס דו טראַגסט אויף זיך, זעט זי דאָך — מען דאַרף בלויז קענען אינטריגירן, אריינציען...“

זי זאל אנדזו לאָזן איבער דער שוועל... און — אַבי וועסט נאָר זיין אינעווייניק, וועט זי שוין אפילו אַ נאָזטיכל אויך קויפן... מען דארף נאָר קענען איינרעדן — איינרעדן! — הערסט „שמויגער“...

שמחה זעט אַבער, אַז דערווייל, ענטפערן אַלע: — „נאָן פרעסיזאָ נאָדאָ...“
(זיי באַדאַרפן גאַרניט)

ווידער דאָס זעלבע און אַבער דאָס זעלבע:

— „נאָדאָ! — נאָדאָ!...“

שמחה, וואָס איז באַלאָדן מיט פעק, ווי אַן אייזל מיט קוישן, קוקט מיט אַ פאַר גליענדיקע אויגן אויפן קאלטבלומיקן „לערער“ זיינעם, ווישט זיך דעם געדי-
כטן שווייס און קוקט מיט גלעזערנעם בליק צום שרפנדיקן הימל וואָס שפּיזט
מיט פייער-נאָדלען אויף זיין דערהיצטן קאַפּ. די הענט שוויצן אים, די פּיס
ברענען, אין די אויערן רוישט און זיי דאָ:

— „נאָן פרעסיזאָ נאָדאָ!“ !

— „וואָס זשע איז דאָ פאַראַן צו לערנען וואָס? — איך דארף האַלטן אין
איין בעטן — קויפט עפעס... און זיי וועלן כּסדר ענטפערן — מ'דארף גאַרנישט...
נז, איז געענדיקט די לעקציע, שוין אויסגעלערנט די תּורה“...

— „יאָלד!“ — האָט דער פּוילישער ייד אַ ברייטן קלאַפּ געטאָן אין שמחה-
לעס שמאַלער פּלייצע און זיך הויך צעלאַכט:

— „האַסט געזען די אָנגעשטאַפּטע סקלאַדעס אויף „גאַמעס פּריירע“? —
געזען די עלעגאַנטע געשעפטן אויף „אווענידא ריאַ בראַנקאַ“? — טאָ זיי זשע
וויסן, „בניאַק“ — אַז דאָס אַלץ איז דאָרט אויסגעוואַקסן פון די דאָזיקע: „נאָן
פרעסיזאָ נאָדאָס“... האָב זשע אויכעט אַביסעלע געדולד — „יאַק נייע פּאוועל,
טאָ גאוועל“ — זיי וועלן קויפן - - - אַ וועלן זיי קויפן — קוקסט אָן די „פּאַניענ-
קעס“, ווען נישט מיר, גייען זיי נאַקעט און באַרוועס...“

* * *

בלויז מיט איין יאָר שפּעטער, האָט שוין שמחה'לע געלערנט אַ צווייטן,
דאָס זעלבע, וואָס ער האָט איצט געקענט פון אויסנווייניק... און ניט בלויז
באַלעבאָס פון אַן אייגענער קליענטעלע איז ער שוין געווען, נאָר אויך פון אַ
קליימל, וווּ אַ הויכער „שרייער“ האָט אריינגעליאַרמעט אין אַ בלעכענער טרובע
אריין:

— „ליקווידאציע טאָטאל!“...

— „ליילעכער, טישמעכער, פאַרהאַנגען, באַד-קאָסמיזמום!“

— „ליקווידאציע טאָטאל!“...

יעדן מאָג האָט ער „ליקווידירט“... און יעדן אַוונט צוריק אָנגעפילט די פּאַלי-
צעס... געפאַקט דעם סוד, שמחה.

אַזוי ארום זענען פאַרשלינגען געוואָרן שמחה'לעם ערשטע וואָכן. שפעטער,
חדשים, לסוף — זיין גאַנץ לייב און לעבן... אריינגעשלעפט געוואָרן אין ווערן א
„מענטש“... זיך אַרויפאַרבעטן, — מאַכן די קלינגערס...

אין די שיינע כישופדיקע-בראזיליאנער-נעכט, איז שמחה'לע געלעגן
אין זיין איינזאַם צימערל, מיד, פאַרמאַטערט. זיין פאַרנומענער קאָפּ — האָט
נאָר געהשונט... געהיבור'ט און געחיסור'ט... נישט געווען קיין צייט צו בענקען...
טראכטן וועגן אנדערע זאַכן — נאָר — געלט און — געלט... ערשט ווען א מידער
שלאָף האָט פאַרוויגט דעם געלטי-יצר-הרע'ניק, האָבן ס'רוב אין זיינע צעפלאַנ-
דערטע חלומות זיך אויך אריינגעשפונען זיין כלה'ס שווארצע, סאַמעמענע צעפ,
וואָס האָבן אמאָל אַזוי צערטלעך געלאַשטשעט זיין פרום פנים... דאָס דאָזיקע זיסע
געפיל פון זיין כלה'ס לאנגע צעפ, האָט ניט געוואַלט שלום מאַכן מיט דער בראזי-
ליאַנער געלט מאַכערייקע... פאַרפלאַגט אין די חלומות... דערמאָנט אין יענעם
זומערדיקן שקיעה-אַוונט, ווען די שמעקנדיקע לאַנקעס זענען פול געווען מיט פרי-
שע היי, מיט בלויע „פאַרגעס-מיך נישט“ און מיט פייכטן טוי אויף הויכע גראַזן...
די אונטערגייענדיקע זון האָט דעמאָלט אויסגעשפּרייט אַ רויטן טוניק — עלעהיי
אַ חופּה-נעסט... און אונטער דער דאָזיקער שקיעה-חופּה, איז שמחה'לע געזעסן
באַהאַלטן מיט זיין געליבטער גוטשען... אירע לאנגע צעפ, ארומגעוויקלט זיין
דינעם האַלדז... דעמאָלט טאַקע האָט ער איר פאַרטרויט: — „אַז די גמרא קען
ער שוין אינגאַנצן פון אויסנווייניק... און סמיכה אויף רבנות, דערוואַרט אים
אַ ליאָדע טאַג... אַבער, ער וועט מסתמא ניט ווערן קיין רב... גיכער, א תבואה-
סוחר... און אפשר גאָר א שניט-קרעמער? — אַלץ איינס, קיין ברויט וועט איר
ביי אים ניט פעלן“... דערווייל דאַרף זיין — שאַ...
ערשט ווען שמחה האָט געדאַרפט אַנטאָן אַ פּוילישן שינעל, אַ ביקס און
אַ שווערדל — האָט געפלאַצט דער אָנגעצויגענער בלאַטער... גוטשעלעס גראַבע
צעפ זיינען אַראָפּגעהאַנגען איבער איר בעט, ווי פאַר'יתומט... איר פאַרפלאַמט
פנים האָט געהעשעט אין די ווייסע קישנס אַריין... איר חסידישער טאַמע האָט
אַריינגעשטעקט זיין דינע נאָז טיף אינס זילבערנעם טאַבאַק-שקעטעלע און
געשוויגן... אַבער די מוטער, איז אהין געלאַפּן, אַרויפגעקוקט צו שמחה'ס הויכן
טאַטן, גערעדט סודות'דיק:

„געזעסן אויף די לאַנקעס... שפאצירט איבער פעלדער, זאל מען איצטער
מקבל-קנין זיין — נאָך איידער ער שוואַרצט די קירח'שע-גרעניץ...“

* * *

אַבער דאָס אלץ האָט שמחה איצט געזען כלוויז אין שלאָף... ווען ס'קרעמל
זיינס מיטן „שרייער“ זיינען אויך געווען פארזונקען אין שוואַרצער נאַכט... טאַמער
האַט גענומען שאַרעיען אויף טאַג, איז באלד געווען — אויס חלום...

דער געיעג נאָך מאַכן געלט, האָט פארשלונגען חלום און וואָר... ניט געהאַלפן
גוטשעס בעטן, קלאַנג, סטראשען: — זי מוז ניט, זי קען ניט — און וועט נישט
וואַרטן...

— זי וועט יאָ וואַרטן — איז שמחה זיכער געווען — זי מוז וואַרטן...

ערשט ווען גוטשעס בריוו זיינען געוואָרן קילער, זעלטענער און לסוף —
אויפגעהערט... האָט שוין שמחה מער צייט געקראַנגן — אַפילו אינמיטן טאַג,
אַ טראַכט צו טאַג — אַז — וועדליק זי שווייגט, איז, ווייזט אויס — אַ ברוגז...
נו, האָט ער גענומען איבערטראַכטן פארשידנס... כלוויז איין זאָך האָט ער פאַר-
געסן צו טראַכטן שמחה: אַז זיין כלה גוטשע, מיטן ווייסן פנים, ווי אַלכאַסטער
און גרויסע קיילעכדיקע אויגן, ווי וויינשלען אויף פאַרצעליי — ווען די דאָזיקע
ליאלקע שטעלט זיך אריין אין דער אַפענער טיר, איז עס פונקט ווי אַ שטיק צעלוז-
כטענע זון וואַלט זיך דאַרטן איינגערעמט... און בחורים אין שטעטל זענען חלילה
נישט בלינד... כפרט ווען פון איר פארטרויערטן פנים איז פארשווינדן יעדער סימן
פון בענקשאפט... האָט שוין בכלל נישט לאַנג געדויערט... און ווען שמחה האָט
זיך געכאַפט; אַז נאָך אלעס, בענקט ער טאַקע... און וואַלט שוין געוואַלט צוריק
ארומוויקלען זיין ווייסן האַלדז מיט גוטשעלעס שוואַרצע צעפ... האַבן אירע
שוואַרצע צעפ שוין געצערטלט אַן אנדער פנים...

ס'האַט אַביסל געדויערט, ביז שמחה האָט שלום געמאַכט מיטן געדאַנק,
אַז — אויס גוטשע... דער הויכער „שרייער“ פון זיין „ליקווידאַציע“ האָט אויך
געהאַלפן „ליקווידירן“ זיינע יוגנט-חלומות...

מילא — אויף אַ רייכן חתן פעלן ניט קיין בעלנים כפרט ווען שמחה האָט
זיך נאָך אויסגעלערנט טאַנצן אויך, און דער יידישער ישוב האָט שוין אַן
אייגענעם פורים-כאַל, מיט אַן אסתר המלכה... האָט טאַקע שמחה אַפגעקלאַפט
ביים טאַנצן דווקא די „אסתר-המלכה“ וואָס האָט זיך געדרייט אין אַ ווינער-
וואַלס... איר ראַזע-טאַפמענע קליידל, האָט זיך מיטגעדרייט, ווי אַ פאַרביקע קאַר-
זעליע אויף אַ שמעקנדיק פעלד... אירע בלאַנדע קרויזן האַבן צוגעגלעקלט צום
טאַקט... און ס'איז געווען אין אַ מזליקער שעה...

שפּעטער האָט זיך שוין אַלץ געדרייט אזוי נאטירלעך, ווי דער גרויער רויך פון שמחה'ס אַ ניי פּאַבריקל... אַלץ אַרויף... און אַרויף...

פון שמחה'ן, איז געוואָרן — „סעניאָר סאַמסאָן“. פון „אַסתר-המלכה“ — אַן אויסגעפּאַשעטע דאַנאַ מאַרגאַרידאַ... און קינדערלעך זיינען געקומען — קלעצל'דיקע-ברייטע... און ברייט איז אויך געווען דאָס רחבות'דיקע לעבן זייערס...

נאָר אַמאָל, אַמאָל, אַז סעניאָר סאַמסאָן האָט געכאַפּט אַ קרומען בליק אין אַ אויסגעפּווצטן שפיגל און דאָרטן געזען זיין ראַזע פנים, פול און גלאַטיק, זיינע בלויע אויגן, מיט אַ סך יוגנט פייערלעך און זיין שלאַנקער האַלדז — גלייך ער וואָלט נאָך עפּעס געבענקט... איז אים באַלד געקומען אויפן רעיון, זיין געוועזענער כּלה'ס שוואַרצע צעפּ — אַזעלכע גלאַנציקע, דיקע געדיכטע צוויי צעפּ, וואָס זענען אַמאָל געלעגן אַרום זיין ווייסן האַלדז, ווי אויסגעכעט מיט זיידענע קישעלעך... און צווישן די דאָזיקע קישעלעך, איז אויך געלעגן גוטשעלעס צאַרטע פנים, צוגעדריקט צו זיינעם:...

גאַטעניו געטרייער, וואָס איז טאַקע געוואָרן פון גוטשעלעס לאַנגע, שוואַרצע צעפּ? — געוועזן אַזאַ ווייסע מלחמה דאָרט — געשענדט, פאַרגאַזט, פאַרבּרענט; איז וווּ זענען אַהינגעקומען גוטשעלעס סאַמעטענע צעפּ?...?

שוין אזוי פיל יאָרן אַוועק און אים קוקט עס נאָך אַלץ אויס — ווי נעכטן... טיילמאָל דאכט זיך אים אין שלאָף, אַז עפּעס אַזאַ ווייכס, צאַרטס, גלאַטיקס איז געוויקלט אַרום זיין דינעם האַלדז... גלעט און צערטלט זיין וואַרעמע הויט... און טיילמאָל ווערט גאָר די דאָזיקע ווייכקייט, ווי אַ פעטליע... ציט זיך איין... נעמט דריקן... שטיקן... ווערנן...

כאַפּט ער זיך אויף, סעניאָר סאַמסאָן, מיט אַ ציטערניש און מורמלט פאַרשלאָפּן:

— „גוטשעלע געטרייע — גוטשעניו קרוין“...

לעצטנס האָט ער זיך גאָר גענומען טשעפען צו זיין געוועזענער „אַסתר המלכה“, למאי זי טראָגט אַזאַ קורצע „פּאַלקע“, וואָס מאַכט איר צו קליין... נידעריק און — גראַבב... לאַנגע האָר וואָלטן איר מער געפּאַסט... ס'פנים אירס, גלויבט ער, וואָלט געוואָרן אביסל דינער, דעליקאַטער און פון לאַנגע האָר קען מען אַ מאָל פאַרפלעכטן צעפלעך... אַרומוויקלען אונטער די אויערן און — אַ דאגה וואָס מען קען אַלץ מאַכן פון לאַנגע האָר?

* * *

און ס'לעבן שטייט ניט — גייט זיך דערווייל זיין אנגעצייכנטן גאנג.

פון זיין פאבריקל, איז געווארן — א פאבריק... פון זיין פאלאסעט — אן „עדיפיסא“... פון זיינע קינדער, זענען געווארן מענטשן און פון מענטשן קומען — ווידער קינדער...

— זיצט ער זיך אזוי, סעניאָר סאַמסאָן אין זיין מאַרמאַרנער וואַראַנדע, קוקט אין דער ווייטקייט צו די שטראַמענדיקע וואַסערפאַלדן, וואָס קאַלערן זיך אזוי נאַענט פונם אויסגעשפּרייטן אַטלאַנטיק. זיינע, שוין מידע פּים רוען אין אויסגעבעטע לעמשלעך. זיין פולער גוף הוידעט זיך נגידיש אין אַ ברייטער וויג-שטול און אויף זיין וואַרעמען שוים וויגט זיך מיט זיינס אַ פּוכקע אייניקל, וואָס האָט אַ ווייס-געסקליאַרוועט פּנימל, מיט געדיכטע, שוואַרצע האַר'עלעך... שפּילט זיך דער זיידע מיט איר שייַן קעפעלע, פּלעכט אירע לאַנגע הערעלעך און דיקע צעפּלעך... בינדט זיי אַרום זיין הויכן האַלדז, מאַכט צו די שלעפעריקע אויגן און — חלומט — חלומט:

— אַזעלכע צעפּ... אַזוינע וואַזשנע צעפּ... ווען מען האָט גוטשען אַרייַנגע-וואַרפּן אין גאַז-אויזן, האָבן זיך זיכער צוערשט אַנגעכאַפט אירע לאַנגע צעפּ... כּהרר — וואָס פאַר אַ שרעק וועגן דעם צו טראַכטן... כּפּרט ווען עס דאַכט זיך אים, אַז ער האָט זי געקענט ראַטעווען... אַז ער האָט אַ שטיקל שולד אין דעם... — „ניין! — ניין! שרייט עס אין אים — נישט אַ שטיקל — נאָר די גאַנצע... די גאַנצע שולד!“...

— „אַבער, צוריק געשמועסט, האָט זי דאָך מיך פּריער אַוועקגעוואַרפּן... איז זי דאָך פּהיער געגאַנגען צו דער חופּה... און דאָך — ווען ער זאַל אפּשר ניט געווען אַזוי פאַרמשאַדעט ווערן פונם הויכן „שרייער“, וואָס האָט געהאַלפּן דרעשען געלט, ווי זאַנגען אין אַ מילכל וואַלט ער מסתּמא אַזאַ לעכטיקע גוטשע ניט געלאָזט אַזוי לאַנג אויף — הפּקר...“

און איצטער? — ער איז שוין איבער די זעכציק סעניאָר סאַמסאָן און פּילט זיך פּונדעסטוועגן נאָך גענוג יונג, קרעפּטיק און האָט נאָך אַ געוואַלדיקע הנאה ווען די צעשטראַלטן זון טוט זיך אַזאַ שפּע/דיקן צעשפּרייט איבערן ברייטן טעפּיד. דאָס גאַלד-האַריקע שפּיל-פּייגלע טרילערט מיט אַזאַ דיין ליריש קולכל... דורך די קרישמאַלענע שוויבן זעט ער דאָס פּייכטע זאַמד, וואָס שימערט רעגנ-בוויגנדיק איבער דער גאַנצער לענג פון דער ברייטער פּליאַזשע. ער זעט ווי די בייכיקע כּוואַליעס עסן זיך איין מיט שמורם אינם ערדישן גוף, קילן דאָס צעגליטע זאַמד... כאַפּט אים אָן אַ ווילדער חשק-אַרייַנצו-קריכן אין זיינע באַד-הויזן, אַריבערלויפּן צום גלעטנדיקן-ים, זיך אויסמישן מיט

די ברויזנדיקע כוואליעס און — צוריק ווערן יונג, א צעכאלעוועט לאַכנזל, א שמחה'לע בית-מדרשניק... וואָס גנב'עט זיך אוועק פון דער גמרא... לויפט אויף די גרינע לאַנקעס, הילט זיך ארום מיט שוואַרצע צעפ...

אַבער איצטער וואַלט ער זיך בלויז אויסגעצויגן אויפן וואַרעמען זאַמד, נעלאַזט זיך גלעטן פון די הייסע זונען-שטראַלן און אזוי אַ ליגנדיק, וואַלט ער נאַכאַמאַל איבערגעטראַכט, דאָס, וואָס ער טראַכט לעצטנס אזוי אַפּט:

— אויב ס'האָט זיך טאַקע געלוינט דאָס גאַנצע עסק? — יאַגעניש נאָך עשירות... פאַרגעסן אין אַלע הכּטחות... און — אומגעבראַכט אַ לעבן!...

„אַבער, מחשבות'ן — פאַר וואָס מאַטערן זיי אים אזוי שטאַרק דווקא אין די לעצטע חדשים? — זאָל דאָס זיין די פּלוּצלינגע קרענק פון זיין דאַנאַ מאַרגאַרידאַ, וואָס ליגט צו בעט מיט אַ געלער מראַה, איינגעפאַלענער ברוסט, קוים וואָס זי אַטעמט? ... נו, וועט ער זיך איצטער גיין פליעסקען אין ים?...”

— „כאַטש, צוריק געשמועסט — וואָס העלפט דען זיין זיצן און קוקן אין אירע אויסגעלאַשענע אויגן? — נאָך ערגער — זיי קוקן אויף אים מיט פאַר-גלייזטן צער... ס'נעמען זיך באַלד גיסן אירע שטילע טרערן... צינדן אַן אויסגייענ-דיקן פונק אין אירע שוואַרצ-אַפלען... וואַרעם, באַמת, האָט זי דען, איבער דער גאַנצער צייט געאַנט, אַז טיף אין זיין נשמה, אויף דער דנאָ פון זיין געוויסן טליעט אַ געפיל פון חרטה? — אַ בענקשאַפט צו שוואַרצע צעפ?...”

— אַ גאַט! — וואָס האָבן זיי זיך דווקא צוגעטשעפּעט צו מיר איצטער — פונקט איצטער?...

אין שטוב ליגט אַ קראַנקער מענטש — ס'איז זיין פרוי — די מאַמע פון זיינע קינדער און ער — עס ציט אים צום ים... און אפשר, ווייל ער זעט, אַז מיט זיין גאַנצן עשירות קען ער איר גאָר ניט העלפן... טאָ וואָס זשע איז באַמת געלט? אַ שפּילעכל נאָר — אַ פאַרבּלענדעניש — טיילמאַל — אַן אומגליק...

פון שטוב הערט זיך אַ שטיל קרעכצן. שאַרפע ריחות פון ספּעציפישע רפואות פאַרשפּרייטן אַ שפּיטאַל-אַראַמאַט... און ער סעניאָר סאַמסאָן, לעכצט פאַרט נאָך אַ קילן גלעט פון די שאַרכנדיקע ים-כוואליעס... אים שיינט, אַז נאָר דאָס הייסע זאַמד קען שטאַרקן זיינע אַפּגעשוואַכטע נערוון.

— יאָ — באַשליסט ער לסוף — ער וועט זיך יאָ אַרויסשלייכן צום ים... ער

איז דאך אזוי נאָענט — מיט דער האַנט צו דערגרייכן און ער וועט אַרויס אויף
איין רגע'לע בלוז, אַ מינוט'קעלע נאָר... און:

איידער סעניאָר סאַמסאָן האָט נאָך באַוווּזן איינצונעצן דעם ערשטן פּוס,
האָט אים שוין זיין עלטסטע טאָכטער אַ רוף געטאָן:

— פּאַפּאַי! גיכער! גיכער! די מאַמאַ! די מאַמאַ!!!...

אויס „אַכטער המלכה“...

נאָכדעם איז דאָס גאַנצע רייכע הויז פון סעניאָר סאַמסאָן פול געוואָרן מיט
גוטשען... אין אַלע ווינקלעך האָט ער זי געזען, פון די געשליפענע שפיגלען
האָט זי אַרויסגעלויכטן און פון דאָנאַ מאַרגאַרידאַס קליידער-שאַנק, האָט זי זיך
נאָר ניט געוואַלט אַפּמאַן... גענוג געווען ער זאָל עפענען די מאַסיווע טיר און
שוין — אין אַלע מלבושים, פון יעדן קעלנערל, פון די דעקאַלטן, בלאַנקט אַרויס
גוטשעס ווייסער האַלדז, אירע קיילעכדיקע היפּטן... און אויגן האָט זי איצטער,
דורכזיכטיקע, ווי גלאַז... טיילמאַל זעט ער גאָר-לעכער, נישט קיין אויגן...

— דאָס האָט מען איר, אין דער מלחמה, אזוי אויסגעגראַבלט די אויגן...
תּמיד קומט זי צו אים ווען ער הוידעט זיך אין דער וויג-שטול, זעצט זיך אוועק
אויף זיין שוים און וויגט זיך מיט...

אויף וויפּיל ער געדענקט, איז גוטשע תּמיד געווען אַ שווייגערין, זי האָט
נישט ליב געהאַט קיין איבעריקע רייד און איצטער — נאָר זי רעדט, נאָר זי
פּלאַפּלט...

* * *

לעצטנס האָט גענומען טליען אַ גרויסע האַפּענונג אין זיין פאַרווונדעט
האַרץ — „פּליטים“ — „אויסגעוואַרצלטע“ — „היימלאַזע“ — אין די הונדערטער,
בלאָנדזשען איבער ימים, יבשות — פאַרן אַדורך בראַזיל... אַ סך פאַרהאַלטן זיך
בלייבן דאָ...

איז אפשר? — אַלץ איז מעגלעך — גוטשע האָט זיך געקענט ראַטעווען,
פונקט ווי אַנדערע האָבן זיך געראַטעוועט...

* * *

גאַנצע 24 שעה האָט אינדרויסן געציבערט. קיין הימל, קיין זון, קיין לבנה,
קיין שמערן. חושך מצרים... אַ דיקע טונקל-גרויע פּלאַכטע האָט איינגעהילט

אלע הויכע בערג. דורך דער דאָזיקער אויסגעשפּרייטער פּלאַכטע האַבן זיך געזיפּט, ווי דורך אַ שימערן „פשעטיק“ — בייטשנדיקע רימשקעס. אַ מכול האַט פּאַרשווענקט אַלע צוגענג צום פּאַרט פון ריאָ דע זשאַנעיראַ. פּונוווימנס האַט מען געזען דאָס פּלאַטערן פון אויסלענדישע פענער אויף אַ קליינער שיף, וואָס האַט געפירט קרבנות פון הימלערס גהינום...

סעניאָר סאַמסאָן, וואָס האַט תמיד געהלומ'ט און געהאַפּט — אפּשר אַ צופאַל, אַ נס? — האַט יעדער נייע שיף מיט פליטים אים ארויסגעבראַכט פון געדולד... ער וויל שוין זיין דאַרטן... זען, הערן, פאַרשן און דאָ גיסט און גיסט... דאָריבער האַט דער ערשטער סימן פון אַ צוריק אויפלייכטנדיקן הימל, אים דעם ערשטן ארויסגעשלעפט פון שטוב...

אינדערויסן שאַרוועט נאָך דאָס וואסער. דער צעברויזטער ים — גלייך אַ פייער-קעסל וואָלט אויפגעקאַכט די כוואליעס וואָס האַבן זיך געשלאָגן קאַפּ אין וואַנט... געליארעמט, געקעמפט אויף לעבן און טויט...

און ער, סעניאָר סאַמסאָן, איבער רימשקעס און יעזשערס, העצקעט זיך אין זיין אויטאָ. אַט פּאַרוינקט ער גאַר אין אַ בלאַטיקן-טייך און אַט פּאַרקריכן די רעדער אין אַ טיפּן גרוב... אַבער אים קען גאַר נישט צוריק האַלטן... ער מוז דער ערשטער זיין אויפן שיף...

אינעווייניק — אַ יאַריד. הונדערטער פּאַרטרויערטע, רעזיגנירטע, קוקן אים אין פנים, לעכצן נאָך אַ קרוב אַ פריינט, שרייען אויפן קול, רופן אָן נעמען. טייל וויינען שטיל, אַנדערע בליפען הויך...

סעניאָר סאַמסאָנס דורשטיקע בליקן עסן זיך איין אין יעדן פרויען געשמאַלט — אַט דאַכט זיך אים — יענע, מיט די שוואַרצע האַר... און אַט גאַר די, מיטן ווייסן פנים... גומשען געדענקט ער דאָך אַזוי יונג און שיין, מיט אזעלכע לאַנגע-דיקע צעפ... די עמלעכע דרייסיק יאַר וואָס זענען זינט דעמאַלט פּאַרפלאַסן-ליגן ערגיץ אין אַ וויסמן תהום... ער קוקט אויף די אַלע פרעמדע פנימער און ביסלעכווייז רינט אויס יעדער פּיצל האַפּענונג וואָס האַט אים אין אַזאַ וועטער דאָ אַהער געבראַכט... און — קיין יונגערמאַנטשיק איז ער שוין אויך נישט... אים דאַכט זיך פּלוצים, אַז דער בלויער האַרזאַנט, די שיף מיטן רוישנדיקן ים הוידען זיך מיט אים אינאיינעם... פּאַרשלעפּערן אים, מאַכן מיד, שוואַך... וואָסזשע וועט ער דאָ שטיין? — וואָס האַט ער נאָך דאָ צו זוכן... אויס גומשען...

ביים אויסשטייגן האַט זיך געדרייט מיט אים די לייטער, דער קאַפּ... דער הימל איז געוואָרן אַ קאַרוועליע... און אַט איז ער שוין אויפן לעצטן טרעפּל, אַבער, ער פּילט אַז ער גייט נישט מער אויף די פיס, נאַר מען טראַגט אים אויף

הענט... און די טרעגערין איז ניט קיין אנדערע, נאָר זי גומשע — מיט אַ צעקנייטשט פנים, גלעזערנע אויגן אַ ווייסן קאָפּ האָר, מיט דיקע ווייסע צעפּ אַרומגעלייגט...

— שמחה! — האָט זי אים געהאלטן אין איין מונטערן — שמחה, דערבאָרם זיך! — שמחה!... עפּן דיינע אויגן... אָבער אים איז דאָס לשון אָפּגענומען — ער קוקט אויף איר צעקנייטשטן פנים און פרעגט זיך אין געדאנק: — דאָס איז גומשע? — זיין שיינע כלה גומשע?...

נאָר ווען זיינע גלעטנדיקע הענט האָבן צאָרט באַרירט אירע אויפּגעהיטענע צעפּ, האָבן זיינע קוים באוועגלעכע ליפּן גענומען שעפטשען: — יא, ס'איז זי גומשע, זיין גומשע...

פּלוצים הערט ער ווי גומשע ברעכט אויס אין א פּאַרשטיקטן געוויין: — מאַטעניו — רופּט זי אים, מאַטע לעבן!...

— זע, נאָר, זע — ס'לשון, פּונקט ווי פּון זיין עלטסטער מאַכטער, אָבער ס'פנים — אינגאַנצן גומשע...

— גומשעניו — האָבן זיינע ציטערנדיקע ליפּן קוים זיך באַווויגן — גומשע לעבן — האָט ער זיך אָנגעשטרענגט צו זיין צערטלעך, ווי דעמאָלט, אויף די גרינע לאַנקעס, ווען ער האָט זיך אַוועקגעגנבעט פּון דער אָפּענער גמרא...

ער וויל איר אַרומנעמען אָבער עס איז אים אזוי ענג, ער קען מיט קיין אבר ניט רירן, עס פעלט אים לופּט... ער קען אָבער ניט פּאַרטראָגן איר יאָמער-לעך געוויין... שטרענגט ער זיך אָן און ציטערט אַרויס: צו וואָס איז דאָס כליפען — נאָך וואָס דאָס וויינען? —

— כ'בין דאָך שוין דאָ לעבן דיר, גומשע, כ'וועל שוין מער נישט אַוועק גיין, נישט איבערלאָזן אַליין... קיינמאָל נישט מער... קיינמאָל נישט...

צו נעילה

פראגמענט

פאן קענדרע איז דער ערשטער סעקרעטאר פון שמעטלשן מאגיסטראט. זיין פאָטערס אויסגעפּוצטע שטיבעלע שטייט אויף א ליימיקן באַרג, פּונקט קעגנאיבער דעם רבינס גרויסן פּאַלוואַרג. קענדרעס קליינע פענצטערלעך זיינען תמיד פול באשטעלט מיט אַליאנדערעס, רויטע קווייטן און פארשידענע בלומען-טעפלעך. דורך די צעצוווייגטע בלעטער קוקן קענדרעס בלויע, פאַרליכטע אויגן צום רבינס אראָפּגעלאָזטע גארדינען. דאַרטן, אונטערן ווייסן טיול, כאַפט ער אויף דעם טונקעלן שאַטן פון מרימל'ס שוועבן איבער דער גרויסער סאַלע... און אז קענדרע האָט א מזל'דיקן טאַג, שמעלט זיך דער שאַטן אָפּ, צערוקן זיך די זיידענע פאַרהאַנגען, עפנט זיך ס'קליינע לופטשיקל און — א שטיק בלענדיקע זון טוט אַ באַשטראַל די אויסגעצירטע פענצטער... ס'נעמט באלד ליכטיקן אין אלע ווינקלעך פון רבינס צעזונגענעם גארטן...

— „יעזום מאַריאַ“...

מורמלען דעמאָלט קענדרעס ליפּן ווי פאַרכישופּט — „טאַקאַ שליטשנאַ — טאַקאַ לאַדנאַ“ — (אַזאַ הערלעכע, אַזאַ שיינע) רעדט ער צו זיך אין שטוינונג.

מרימל ווייסט, אז דער אויסגעפראנטעוועטער פאן קענדרע, מיט די שטייפּע בלאַנדע וואַנצעלעך און גלאַנציק-מאַנקירטע נעגל, גייט אויס נאָך איר מינדסטן טריט... זי פילט די שפּיזן פון זיינע גליענדיקע אויגן בעת זיי גלאַצן אויף איר פּונווייטנס. זיינע פייערדיקע אויגן בויערן אדורך די אראָפּגעלאָזטע גארדינען... און ווי מרימל זאַל זיך ניט געפינען שיסן אדורך זיינע פאַרבענקטע בליקן — אפילו די גראַבע ווענט — מרימל דערפילט זיי, שוידערט אויף — א געהיימער כח ציט איר דעמאָלט צום פענצטער... און קיינמאַל איז זיך מרימל ניט טועה — ער שטייט, קענדרע, ציט עלעגאַנט דעם הוט, פאַרנייגט זיך טיף:

„גוט מאַרגן קראַסאַוויצע“...

מרימל ענטפערט קוים. א פורפור רויטקייט שווימט איר אָן פון הויכן האַלדן, פון אירע געטאַקטע אויגן, צעלייגט זיך איבער איר אלבאַסטער פנים, לעשט אירע געציילטע פאַר קלייענדלעך, וואָס גיבן צו איר ווייסן פנים דעם הונדערטסטן חן.

מרימל ווייסט, אז ניט בלויז דער שייגען, קענדרע, איז פאַרשיכורט פון איר פאַרבליפּנדיקער געשטאַלט, נאָר אויך די בחורימ'לעך, וועלכע לערנען

גאַנצע טעג אין רבינס בית המדרש, זוכן ס'רוב ביי די אָפּענע פענצטער איר אַנצוקוקן כאָטש פּונױווייטנס... ניט זעלטן, באױווייזט זיך אויף איר שױעל א פּאַרבענקטער כּחור, אין א קורץ כּאַלאַטל, צעפּלאַזשעטע פּאות, א יאַרמולקע אינמיטן קאַפּ — טוט א גיכן בלייז אויף מרימל'ס בלאַנקנדיקן פּנים, לאַזט אראָפּ די פּאַרשעמטע אויגן און פּרעגט נאַיוו:

— „ווי שפּעט איז איצטער אויפן רבינס װעקזייגער“?...

און בעת מרימל, מיט אירע פּולע היפּטן און עלאַסטישן גענגל טענצלט אױעק, מיט א קלוג שױכעלע, כּדי צו כאַפּן א קוק אויפן זייגער, דערפּילט ער, דער פּאַרליבטער כּחור, אין מרימל'ס זייטיקן קוקעלע, אז זי פּאַרשטייט זייער גוט די סיבה פּון זיין כּלומרשטן אויסרייד... און ס'רוב, פּאַרשווינדט ער, נאָך איידער מרימל ברענגט אים די תּשובּה...

יא, מרימל װייסט, אז זי איז דער ליכטיקסטער חלום פּון די שענסטע כּחורים אין שטעטל, אז אירס איין װאַרעמער כּליק, נערט זייערע טיפּסטע פּאַנטאַזיעס... אלע, װייסט זי — חלומען װעגן איר... בענקען צו איר... און דאָך — זי קען עס זיך אליין ניט דערקלערן, פּאַרוואָס קיינער ברענגט איר אזוי ניט ארויס פּון גלייכגעװיכט, װי דער דאָזיקער, אויסגעליאלקעװעטער שכן, קענדרע... װאַס תּמיד װייעט פּון אים מיט שמעקנדיקן זייף, פּאַרפּום און אַנדערע רייצנדיקע געװירצן... דאָס שטייפּע, גומענע קעלנערל זיינס, טיילט אים א רָאָזע פעטקייט װאַס גלאַנצט פּון זיין געזונטן קאַרק... זיינע הויכע שטיוועלעך בלישמשען תּמיד, װי א גוט געפּוצטער שפיגל. דאָס אויסגעפּאַסטע ספּאַרט-רעקל, מיט א שנאַל פּון הינטן, ליגט אויף זיין שלאַנקער פיגור, װי אויסגעגאַסן. און תּמיד שמעקט א רויטע בלוס אין זיין אויסגעפּרעסטער לאַץ. אויף זיין גוט געכאַליעמער-האַנט מיט די געפּוצטע נעגל הענגט שמענדיק א כּרוינע שפיצ-רוט, װאַס ער גיט מיט איר א פּאַכע אין לופּטן, טוט עס אַזאַ הויכן סױסטש, אז מרימל דערהערט עס אזש ביי זיך אין צימער... און זי װייסט שוין, אז קענדרע גייט איצט צו די צװיי איינגעבױגענע קזשאקעס, װאַס זייערע ברייטע צװייגן טובלען זיך אינם דורכזיכטיקן טױכל, װאַס ליגט אַפּגערוקט אויף א מהלך פּון רבינס פּאַלוואַרג... ארום טױכל איז תּמיד שטיל... פּונױווייטנס זעט מען בלויז האַלב נאַקעטע פּאַסטוכער, װעלכע ליגן דאָרטן אויסגעצויגן אויפן פּיכטן גראָז, דרעמלען, אַדער פּייפּן אים פּאַרבענקטע נגונים אויף הילצערנע, אליין געשניצטע פּייפּערלעך...

װען קענדרע האָט דאָס ערשטע מאַל געטראָפּן מרימלען דאָרטן זיצן אויפן איינגעלייגטן בוים, מיט אן אָפּן בוך, פּאַרחלומטע אויגן, װאַס האַבן פּאַרטראכט געבליקט ערגעץ װײט אין דער װעלט אריין, איז ער געבליבן שטיין, װי פּאַר-

כישופט, געהאט א פאָרמטיק געפיל זיך אראָפּצולאָזן אויף די קני און תפילה
טון, ווי צו א הייליקער... מרימל האָט דערשראָקן אויפגעצימערט — אין א
ווילדן העק א רבינס א קינד, אָן א שומר — מיט א צאפּלענדיקן שייגעץ?...

איר ערשמער געדאנק איז געווען — אנטלויפן...

קענדרע האָט איר אָבער פארשמעלט דעם וועג:

— כ'שווער ביי קריסטוס, אז כ'וועל דיך ניט טשעפען... ביסט א ווונדער-

לעכע... א הייליקע...

מרימל איז געבליבן זיצן אין איר ווייס-באטיסטן בלוזקעלע, פארשפילעט
ביון האַלדן. אויך אירע שמאַלע ארבל זיינען געווען לאַנגע, ביז צו דער האַנט-
פלאך. בלויז דער דינער שטאַף האָט בולט געצייכנט דעם מאסיוון געכוי פון
איר קליינער ברנסט און רונדע צארטקייט פון אירע פארקיילעכיקטע אקסלען...

פון קענדרען האָט געשמעקט מיט פרישן יאָשמין, מיט פולס-זייף און
אַנדערע רייצנדיקע געווירצן... די שמאַלע ספּאַרט-הויזן — איינגעצויגן ביז
איבער די קניען, זיין ווייסע קעלנערל — אויסגעלייגט איבער דער בלויער
מאַרינאַרקע און מיט דער שפיץ-רוט האָט ער וויל-יונגעריש געפאַכעט אין לופטן,
אדורכגעשפּיזט מיט זיינע ברענענדיקע אויגן מרימלס פארוויטלטן פנים און
ס'איז געווען — צוויי יונגע, שיינע מענטשן, צווישן בליענדיקע ביימער... א
לויטער טייכעלע האָט געמורמלט טיפע סודות פון וועלט-באַשאַף... ניט מער —
זי איז דעם רבינס טאַכטער, מרימל... און ער — א גוי — דער שרייבער פון
מאגיסטראַט... הגם דאָ, צווישן די שמעקנדיקע גראָזן, פרישן היי און לויטערן
הימל, איז עס — צוויי וואַרעם-קלאַפּנדיקע הערצער... צוויי חלומות וועלטן...
ווייטער גאַרניט...

מרימל איז קלוג, אינטעליגענט און איבער אלעם — א צויבערנדיקע
שיינקייט... אירע צוגעקליבענע געדאַנקען — רבנישער פּלפּול. איר איידעלע
האַלטונג — צניעותדיק. איר לירישע שטימע — מוזיק... קענדרע האָט זיך
איינגעהערט מיט אלע חושים אין דער דאָזיקער שטיל-פליסנדיקער לשון-סימ-
פאַניע:

— „רעד מרימל — פארטייטש מיט דיין זיס קול רבנישע געדאַנקען...
גאַנצע וואָכן, חדשים האָב איך געהלומט, געהאַפט, געווארט אויף אזא שעת...
אַנטלויף זשע ניט איצטער, קום מאַרגן — איבערמאַרגן, קום שמענדיק דאָ
אהער... קום, זען זיך אוועק — מעגסט זיצן פּונווייטנס... אַפּגערוקט פון מיר...
איך וויל בלויז קוקן אויף דיר... הערן דיין מעלאָדיש קול... ווייטער גאַר ניט —
לחלוטין גאַרניט...“

אַבער די בית-המדרשניקעס, וואָס האָבן ניט ווינציקער, ווי קענדרע ליב געהאט צו הערן מרימל'ס זיסע קול, האָבן גענומען נאָכקוקן, ווהיזן דאָס דאָזיקע צויבערנדיקע קול ווערט יעדן טאָג פארשווונדן פון שטוב...

און די בית-המדרש'ניקעס האָבן דאָך געלערנט —

אז — „יגעתי מצאתי“...

קיין שלעכטס האָבן זיי חלילה ניט געטראָפּן דאָרטן — ער אויף איין זייט בוים, זי אויף דער צווייטער זייט; צווישן ביידע — א גענוגנדיקע מחיצה... ניט מער — א רבינס א קינד...

— „מעגסט זיך שעמען! מרימל — גיי אהיים! די מינוט! אַנדערש — דער טאַטעשי וועט וויסן“...

זינט דעמאָלט איז מרימל'ס לירישע קול פארשווונדן פון צווישן די ביימער און האָט זיך מער ניט אָפּגעטון פון רבינס חדרים... און די פארהלומטע בחורים זיינען ווידער געקומען קוקן ווי שפעט עס איז אויפן רבינס וועק-זייגער...

אַבער קענדרע האָט געבליצט מיט זיינע גליענדיקע אויגן פּונווייטנס... געפייפט ראַמאַנטישע מעלאָדיעס און געשיקט צו מרימלען ראַזע בריוועלעך:

ער וויל בלויז נאָך איינמאָל הערן איר זיסע קול — זי וועט מעגן שטיין פּונווייטנס, אים זידלען, באווארפן מיט שמיינער... נאָר זאָל זי קומען... ער וויל איר בלויז — זען... ער שווערט ביי דער הייליקער מאַריאַ — וועמענס אָפּבילד עס איז אין מרימלען פארקערפערט, אז ער וועט זיך צו איר ניט צורירן, נאָר פאלן אויף די קני און שיקן פּונווייטנס זיין תפילה צו איר“...

און מרימל איז ווייכער געווארן — נאָך אלעס, קלאַפט איר דאָס האַרץ ווען זי זעט אים אַ פארטרויערטן ביים פענצטער... ווען זי הערט זיין פארבענקטן פייפן, ווען ער פאַכעט מיט דער שפיץ-רוט פּונווייטנס... און — א לעצט מאָל מעג זי, דאכט זיך, איינשמעלן... זי וועט אים טאקע דערקלערן דיימלעך: „אזוי און אזוי — זי א יידישקע, א רבינס א טאַכטער... ער — א גוי — שרייבער פון מאַגיסטראַט — איז גלייכער — פּונווייטנס... זי ווייסט, ער איז ערלעך, מיינט ניט קיין שלעכטס — חלילה... אַבער — איר טאַטעשי, די מאַמעשי — זי וויל ניט קיין נסיון“.

איז דאריבער די פאסיקסטע צייט, יום-כיפור צו נעילה... ווען אלע וועלן זיין אין שול, וועט זי דעמאָלט ארויסקומען... אים אלץ דערקלערן, זיך געזעגענען אויף שטענדיק“...

אויפן רבינס צעגרינטן פאלווארג, גנבנען זיך שוין שטיקער זון אראפ פון די ביימער, דראפען זיך געלאסן אויף ווענט, מירן און אָט ליגן שוין האַלב פארהלשמע ברעקלעך זון אויף יענער זייט פלויט...

אין רבינס אָנגעפילטן בית-המדרש, שטייען איצט יידן אין ווייסע זאַקן, קימלען און טליתים. זייערע פיס שוין שוואך, די גופים — מיד, אָבער אין די הערצער — פול בטחון... כאלד וועלן זיך צעעפענען אלע שערי-רחמים, די הימלישע טויערן פון צדק און משפט, וועלן אריינעמען זייערע הייליקע תפילות... זייער פרום געבעט וועט א שפאר טאָן ביז צום כסא הכבוד... זייערע אויסגע-כליפעטע בקשות וועלן דעראנגען עד לב השמים און ס'וועט זיכער זיין — א גמר חתימה טובה... זיכער... ס'קען דאָך אַנדערש ניט געמאַלט זיין...

אויף דער ווייבערשער גאלעריע האָבן נשים צדקניות פריי געלאָזט זייער אָנגעזאמלטן געוויין... פונקט ווי מען וואָלט געעפנט א ברייטן שפונט פון א געצוימטן טייך... די פארשטיקטע טרערן האָבן איצט באקומען א פרייען אויספלוס — ניטאָ מער קיין צויס... ס'איז ניט קיין שפילעכל — ס'איז פאר נעילה. די צעעפנטע קוואלן פליסן דורך זייערע אויגן, נאָז און האלדז... עס דערנענטערט זיך די לעצטע מינוט... כאלד וועט אלץ אין הימל געשלאָסן ווערן...

אויפן רבינס הויף — שטיל. די מאַגערע ציג שטייט ביי דער צעעפנטער קאמער-טיר, איר פאראַקלאַטנטע בערדל איז פאריסן ארויף. אירע אָנגעשפיוטע אויערן, גלייך זיי וואָלטן זיך איינגעהערט צו די יאמערלעכע תפילות וואָס טראָגן זיך פון אָפענעם בית-המדרש. די גראַבע קאָץ כאַפט נאָך א לעצטן גלעט פון דער אונטערגייענדיקער זון, וואָס געזעגנט זיך שוין אפילו מיטן טונקל געווארע-נעם הימל...

מרימל טראָגט איצט א ווייס קליידל, פארשפילעט ביז צום האלדז. אירע שווארצע האָר זיינען געהילט אין א שפיצענעם שאליק, בלויז איר ווייסע פנים מיט די גליענדיקע אויגן שטראלן אין שקיעה-שיין, ווי אן אויפלייכטנדיקער שמערן... איר דריבנע גענגל איז וואקלדיק, ווי שיכור — ניט פון פאסטן — נאָר פון דער עבירה, מיט וועלכער זי האָט געקעמפט א גאנצן טאָג...

ווייל — טאָקע באמת — וואָס עפעס דוקא נאָר היינט? קען זי דען ניט אן אַנדערן טאָג זיך אויך ארויסגעבענען פון שטוב? און פארוואָס זאָל זי טאָקע אינגאנצן ניט האָבן אָפגעזאָגט זיין לעצטע בקשה?... וואָס זשע, זי איז אים עפעס שולדיק א דערקלערונג? זי פילט דען עפעס צו אים? — אסור... עס קלאַפט איר טאָקע דאָס האַרץ ווען זי הערט זיין פייפן פונטווייטנס, זי ווייסט דאָך אָבער, אז — א גוי איז — טריפה... נאָר צוריקגעשמועסט: ווי ליגט דאָ די

זינד? — ער איז דאָך א מענטש און דער טאָטעשי האָט איר געלערנט, אז אלע מענטשן זענען גאָטס באַשעפענישן... און ער, דער גוי, קענדרע, איז דוקא דוקא אַ סימפאטיש באַשעפעניש... און האָט נאָך קיינמאָל אויף איר די האנט ניט ארויפגעלייגט... אפילו מיט קיין פינגער ניט באַרירט... וואָלט זי טאָקע געוואָלט וויסן — ווו ליגט דאָ דאָס גרויסע פאַרברעכן קעגן וועלכן זי ווערט זיך אזוי דעם גאַנצן טאָג?...

מרימל שלייכט זיך ביי די ווענט. פון די אָנגעפילטע שפייכלערס שמעקט ארויס פריש-געקאָסטע היי, צייטיקע פרוכטן און עפעס א ריח פון זיסער קי-מילך. דרעמלנדיקע עופות אין פאַרמאכטע שטייגן דערשרעקן זיך פלוצים פאַר אירע טריט... צערייסן די שטילקייט מיט זייער פלוצלינגער קוואַקעריי... מרימל צא-פלט אויף פון דער דאָזיקער כהלה: — זיינען דאָס טאָקע בלוזי הינערשע קולות? הינער דאכט זיך, קוואַקען בלוזי... און דאָ — זי הערט בפרוש — יללות גאַנצע... און אפשר איז עס גאָר, ווי דער טאָטעשי זאָגט: שמנס? — שמנס וועלכע פאַר-שמעלן זיך ס'רוב אין אלע מינים חיות און עופות? — עט — נאַרישקייטן...

די ברייטע סטעזשקע צום שמאַלן טייכל איז ליימיק. די שאַרפע זון האָט זי פאַרטריקנט, געמאַכט גרוטקעלעך... שפרייזט מרימל ווי אויף האַרטע שטיינד-לעך... פון ביידע זייטן שטייען געדיכטע קאַשטאַנען-ביימער, זייערע אויסגע-טריקנטע בלעטער זיינען שוין געלבלעך, טייל פאלן שוין אראָפּ, שאַרשן אונטער די פיס...

— איז עס טאָקע בלוזי א שאַרשען פון די בלעטער? עס דאכט זיך איר, אז עפעס וואָס וויינט אונטער אירע טריט — און בלעטער — וויינען ניט...

— אהא — שוין ווידער מחשבותן... גאַמעניו דערבאַרמדיקער האָב רחמנות...

אין דער נאָז טוט איר אַ שלאַג מיטן ריח פון קענדרעס פערפום... עס דאכט זיך איר, אז זי הערט שוין דעם שניידיקן פאַך פון זיין עלעגאַנטער שפייז-רום... און ס'קול זיינס — אזא שטילס, אזא גלעטנדיקס:

— „כ'וויל דאָך גאַרניט פון דיר — זאָגט דאָס קול — גאַרניט — בלוזי קוקן אין דייע יידישע אויגן און הערן די חכמה וואָס זינגט ארויס פון דיין צאַרטער שטימע..."

— ווו-זשע ליגן דאָ טאָקע די זינד?...

איר דאכט זיך, אז ס'ענטפערט אָפּ דער ווינט אין פעלד: ס'איז נעילה-צייט, נעילה! און דו ביסט — א רבינס א קינד... א רבינס א קינד...

דער האַרזאָנט איז שוין איינגעטונקען אין בלוט... עס טונקלט שוין אויך דער ברייטער וועג. פון אלע זייטן יאָגן זיך אויפן גרויען הימל שעפעלעך. לאַנגע, שמאַלע, גראַבע, ברייטע — זיי ציען זיך אלע צום כסא הכבוד... דאָרטן גייט איצט אָן דער געפעכט: „מי במים — ומי באש — מי כחנק און מי כחרב“... די וואַג-שאַל וואַקלט זיך — אַט ארויף, אַט אראַפ און אַט — ווידער אראַפ...

מרימל ציטערט אויף: אַך גאַט, ווען איר וואַג-שאַל זאָל אפילו גרייכן ביזן זיבעטן הימל, וועט דאָך גענוג זיין, אז דער קטיגור זאָל בלויז ארויפלייגן איר איצטיק גענגל... און דאָס צינגל וועט זיכער באלד א שלעפ טון אויף צוריק, צוריק ביזן שאול תחתיה אריין — — —

פּונווייטנס זעט זי שוין דאָס שטילע טייכעלע, א קליין פיצעלע זון האַט זיך פארהאלטן אויף די צוויי איינגעלייגטע ביימער... אויף איינעם שאַטנט זיך דאָס שלאַנקע געשטאלט פונעם וואַרטענדיקן פאן קענדרע... און מרימל האַט בלויז נאָך געדארפט אריבערשפרייזן דאָס קליינע בריקעלע... אָבער — זי ווייסט אליין ניט וואָס מיט איר האַט פאסירט... ווייזט אויס, אז עפעס א געהיימער כח האַט איר אויסגעדרייט אויף — צוריק... פּלוצים האַט זי זיך דערזען לויפנדיק איבער שמאַק און שטיין — צוריק — און צוריק... און אַט איז זי שוין צוריק צווישן אלע שלוכצנדיקע ווייבער אין שול... איר זיידענער שאליק איז אראַפגע-רוקט טיף איבער שמערן... אירע אָנגעפילטע אויגן קוקן אין א צעעפנטן מחזורל, אָבער זעען ניט קיין אותיות, נאָר פלאַטערנדיקע שאַטנדלעך... א פייערדיקע לאַנע פארשמעלט איר די שיין פון די אויגן... אָבער ס'הארץ אירס, פילט זי איז ריין... ריין — א ווייסע טויב, וואָס פלאַטערט, פלאַטערט, דאַנקט גאַט פאר דעם נס וואָס איז איר איצט געשען און בעט מיט גרויס כּוּנָה:

רבּונו של עולם:

„סלח לנו, מחל לנו, כּפּר לנו“...

צוריק אויף די פאוועלא-בערג

פרעמירט מיט דער „פישל בימקא“-פרעמיע דורכן
אלוועלטלעכן יידישן קולטור-קאנגרעס אין ניו יארק

געבוירן איז זשאָן אויף איינעם פון די גרויע, נאָקעטע פּאָוועלאַ-בערג, אין קליין הילצערן כאַטקעלע, א טיף איינגענאָגלטס אין דער סאַמע געדיכטעניש צווישן אַנדערע ענלעכע הייזקעלעך. שווער געווען אונטערצושיידן, צי זשאָנס כאַטקעלע ליגט אינס בויך פון ליימיקן באַרג, צי ס'טוליעט זיך דער באַרג-אַרפּהאַנג צו זשאָנס איינגעקאַפּעט שטיבעלע.

מיט זיינע ברייטע פלייצעס, מוסקולירטע הענט, קנאַכיקע פיס און שטאַרק צעוואַקסענעם גוף האָט ער אויף די מערק געמאַרעט די שווערסטע קוישן אויפן קאַפּ. אין ביידע לאַנגע הענט — זעק מיט קאַרטאַפּלעס, מערן, ציבעלעס. א באלאָדענער איז ער געגאַנגען אזוי אויסגעסטראַיעט, גלייך ער וואָלט אינס שענסטן טראַכט ביים ראַנד פון ים שפּאַצירט.

נאָר אויף די גרויע פּאָוועלאַ-בערג האָבן די באַרג-מענטשן ווינציק געשאַ-געוועט זשאָנס באַזונדערע שטאַרקייט, ניט געהאַלטן פון זיין גבורה. בעת אלע דאַרטן זיינען שוואַכע באַשעפענישן, גייען אין שמאַטעס, דרייט ער זיך ארום אין לייטישע הויזן, נאַשט זיסע גאַיאַבאַדאַ (בראַזילישע פּרוכט) פון די קעשענעס און פאַרשטייט אפילו ניט, אז דאָס רייצט דעם הונגעריקן עולם. די באַרוועסע ווייבער דאַרטן, אין צעריסענע קליידער, ווילד צעפאַטלטע האָר, האַלב נאָקעטע בריסט, האָבן זיך געשראַקן פאַר זשאָנס ברייטע פלייצעס, פאַר זיינע שטאַרקע הענט און געדיכט-באַוואַקסענער ברוסט.

אין די אויסגעשטערנטע נעכט שמעקן ארום באַרוועסע פּאָוועלאַ-ווייבער זייערע מגושמדיקע קעפּ פון די בערג-טיפּענישן און קוקן מיט ווילדע בליקן אויף די הונדערטער פייערלעך, וואָס בלישטשען ארום פון די אויסגעשפּרייטע הויכענישן, וווּ איטלעך פינקלידיק ליכטל באַדייט א ליימיק אַדער הילצערן שטי-בעלע. אין יעדער שוואַרצער עפענונג — א שמרויען געלעגער. אין יעדן אויס-געהוילטן גריבל — נאָקעטע נפשות, צו וועלכע די היציקע ווייבער לויפן, סודן זיך און ליבן זיך. בלויז זשאָנס שטיבעלע איז אויסגעמיטן. זיי האָבן ניט באַנומען אַז זיין אַנדערשקייט ליגט אין זיין כּח; זיין שכל אָבער, זיין לעבנס-באַנעם איז פּונקט ווי זייערער. ער איז געקומען אויף דער וועלט פון די זעלביקע אַרומבאַלאַנד-שעדיקע ליכענישן. ער האָט זיך געפילט, ווי א כּשר קינד פון דער אַרעמער פּאָוועלאַ, געבענקט נאָך דער וואַרעמקייט פון יענע ווייבער, ניט געוואָלט זיך אַפּרייסן פון זייער שטאַם. אָבער פאַר זיי האָט ער אויסגעקוקט אַנדערש.

אין זיינע קינדער-יאָרן פלעגט זשואן נישטערן אין די צוזאמענגעשארטע קר-
פעס מיסט, געקליבן אין זיין טאָרבע געפליישטע ביינער, פארפּוילטע ציבעלעס,
קאַרטאָפּלעס, — און ביינאַכט, פּונקט ווי אַלע, גערויכערט און געווענדולט די
מאכלים, וועלכע האָבן מיט זייערע ריחות פארטשאַדעט די בערג ביז צו דער
שטאַט.

זשואן האָט זיך געכאַוועט גלייך מיט אַלע. געגאַנגען אין שמאַטעס, געריסן
זיך איבער אביסל שוואַרצע פּאַסאַלעס און צוזאַמען מיט אַלע געוויינט און גע-
קלאָגט, ווען די בראַזיליאַנער רעגירונג האָט באַשלאָסן צו וואַרפן אין ים אַריין
אַ פּאַר פּאַוועלאַ-בערג, כדי לעבן די זאַמדיקע ברעגעס צו פאַרברייטערן די שמאַלע
וועגן. און ווען עלעקטרישע מאַשינען האָבן צעלעכערט, צעגראָבן דעם באַרג, האָט
זשואן מיט הונדערטער נאַקעטע נפשות זיך געזאָרגעט אויף דער איינגענעס-
טיקטער ערד ווי אַ געשלאָגענער הונט. מיט ציין און נעגל האָט ער זיך געקלאַ-
מערט אין דעם ביסל צעפּוילטער ווירטשאַפט, מיט בעמנדיקע אויגן צוגעקוקט, ווי
די שאַרפע מעסערס שניידן זיך אַריין אינם לאַך, וואָס איז געווען זיין פענצטערל
און ער איז גרייט געווען אַריינצושפּרינגען צווישן די שניידיקע מעסערס, מיטגיין
מיטן באַרג אין ים אַריין, ווייל דער פּאַוועלאַ-מענטש, דער באַרג און דאָס שטיבעלע
זיינען דאָך איין זאַך. דערפאַר, ווען ס'איז געקומען דאָס „גרויסע געשאַנק“ —
אַ פּאַר נייע בערג פאַר די היימלאַזע פּאַוועלאַ-תושבים — האָט דער קליינער
זשואן, צוזאַמען מיט אַלע, גענומען מאַרשירן מיטן ביסל האָב און גוטס אויפן
קאַפּ צו די נייע הויכקייטן. אין געציילטע שעהן, האָט מען אויפגעשטעלט נייע
היימען, און דאָס טעגלעכע לעבן איז זיך ווייטער געגאַנגען זיין שמענדיקן גאַנג.

ווען זשואן איז עלטער געוואָרן און האָט דערפּילט אין זיין ברייט צעוואַקסע-
נעם גוף אַ זעלטענע גבורה, האָט ער ניט געוויסט וואָס צו טון מיט דעם. פון
ספּאַרטשולן האָט ער ניט געהערט, אטלעטן-קאַמפּן ניט געזען, — איז געבליבן
דער טעגלעכער מאַרק מיט די הונדערט טרעגער, פאַר וועמען ער האָט געוויזן
זיין כּח.

אַן אויטאָ האָט זיך פאַרעקשנט, האָט זשואן אים גערירט פון אַרט, אַ שיפּל
ביים ים האָט זיך איבערגעקערט, האָט זשואן עס אַרויסגעשלעפט מיט איין ציין,
אַ שטורם-וויינט האָט אויסגעקרימט די טעלעגראַפן-בעכערס, איז זשואן אַרויף
גיך ווי אַ וועווערקע און זיי אויסגעגלייכט. ניט געווען קיין צו שווערע משה פאַר
זיינע שטאַרקע הענט. אַזוי אַרום האָט ער זיך באַקענט מיט דער צורה פון אַ
מטבע. אַנגעטון לייטישע הויזן, אַ מענטשלעך רעקל, אַכער ווייטער געבליבן דאָס
זעלבע קינד, מיטן זעלבן שכל און טראַפּישן בלוט פון דער אַרעמער פּאַוועלאַ.

נאָר די נאָקעטע ווייבער דאַרמין האָט ער אויסגעקוקט פרעמד און דאַריבער האָבן זיי ניט געוואָלט — אָדער מורא געהאַט — צו טון זיין רצון...

אין די אויסגעשטערנטע לבנה-נעכט, ווען די פּאָוועלאַ-בערג קוקן אויס אזוי בלוי, ווי מיט א פרישער פארב געמאַלן, די געהויקערטע שטיבעלעך, ווי שטיקער ראַקאַקאָ אויף אלטן זילבער, שוועבן דורך טונקעלע עפענונגען האַלב נאָקעטע גופים, יאָגן זיך צו א גרויסן, ווייטן פלאם, וואָס די פּאָוועלאַ-מענטשן צינדן אין די ווייסע נעכט איבער דער בערגיקער געגנט, וואָס קוקט אויס פון דער ווייטנס ווי א פלאקערנדיקער מזבח צו וועלכן א נאָקעטער עולם ציט, ווער מיט א הילצערן פיפל, ווער מיט א מויל-פידעלע, מיט צינערנע טעלערס, אָדער בלע-כענע פושקעס. זיי שפילן אויס אויף די דאָזיקע אינסטרומענטן אזעלכע ווילדע ניגונים, וואָס נאָר די פּאָוועלאַ קאָן באַשאַפן און נאָר אירע איינוווינער זיינען זי מסוגל צו פארשטיין. פארשיכורטע פון געזאַנג, מוזיק און עקסטאַז, טאַנצן זיי ארום צעפלאַקערטן פייער, ליבן זיך אונטערן פרייען הימל... בלויז דעם גיכוד זשוואן לאָזט מען זעלמן ווען אריין אין רעדל... ס'רוב שטייט ער פון דער ווייטנס, א פאַרחלומטער, א פאַרבענקטער, קוקט אויף די רויטע צונגען פון הודזשענדיקן פייער, כאַטראַכט זיך פאַר זינדיק און פאַרשאַלטן.

ווען בראַזיל איז אריין אין קריג און גענומען זוכן צווישן אירע ווילדע געגנטן די ברוינע, שטאַרקע יונגען, איז זשוואן געווען איינער צווישן די געציילטע פּאָוועלאַ-לייט, וואָס זיין מוסקולירטער קערפער איז גלייך אַנגענומען געווארן. פון אים האָט געשמעקט מיט ליים, שטויב און ריח פון פוילעכין, האָט מען אים באַלד געגעבן א גומן „דוש“, א זעלנערישן מונדיר און אַ ביסל אין האַנט. — איז פון אים באלד געווארן א ליכטיקער סאַלדאַט, מיט ראָזע באַקן, גלאַנציקע אויגן און צום ערשטן מאַל אין זיין לעבן האָט ער פאַרלאָזט די פּאָוועלאַ-בערג. מיט געזונטע שטאַרקע טריט האָט ער אראַפּגעשפּרייזט פון די הויכענישן און א מאַדנע ענגשאַפט האָט ער דערפילט אין האַלדו.

זשוואן האָט דערזען פאַר זיך אַ נייע וועלט. טרערן האָבן געקאַפּעט פון זיינע אויגן: לויפן! שיסן! פאלן! אויפשטיין!...

ער דאַרף ניט מער שטיין פון דער ווייטנס, קוקן ווי אנדערע אמוזירן זיך. דאָ איז ער אַ גלייכער מיט גלייכע. אָבער לאַנג איז אים דאָס דאָזיקע „גומס“ ניט באַשערט געווען... ס'איז געווען פאַרטאַג, דורך טיפע אַקאַפעס האָט ער געקוקט מיט איין אייגל, ערגעץ ווייט, גאָר ווייט, געזען ווי דער טונקעלער הימל האָט זיך גענומען הויבן ווי א פאַרהאַנג און אונטערן פאַרהאַנג איז געוואָרן העלער, קלערער, דורכזעענדיקער... און ווען די טונקעלע בלויקייט האָט גענומען ווערן

רָאָז, האָבן פּלוצים הילכיקע קנאלן פּאַרטויבט זיין געהער. ס'איז אים געוואָרן שטאַרק קאַלט און באַלד גאַר וואַרעם. און אין דער דאָזיקער וואַרעמקייט האָט ער זיך ווידער דערוען אויף די נאַקעטע פּאַוועלע-בערג. נאָר אויפן אַרט פון די שטיבע-לעך — שטראַלנדיקע נאָדלען וואָס שמעכן אים אין לייב, בויערן זיינע שטאַרקע פּיס. אויך א פּייער פּלאַקערט, נאָר מ'טאַנצט ניט אַרום אים, מען וואַרפט זיך גאַר אַריין אין זיינע פּלאַמען און אים, זשאַנען, לאָזט מען שוין צו. נאַקעטע ווייבער יאָגן אים ניט אוועק. אַדרבה זיי טוילען זיך צו זיין הייסן גוף, גלעטן און קושן אים... אַבער ער קאַן זיך קיין ריר ניט געבן... ווי געליימט...

* * *

מיר דריי חדשים שפּעטער האָט מען זשאַנען צוריק געבראַכט אין א שוואַרץ וועגעלע, אויף דריי גומענע רעדלעך, א מעשן הענטל ביי דער זייט, און ער אליין — האַלב געזעסן, האַלב געלעגן... האָט מער קיין לאַנגע הויזן ניט באַדאַרפט. דער אויבערשטער קערפּער-טייל פאַרדעקט. אינם שוואַרצן וועגעלע איז אליין צו דער האַנט: א וואַטענע קישעלע, א גרויע סאַלדאַטסקע קאַלדרע, א פּאַק אלטע צייטונגען אויף נאַכטלענער. א שטיקל דאָך איבערן קאַפּ האָט ער שוין אויך געפונען אונטער א פּענצטער פון א גרויסן פאַרבן-געשעפט, וואָס איז דורך א ברייטן באַלקאָן געשיצט געוואָרן פון רעגנס און ווינטן. אז מ'האַט אין אַוונט די טירן צוגעשלאָסן, האָט דער יונגער קאליקע זשאַן דאַרטן אַנטדעקט א פּאַלאַץ ממש. אויך דער באַלעבאַס פון געשעפט איז צופרידן געווען צו האָבן א בחינם-דיקן שומר און אַזוי האָט זיך זשאַן איינגעאַרדנט: בייטאָג אַרומגעפאַרן אינם שוואַרצן וועגעלע מיט לאַטעריע-צעמטלעך אין איין האַנט, די מעשענע קאַרבּע אין דער צווייטער, און ס'מויל האָט געמסחרט: פינף מיליאָן!... יעדן פאַרבייגייער אַריינגעקוקט אין די אויגן. פינף מיליאָן! פינף מיליאָן!...

אין די אַוונטן, ווען דאָס ברייטע אויסשמעל-פּענצטער מיט די צוויי גרויסע טירן האָט זיך פאַרשלאָסן, איז דאַרט באַלד אויסגעוואַקסן דאָס שוואַרצע ווע-געלע. זשאַן האָט גענומען אַרויסוואַרפן די אלטע צייטונגען, די סאַלדאַטסקע קאַלדרע, דאָס וואַטענע קישעלע און צו לעצט אליין זיך אַנגעשפּאַרט אויף צוויי ווייכע קוילעס און געגעבן א וואַרף אַרויס דאָס ביסל ביינערדיקע איבערבליי-בעכץ פון זיין אַמאָליק-אַטלעטישן גוף. ער האָט אויסגעשפּרייט די קאַלדרע אויפן טראַטואַר, זיך צוגעדעקט ביז זיין גאַמבע, געלעגן נאָדניק, געציילט די שטערן, איינס, צוויי, דריי... נאָר איידער ער האָט אַפּגעציילט ביז צוואַנציק, האָבן זיך אלע שטערן מיט איינמאַל אויסגעלאָשן. ער איז אויפגעשטאַנען קאַיאָר, צוריק אַריינגעוואַרפן דאָס פּאַפּירענע געלעגער אין שוואַרצן וועגעלע, א

הויב געטון ס'שטיקל ברודיקע גוף אויף די אויסגערוטע קוליעס — און אט איז ער שוין צוריק אין זיין בייטאָגיקער היים. קיינמאל אויף קיינעם ניט אין כעס געווארן, ניט געהאט קיין טענות צו קיינעם, בלויז זיין שלעכטן מזל צו ווייבער ניט געקאנט פארגעסן. און אפילו איצטער, שוין זייענדיק א וויסטע קאליקע נאך אליין ניט געקאנט מוחל זיין פאר זיינע כאליידיקטע מענער-געפילן. דאריבער איז פאר זשואנען געווען א גרויסע איבעראשונג דאס נאכקריכן אים פון דער האלב-בלינדער מאריא.

מאריא, וואָס איז מיט אַ צייט צוריק נאך געווען א געזונטע, שיינע דינסט-מויד, מיט דיקע הענט און הויכן כוועם, האָט זיך, אין א פארנאכט, שטארק געיאָגט צו באַגעגענען איר שוואַרצן „נאַמאַראַדאַ“ און פונקט אין דער מינוט האָט זיך אויך שטארק געיאָגט א יונגער בחור אין זיין לוקסוס-אויטאָ. איז טאָקע דער בחור אַנגעקומען צו דער צייט, נאָר מאַריא איז שוין קיינמאל צו איר געליבטן ניט דערלאָפן. ס'האָט איר נאָך געקאָסט א האַלבער אָרעס וואָס מ'האָט געמוזט אַפּשניידן און איין אויג, וואָס איז פון שווערן קלאַפּ אויס-גערונען. קיין דינסט האָט זי אויך ניט געקאָנט מער זיין. איז זי תמיד געשטאַנען אויפן ראַג פון „אַטלאַנטיקא“, אַנטבלויזט דעם האַלכן אָרעס, געפינטלט מיט איר געזונט אויג און די האַנט איז געווען אויסגעשטרעקט צום רחמנות פון גוט-האַר-ציקע פאַרבייגייער.

אַז מאַריאַס איינציק אויג האָט זיך אַמאָל פאַרהאַלטן אויף זשואַנס וועגעלע, האָט דער לאַטעריע-סוחר גלייך דערפילט עפעס א וואַרעמען גלעט אויף זיין פלייצע, אויסגעדרייט זיין צעפאַטלטן קאַפּ און דריי אויגן האַבן זיך טיף אַנגע-קוקט. א רגע האָט זיך זשואַן געישובט — אַפּשטעלן? פאַרן? לסוף גענומען דרייען דאָס מעשענע הענטל נאָך שנעלער, נאָך שטאַרקער. אָבער מאַריאַס וואַרעמער בליק איז נאָך גיכער געלאָפן פון זיין וועגעלע. ס'האָט אים שוין נאַכאַנאַנד נאַכגעיאָגט...

אויפן צווייטן טאָג איז אים מאַריאַ שוין נאַכגעאַנגען, שמוס געקוקט אין זיינע אומעטיקע אויגן. א שטיל געבעט איז געווען אויסגעגאַסן אויף איר פרי-פארוועלקטן פנים. און ווען זשואַן האָט באַמערקט אין איר איינציק איינגע-שרומפטן אייגל א גרויסע פערלדיקע טרער, איז זיין פאַרשטיינערט האַרץ ווייכער געווארן, אויף זיין ברוי-צעקנייטשט פנים האָט זיך באַוווּזן א שמיכל און באַלד האָט ער איר שמוס אַנגעטייט אויף זיין „עשירות“ אינס וועגעלע. ס'האָט געהייסן: דאָס איז אלץ וואָס איך קאָן מיט דיר טיילן. געפעלט דיר — קום.“

בלויז אין די נעכט האָט זי געמוזט וואַרטן ביז די אַרומיקע געמלעך שטילן זיך אויף, ביז די כאַלייכטונג אינם שויפּענצטער ווערט פאַרלאַשן, ערשט דאַמאַלט

האט מאריא שמיל ווי א שאַטן, זיך אראפגעלאזט אויף זשאַנס פאפירענעס געלעגער.

אין די פרימאָרגנס רוקט זיך דאָס שוואַרצע וועגעלע רואיק און געלאָסן. זשואַן אינעווייניק, מאַריא ביי דער זייט. אין ביידנס הענט — לאַמעריע צעמלען אויסגעלייגטע ווי קאַרטן. זשואַן רופט: — פינף מיליאָן! פינף מיליאָן! מאַריא העלפט אונטער — א זיכערער געווינס! א זיכערער געווינס...

פאַרהאַלט זיך צופעליק דער באַלעבאַס פון זייער נאַכטוויינינג.

— א זיכערער געווינס? — פרעגט ער שפּאַסיק. — שרייבסט מיר אונטער?

זשואַן כאַפט אים ביים אַרבל, טוט א שמייכל:

— כ'שרייב אונטער.

דער באַלעבאַס פון פאַרבן-געשעפט האַט א וואַרף געטון אינס וועגעלע אריין דעם באַטרעף פון א לאַמעריע-צעמל און איז אוועק מיט א געלעכטער.

— אויב כ'זועל געווינען די פינף מיליאָן, קריגסטו ביי מיר א הונדערטער.

צו מאָרגנס איז זשואַן מיט מאַריאַן אויפגעשטאַנען פאַרטאַג, אויפגערוימט דאָס געלעגער, איבערגעכאַפט א פאַר באַנאַנעס פון דער גרויער טאַרבע און ווען די טראַפישע זון האַט גענומען אויפגיין איבערן אַטלאַנטיק האַט זשואַן שוין געדרייט דאָס מעשענע הענטל און מאַריאַ האַט שוין צו וויסן געטון די ערשטע פאַרבייגייער: היינט איז די ציונג פינף מיליאָן!

מיטאַג-שעהן. די ברייטע ווענט זיינען באַקלעפט מיט שמאַלע פלאַקאַטן... מענטשן שטייען מיט פאַריסענע קעפּ, קלאַפנדיק הערצער, פינטלען מיט די אויגן, זוכן, זוכן. די זון באַלייכט שאַרפער די הונדערטער ציפערן. מענטשלעכע פנימער קרימען זיך, ציטערן.

עס דערהערט זיך דאָס גרילצן פון זשאַנס פאַרזשאַווערט וועגעלע. ער שטופט זיך אריין אין דער נייגעריקער מאַסע, גראַבט איין זיינע אויגן אינס רויטן נומער, וואָס ווייזט דאָס גרויסע געווינס. אן אויגנבליק... מער געפילט ווי געזען און פאַר זיינע משונהדיק אויפגעפראַלטע אויגן דערשרעקט מען זיך. מאַריאַ כאַפט אים אָן פאַר זיין צעוויגטער האַנט:

— זשואַן! זשאַנעלע! וואָס איז געשען? זשואַנעלע?

זשואַן האַט ניט געהערט. אַ צעטומלטער האַט ער געדרייט דאָס מעשענע הענטל. גיך, גיכער. ערשט ביי דער טיר פון פאַרבן-געשעפט האַט זשואַן אָפּ-געכאַפט דעם אַמעס און מיט אלע כוחות אריינגעשריגן:

— א הונדערטער! אהער מיין הונדערטער!

באלד זיינען אויסגעוואקסן רעפארטערן, זשורנאליסטן, פאטאגראפן און אין אונט האבן אלע צייטונגען געוויזן די בילדער פון פארבן-געשעפט, פון גליקלעכן געוויינער און פון עפעס א שווארץ וועגעלע מיט א קאליקע אינעווייניק.

* * *

צוויי וואָכו שפעטער.

פארטאָג. דער פרימאָרגן-הימל פארוואַלקנט. דער אויסגעשפרייטער ים, גלייך א ווינטל וואַלט זיך פארגנבעט אונטער זיין גרינדלעכן טישטער, קנייטשט זיך און שורשעט. נאָר פון דער טיפעניש קומט אַן אן אומהיימלעך זשומען, רוישן און קאַכן — א שטורם.

זשואן און מאריא האָבן שוין אויפגערוימט זייער געלעגער. זיי קייען מיט די אויסגעשטערבעטע ציין פרישע ברויטלעך.

— כאַ-כאַ-כאַ — לאכט זשואן און ווישט צופרידן דעם שטערן. — עס, מאַמעלע, זשאַלעווע ניט — גלעט ער מאריאן מיט זיין ניט אויסגעלאָדענער צערטלעכקייט. — עס, עס, פאראן נאָך גענוג פונעם געוונענעם הונדערטער...

א שווערער לאַסטוואַגן פול מיט כוּ-מאַשינען האָט מיט גערויש זיך פלו- צים אָפגעשטעלט פונקט לעבן זייער נעסט. א פייכטער ווינט האָט א יאָג געטון פון צעשטורעמטן ים. פון א זייטיק געסל האָט זיך שטיל ארויסגעגליטשט א בלוּ- ער קאדילאַק. דער ווינט האָט א הויב געטון די פאַלעס פונעם אויסשטייגנדיקן באַלעבאַס. א ליכטיק שמייכלעלע האָט געגאַלדיקט אויף זיין בלאַנד פנים.

— באַן דיא זשואן, באַן דיא מאריאַ, — באגריסט ער פריילעך דאָס גליק- לעכע פאַרל.

— וואָס עפעס אזוי פרי? — פרעגט זשואן פארהידושט און הויכט זיך אויף אויף די קוליעס איינצושטייגן אין וועגעלע.

— מ'גייט צעלייגן מיין פארבן געשעפט — האָט דער פרישער מיליאָנער געענטפערט און אוועקגעקוקט אַביסל אין אַ זייט... ער האָט נישט געוואַגט זיך צו באַגעגענען מיט זשואנס צעטומלטע אויגן... יא, אראַפּוואַרפן דעם בוטעקין (קרעטשמע) און אויפשטעלן אן עדיפיסיאַ און איר וועט מוזן — האָט ער צוגע- געבן מיט א שטימע וואָס איז געקומען ווי פון א פאַרמאַכטן פאַס — זוכן אן אַנדער געלעגער...

דאָס שוואַרצע וועגעלע האָט א גרילץ געטון. זשואן האָט דערפילט די זעלביקע דריקעניש ווי אמאָל בעת מ'האַט גענומען דרילזען זיין פאַרמשפטן

בארג. מאריאס איינציק אויג איז נעפלדיק פארלאפן מיט אַזאַ פינצטערניש, גלייך ס'וואַלט געקומען אויף איר א פּלוצימדיקע בלינדקייט.

זשואן איז דער ערשטער געקומען צו זיך, א ברייטן שפיי געטון אויף זיין אויסגעווארעמטער נחלה און גענומען דרייען די קארבע גיך, ווי דעמאלט בעת ער איז געלאפן אַנזאָגן די גומע בשורה פון גרויסן געווינס...

מאַריאַ, מיט דער טאַרבע אין איינציקן הענטל, האָט אים קוים געקאַנט נאַכיאָגן. ערשט נאַענט צו די פּאַוועלאַ-בערג, האָט זשואָן, פרייער אָפּגעאַמעמט און גענומען פאַרן פּאַמעלעך, און אז דאָס וועגעלע האָט גענומען אונטערקרע-כצן, זיך הויבנדיק בארג ארויף, האָט די האַלב-בלינדע מאַריאַ, מיט איר צעבראַ-כענעם אַרעם אונטערגעשטופּט: — העפּ, העפּ, נאָך איכיסעלע, נאָך א קאַפּיטשקע העפּ, העפּ.

זשואן האָט לייכטער אָפּגעאַמעמט. זיינע טריבע אויגן האָבן ארומגענומען די אלע גרויע הויכענישן. עס האָט זיך דאָ גאַרניט געביטן. ערשט נעכטן, דוכט זיך, האָט ער אראָפּגעשפּרייזט פון דאַנען מיט זיינע געזונטע פּיס. און איצט איז ער צוריק אין דער היים.

ד' פארקריפטע

געווען איז רחל'ע די מיטלסטע און ביז אין 8-טן לעבנס-יאָר געהייסן — „דאָס שיינע טעקעלע“. טאַמע מאַמע האָבן זיך געשפּיגלט אין איר. די פרומע באַבע האָט איר ס'רוב אריינגעשאַטן אַביסעלע זאַלץ אינם קליינעם קעשענקעלע — אַ סגולה קעגן עין-הרע...

די עלטסטע שוועסטער, גיטעלע, האָט באַלד נאָכן געבורט פון רחלען געהאַט קנאה-געפּילן צום באַחנ'טן שוועסטערל, וואָס סיי מיט איר שיינקייט און סיי גוטסקייט, האָט אַביסל פאַרמינערט איר חשיבות. ערשט נאָכן געבורט פון דבורה'לען וואָס איז שוין געווען די מוזינקע אין שטוב, איז איינגעטרעטן האַרמאַניע צווישן אַלע דריי שוועסטערלעך.

אזוי האָבן זיך לייטיש געכאַוועט דריי וווּילע מיידעלעך אין אַ פאַרמעג-לעכער שטוב.

רחל'ע, מיט איר ליכטיק-ווייס-פּנימל און שוואַרצע, זיידענע הערעלעך, איז תמיד געזעסן לעבן טאַטע'שים רעכטער זייט. גיטעלע, אַ דאַרע און אַביסל איבערגעוואַקסענע, איז געזעסן לעבן טאַטע'שים לינקער זייט און די קיילעכדיק-גראַביטשקע מוזינקע, דבורה'לע איז בכלל ניט איינגעזעסן אויף קיין אַרט.

ווען רחל'ע איז אַריין אין איר צענטען יאָר, האָט זיך שוין בולט גענומען פאַרמירן איר מיידלשקייט, ווי אויף אַ פּרישער בייט וואָס איבער נאַכט האָט דער פּרילינגס-רעגן ארויסגערופן די ערשטע קנאַספּן פון יונגער צעבליאונג. ניט איינמאַל האָט איר גליקלעכע מוטער דיסקרעט געגלעט די אויפבליענדיקע גלידער פון רחלעס צאַרטן לייב, וואָס האָט נאָך אויסגעזען, ווי אַ פאַרמאַכטע בלום אין פאַרמאַגיקער דעמערונג. און ניט זעלמן איר געקייכעצט מיט אַ שפּאַסיק פעטשלען איבער דער פּלייצע:

— „העי, דו כלה-מויד, מעגסט זיך שוין אויפהערן צו שפּילן מיט ליאַלקעס...

אַבער רחל'ע האָט אליין אויסגעזען ווי אַ געטאַקטע ליאַלקע. מיט איר צאַרטן פּנימל, חן-גריבעלעך און גרויסע שוואַרצע אויגן, מיט לאַנגע וויעס באַזווימטע, ווען דער טאַטעשי האָט איר געהאַלטן אויף זיין וואַרעמען שוים, האָט עס אויסגעקוקט גענוי, ווי ער וואַלט זיך געשפּילט מיט אַ קינסמלעך פּופּעלע...

און אין דער גליקלעכער שטוב איז תמיד געוועזן לוסטיק, לעבעדיק, און פריילעך. די זון האט דארט תמיד געשטראלט דורך אלע טירן-פענסטער. א מזל'דיקע פאמיליע אויף גאטס שיינע וועלטל... ביז...

געוועזן איז דאס אין א זומערדיקן פרייטיק פארנאכט. אין דער נגידישער שטוב האבן די פריש געקאכטע קארפן פארשמעקט מיט זייער געפעפערט-זיסן-מעס דעם גאנצן הויף. דער רוישלעכער קידוש-זוויי, האט שוין געבלאנקט אין דער קרישטאלענער קאראפינקע. די ברוינע קוילעטשן שוין איבערגעדעקט אויפן ווייסן טישמוך. און דאס פעטע טשאלנט האט שוין פרייליך געקלעקטשעט אינעם פארמאכטן אויוון.

ניטעלע מיט דבורה'לען האבן שוין ארומשפאצירט אין זייערע שבת-דיקע קליידעלעך אויף די פארנאכטיקע טראטוארן. בלויז מיט רחלען האט זיך די מוטער עפעס לענגער ווי תמיד געפארעט אין באד-צימער... און היינט, עפעס מער ווי שטענדיק, זי געגלעט, באטאפט, געוואשן אלע קינדערעשע אברים און — עפעס אויף איין ארט, אונטער דער רעכטער לאפעטקע, זענען דער מאמעס פינגער נישט אדורך אינגאנצן גלאטיק... עפעס א פארדעכטיק בערגעלע ווי אן אנוויקס אויף א גלאטיקן אספאלט, האט זיך קרום געבערגלט אויף רחל'עס געטאקטער פלייצע... אבער די מאמע איז נאך ניט אינגאנצן זיכער געווען, זי דאכט זיך איר בלויז אדער — ווייל רחל'ע זיצט נישט איין אויף קיין ארט, ווארפט זיך און דרייט זיך — אבער — „ניין, זי וויל עס אפילו נישט טראכטן — בחינם די גאנצע שרעק, זי זעט דאך, אז רחל'עס ווייסע צארטע פלייצעס זענען אזוי גלאטיק, ווי געפוזמער סאמעט... אבער אין דער מאמעס געטרייע פינגער האט דער אומרו שוין געציטערט און דאס מאמע-הארץ האט מורא'דיק געפלא-טערט און איר צערודערטער קאפ האט אפילו פארגעסן, אז מען דארף שוין באלד ליכט צינדן... מיט אירע צימערדיקע הענט האט זי ווידער א גלעט געטאן איבער רחל'עס פלייצע און ווייטער א טאפ געטאן איר לינקן ארעם, אדורכגעפארן איבערן פארדעכטיקן בערגעלע מיט די פינגער, ביז זי האט לסוף א רוף געטאן מיט אן איבערגעשראקן קול:

— לייביש'ל! קום נאך אריין, לייביש'ל!...

די קליינע רחל'ע האט זיך פארשעמט פארן טאטע, און א פארדעק געטאן מיט אירע הענטעלעך דאס נאקעמע לייב... ניט געאנט די שרעק אין דער מאמעס אויגן, ניט באגריפן פאר וואס דער טאטע באטאפט אזוי שטארק איר נאקעמע פלייצע...

— וואס זוכט ער דארטן, דער טאטע? פארוואס שווייגט אזוי פארדעכטיק די מאמע? און וואס האט מען זיך בכלל אנגעזעצט אויף איר לעבן היינט?

אלע קינדערלעך טאנצן שוין אויפן הויף, זייערע פריילעכע געלעכטערן גרייבן שוין לאנג צו אירע אויערן, נאָר זי אליין ליגט נאָך אַלין אינעם וואַנעלע, איר ראָזע קליידעלע הענגט שוין לאַנג גרייט אויפן שמעקעלע, אַבער טאַטע-מאַמע לאָזן זי היינט נישט אַרויס פון זייערע הענט: נאָר מ'זוכט, נאָר מ'טאַפּט און מ'סודעט זיך...

— וואָס האָבן זיי צו איר? וואָס האָט מען זיך אָנגעזעצט אויף איר לעבן?...

— ניין! — האָט רחלע לסוף זיך הילכיק צעשריגן — כ'וויל נישט מער בלייבן אין וואַנעלע! לאָזט מיך אַרויס פון דער קלעם! כ'וויל מיך אויך שפּילן!... שפּילן!...

אַבער יענעם שבת, האָט זיך שוין רחלע ניט געשפּילט... ביים צינדן די ליכט איז שוין דער מאַמעס שבת'דיקע פנים געווען פאַרוואַלקנט, ביים דאוונען האָט שוין דער טאַטע ניט אונטערגעזונגען און די שבת-סעודה האָט מען דאָס מאל געגעסן אָן זמירות, שמיל און סודות'דיק ווי נאָך אַ לוייה... דער אַרויסגערופענער דאָקטאָר האָט כאלד געמאַכט אָן ערנסטע מינע, געפרוּווט נאָך געבן האַפּענונגען, עצות, נאָר לסוף געמוזט מודה זיין, אַז וועדליק דעם אָנגעהאַרבעטן בערגעלע פאַרמירט זיך ווייזט אויס ביים קינד אַ — הויקער... *

*
*
*

זינט דעמאלט איז אין דער נגידיש-פריילעכער שטוב געוואָרן — טרויעריק — שמיל און טרויעריק... רחל'עס ליכטיקע קערפּערל איז קודם איינגעפרעסט געוואָרן אין שווערן גיפס און אַז ס'האַט נישט געהאַלטן, האָט מען איר געפרעגט געט אין גאַרסעטן, אין גומענע בענדער, אַבער, דאָקטוירים זענען געבליבן ביים צוואַנג און רחלע — ביים אַנוואַקס... און וואָס מער איר דעפאַרמירט פלייצע איז געוואַקסן, אַלין מער האָט איר קינדעריש גופל זיך איינגעשרומפן. ביז איר פיזישע אַנטוויקלונג איז לחלוטין אָפּגעשמעלט געוואָרן, געבליבן אינמיטן — נישט אַהין, נישט אַהער — רחל'עס קערפּערל איז מער נישט געוואַקסן... דערפאַר איז אַבער איר גייסטיקע אַנטוויקלונג געוואַקסן מיט אַ ריזיקער שנעלקייט... ווי איבער נאַכט, איז פון דער פאַרקריפּלער רחלען געוואָרן אַן אַלמער קאַפּ... אַ זקנה ממש... וואָס האָט זעלטן ווען אַ לאַך געמאַן און טאַמער האָט זי יאָ אַמאל געשמייכלט, האָט פון איר שיינ פנימל אַרויסגעוואַלקנט איר גרויס אומגליק... צוואַמען דערמיט האָט זיך אויך באַוויזן צו רחלען אַזאַ פאַרביטערונג, וואָס האָט געמאַכט וואַקסן אין איר באַעולה'טן גוף אַ העכערע נשמה... אַ געלייטערטן גייסט...

אין אָנהויב האָבן אַלע אין שטוב מיטגעליטן מיט רחל'עס פאַרשעמונג, איר מער געצערטלט, געגלעט און געקושט... אַכער מיט דער צייט האָבן זיך אַלע צוגעוויינט צו רחל'עס געהאַרבעטער פלייצע... אפילו טאַמע מאַמע האָבן זיך גענומען טרייסטן מיט דער געראַטנקייט פון די אַנדערע קינדער... אַנדערש איז אַכער געווען מיט רחל'ען גופא; ניט געווען מיט וואָס צו מאַכן פשרות, צו שליסן אַ שלום... באַזונדערס ווען זי איז אַריינגעקומען אין יענעם עלטער, ווען אַלע אירע געזונטע אברים האָבן זיך ניט געוואַלט צופאַסן צו דער פאַרגליווערונג פון אַן אויסגעלענקטן בייז, וואָס אויף דער לינקער זייט פלייצע... אירע אַנדערע גלידער זענען דאָך אין בעסטער אַרדענונג, געזונטע, און דאָס געזונטע — וויל לעבן... באַזונדערס ווען אין שטוב זענען נאָך פאַראַן צוויי אַנדערע, אונטער-וואַקסנדיקע מיידלעך, וואָס ווערן מיט יעדן טאַג העכער און שענער... וואָס רייפער זייערע יונגע קערפערס זענען געוואָרן, אלץ קלענער און איינגשרומפּענער האָט גענומן אויסקוקן רחל'עס פאַרקריפּלעטער גוף... אין שטוב האָבן גענומען אַריינקומען יונגע בחורים... מיידלעך... עס איז צוריק געוואָרן פריילעך, און לעבעדיק... אויך רחל'ע האָט געפרוּווט אַנטייל צו נעמען אין זייערע יוגנט-שפּילן, געזאַנגען און טענץ... אַכער ס'האַט זיך איר כאַלד געדאַכט, אז אירע שוועסטערן שעמען זיך מיט איר, קוקן מיט בעטנדיקע אויגן צו איר אין ווינקל אַרײַן... זי האָט זיך אויסגעלערנט פאַרשטיין זייערע בעטנדיקע בליקן און ס'רוב, ניט געלאָזט זיי לאַנג פּייניקן... סיי ווי איז בעסער געווען צו בלייבן מיט זיך אַליין, מיט אירע אייגענע געדאַנקען... דאַרטן אין איר איינזאַמן צימערל האָט זי צו זיך אַריינגענומען די גאַנצע וועלט און געפירט מיט איר אויסטערלישע וכוחים, וואָס נאָר אירע שטומע ווענט האָבן דערפון געוואָסט...

גערעגט דורך נייגער פון איר יונגן לייב, געטריבן דורך מאַראַלישע יסורים פון איר באַליידיקטן גוף, פלעגט רחל'ע זיך אַפט פאַרגנבענען צו אַ שפּעלטעלע פון דער טיר און לאַנג זיך איינקוקן צום פּלירט צווישן די בחורים מיט די מיידלעך... יעדער וואַרעמער בליק, יעדער צאַרטער גלעם, וואָס זי האָט אויפגעכאַפט, האָט רחל'ע אַזוי אינטים מיטגעלעכט, גלייך זי וואַלט עס געפּילט אויף אייגענער הויט... דאָס פאַרוואַלקנטע פנים אירס פלעגט אויף אַ וויילע אויפשיינען. אין אירע פאַרטרויערטע אויגן האָבן זיך געצונדן פייערלעך... אַכער לאַנג האָט דאָס דאָזיקע געפּיל ניט אַנגעהאַלטן, די ווירקלעכקייט האָט איר גיך אויפגעוועקט פון די חלומות... און נאָך אַזעלכע פאַרבאַרגענע גלוסטענישן, פלעגט זי זיך שפּעטער אַ וואַרף טאַן אויף איר מיידלשן געלעגער און דאַרטן שוין צום טויזנטסטן מאל אַריינכליפּען איר אייביקע פאַרשעמונג...

דערווייל האָט די עלטסטע שוועסטער גימלעלע, זיך פאַרליבט, חתונה געהאַט, געוואָרן אַ מאַמע און פּטור.

איצטער האלט עס ביי איר, רחלען... אבער, די בחורים האבן זיך גאר גענו-
מען שדכ'נען צו דבורה'לען... און אין איר האט מען אינגאנצן ווי פארגעסן...
גלייך זי וואלט גאר בכלל אויף דער וועלט ניט געווען... און ניט בלויז די בחורים,
נאר עס דאכט זיך איר, אז אפילו די שוועסטער — דער טאטע מיט די מאמען
— געדענקען גאר ניט אז נאך אן עלטער מיידל דרייט זיך ארום אין שטוב?...

ביי רחלען איז איר ווייס-קוילעכדיק פנים געבליבן מיט אלע זיבן חנען.
אין אירע גרויסע מאנדל-אויגן — דער גלי פון עפעס א יענע וועלטיקן חלום...
אירע געדיכטע שווארצע האר, האט זי בכיון ניט געשוירן, נאר געלאזט אריבער-
וואקסן איבער דער לענג פון איר ניט ענטוויקלטן גוף... און ווען זי האט אירע
האר פונאנדערגעלאזט אין געדיכטע כוואליעס, האבן זיי אינגאנצן פארדעקט
איר פארקריפלטע פלייצע... אין אזעלכע פאזעס, פלעגט רחלע לאנג בלייבן
ביים שפיגל — קוקן... קוקן — אלץ אין איר איז שייך... טיילמאל — אפילו
צויבערנדיק שייך — ווען נישט — ווען נישט דאס שטיקל פלייצע אונטער די
כוואליעס האר...

און אט האט זיך צו דבורה'לען גענומען שדכ'נען א לייטישער בחור, מיט
א פאר טיפע קלוגע אויגן, אריסמאקראטיש פנים און זייער איידעלע מאנעירן.
דער דאזיקער בחור האט אויפגעשטורעמט אין רחלען אירע אינטימסטע
פארלאנגען...

איצטער האלט עס דאך ביי איר? נאר צוליב דער פארקריפונג איז איר
זיווג איבערגעגאנגען צו דער יינגערער שוועסטער — אזוי האט רחלע געטראכט:
— יא — דער דאזיקער לייטישער בחור, איז איר באשערטער... זי דערקענט
עס אפילו אין זיין ווארעמער באציאונג און ציטערנדיקן האנט-דרוק...

איר רייכע פאנטאזיע האט שוין אויסגעהלומט: פארדעכטיקע בליקן, זייטיקע
שמייכלעך, ווארעמע בארירונגען פון זיינע פינגער...

— בקיצור — ליב האט ער זי, רחלען... און דאריבער איז נאך בכלל נישט
קלאר מיט וואס עס וועט זיך ענדיקן...

רחלע האט אָנגעהויבן צו פארבלייבן לענגער אין סאלאן... זיך אויפגעהערט
רעכענען מיט דער אומצופרידנקייט פון אירע עלטערן. מיט די קרומע בליקן
פון דבורה'לען... זיך אפילו ניט באהאלטן מער אין ווינקל אריין, נאר דוקא געזעסן
אין פראנט. איר קוילעכדיק פנים האט געלויבטן מיט צעבלימער יוגנטלעכקייט.
אירע גלאנציקע אויגן — הבדלה'דיק-צעפינקלט און אירע ארויסגעזאגטע
געדאנקען זענען געווען, ווי געלייטערט גאלד... און אז אירע ברענענדיקע אויגן

האַבן זיך באַגעגנט מיט די וואַרעמע בליקן פון דבורה'לם חתן, האָט ער תמיד געמוזט אַראַפּלאָזן זיין פאַרשעמט פנים — וואָס האָט ניט אויסגעהאַלטן איר סודות'פולן בליאַסק... עס האָט אים אַדורכגעבויערט...

אין רחלעס שלאַפּלאַזע נעכט, איז דעם חתנ'ס פאַרשעמטע פנים ניט אַפּגעטרעטן פון איר בעט. אַ גאַנצע וועלט מיט שולד-געפילן, האָט איר פיבערנ-דיקע פאַנטאַזיע איר אויסגעמאַלן... זי האָט דעם בחור געזען אַ פאַרשולדיקטן, אַ באַצער'טן, אַן אומגליקלעכן — פונקט ווי זי — גלייך ער וואַלט אונד געצווונגען געוואָרן צו טראַגן איר שווערן גורל, גלייך מיט איר... צוויי פאַרלוירענע, פאַרבלאַנדושעמע נשמות, וואָס — זי קען אים ניט האַבן, ווייל ער איז געצווונגען צו זיין דער שוועסטערס-חתן... און ער קען זי ניט נעמען, ווייל עפעס אַ ביין האָט זיך אויסגעלענקט אין איר לינקער פלייצע... אָבער זי ווייסט עס, זי איז כמעט ווי זיכער, אַז דער דאָזיקער בחור איז איר זיווג...

שפעטער איז רחלע שוין זיכער געווען, אַז דאָס קומט ער אַזוי יעדער נאַכט, נאָר צוליב איר... אמת טאַקע, אַז ער קושט זיך מיט דבורה'לען, ער גלעט און צערמלט דבורה'לען, אָבער ליב, האָט ער זי, רחלען... תמיד פילט זי ביים געזעגענען, דעם הייסן כרי פון זיינע פינגער, נאָך וועלכן זי פאַרנעמט שפעטער, גלייך עלעקטרישע שטראַמען וואַלטן זיך געגאַסן איבער איר לייב...

מיט דער גאַנצער סובטעלקייט פון רחלעס צעפייניקטער נשמה, און מיט דער גאַנצער קלוגשאַפט פון איר אויסגעשמידטן שכל, האָט רחלע באַזי אָפּן ניט געקענט שלום מאַכן מיט דער ווירקלעכקייט... און ווי יעדער בלינד-פאַרליבטער, גענומען גלויבן אין אַ פאַלשער האַפענונג, אין אַן אויסגעטרוימטן אַפּשר...

צוואַמען אָבער מיטן באַשטימטן מערמין פון דבורה'לעס חתונה, האָט איר פאַלש אויפגעבויעטער טורעם זיך גענומען וואַקלען... אירע אויסגעחלומ'טע האַפענונגען האַבן זיך צוכיסלעך גענומען לעשן...

צוערשט האָט זיך רחלע אויפגעהערט ווייזן אין גאַסט-צימער. הגם, דאָס איז אויך נאָך אַלץ געווען אַ מין קאַמכינאַציע פון אירע פאַנטאַזיעס, — זי וויל אים נאָך אויספרוּוון — זען אויב ער וועט רעאַגירן אויף איר באַהאַלטן זיך, אויף איר פאַרשוונדן ווערן... אַפּשר וועט ער זיך נאַכפרעגן, זי וועלן אויפזוכן — אַנדערש קען דאָך, דאַכט זיך איר, ניט געמאַלט זיין?...

* * *

*

ס'איז דער לעצטער אָונט פאַר דבורה'לעס חתונה.

ביי רחלען אין צימער איז דאס עלעקטרישע ליכט פארשמעלט מיט א שונקעלן אבאזשור. גרינע רעפלעקסן פאלן אויפן געשליפענעם שפיגל אין וועלכן אירע ברענענדיקע אויגן קוקן מיט אזא משוגע-פייערל, וואס דערשרעקט אפילו זי אליין... צימערנדיק נערוועאיש מיט איר גאנצן גוף, האט רחלע פלוצים גענומען רייסן די קליידער פון זיך. איבעראשט פון דער פולקייט און שטרעלנדיקער וויסקייט פון איר רייפן לייב, האט זי באישוכט גענומען באטראכטן איר יעדער גליד באזונדער... און פלוצים זיך איינגעגעסן מיט די ציין אין איר פארקייילעכדיקט-מיידלשער ברוסט און מיט פארמאכטע אויגן אליין זיך גענומען גלעטן, צערטלען, קושן... און געבלאנדזשעט מיט אירע פינגער אזוי שמיל, אזוי צארט און ליידיגשאפטלעך ביז — א יאמערלעכער קרעכץ האט א סוף געמאכט צו אירע אילוועס. איר האנט האט בעת גלעטן זיך אנגעשלאגן אויף דעם שטיק פארקריפלטן פלייש און — אויס חלום... נאכן אויפרייסן אירע אויגן, האט זי ווילד אריינגעשטאכן אירע שפיציקע נעגל אין דעם געהארבעטן בערגעלע און דארטן געשטאכן... ביז בלוט געשטאכן... דאן האט זי מיט פאר-צווייפלונג זיך גענומען רייסן די האר פון קאפ, געשלאגן זיך מיט די פויסטן, ווו נאר זי האט געטראפן און ווי א געפייניקטע חיה, ארויסגעוואפעט פון זיך דעם אנגעזאמלטן פייך פון איר שווארצן גורל...

נאך דעם האט זיך רחלע אביסל בארויקט און אז זי איז שוין אינגאנצן געקומען צו זיך, האט זי פלוצים גרויס רחמנות באקומען אויף איר לעבן און גלייך דאס וואלט גאר ניט געווען זי אליין, נאר עפעס א פרעמדע, אומגליקלעך-מיידל, וואס קוקט איצט צו איר פון שפיגל ארויס... און אט שמעלט זי זיך אויף, דאס מיידל אין שפיגל, צעכוואליעט אירע לאנגע האר און פארדעקט מיט זיי די געהארבעטע פלייצע... און איצט איז זי דאך שייך — גאטענין, צויבערנדיק שייך... און אלע אירע אברים זענען דאך אין בעסטער ארדענונג... און ווער זאגט עס, אז זי מוז טאקע אפקומען צוליב דארט א זייטיקער „פלאג" פון אן איינציקן אבר?...

— „מארגן וועט ער חתונה האבן מיט דבורה'לען" — רעדט דאס מיידל פון שפיגל ארויס:

— „גו, וועט ער היינט חתונה האבן מיט רחלען" — ענטפערט דאס מיידל צוריק אין שפיגל אריין...

— דער לאמפ ברענט אביסל צו העל — יא, מען דארף אים אריינדרייען... זי וועט זיך שמעלן ביים שפאלט פון דער טיר, און ווען דער חתן וועט ארויסגיין פון דבורה'לען, וועט זי אויסלעשן דאס ליכט אין קארידאר, וועט אים שמיל פארהאלטן און נאך שמילער אים אריינציען צו זיך אין צימער — קודם וועט

זי זיך אַפּרעכענען מיט אים פאַר אַלע צייטן, וואָס זי האָט געשטיקט אין זיך אים צו זאָגן — יא, ער האָט איר ליב, זי ווייסט עס, און ער ווייסט עס אויך... נישט מער ער שעמט זיך מיט איר הויקער... מעג ער זיך טאַקע שעמען, אָבער נישט מיט איר הויקער, נאָר מיט זיינעם... יא, מיט זיין הויקער, וואָס ער האָט אין קאַפּ... אין די נאַרישע געדאַנקען... זיין האַרץ אָבער ווייסט זי, באַלאַנגט סיי ווי צו איר... איז דאַריבער — אין אַלע אופנים, באַדאַרף זי צו זיין די ערשמע... אזוי צו אזוי — איר קומט די בכורה"...

א שטילער גרילץ פון דבורהלעס צימער האָט איבערגעריסן רחלעס מחשבות:

— אַט גייט ער טאַקע אַרויס — ס'איז זיין לעצטע חתן-נאַכט — מאַרגן וועט זיין נאָך אַלעמען...

אָבער ס'האַרץ האַמערט אין איר גולניש און — גולניש איז אויך דאָס וואָס זי פּלאַנירט איצטער צו טאָן...

א שניידיק געדאַנקעלע, ווי אַ פייערדיקער אויפבליץ, האָט אַ באַלייכט געטאָן איר פאַרנעפּלט געוויסן און זי האָט קלאַר דערזען דעם אַפּגרונט אין וועלכן זי וויל זיך אַליין אַריינזאָרפן...

— ניין! — האָט אַ דעצידירטער באַשלוס אין איר אַריינגעשריגן — כ'וועל עס נישט טאָן און דאַרף עס נישט טאָן... כ'בין אַן אויסוואַך, און אויך אַ גייסטיקער קריפּל... און קיינער איז מיר גאָר ניט מחיב, גאָר ניט שולדיק... יעדער מענטש דאַרף טראָגן זיין גורל מוטיק, אים אויפנעמען שטאַרק, מיט אַביסעלע קוראָזש...

אין קאַרידאָר איז שוין אינגאַנצן שטיל, שטיל און פינסטער... דאָס ליכט אין אַלע צימערן, שוין אויך פאַרלאָשן.

דורכן אַפענעם פענסטער קוקט צו איר אַריין אַ שטיק פינסטערער הימל, ענלעך, ווי דאָס שוואַרצע דעקטוך וואָס מען פאַרדעקט אַ בר-מינג... די עלעק-טרישע לאַמטערנעס פון דרויסן, קוים וואָס זיי שמינקלען זיך, וואַרפן שוואַרצע שאַטנס אויף אומבאַוועגלעכע ביימער. אַ פאַרבאַבליעטער נאַכט-וועכטער דרייט זיך איבערן פּוסטן געסל, זיינע באַטשוועקעטע זוילן קלאַפן אומהיימלעך אויפן ברוקירטן שאַסיי. ווייטער זעט מען גאַרנישט — בלויז זי, און דער איינזאַמער וועכטער.

פאַרמאַכט רחל'ע גיך דאָס פענסטער. לאַזט אַראָפּ די טונקעלע ראַליעטן — שאַ — איצטער איז זי אינגאַנצן אַליין, בלויז די שוואַרצע נאַכט, און זי און איר לעצטער — באַשלוס...

קיין שטריק האָט זי נישט, רחל'ע און זי וועט איצטער נישט גיין זוכן...
 ס'האָנטוך איז צו קליין און גראָב. שאַ — וואָרט — דאָס ווייסע קליידל וואָס
 מען האָט איר געמאַכט צו דבורה'לעס חתונה? — טאַקע יא, גערעכט...

אינעם טונקעלן חדר דערהערט זיך אַ שמיל זשוזשען, שאַרשען, אַ רייסן
 שטיקער פון נייעס קלייד...

— זאָל זיין נאָך אַ פאַלבאַנקע, נאָך איינע, און טאַקע די לעצטע אויך...
 פאַרטיק — אַבער — רויק, רחל'ע, רואיק — וואָס צאַפּלסטו אזוי שטאַרק? וואָס
 האָסטו דען צו פאַרלירן? ביסט נישט גרייט?...

— שאַ — אַ — אַ — אַ — אַ... —

אַז מען האָט צומאַרגנס אויפגעריסן רחל'עס מיר, האָט זי אויף דער גראָבער
 פעטליע אויסגעקוקט, גלייך זי וואָלט זיך געהוידעט אויף אַ ווייסער הושטאַווקע...
 אויך דאָס פנים אירס איז געוועזן ווייס, כלוּז אַביסעלע פאַרקרימט און די
 צונג ארויסגעשטרעקט. ס'האָט אויסגעקוקט, גלייך זי מאַכט שוין איצט חוּק
 פון דער גאַנצער וועלט... פון דער גאַנציטשקער וועלט...

פאַריז — 1935

ערד

אפגערוקט אביסעלע אין א זייט, אויף א ליימיקן בערגל, אונטער א פארוועלקטן בוים, זיצט תמיד דער לעצטער „סוחר“ פון דער גרויסער „פעירע“. (יאריד) זיין ברייטער קאפ איז געדיכט באוואקסן מיט קורצע קאלטענים. זיין טונקל געמארשטשעט פנים איז ענלעך צו א ברוינער, ווייכער, געפאלדעוועטער לעדער. זיינע קליינע, שווארצע, שיכורע אייגעלעך, קוקן אויס, ווי צוויי פעטע טראפנס וואס שווימען ארום אין א מאגערער יוד. זיין ברייטע גאמבע, איז מאכיק באוואקסן. דער שמאלער נאקעטער האלדז, איז ברייט-ביינערדיק און אדורכגעוועכט מיט גראבע אדערן. אויך זיינע מאגערע הענט זענען אדערדיק, דאר-שטעקלדיק, בייגעוודיק, ווי דינעד גוף ביי קריכפלאנצן און — נאקעט... כלוין אויף זיין ביינערדיקער פלייצע און איינגעפאלענער ברוסט, הענגט א צעדריוולט שטיקל העמדל, וואס האט אמאל געדארפט צו זיין — ווייס און איז איצטער, דער קאליר פון זיין לייב. זיין צווייטע העלפט גוף, איז אריינגעטאן אין א פאר לייוונטענע הויזן, וואס, אויך זיי האבן א מאל געדארפט צו זיין — לאנגע און זענען איצטער כלוין א קורצער צודעק וואס פארהילט נאר א העלפט פון זיינע דארע פיס, באוואקסענע מיט געקרייזלטע האר, וואס קוקן אויס, ווי עפעס א ווילדער געוויקס צווישן בערגיקע קוסטעס...

דער דאזיקער לעצטער „סוחר“ פונם מארק רופט זיך — „סעניאר וואלדע-מאר“ און האנדלט מיט באמיסטיקטער ערד, אין וועלכער די רייכסטע באלע-באסטעס לאזן פלאנצן טייערע וואזאנעס, וואס זענען דער שענסטער באציר פון זייערע לוקסוס-סאלאנען...

די דאזיקע פעטע ערד פון „סעניאר וואלדעמאר“ איז געוויקלט אין אלטע צייטונגען און ליגט אויסגעלייגט אין ברייטע פעקעלעך ארום ליימיקן בערגל, אויף וועלכן אויך דער „סוחר“, ליגט מער ווי ער זיצט, פון שטיין קען בכלל קיין רייד ניט זיין, ווייל תמיד איז ער שיכור, „סעניאר וואלדעמאר“ און טרעפט אמאל א ניכטערע מינוט ביי אים, קענען זיינע מאגערע פיס ניט דערמאגן די גלייכגעוויכט פון זיין אויסגעדייווערטן קערפער, וואס וואקלט זיך, די בארוועסטע פיס גליטשן זיך, טאמלען אזוי לאנג ביז ער מוז זיך צוריק אנלענען, ווי אויף א הסכ-בעט האלב ליגנדיק, אביסל, זיצנדיק.

אלע אויפן מאַרק קענען גוט, „סעניאָר וואַלדעמאַרן“ דעם ערד-הענדלער, וואָס זיצט אין זיין „אַפענעם געשעפט“ מיט אַזאַ ברייטיקייט, ווי אַ באַנקיר, וואָס ווייסט, אַז זיין ווירדיקע עקזיסטענץ, ברענגט נוצן דער געזעלשאַפט... אלע אויפן מאַרק ווייסן שוין, אַז דעם ערד-סוחר מאַר מען ניט רופן בלויז — „וואַלדעמאַר“, נאָר תמיד — „סעניאָר וואַלדעמאַר“... אַנדערש טוען אייך זיינע שיכורע אייגעלעך אַ ברי אַ דורך, מיט אַ שניידיקן ביטול... און צווישן זיינע פאַרפּוילטע ציין זיפן זיך דעמאָלט ווערטער ברוגזע, אַבער שטאַלצע: — „עאַ סאַ סעניאָר וואַלדעמאַר!“ (איך ביר הער וואַלדעמאַר) איר פאַרשטייט צו ניין? — רעדט ער אַ צעכעסטער און טוט אויף אייך אַזאַ אויסטערלישן קוק, וואָס לאַזט אייך געפּלעפט... און איר דערפּילט, אַז אין זיין גאַנצן מגושמדיקן הולך, פאַרטראַגט ער ניט, מען זאַל אים רופן, בלויז ביים ערשטן נאָמען, ווי עפעס אַ הונט אַדער אַנאָדערע חיה — וואָרעם: — „עאַ סאַ „סעניאָר וואַלדעמאַר!“...“

ווינען וויינט ער, „סעניאָר וואַלדעמאַר“ אין אַ טיפן אויסהויל פון אַ ריזן-באַרג, וואָס אינעווייניק קוקט עס אויס, ווי אַ שוואַרצער טונעל וואָס פירט אינערגעץ ניט... זיין הויפט-ווירטשאַפט באַשטייט פון פּלעשער בראַנפן, וויין און אַנדערע מינים ביליקע שנאַפּסן... זיין געלעגער איז אויף די פּלאַטשיקע פּעקלעך ערד, וואָס ער ברענגט אין אַ פאַרזשאַווערטע „טאַטשקע“ פון ערגעץ אַ ווייטן פעלד...

קיין גרויסער באַדערפער איז ער ניט, „סעניאָר וואַלדעמאַר“, ער עסט נאָר ווייכע באַנאַנעס, צעקוועטשטע לאַראַנזשעס אַדער שוואַרצע „זשאַבאַטי-קאַבאַ“ — אַליץ אַזעלכע שפייזן צו וועלכע ער באַדאַרף ניט קיין ציין... און דאָס אַליץ קלייבט ער דאָך אומזיסט, צווישן די ווילדע טאַלן און איינזאַמע בערג וווּ ער ראַטשקעט זיך, ווי אַ שלאַנג, אין די ניכטערנע שעהן, ווען ער האַט אַביסעלע מער כח...

וועגן אַנטאָן האַט „סעניאָר וואַלדעמאַר“ קיין השגה ניט, און ווייסט ניט זינט ער לעבט, וואָס עס מיינט אַזעלכעס צו קויפן אַ צודעק פאַרן נאַקעטן גוף... פונקט ווי ער ווייסט ניט, ווען, און ווי אַזוי, ער איז אַמאַל געקומען אין לעבן אַרײַן... גלייך מען וואַלט אים אַזוי אַ, אַ נאַקעטן, אַ באַרוועסן און אינגאַנצן שוין אַ פאַרטיקן אַרונטערגעלייגט אונטערן טיפן אויסהויל פון אַ צעקרוּמטן באַרג, וואָס איז דאַכט זיך, צוזאַמען מיט אים געבוירן געוואָרן, צוזאַמען אויסגעוואַקסן און געוואָרן זיין סטאַבילע „היים“...

„סעניאָר וואַלדעמאַר“ ווייסט אויך ניט, פון וואַנעט עס קומט צו אים אַזאַ ברענענדיקע ליידנשאַפט נאָך אַלקאהאָל? — טרינקען איז זיין שענסטער חלום, שיכורן, זיינע טיפּסטע באַגערן...

איין זאך ווייסט ער יא, „סעניאָר וואַלדעמאַר“, אַז טאַמער האָט ער ניט קיין געלט אויף בראַנפן, קריכן אים מאַדנע הויליעס אין קאַפּ אַריין... נעמט זיך דאַרטן עפעס באַוועגן... קומען אויסטערלישע טראַכטענישן... און דאָס מאַכט אים שרעקלעך טרויעריק, ער האָט נישט ליב צו טראַכטן און די איינציקע זאך וואָס היילט אים פון דער מאַדנער טראַכטעניש איז — טרינקען... אַט דער דאָזיקער שטאַרקסטער ווילן זיינער, האָט אים דאָס געבראַכט צו מסחרן מיט ערד — די איינציקע „סחורה“ פאַר וועלכער ער צאַלט ניט קייט געלט און גיט אים די מעגלעכקייטן צו שטילן זיינע הייסע גלוסטענישן...

* *

*

יעדן מיטוואָך, איז די שמאַלע גאַס „דאַמינגאַס פּערעיראַ“, וואָס ציט זיך פאַראַלעל מיט דער ברייטער „אַטלאַנטיקאַ“, פאַרנומען מיט אַ רייכער „פּעיראַ“ (יאַריד).

קאַיאַר ווערן ביידע זייטן גאַס אויסגעשטעלט מיט הילצערנע גאַלענדערס, טישלעך איבערגעדעקטע מיט גראַכע לייזונטן, לאָזן ניט אַדורך דעם הייסן ברי פון דער טראַפּישער זון. פּונווייטנס כאַפּט עס דעם אַנבליק, ווי איין לאַנגע חופּה וואַלט זיך געשלענגלט איבער דער גאַס, אויף וועלכער מען זעט ניט אַרויס דעם טראַטואַר, קיין וועג, קיין אַ דורכגאַנג — איין מענטשן-מאַסע, אַין פאַרשידנפאַרביקער קליידונג, אויסגעפּוצטע באַלעבאַסטעס מיט צעעפּנטע שירמלעך, שוואַרצע און ווייסע דינסטן שמופּן דראַטענע וועגעלעך, הויכע נעגער-ינגען מיט נאַקעטע ברוסטן, טראַגן אַנגעפּילטע קוישן אויף די קעפּ. קליינע שקצימלעך אין צעריסענע בגדים, רעקלאַמירן זייערע סחורות: — „קנאַבל! עפּער! צימרינג! לאַרבנ-בלעטער! — פאַרטומלען דעם מאַרק מיט זייערע הילכיקע קולות. אַפּילו זעקט-יאַריקע „סוּחרימלעך“, מיט הילצענע קעסטלעך, וווּ עס ליגן גרינע ציטרינען, פאַרטויבן די גאַס מיט זייערע קוויטשנדיקע קולכלעך: — לימאַן! לימאַן!“ דערביי קוקן זייערע שפיזיקע אייגעלעך מיט גרויס פּחד. טאַמער באַווייזט זיך אַ פּאַליציאַנט, ווערט אַ גע-פּיפּעריי, אַ געטומל, מען גיט זיך צייכנס, און באַלד זענען אַלע — אויסגעטריקנט...

טרעפּט, האַלב נאַקעטע „סוּחרימלעך“ נעמען זיך פּלוצים קנאַדערן אויפן ברוק: זייערע אויגן — שוואַרץ, די גופּימלעך — שוואַרץ, זייער צעריסענע הלכּשה — שוואַרץ און שוואַרץ זענען אויך זייערע הענטלעך וואָס בוכצען זיך, שטויסן זיך, ווייל איינער האָט דעם אַנדערן „קאַנקורירט“...

דירעקט ביים שאַרבנדיקן אַטלאַנטיק, שטייען פאַרטווגעזישע פּישער-יונגען, וואָס פון זייערע ברייטע טישן „שמעקט“ אַ מהלך ווייט... זייערע ספּעציפּישע

וואָג שאַלן באַשטייען פון בלעכענע מעלערס, אַדורכגעלעכערטע און אַדורכ-
געצויגענע מיט קייטן און שמריקלעך... אַ שוואַרץ דרעמל שאַקלט זיך, לעהי
אַ „צינגל“, וואָס דאַרף כלומרשט אַנווייזן די ריכטיקע וואָג...

ביים סאַמע סוף, הייבט זיך ערשט אַן דער בלומענ-מאַרק. פון הויכע
ערדענע טעפּ, שמעקן אַרויס די ווּגדערלעכסטע פּלאַנצן, אויך פון ליימענע
דיניצעס, וואַקסן אַרויס פּאַרשידן-פּאַרמיקע צווייגן, וואָס די אַרעמע הענדלער
ברענגען פון די ווילדסטע געגנטן. דאָס זענען באַצויבערנדיקע פּלאַנצן וועלכע
כאַווען זיך נאָר אין וואַסער, באַצירן מיט זייער ווילדער שיינקייט די רייכסטע
סאַלאַנען און גיבן דאָס שטיקל פּיסנע ברויט צו די האַלב נאַקעטע הענדלער,
וועלכע צעבלוטליקן פּריער זייערע מאַגערע לייכער איידער זיי באַקומען אַרויס
פון די גליינדיקע הויכענישן און שמעכלדיקע טיפּענישן די דאָזיקע טראַפּישע
געוויקסן.

לסוף, ליגן גאַנצע בערג מיט יונגע וואַרצלען פון וועלכע עס זעען זיך נאָך
אַרויס די זריע-קערנער, וואָס ווערן געפּלאַנצט אין די טייערסטע בלומענ-
טעפּלעך, ווען מען פּילט זיי אַן מיט פּריש באַמיסטיקטער ערד, נאָך וועלכער
מען מוז שוין אַנקומען צום לעצטן „סוחר“ פון דער „פּעירע“, וואָס געפינט
זיך תּמיד אַפּגערוקט אַביסעלע אין אַ זייט — דאָס איז דער האַלב נאַקעטער
„סעניאַר וואַלדעמאַר“.

* * *

קאַיאַר, ווען אין האַריוואָנט קומט פּאַר די אייביקע באַהעפטונג צווישן
הימל און אַטלאַנטיק, ווען פון ביידע ווערט איין שטיק בלויער ים, ווען ביי
די זאַמדיקע ברעגעס איז נאָך טונקל גרוי, דעמאָלט קלייבט שוין „סעניאַר
וואַלדעמאַר“ זיינע ברייטע פעקלעך אין אַ שמאַלער „טאַטשקע“, פּירט זיי צום
ליימיקן בערגל, וואָס דאַרט איז כּמעט זיין בייטאַגיגע „ווּויננג“... און צום
ערד הענדלערס בערגל קומען דוקא דער רייכערער קלאַס, באַטאַפּן מיט באַ-
הענטשקעטע פינגער „סעניאַר וואַלדעמאַרס“ פעטע „בּחורה“ זאָגן מכינות וועגן
גוטן קוואַליטעט און הייסן זיך ברענגען פעקלעך ערד אין שטוב אַריין...

אַז אַ קונה איז געקומען צו וואַלדעמאַרן מיט טענות: — „די פּלאַנץ האָט
ניט אַנגענומען, שלעכטע ערד, געמישטע מיט ליים“... האָבן וואַלדעמאַרס
שיכורע אייגעלעך גענומען אַרומשווימען אינעם פּייכטן אויגן-פּלייש, ווי שוואַרצע
פּאַסאַליעס אין אַ קאַכנדיק וואַסער, אַריינגעקעטן זיינע מאַגערע פּויסטן אין
די קופּעס אויפּגעהאַרבעטער ערד, געמישט ווי אין אַ פּרישער ראַשטשינע,
אַנגעוויזן אויף די ראַיענדיקע ווערים מיט וועלכע זיין ערד איז אַדורכגעקעטן און

זיין צעקרוםטע מויל האָט אַזש געשפּריצט פאַר כּעס: — וואָס דענקען זיי זיך, די קונים זיינע — ווערים וועלן זיך פּלאַדיען אין שלעכטער ערד?...

די טיפע באַליידיקונג האָט געמאַכט ציטערן זיין יעדן נאַקעטן אבר, זיך געשלאָגן מיט די פּויסטן אין קאַפּ, אין האַרץ און וווּ ער האָט נאָר געטראָפּן, דערביי מגושמדיק געשריגן:

— „סעניאָר וואַלדעמאַר“ אַ לאַדראַן? (גנב) אַ סעס ווערגאַניע? (אַן אומ-פאַרשעמטער) אַ אוואַדיאַ? (אַ חוצפּהניק).

אַז בסך הכל פאַרשטייט ער אינגאַנצן ניט וואָס דאָס איז אַזוינס — גנבה? און צו וואָס באַדאַרף ער גנבענען? — וואָס וועט ער טאָן מיטן איבעריקן געלט? ... דער סוף פּלעגט זיין, ער האָט זיך ווילד צעכליפּעט אויפן קול און אַזוי לאַנג געוויינט, ביז ער האָט געכאַפּט די פּלאַש בראַנפּן, איר אויסגעבולבעט ביזן דנאָ, ערשט דעמאָלט זיך צוריק איינגעשטילט און אָט — „סעניאָר וואַלדעמאַר“ שמייכלט שוין ווידער, גלייך קיינמאַל גאָר ניט...

נאָר ווען אַ קונה האָט פאַרשטאַנען צו רעדן מיט אים איידל, גלאַטיק, אָן באַשולדיקונגען, האָט ער יענעם אַנגעכאַפּט מיט אַ פאַר וואַרעמע הענט און מיט אַ געטריי-פּריינטלעך קול, זיך גענומען בעטן:

— „נעמט מיך צו זיך אַהיים, כ'וויל אַליין איבערפּלאַנצן אייער פאַרטריקנטן געוויקס, אַליין פאַריכטן די עולה וואָס שלעכטע ערד האָט אָפּגעטאָן“... אין די רייכע סאַלאַנען מרוגען „סעניאָר וואַלדעמאַרס“ קליינע אייגעלעך מיט אַזא פאַרקרימעניש, גלייך שפּיזיקע שטראַלן וואַלטן אים געשטאַכן אין די שוואַרצעפּלען, וואָס האַלטן ניט אויס דעם בלישטש פון ליאַקירטע באַדנס, פון קרישטאַלן און זילבערוואַרג... זיינע אויגן נעמען באַלד טריפּן, פינטלען און קוקן אויף די אַלע בלאַנקנדיקע כלים מיט אַזא איבל, אַזא טעמפּקייט, מיט אַן עקל ממש... זיי צעשפּילן זיך ערשט דעמאָלט, ווען זיי דערבליקן די שורה צעבליטע וואַזאַנעס — אָט דאָס איז זיין ווערק... פון זיין פעטער ערד אַרויס-געוואַקסן און ס'רוב טאַקע — פון אים אַליין פאַרפּלאַנצט געוואָרן. וואַרעם, „סעניאָר וואַלדעמאַר“ האָט געוויסט דעם סוד, ווי אַזוי אַרומצושימן פעטע ערד ביי אָפּגעשוואַכטע פּלאַנצן, זיי זאָלן צוריק לעבן באַקומען... און ווען ביי אַ האַלב פאַרוועלקטן וואַזאַן האָט שפּעטער גענומען צוריק אַרויסשפּראַצן פּריישע בלימעלעך, האָבן וואַלדעמאַרס פּריידיקע בליקן געטריפט מיט אַנגעלאַפּענער פּרייד און זיין צעפּלאַטשטע נאָז האָט געניוכעט מיט עקסטאַז — געראַמעוועט אַ פּלאַנץ פון זיכערן טויט...

אַט אַזוי האָט „סעניאָר וואַלדעמאַר“ געבראַכט נוצן מיט זיין עקזיסטענץ... ביינאַכט געשלאָפּן אינם אויסהויל פון באַרג און בייטאַג „אַקטואַירט“ אויפן

ליימיקן בערגל... אַבער דאָס נאָר אין די מאַרק טעג, אינצווישן, האָט ער געהאַט נאָך אַ שטיקל „היים“, אַ מין אַפּר-פּלאַץ“, וווּ ער פּלעגט געניסן אַביסעלע עולם הוה אויך... דאָס איז געווען אין פּאַליציי-דיסטריט. זעלטן ווען ער זאָל נאָך אַ מאַרק טאָג, רויק גיין אינם אויסגעהוילטן טונעל אַרײַן. צומיינסטן קען ער דעמאָלט בכלל ניט שטיין אויף די פיס, ווייל דאָס גאַנצע ביסעלע פּאַרדינסט ווערט תמיד פּאַרטרונקען פון אים און זיינע האַלב נאַקעטע קאַלעגן, וועלכע זעצן זיך אויס, נאָך יעדן מאַרק טאָג, אַרום „סעניאָר וואַלדעמאַרס“ ליימיקן בערגל, פּונקט ווי ביי אַ יום טוב טיש, יעדער מיט אַ פּאַרשמאַדערט גלעזל אין די הענט, קוקן מיט בעטנדיקע אויגן און מיט הכנעה אַרויף צום שפיץ, וווּ עס קעניגט דעמאָלט „סעניאָר וואַלדעמאַר“, זיין ביסל פּאַרדינסט איז שוין צעטוישט אויף „כיבוד“, וואָס ליגט אין גרויסע, ליטערדיקע פּלעשער ווי אַ קראַנץ בלומען אַרום זיין מאַכיקן קאַפּ. דאָס גאַווערדיקע מויל זיינס קען ניט מער רעדן, זיין צונג וואַקלט זיך אָן אַ קלאַנג, אַבער זיינע אייגעלעך, ווינקען אַראָפּ צו די „געסט“, פּאַרבעטן אַרויפגיין, זענען מכבד — עפנט די פּלעשער און טרינקט...

לאָזן זיך האַלב נאַקעטע גופים צום שפיץ בערגל, שווימען דאָכט זיך אַרויף, ווי מאַלפעס אויף אַ בוים און — ס'א יום-טוב אינדערוואַכן... די סעודה הייבט זיך אָן...

קיינמאָל פּעלט ניט אינם דאָזיקן קרענצל די יונגע קאַליקע עלוויראַ, וואָס מיט 17 יאָר צוריק, האָט מען זי געפונען אונטער די טרעפּ פון אַ קלויסטער, זי איז געלעגן מיט צוויי פּאַרדרייטע פיס, ווי האַלבע לבנה'ס און האָט געקוקט צעשראַקן, ווי אַ קאלב וואָס איז אַנטלאָפּן פון דער שחיטה... ווען זי איז אַביסל אונטערגעוואַקסן, עלוויראַ, זענען אויך אירע דאַרע הענט, ווי צוויי פּאַרדרייטע פיילנבויגנס — אויסגעקרומט געוואָרן.

דאַריבער האָט זי ניט געקענט — ניט גיין אויף די לאַמע פיס און ניט אַרבעטן מיט די אויסגעקרומטע הענט. אַבער צום קריכן אויפן בוץ, האָט זי זיך יא אָן עצה געגעבן — פּאַרלייגט די צוויי קרומע פיס, ווי ביי אַ זשאַבע, פון די איינגעדרייטע הענט געמאַכט אַ האַלב ראָד, ווי צו אַ פעסל, איז איר נאַקעטער בוץ געלעגן אויף ביידע, ווי אַ קיילעכדיק קעסטעלע אויף הילצערנע רעדלעך... און אזוי אַ, זיך גערישט נאָך יעדן מאַרק טאָג, געקראַכן אויף אלע פיר צו „סעניאָר וואַלדעמאַר“ אויפן בערגל אַרויף און צוזאַמען מיט אלע נאַקעטע און באַרוועסע געיומטובט די גרויסע שמחה פון אַ „זאַרגלאַז לעבן“...

עלוויראַ איז דאָס געווען די זעלמענע באַשעפּעניש, וואָס האָט, פּונקט ווי וואַלדעמאַר, ניט געוויסט, ווער און פון וועמען זי קומט אַרויס... גענוי ווי ער איז אַמאָל געקומען אַ פּאַרטיקער צום אויסהויל פון אַ משופּה באַרג. אזוי איז

אויך עלווירא געקומען א גרייטע אונטער די טרעפ פון א קלויסטער... און דארטן שוין געפונען איר „מקום-מנוחה“, אונטער דער השגחה פון הייליקע גלחים... אבער דער עיקר איז עלווירא געווארן דאס פיצל זניקע פרייד, וואס האט שטיל אריינגעלויכטן אין וואלדעמארס קינדישן הארץ אריין...

דאס איז געווען אין א זניקן יאריד טאג, עלווירא איז געקראכן ארום בערגל, „סעניאר וואלדעמאר“ איז איר אקעגן-געפארן מיט זיין „טאטשקע“, זי באלד ארויפגעלייגט, אזוי ווי זיינע פעקעלעך ערד און ארויפגעשלעפט צום שפיץ-בערגל... איר גלייך מכבד געווען מיט א פאר גלעזעלעך בראנפן. זינט דעמאלט האבן ביידע געפונען אן אנהאלט אין לעבן...

אין די שפעטערדיקע יאריד-טעג, פלעגט שוין עלווירא זיך אליין ארויפ-דראפען אויף וואלדעמארס בייטאגיקער „היים“... דאס זענען ניט געווען קיין טעג פון בלויו שטילן זייערע שיכרות-באגערן, נאר אויך טעג פון ריינער, דער-הויכנסטער פרייד, פון איינזאפן אין זיך תענוגים, וואס נאר אזא פלאטאנישע ליבשאפט איז מסוגל צו געבן, צוויי עלנדע, און פון דער נאטור באעולהטע באשעפענישן... ווייל ניט וואלדעמאר מיט זיין אומדערנערטן גוף, און ניט עלווירא מיט איר פארקריפלטן לייב, האבן אפילו ניט געקענט חלומען וועגן אנאנד-דער מין גלוסטונג, א הויך די וואס זיינע צימערדיקע הענט פלעגן שטייף ארומ-פלעכטן איר פארקריפלטן גוף און אזוי שטארק איר געדריקט צו זיך, אז ביידע האבן אויסגעזען, ווי איין קערפער מיט צוויי קעפ... און אזוי א, פארשיכורטע פון בראנפן און פון קיינמאל ניט אויסגעלעכטע תאוה'ס, זיך בלויו געקוקט אין די אויגן, ווילד געכעכט און זיך שטארק צוגעהאלטן ווי אין א פרעס...

די „קאלעגן“ זענען שוין צוגעוויינט געווען צו דעם פארליבטן פארל, זיי פשוט באטראכט ווי צוויי גופים מיט איין נשמה און אזוי פלעגן אלע צוזאמען אפשיכורן גאנצע שעהן, ערשט ווען דער בראנפן האט ביי אלעמען גענומען גיין פון בויך אין קאפ, האבן דעמאלט כארכלענדיקע קולות זיך דערטראגן אין מארק אריין און די באהאוונטע פאליציאנטן האבן שוין געוויסט, אז צו „סעניאר וואלדעמארס“ ליימיקן בערגל, דארף מען איצטער צופארן מיטן שווארצן „קעשמל“ כדי צו פארנעמען דעם זארגלאזן עולם אויף אביסלעך — אפרו... בלויו די לאמע עלווירא וואס האט ניט געקענט גיין נאר קריכן, האט געהאט די פרווועלעגניע ניט ארעסטירט צו ווערן... ס'האט אבער לאנג געדויערט, ביז מען האט זי אפגערטן פון „סעניאר וואלדעמארס“ איינגעקלאמערטע ארעמס, וואס האבן איר אזוי שטארק געדריקט צו זיך, אז ביידע האבן אויסגעקוקט, ווי צוזאמענגעוואקסן...

אינם שמאלן אַרעסט-צימער האָט מען די פּריילעכע כאַליאַסטערע נישט סתם איינגעזעצט, נאָר אַריינגעוואָרפֿן... דאָרטן איז סיי ווי קיין פּלאַץ נישט געווען, אַפילו צום שטיין. נאָר איינער אויפן אַנדערן, איינער אינאַנדערן, איינגעדרייט, איינגעטוליעט, ווי לעבעדיקע חיה'ס אין אַן ענגער שטייג... און כאָטש די שמאַלע טירן זענען קיינמאָל נישט פאַרשלאָסן געוואָרן, האָט פּונדעסט-וועגן קיינער נישט געוואָלט אַרויס... נישט געזוכט קיין באַפרייאַונג... פאַרקערט, אין די אויסגעניכטערטע פּרימאַרגנס, ווען די טירן זענען ברייט צעעפנט געוואָרן און מען האָט „פאַרבעטן“ דעם אויסגעשלאָפּענעם עולם אויף דער „פּרישער לופט“, האָבן די גרעסטע טייל זיך אָפּגעזאָגט פּונם „פאַרגעניגן“... ווייל ביז צום צווייטן מאַרק טאָג, קען מען נאָך דערווייל דאָ קריגן אַביסל שיטערע קאָווע מיט אַ האַרט ברויטל און דער עיקר — אַ שטיקעלע „היים“ וווּ אַנידערצולייגן דעם קאָפּ... דערפאַר איז אויך „סעניאָר וואַלדעמאַר“ ס'רוב דאָרטן געבליבן אַ פּאַר טעג אויף — „דאָטשע“...

ערשט ערב יאָרד, איז דאָס פאַרשליאַנדערטע אַרעסט-צימער געבליבן אינגאַנצן ליידיק. נאַקעטער עולם האָט זיך צוגעשטעלט צו זייערע „מסחרים“... די צווייגן-הענדלער זענען אַוועק אין די ווילדסטע טאָלן צו שניידן די שענסטע געוויקסן, די ציטרין און קנאַבל „מסחרים“ זענען אַראָפּ פון די בערג מיט זייערע „מסחרות“ און „סעניאָר וואַלדעמאַר“ האָט זיך געשלייכט אין זיין שמענדיקן הולך צו די אויפגעאַקערטע פעלדער, נאָך אַביסל גומער באַמיס-טיקטער ערד, ווייל ער דאַרף דאָך פּלאַנצן די טייערסטע וואַזאַנעס פאַר די לוקסוס-וואַראַנדעס, וואָס דאָס וועט אים שפעטער געבן אַ ביסעלע שיכורע — הוליאַנקע, צוזאַמען מיט זיין עלוויראַן — זיין העכסטער גענוס און טיפּסטע שמרעבונג...

* * *

דעם לעצטן מיטוואָך האָט די וועכנטלעכע „פעירע“ זיך געשטעלט שפעט. פאַרטאָג האָבן געדיכטע כּמאָרעס אַריינגענומען דעם נאַכט-הימל, ווי אין אַ שוואַרצער תּפיסה, וואָס האָט געשמורעמט מיט זשרוּדלעס ביימשנדיקן רעגן, אויפגעקאַכט די דרעמלענדיקע כּוואַליעס פון אַטלאַנטיק, וואָס האָבן זיך ראַפּטום אויפגעשטעלט, ווי ווענט, צוריק אַטאַקירט מיט בייכיקע וואַסערזיילן, מיט גערויש און געיאָמער...

די הויכע אַנגעפילטע „קאַמיאָנען“, מיט טישלעך, פּלאַכטעס און גרינצייג, זענען שוין געשמאַנען גרייט צום אויסלאָדן. אויך די קליינע „מסחריםלעך“ אין

זייערע קורצע הייזלעך, צעריסענע העמדלעך האבן שוין געווארט אונטער די
 דעכער, געשוידערט פון ווינט און רעגן. אפילו די פישער-יונגען האבן שוין
 געקלונגען מיט זייערע בלעכענע וואג-שאַלן, געווארט די שווארצע כמארעם
 זאלן זיך אויפהערן קריגן מיטן צעשמורעמטן ים...

ערגען אונטערן האַריזאָנט, האָט דער טריבער פרימאַרגן זיך לאַנג אויס-
 באַהאַלטן און ווען דער בלייכער מאַג האָט שוין יאָ אַרויסגעשמעקט אַ פאַר-
 ראַסטע אויג, איז גלייך אָנגעלאָפֿן אַ געדיכטע כמאַרע און האָט עס בלינד
 געמאַכט... ביז די אויסגעווייקטע הענדלעך האָבן פאַרלוירן ס'געדולט און
 אַזוי איז דער טונקלקייט גענומען אויסשמעלן זייערע קראַמען. ערשט דעמאַלט
 איז דער שווער געבוירענער מאַג געבליבן שטיין אָן אומעטיקער, אַ טריבער
 און גרייטער אַריינצוקריכן אין העלערער „הלבשה"... לסוף האָבן זיך אויך
 די וואַלקנס מיט געווען, אָפּגעטראַטן דאָס „שלאַכט-פעלד" איבערלאַזנדיק
 אינמיטן הימל רויטע סמנים פון זייער געקיניגטער נאַכט... דעמאַלט האָט
 אויך די וועכנטלעכע „פּעירע" גענומען אָנגיין אין איר פולן ברען. אומגע-
 דולדיקע קרעמער האָבן שוין פאַרבעטן די פּוילע קונים צו כאַפֿן אַ קוק אויף
 זייערע פּרישע סחורות. די באַרוועסע הענדלער האָבן שוין פאַרקלונגען די
 גאָס מיט זייערע: קנאַבל! פּעפּער! לימאָן... אויך די בלומענהענדלער האָבן
 שוין פּריינטלעך אַקעגן געטראַגן זייערע שמעקנדיקע פּלאַנצן. בלויז דאָס
 לעצטע ליימיקע בערגל, אויף וועלכן עס איז תמיד געזעסן, דער האַלב נאַקעטער
 „סעניאָר וואַלדעמאַר", אַרומגעלייגט מיט זיינע פּעקלעך ערד און בייכיקע
 פּלעשער שנאַפּסן, דאָס דאָזיקע בערגל איז איצטער געשמאַנען ליידיק און האָט
 אויסגעקוקט, נאָכן גרויסן שטורם, ווי אָן אויפּגעהאַרבעטע בייט פון אַ פּריש
 פאַרשאַטענעם קבר... אפילו דער פאַרוועלקטער בוים, וואָס אונטערן בערגל,
 איז מיט זיינע נאַקעטע צווייגן געשמאַנען אַזוי טיף איינגעבויגן, ווי אַ יתום
 וואָס זאָגט דעם ערשטן קדיש ביי אַ שוואַרצער מיטה...

דאָס האָט געטראַפֿן צום ערשטן מאל, זינט יאָרן, אַז „סעניאָר וואַלדעמאַר"
 זאל ניט קומען צו דער „פּעירע".

ביים פאַראַבל'טן בערגל זענען די כאַפטע האַלב נאַקעטע קאַליעגן געשמאַ-
 נען און טרויעריק אַרויפּגעקוקט, מיט פאַרבענקטע אויגן צום ליידיקן פּלאַץ,
 וואָס האָט אַזוי אומעטיק געפּוסטעוועט, אויסגעקוקט, גלייך דאָס פאַרלאַזטע
 בערגל טרויערט אויך נאָך איר לאַנגיאַריקן באַוווינער...

די לאַמע עלוויראָ איז געקומען צוקריכן אַ שטילע, אַ פּאַריתוממע, איר פּאַרקריפּלמער גוף האָט גענומען אַרומבראַדזשען, ווי אַ טשערעפּאַכע, אַרומגעלעקט דאָס בערגל פּון אַלע זייטן און לסוף אַרויסגעלאָזט אַזעלכע ווילדע, מגושמדיקע יעלולות, וואָס האָבן געשניטן די לופט, ווי קרעכצן פּון אַ געפייניקטער חיה...

* *

*

צום טיפּן אויסהויל פּון באַרג, וווּ עס האָט זיך געפּונען „סעניאָר וואַלדע-מאַרס“ סטאַבילע „היים“, איז דערוויל ניט מעגלעך געווען צוצוקומען. דער צעשטורעמטער ים האָט אַזוי ווייט געהאַט אויסגעשפּרייט זיינע איבערשווימענדיקע כוואַליעס, אַז זיי האָבן אויך פּאַרכאַפט וואַלדעמאַרס איינגעבירגערטע „נחלה“... ערשט ווען די „פּעירע“ איז שוין געווען צו ענדע און דער גאַסן-קערער האָט צוגיפּגעשאַרט איר לעצטן אַפּפּאַל, דעמאַלט זענען די אַרויסגעלאַפּענע כוואַליעס צוריק אַריין אין זייערע „דלד אמות“ און — באַפּרייט דעם ערד-סוּחַר'ס פּאַרפּלייצטע „הויז“, וואָס האָט איצט אויסגעקוקט, ווי ניי אַרויסגעוואַקסן פּון אַפּגעטובלמטן באַרג... דער טיפּער אויסהויל איז ווידער געשטאַנען אַפּן... אַרום האָבן זיך געבאַדן אין שימערער בלאַטע צוגעשווומענע לאַדקעס, וואָס זענען געלעגן מיט די בייכער אַרויף. די אויסגעצוואַנגענע זון האָט זילבערדיק געמענצלט פּון לאַדקע צו לאַדקע, פּון זאַמד צום פּלויט און אַזוי אַ מענצלדיק, זענען אויך אירע שטראַלן אַ האַפּטל געטאַן אין „סעניאָר וואַלדעמאַרס“ אויסגעבאַדענער „וווינונג“ אַריין — אַ שטראַל אַהין, אַ בליאַסק אַ הער, אַכער וווּ איר ליכט איז נאָר געפּאַלן האָט עס בלויז באלויכטן — ערד, אַנגעהויפּנטע בערגלעך ערד, פּון וועלכער עס האָט נאָך אַרויסגעשאַרוועט ברודיקע ריטשקעלעך וואַסער, נאָר אַז מען האָט די דאָזיקע נאַסע ערד גענומען צעשאַרן, האָט מען זיך באלד אַנגעשלאָגן אין גאַנצע קופּעס פּלעשער, ליידיקע, פּולע, האַלב אויסגעטרונקענע, און הינטער דעם אַלעס, איז געלעגן, ווי אַ פּאַרבלאַטיקט שטיק ברעט, „סעניאָר וואַלדעמאַרס“ פּאַרשטאַרטער גוף...

די פּאַרקריפּלמע עלוויראָ, וואָס איז מיט אירע אויסגעלענקטע אברים אַרומגעשווומען, ווי אַ פּאַרווונדעטער הונט אין דער שימערער בלאַטע דערווענדיק וואַלדעמאַרס אויסגעצויגענע פּיס, האָט זיך אַזא היציקן וואַרף געטאַן אויף זיין טויטן גוף, פּונקט ווי זי פּלעגט עס טאַן נאָך יעדן מאַרק טאַג אויפן ליימיקן בּערגל... און אויך איצטער, האָט לאַנג געדויערט, ביז מען האָט זי געקענט אַראַפּרייסן פּון אים...

וואַלדעמאַרס צעדרייולטע הויזן, געלעכערט העמד, פאַרקאַלטנמער קאַפּ,
אויסגעהוילמער באַרג, אַנגעוואַרפענע פלעשער, פאַרזשאַווערטע טאַטשקע און
אַפילו עלוויראַס פאַרקנאַדערטע לייב, אַלץ צוזאַמען האָט געהאַט אַיין און
אַינציקן אויסזען — ערד, ערד, ערד...

ביים גערוויש פון אטלאנטיק

1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906 1907 1908 1909 1910 1911 1912 1913 1914 1915 1916 1917 1918 1919 1920 1921 1922 1923 1924 1925 1926 1927 1928 1929 1930 1931 1932 1933 1934 1935 1936 1937 1938 1939 1940 1941 1942 1943 1944 1945 1946 1947 1948 1949 1950 1951 1952 1953 1954 1955 1956 1957 1958 1959 1960 1961 1962 1963 1964 1965 1966 1967 1968 1969 1970 1971 1972 1973 1974 1975 1976 1977 1978 1979 1980 1981 1982 1983 1984 1985 1986 1987 1988 1989 1990 1991 1992 1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023 2024 2025 2026 2027 2028 2029 2030 2031 2032 2033 2034 2035 2036 2037 2038 2039 2040 2041 2042 2043 2044 2045 2046 2047 2048 2049 2050 2051 2052 2053 2054 2055 2056 2057 2058 2059 2060 2061 2062 2063 2064 2065 2066 2067 2068 2069 2070 2071 2072 2073 2074 2075 2076 2077 2078 2079 2080 2081 2082 2083 2084 2085 2086 2087 2088 2089 2090 2091 2092 2093 2094 2095 2096 2097 2098 2099 2100

אויף א ברייטער וואראנדע, מיט קרישמאלענע שויבן, ווו עס איז געעפנט א קליין פענסטערל, קוקט סעניאר מאקס, צום גרויסן אמלאנטיק, וואס קנוילט זיך, כ'וואליעט זיך, זשוזשעט און פייניקט אים מיט זיין גערויש... זיין בלייך קרענקלעך פנים, צוגט אַזש פון שוואכקייט, פארטראַגט ניט די שפוינדיקע זון-שטראַלן וואָס שפיגלען פילקאָליריק אויף די בלאַנקדיקע שייבעלעך. עס רוישט אים אין די אויערן, ווי אין אַ בינשמאַק און די שאַרווענדיקע ים-כוואליעס, נאָר, זשום, זשום, און זשום, פאַרגרעסערן נאָך דעם טומל, גלייך די שטורמישע וואַ-סערן וואַלטן אויף זיין קאַפּ געפלאָסן: זש, זש, זש, זש, זש.....

רבנו של עולם, אַמאַל — טוט ער זיך פלוצין אַ דערמאַן — אַז ר'איז דאָ אַהער געקומען פון זיין דושנע ענגן צימערל, האָבן די כ'וואליעס דעמאַלט געשפילט אין זיינע אויערן, ווי מוזיק, בעת איצטער, זיינען זיי ווי שדים, משחיתים, קלאַפן אין זיין שוואַכן קאַפּ, גלייך מען וואַלט דאַרטן אין אַ לידיקער פויק געסטאַרקעט...

אַט דאַכט זיך ערשט נעכטן, אַז ר'האַט געעפנט די „פאַלקס צייטונג“, סעניאר מאַקס, האָבן דעמאַלט גרויסע אַנאַנסן אַנגעזאָגט כלוין גומע בשורות: „בעלער מיט באַרימטן אַרקעסטער, שיינהייט-קעניגיןס, נייע פירמעס פון גוטן וויין, אַבער היינט: עפנט אַ צייטונג, איז באַלד — „גרויסער דאַקטאָר פון האַרץ קראַנקהייטן“, „באַרימטער פּראָפעסאָר פון הויכן בלוט-דרוק“, „נייע דערפינדונג פאַר אַרטערטיוס“... אַלץ אַזעלכע „אויסטראַכטענישן“, צו פאַרכיטערן דאָס לעבן...

סעניאר מאַקס הייבט זיך שווער אונטער פון זיין כרייטן פאַטעל, זיינע אָפגעשוואַכטע פיס, טוען זיך אַ קרומן גליטש אויפן מאַרמאַרנעם דיל — נאָדיר נאָך אַן אַנשיקעניש, גייסט ווי אויף גלאָז, סאָ געפרוירענער טייך ניט קיין „פאַדליגע“...

אין וואַרעמע שמעק שיך, שלייכט סעניאר מאַקס צום גרויסן סאַלאָן, עפנט מיט אַ קרעכץ די גלעזערנע טיר, פון אַלע זייטן גייען אים אַנטקעגן אלטע לייט פון די שפיגלען אַרויס. צעקנייטשמע זקנים, מיט געהאַרבטע פלייצעס, באַגלייטן אים אין לופטיקן שלאַפצימער אַרײַן. זיינע רעוואַמישע פיס זינקען

איין אין טיפן פלוש. פיר הויכע פענסטער דרעמלען נגידיש אונטער שווערע פארטיערן. צוויי „עשפומא“-קישנס בלאנקען אראפ פון ברייטן בעט, וואס האט א פיר קאנטיקן באלדאכין, ווי א צעעפנטע חופה.

סעניאר מאקס לייגט זיך מיט שווערקייט אויפן לייכטן מאטראץ, לענט אן זיין מידן קאפ אויף איינעם פון די ווייכע קישנס, הענגט אן זיינע טריבע בליקן אויף דער כרייטער וואנט פון וואנען עס קוקט צו אים אריבער א גרויסער פארטרעט אויף וועלכן עס איז קינסטלעריש אויסגעמאלן זיין הויכע כרייט פלייציקע פיגור, אויף זיין בלאנדן פנים איז אויסגעגאסן — גליק וואס שפיגלט ארויס פון זיינע שווארצע, לוסטיקע אויגן, שטראלן אויס די פרייד פון א מענטשן, וועמען דאס שטיקעלע מזל האט צוגעשפילט...

לעבן זיין לינקער זייט, טוליעט זיך קינדיש די אכצניארדיקע דאנא ליזא, וואס איר כרייט קארבירט קליידל, פארקאפט כמעט דריי פערטל פונם גאנצן בילד. איר אויסגעפאסטע בלוזקעלע, איז מיט א קיילעכדיק-טיפן דעקאלט, געצייכנט אין בולטע קאנטורן, וואס טיילן פונאנדער צוויי קליינע ברוסטלעך, וועלכע שאמענען זיך רעליעפער אונטער דורכזיכטיקן טיול, איר דריבנע פני-מל האט די גלאטיקייט פון קרעמענעם פארצעליי, וואס איז לייכט באראזט מיט העלער פארב. אירע אויגן זיינען געצייכנט גרויסע, קיילעכדיקע, אבער האלב געשלאסן, קוקן אויס, ווי א קנאספע וואס האלט זיך ערשט ביים עפענען... צווישן אירע פולע ליפן טונקלט א סודות'דיק שמייכעלע, הילט איין איר גאנץ וועזן אין עפעס א מיסטישן טרויער. ביידע געארעמט, שמיען ביי א האלב אפענער טיר, דורך וועלכער עס זעען זיך פליענדיקע מלאכים וואס טראגן אקעגן צעבליטע בלומענקראנצן....

סעניאר מאקס, קוקנדיק איצטער מיט זיינע האלב געלאשענע אויגן, אויפן קינסטלערישן בילד, טראכט אין האלבן שלומער: געווען א שיינע פאנטאזיע פונעם קונסט-מאלער, צו שמעלן זיי ביידע פאר דער טיר פון גליק, אבער, די האלב געעפנטע טיר האט זיך ליידער נישט אויפגעמאכט און די דאזיקע שוועל איז ער, קיינמאל נישט אריבערגעטראמן... וואס מער ער קוקט אויפן פארטרעט, אלץ שלעפערדיקער ווערן זיינע אויגן, אלץ פארנעפלטער די קאנטורן, ביז ער דערוועט פלוצים, אז די האלב אפענע טיר נעמט זיך געלאסן פארמאכט, אלע ליכט-רעפלעקסן ווערן געלאשן, שווארץ... אבער אין דער דאזיקער פינס-טערניש, עפנט זיך ראפטום אנאנדערע טיר, ווו עס נעמען זיך באווייזן, ווי אויף א פילם-לענטע — אנדערע בילדער.

אָט איז סעניאָר מאַקס נאָך אַ ווילדער-מאַטל. זיין טאַטע, דער רימאזש, אַ הויכער ייד מיט אַ ברייטער באַרד רופט אים — „מאַטיש“ — מאַטיש! — האָט ער זיך תמיד געכעסט אויף אים — מאַכאַראַן דעם „סטאַניק“ אין די פּלודערן און הער אויף צו פּאַנעווען מיט די „ראַצערס“... זיין דריבנע מוטער האָט איר מוזינעק גערופן — „מאַטעלע“ — „מאַטעלע“ — פּלעגט זי אים אַ וויש טאַן מיטן פּאַרטעך איבערן גאַנצן פנים — „ס'נעזל דינס טרוקנט שוין, מעגסטו אויכעט ווערן אַביסעלע געזעצטער“.

כאַטש דער נאַמען „מאַטיש“, האָט אים בעסער געפּאַסט צום ברייטן פנים מיטן צעפּלאַשעטן קאַפּ האַר, איז ער פּונדעסטוועגן ביי זיין מוטער גע-ווען אַ — „מאַטעלע“...

צו פּופּצן יאָר, האָט זיך מאַטעלע שוין געחַתנט צום שענסטן מיידל אין שטעטל; איי ווי אזוי האָט אַזאַ שיינע „פּופּע“ זיך געכלה'ט צום „האַליעדראַגע“? (זיין צו נאַמען).

איז דער תירוץ געווען — מאַטיש! אויף מאַטעשלען פּרענט מען נישט קיין קשות... פּונקט אזוי האָט מען זיך מער נישט געוונדערט, ווען מיט צוויי יאָר שפּעטער, האָט מאַטיש „אויסגעשיט“ די שיינע „פּופּע“ און אַנגעהויבן פּון בראשית מיט עפעס אַ „דינסטלמשינע“... אויף מאַטישעלען האָט מען אַלץ געגלויבט... נאָר ווען ער האָט דאָס פאַרשאַרטע דינסטמיידל אויסגעטוישט אויף אַן אשת-איש, דעמאָלט האָט דער אַפּגענאַרטער מאַן אים אַ כּמאַל געטאַן אין פנים: — „סטאַפּ מאַשינע“... ווילסט וואַווען? גוט, אַבער נישט אויף יענעם רעכיניק... ביז מאַטיש האָט אַ שפּיי געטאַן אויף אַלע קליינשמעטלדיקע „מציאות“ און געלאַזט זיך אין וועג אַריין אַנצוקוקן אַ וועלט...

זיין ערשטע סטאַנציע איז געוועזן — פּאַריז. דאָס דאָזיקע „שטעטל“ איז אים באַלד אַריין אין האַרץ: דער ברייטער „שאַנס-עליזע“, לוקסענבורגער-גאַרטן „בולאַנער-וועלדל“ מיט טונקעלע אַלעיעס, וואָס תמיד קושט מען זיך דאַרמ אונטער אַלע ביימער... אַבער מיט איין זאַך איז אים געוועזן שלעכט מען דאַרף דאַרמ אַרבעטן... אויף דעם, האָט ער תמיד געזאָגט, איז פאַראַן „בעלגישע פּערד“... קיין פּאַריז איז ער געקומען — טאַנצן... און אַבי ער האָט נאָר צוזאַמענגעשאַרט אויף הוצאות האָט ער טאַקע באַלד געטאַנצט, מיט די שענס-טע דאַמען, אויף אַ גרויסער שיף, וואָס האָט אים שפּעטער אַראַפּגעלאַזט ביי די שמינערנע ברעגעס פּון ריאַ דע זשאַניראַ...
 נאָך אין פּאַריז, האָט מאַטיש שוין געהערט וועגן דעם גרויסן שם פּון בראַזיליאַנער הויפט שטאַט און טאַקע ביים אַריינפאַרן, זעענדיק פּונווייטנס די פּרעכטיקע בערג, גידעריקע הייזקעס, מיט בלומען-גערטענער באַצירטע

איז ער באַלד מסכים געווען, אז דאָ, איז אַ „גן עדן“... שלעכט איז אַביסל געווען שפעטער, מיט די גרויסע היצן, אַבער זעענדיק דעם אויסגעשפּרייטן ים אין מיטן שטאַט, האָט ער געפונען אַ רפואה צו דער דאָזיקער מכה אויך: — מ'וועט זיך שוין אָן עצה געבן מיט די היצן אויך — אַבי געזונט. און וועגן פּאַרדינען געלט, איז עס דאָ גלאַט אַ שפּילעכל, בפרט פאַר אַזאָ הויכן יונג מיט אַזעלכע שפּיזיקע פּלעמעלעך אין זיינע גרויסע אויגן. ס'שוואַרצע קעגנשערל ליגט אים תמיד ממזריש ביים לינקן אויג. און ווען ער האָט געטאַן דעם ערשטן פּאַטש מיט זיינע שטאַרקע הענט, האָבן זיך בראַזיליאַנער טירן אַליין געעפנט...

סיי ווי האָט מאַטישיל דאָס דאָזיקע „קלאַפּעריי“ לאַנג ניט אַנגעהאַלטן, געזען דאָ אזוי פּיל „מאַלפעס“ וואָס טראַגן, פאַר אַביסל שוואַרצע פּאַסאַליעס, פּולע קוישן אויף די קעפּ; זאָלן זיי אויך טראַגן זיין פעקל... אַבער גיך איז פון „פעקל“ געוואָרן אַ פּאַק“... האָט מאַטישיל אַריינגעשטעלט אַ טעלעפּאָנדל אין צימערל און ס'איז באַלד געוואָרן: „קאַזא פּיטשאַטש“... אזוי אַרום האָט ער פּאַראַייביקט דעם נאָמען פון זיין געבוירן-שטעטל...

אַ שטיק כּישוף איז געלעגן אינם דאָזיקן נאָמען „פּיטשאַטש“, וואָס בראַ-זיליאַנער האָבן עס באַזן אויפן ניט געקענט אַרויסברענגען, אַבער געצויגן האָט עס, אַ מאַגניס... אפילו שפעטער, ווען ער איז שוין ניט געווען מער קיין „מאַטישיל“, נאָר אַ „סעניאָר מאַקס“, און שוין געהאַט אַ גרויסע שילד אויף אַ מעבל געשעפּטל, האָט זיך נאָך אַלין געלייענט:

— „קאַזא מאַקס פון פּיטשאַטש“...

און דאָס רעדעלע דרייט זיך. סעניאָר מאַקס, קלאַפט שוין בכלל ניט אין בראַזיליאַנער טירן, קלעמערט נישט מער אויף גליענדיקע בערג, ליידט ניט מער פון די גרויסע היצן, ליגט צומיינסטן אויפן קילן זאַמד און הערט זיך איין צום שמילן פון שאַרכנדיקע ים-כוואַליעס...

אין די שבתים און זונטיקן, ווייסט ניט מאַקס אויף וועלכער שמחה פרי-ער צו טאַנצן... זיינע פייערדיקע אויגן ציען מיידלעך, ווי בינען צום האַניק... אַבער, סעניאָר מאַקס האָט ליב, אַ שמעק דאָ, אַ זוך דאַרטן; סטאַכיל, וויל ער עפעס אַזוינס, וואָס דאַרף ערשט געבוירן צו ווערן... דערווייל איז ער אָן אַפּטער גאַסט אויף די „מאַגניס“... (קוואַרטאַל פון געקויפטער ליבע) דאַרטן פאַרטרייבט ער זיין פּרייע צייט...

ווען די שרפּנדיקע זון פאַרציט אַ ראָזע דעק-מוך איבערן טונקל געוואַרע-נעם אַטלאַנטיק, נעמען זיך די „מאַגניס“ וועקן פון בייטאַניקן דרימל. אַ שורה נידעריקע שטיבלעך מיט צעעפּנטע „שוי-פענסטער“ נעמען ליכטיקן אויף פּוסטע

טרעטוואָרן, רוימע לעמפלעך וואַרפן געדעמפטע רעפלעקסן אויף האַלב נאַקעטע פרויען-לייבער, וועלכע שטייען פשוט אין די פענסטער, ווי יעדער מין סחורה וואָס מען שמעלט אַרויס צום פאַרקויפן...

סעניאָר מאַקס איז אין יענער געגנט אַ היימישער מענטש, קען גוט אַלע „קוואַליטעטן“, דאַרטן האָט ער קיינמאַל ניט געוואַרט אויף — סורפריזן...

און דאָך...

געווען איז דאָס אין אַ שבת צו נאַכטס. אינדרויסן אַ וואַרעמער האַרבסט-אָוונט. דער הימל, בלוי און גלאַטיק, ווי סעניאָר מאַקסעס אויסגעפרעסטער אַנצוג...

אויף די „מאַנגיס“ — סודותדיקע ליכטער, אין די אויסגעפּוצטע פענסטער, פּערפּומירטע „ליאַלקעס“, די לעכהאַפטע באַוועגונג, ווי ערב אַ חתונה...

סעניאָר מאַקס האָט שוין געהאַט פאַרויס באַשטימט צו וועלכן פענסטער ער וועט היינט צוגיין, אַפילו ניט אַריינגעקוקט אין אַנדערע טירן, געוויסט ווהיין עס פירן זיינע טריט, אָבער שוין נאָענט צום באַשטימטן פּלאַץ, האָט פּלוצים אַ קנעפל פון זיין אַרבל זיך פאַרטשעפּעט אין עפעס אַ האַלב פאַרמאַכטן לאַדן און — דאָ זיינען זיינע בלאַנדזשנדיקע אויגן אַ פּאַל געטאָן אויף אַ ווייסן, כּמ"ע אינגאַנצן נאַקעטן פרויען-קערפּער, וועמענס רונדקייט און פּולקייט האָט, ווי עפעס אַן אויפּטויכונג פון אַ וואַסער-נימפע, אים אַ שווינדל געטאָן פאַר די אויגן... באַלד האָט ער אויך באַמערקט אירע געטאַקטע פּיס און גלאַנציק-אַלבאַסטער-פנים, ווי אויסגעמאַלן אויף אַ ליוונט...

מאַקס האָט געטאָן אַ פאַר טריט אויף צוריק, אין זיינע שוואַרצע אויגן האָבן אַריינגעלויכטן אירע צוויי בלויע פייערלעך, ווי גאַז-ליכטער דורך אַ ווייסער זשיראַווקע אויסגעקוקט, אַ מאַדעלקע וועלכע פאַזירט פאַר אַ קינסטלער און געשטאַנען איז זי אין אַזאַ פּאַזע, ווי אַ מאַדאַנע, וואָס קוקט פאַרשעמט אויף איר בלענדיקער נאַקעטקייט...

זיינע פאַרחידושמע בליקן זיינען שוין געבליבן הענגען אויף אירע „בלויע פייערלעך“ ווי שמאַלענע נאַדלען צוגעצויגן פון אַ מאַגנעט... זיינע פאַרהאַלטענע טריט, האָבן שוין, ווי ביי אַ לונאַטיקער אַליין גענומען אַרייג-שפּרייזן אין דער אָפּענער טיר:

— ביכט אַ נייע דאָ? —

— יאָ.

האַט זי ווי פאַרשעמט אַראַפּגעלאָזט דעם קאַפּ און, ווי געזוכט מיט עפעס צו פאַרדעקן איר אַנטבליזומע ברוסט...

דערווייל האָט סעניאָר מאַקס באַמערקט, אז איר אַקצענט איז עפעס
 אזא טיפּיש-היימישער און אויסטערליש באַקאַנטער...
 — פון וואָנעט קומט דאָס גאַלדענע „פּישעלע“?
 — פון דער גאַנצער וועלט — ענטפּערט זי מיט אַ שעלמישן בליק פּרעגנ-
 דיק באַלד אויף צוריק: — און איר?
 — אויך פון דאָרטן — ענטפּערט ער שפּאַסיק.
 — אויב אזוי — גיט זי צו קליגעריש — זיינען מיר דאָך לאַנדסלייט?
 — „אָוואַדע“ — ווערט ער אויפגעהייטערט און פּרעגט שוין מיט אַ גלעט
 אין בעקל:
 — ווי הייסט דאָס שיינע מיידעלע?
 — ראַקעל.
 — אפשר, רחל? — קוקט ער איר גלייך אין די אויגן אַרײַן:
 — געטראָפּן — ענטפּערט זי שוין אין אַ זאַפטיקן יידיש...
 — אויב אזוי, רחלע — האָט ער איר אַ נעס געמאַן ביי די הענט, — „משאַרמ
 פּאַכערן“ — אַ יידישע מויד? גיי און טו זיך שוין אָן. ווייל היינט וועלן מיר
 פאַרבּרענגען אויף גאָר אַנאַנדערן אָפּן...
 און בעת זיין וואַרעמע האַנט האָט שפּעטער שוין געדריקט איר דעליקאַטן
 אַרעם, פּירנדיק זי, ווי אַ געפונענעם אַוצר, ביים ראַנד פון אַטלאַנטיק, זיינען אירע
 שטילע רייד געפלאָסן אזוי ווייטיקלעך, ווי אַ שנירעלע פּריש בלוט פון אַ
 צעעפנטער ווונד...
 — יאָ — האָט זי טרויעריק געשאַקלט מיט איר שיינעם קאַפּ — וואָס
 איז דאָ די נפּקא מינה, ווער און וואָס „ער“ איז געוועזן — אַ מאַן, אַ ליגנער,
 אַוועקגעפירט פון טאַטע מאַמע און שפּעטער — פאַרקויפּט... אַפּילו אַ קינד
 איז געקומען, ווייסט זי ניט וווּ און ווער עס איז דער טאַטע... אַבער:
 — גענוג! רחל! — האָט סעניאָר מאַקס ניט געלאָזט איר ווייטער רעדן
 — כּווייל מער גאָר נישט הערן, פאַרגעס אינעם נעכטן, היינט הייבט זיך אָן
 אַ ניי קאַפיטל אין אונדזער ביידנס לעבן...
 * * *

ביים גערויש פון אַטלאַנטיק

די כּרייטע „אָווענידאָ אַטלאַנטיקאַ“ איז נאָך דעמאָלט באַזעצט געווען פון
 פּאַלאַסעטלעך, רחבות'דיקע גערטענער, הויכע ביימער, שמעקנדיקע בלומען,
 און האָט נאָך געטראָגן דעם אויסזען פון געמיטלעכער דאָרפּישקייט.

סעניאָר מאַקס האָט באַלד באַשלאָסן, נאָכן צוזאַמענוווינען מיט רחלען, ניט צו זיין בלויז אַ גאַסט אויף קאַפּאַקאַבאַנאַ, נאָר ווערן, צוגלייך מיט אַלע „אויסוויגערס“ — אַ תּוֹשֵׁב...

געקויפט אַ קליין פּאַלאַסעטל, וווּ אַ גרויסע זון האָט אַריינגעלויכטן דורך אַלע טיר-פענסטער... אַבער, ווי אין אַ גוט פּאַלירטן געהילן, עס כאַפט זיך אַמאָל אַריין אַ קליין ווערמל, וואָס בויערט אַדורך דעם גאַנצן פּונדאַמענט, אזוי האָט אויך אין זייער צוזאַמען-לעבן טיף געפיקט אַ פאַרבאַרגן שרצ'ל, וואָס האָט פאַרביטערט דעם „האַניק“ פון זייער לעבנס-פּרייד...

דער יידישער ישוב פון ריאַ איז נאָך קליין. איינער קען דעם צווייטן, נישט ערגער ווי אין די אַלטע היימען. אין די ימים טובים, ווערט אַ קליין סאַ-לאַנדל פאַרוואַנדלט אין אַ מין שולכל, וווּ יידישע אימיגראַנטן דאוונען, וויי-נען, בעטן צו גאָט, אויך ניט ערגער ווי אַמאָליקע צייטן...

סעניאָר מאַקס מיט רחלען, וואָס האָבן דערווייל געפירט אַ גליקלעך לעבן, האָט אין די ימים נוראים אויך געצויגן צו יידישע טראַדיציעס. כּפּרט רחלע, האָט אין אַזעלכע טעג געזוכט אויסלייזונג... באַהעפטונג מיטן ריינעם אַרנטלעכן — אַמאָל... טאַקע געווען אַ קרבן, אַ פאַרפירטע, אַבער מענטשן זיינען ניט גרייט אין אַזעלכע פּאַלן צו גלויבן... מוחל צו זיין...

אַנגעטאָן אין ווייסן זייד, צנועט'דיק פאַרשפּילעט ביזן האַלדז, אין אַ ברייטן הוט באַהאַלטן אירע בלאַנדע לאַקן, אויפן איידעלן פנים, אַ שטילער צער און מיטן געגילדטן סידורל אין אירע ווייסע הענט, האָט זי אויסגעקוקט, ווי עפעס אַ פאַרבלאַנדשעטע פּרינצעסין....

אַבער עולם, וואָס האָט געווסט פון וואַנעט מען האָט זי אַרויסגענומען, האָט זיך געהאַלטן זייטיק, יחוסדיק געבלאַזן, געשמייכלט פאַרבאַרגן און קוים געענטפערט אויף איר פּריינדלעכער באַגריסונג... און דאָס האָט זי גע-גריזשעט... געברענט... געטאַטשעט...

סעניאָר מאַקס אַבער, האָט אַ שפּיי געטאָן אויפן גאַנצן קהל — „כ'האַב אויך אין „וואַמר“ — אבי ער האָט נאָר די „קלינגערס“, איז די וועלט גאַנץ שיין אַנעם יידישן „קלאַפּער-געצייג אויך“...

אַבער רחלע, דעליקאַט, סענטימענטאַל, האָט דעם חוּק ניט געקענט אַראַפּשלינגען... כּפּרט ווען איר קינד האָט געמוזט גיין אין אַ קריסטלעכער שולע — אין דער יידישער האָט זי מורא געהאַט פאַר-קאַמפּליעקסן... איז איר ווונד געבליבן — פאַרצויגן, אַבער ניט פאַרהיילט...

סעניאָר מאַקס איז דערווייל אַרײַן אין מסחר מיט בראַזיליאַנער אינדוס-
טריע. געהאַלפן אַנטוויקלען די היגע פּוסטע, דרעמלענדיקע נאַטור אוצרות.
רחלע, מיט איר קלוגן קאַפּ און קייזערלעכער שײַנקייט, האָט באַקומען פּראַטעק-
ציע ביזן פּרעזידענט... געהאַלפן מאַקסן צום גיכן אויפּשטייג...

דערווייל וואַקסט זייער פירמע, וואָס טראַגט שוין אין אַ פאַרקירצטן ראשי-
תיבות ביידננס ערשטע נעמען: „רח-מאַק“.

אויף אַלע זייערע פירמעס, שילדן, לאַסטוועגענער, וועלכע האָבן געליפערט
אייגענע פאַבריקאַציע, אומעטום, אויסגעקריצט:

„קאַזאַ „רח-מאַק“ פון פּיטשאַטש“...

פּליסט זיך אַזוי זייער שפּיגלדיק „טייכעלע“, אין דער נאַענטקייט פון
ברוינדיקן אַטלאַנטיק. וואַקסן טראַפּישע בלומען אַרום זייערע בלאַנקנדיקע
פּענסטער, שפּריצט אַ פּיל-קאַליריק פּאַנטאַנדל אינמיטן פון צעבליטן גאַרטן,
נייט זיך זייער לעבן רויק און-זיכער...

אַרום דער פּראַיע קאַפּאַקאַבאַנע, נעמען פּלוצים פאַרשווינדן אַלע קליינע
פּאַלאַסעמלעך, אויף זייערע ערטער ווערן אויפגעשטעלט גראַנדיעזע „עדי-
פּיסאַס“, (בנינים), וועלכע נעמען אַרײַן הונדערטער פאַמיליעס אונטער איין דאַך
ס'עפּענען זיך נייע לוקסוס געשעפטן, באַרימטע פירמעס שטעלן פּיליאַלן,
ס'פּיפּן קוימענעס פון גרויס-פאַבריקאַציע, ביז דאָס געוועזענע קאַפּאַקאַבאַנעכל,
ווערט אַ פּרעכטיקע — „קאַ פּאַ קאַ באַ נאַ“... וווּ עס רוישט שוין ניט בלויז
דער אַטלאַנטיק, נאָר אויך דער אַנטוויקלעטער האַנדל, אויפגעקומענע גבירים,
קאַנקורירן שוין — ניט בלויז צווישן זיך נאָר אויך מיטן ים-גערויש... מען ווייסט
שוין ניט ווער עס טומלט שטאַרקער...

אין דאָזיקן „גערויש-אַרקעסטער“, שפּילט די ערשטע פּידל, „קאַזאַ רח-
מאַק פון פּיטשאַטש“... הגם זייער קליינער פּאַלאַסעט איז נאָך אַלין געבליבן —
אומבאַריט, אַ קאַרליקל צווישן ריון, אַרומגעצוימט, אַרומגעפּלאַנצט, אַרומגע-
הילט מיט שטילער ליבשאַפט, „אַ בן יחידל“ צווישן הויכע „קאַסטעניס“...

* * *

סעניאָרימאַ מאַגדאַ, רחלעס טעכטערל, מיט איר מוטערס קיילעכדיקע אויגן,
טונקל סלאַווישן פנים, האָט געוויסט, אַז סעניאָר מאַקס איז נישט איר פּאַטער.
אויך געהאַט אַן אומקלאַרע אַנונג, אַז איר מוטער בלאַאָנגט צו „זשודעאַס“.
(יידן) אָבער זי אליין האָט ניט געפּילט קיין שום צוגעבונדנקייט צו קיין שום

נאציע... דערצויגן פריי, אין רייכטום און אין לוקסוס, זענען איר ברעזיליאנער
 חברים ניט ווינציקער נאענט געווען, ווי מערקן יידן, פארטוגעזער... דערפאר
 האט איר שטארק געוונדערט, ווען זי איז געקומען פארשמעלן פאר איר
 מוטער איר ברעזיליאנער-אויסדערוויילטן, האט א טונקל וואלקנדל זיך פארצויגן
 איבער רחלעם שיינעם פנים...

דאנא ראקעל האט ניט פארמאגט קיין ארגומענטן צו קענען איר קינד
 שטערן, צוריקהאלטן, ניט דערלויבן, אדער אפילו בלויז אויפווייזן, אז זי
 באלאנגט גאר ערגיין אנדערש...

אירע בלאנדע לאקן זענען נאך פלוצים געווארן — ווייסער. איר געמאקט
 פנים — מיט דריבנע קנייטשעלעך און זי אליין, רחלע, שווייגנדיק, פארטרויערט
 און פארטראכט. איר געוועזענע טראגעדיע האט באקומען א ניי פנים, א פרישע
 ווונד, א המשך... דער פאדים פון דאזיקן אומגליק איז נאך געווען ערגיין
 פארטשעפעט, אבער, ניט איבערגעריסן... די פארזעצונג הייבט זיך ערשט אן...
 אמת — מען האט איר א מאל אינגארירט אויף יידישע שמחות, ניט געווען
 אנגעלייגט אין א יידישער שול — דערפאר איז אפשר אויך איר קינד אפגעריסן
 געווארן פון דארטן? ... אבער איר אייגן הארץ, איז נאך קיינמאל נישט אוועק
 פון זיי... זי דאוונט טאקע ניט, קומט ניט מער אין יענע רייען, אבער טיף
 אין איר נשמה, איז רחלע געבליבן דארטן... איצט דראט איר די סכנה, אז איר
 קינד זאל אוועק פון יענעם שטאם... אבער, צוריק געשמועסט; ווייסט זי דען
 אויף זיכער אויב איר קינד קומט ארויס פון א ייד? — זי האט ניט קיין שום
 באווייז דערצו... דערפאר איז איר צער געוועזן נאך גרעסער...

רחלע האט געשטיקט אין זיך די ווייטיקן, שמיל געליטן, געשוויגן ביז —
 די רעזולטאטן האבן זיך באווייזן.

אין א ליכטיקן פרימארגן, די גאלדענע פייגעלעך האבן געטרילערט, א
 צעשמראלמע זון געווען אויסגעשפרייט אויף רחלעס בעט, אבער זי אליין
 איז געלעגן מיט א געלער מראה, ווייטיקלעך געקרעכצט, איר האלבער קערפער
 איז געווען — פארעליזירט... אין אנהויב, האט סעניאר מאקס גערופן די גרעסטע
 פראפעסארן, וועלכע האבן קודם פעסטגעשמעלט א גייסטיקע צערודערונג...
 אבער זי אליין איז זיך משער געווען, אז איר „געוועזענע לעבן“ און איצטיקע
 ליידן, האבן געחת'מעט איר גורל...

זינט דעמאלט, איז דאנא ראקעל געזעסן אין א ספעציעל אויסגעכעטער
 שטול, שיינ פארפוצט, גוט פריזירט, מאניקורטע נעגל, אבער, געמוזט באדינט

ווערן צו אַלע נאַמירלעכע באַדערפּענישן... און דער עיקר, אין אַזא צושטאַנד, האָט זי, צו איר געליבטן מאַקס ניט געקענט מער זיין קיין ווייב...

* * *

סעניאָר מאַקס, איז שוין דעמאלט געווען אַ מאַן אין די פּופּציק, ער האָט זיין לאַנגיאַריקער געליבטער פּאַרוויכערט, אַז: — איר גורל איז אויך זיינער...

מילא, בייטאַג, איז דאָנאַ ראַקעל געזעסן אין איר ספּעציעלן פּאַטעל, אויסגעפּוזט, באַשמעקט, כאַטש איר ליכטיק שמייכלע איז געווען מיט אַ נעפל פּאַרצויגן און איר קרעפּטיקע שטימע, אַביסל דינער, אַנגעצויגענער, ווי אַ צאַרטע סטרונע וואָס קען ביי יעדן באַריר — פּלאַצן... אַכער, אירע בלויע אויגן האָבן נאָך געלויבטן און אַ קוש אויף איר ווייכע שטערן האָט נאָך געהאַט אַ טעם... נאָר אין די נעכט, איז די לאַגע געווען אַביסעלע פּריקרע...

רחלע, וואָס האָט געמוזט האָבן שמענדיקע באַדינונג, איז געשלאָפּן אין אַ באַזונדער צימער, ס'רוב געקרעכצט, געוויינט אין דער שטיל...

אַכער סעניאָר מאַקס, אויב ער האָט ניט געקענט שלאָפּן, איז ער געשטאַ-
נען ביים אַפּענעם פענסטער, געקוקט ווי די שאַרכנדיקע כוואַליעס דרייען זיך, וויקלען זיך, קנודערן זיך, איינס אין אַנדערן, איינס אויפן אַנדערן, טוליען און קושן זיך, רוישן אַזש פאַר עקסטאַז... בלויז ער קוקט אויף דער פּוסקייט פון זיין שיינער שטוב און — גענעצט... אין אַלע ווינקעלעך דעמערט אַ פּאַרגלי-
ווערטער טרויער און די גלעזערנע טיר צו רחלעס פּאַרמאַכטן צימער, דערמאַנט אים באלד אין אירע פּאַראַליזירטע פּיס...

* * *

אַנגעהויבן האָט עס זיך מיט רייזן — ער דאַרף אַביסל אַרויספאַרן, מאַקס, אויף איין טאַג נאָר, געשעפּטלעך... און אַז דער „מסחר" האָט זיך איינגעגעבן, פאַרט ער שוין אויף צוויי טעג... אַזוי אַ, צוביסלעך, ניט אויף איין מאָל, האָבן זיך זיינע רייזעס גענומען פּאַרגרעסערן... פּאַרלענגערן... ביז סעניאָר מאַקס איז געוואָרן אַ גאַסט אין זיין שטוב...

דאָנאַ ראַקעל איז מיט יעדן טאַג געוואָרן בלאַסער און נערוועאישער... איר צאַרטע פּילבאַרקייט האָט ניט פּראַמעסטירט, ניט געשריגן, ניט געוויינט, נאָר כמעט ווי אויפּגעהערט צו רעדן.

נאָר ווען סעניאָר מאַקס האָט גענומען אויספעלן אויף גאַנצע וואַכן, דעמאלט האָט זיך עפעס אין איר גענומען רעוואַלמירן.

רחלע האָט גענומען דריקן אין זיך, געוואָרן נאָך שווייגנדיקער, פאַרביסענער, איר קראַנקהייט האָט גענומען פראַגרעסירן...

אַז סעניאָר מאַקס האָט זיך לסוף אַמאָל באַוווּזן, האָט דאָנאָ ראַקעל, צום ערשטן מאל איצט אַ זאָג געטאָן, כלומרשט מיט אַ געלעכטערל: אַז: — זי האָט גערעכנט, ער פאַרמאָגט אַ טראַפעלע מער „געדולד“; וואָרעם וואָס איז דאָ די איילעניש? ... איר קרענק איז דער אַן אייביקייט? — סוף כל סוף וועט ער באַפרייט ווערן, איז נאָר אַביסעלע „געדולד“ — דערלויבט זי זיך דאָס דאָזיקע ביי אים צו בעטן...

* * *

סעניאָר מאַקס, אויף זיינע אַפּטע, רייזעס, שפּאַצירט זיך אַמאָל געמיטלעך אויף אַ ברייטן בולוואַר, קוקט מיט נייגער אין די רייכע געשעפטן, באַוווּנדערט זייערע גוט אויסגעשטעלטע שווי-פענסטער, באַוווּיזט זיך פּלוצים, פּון אַ זייטיק געסל, אַ שלאַנקע מיידל, מענצלט אונטער אויף הויכע קלעצלעך און בעת זייערע בליקן האָבן זיך צופעליק באַגעגנט, איז אירס אַ הויכער קנאַפּל פּלוצים אַריין אין אַ דראַטענער נעץ און שוין ניט געקענט פּון דאָרטן אַרויס... סעניאָר מאַקס האָט באַלד געהאַלפּן באַפרייען איר קליין פּיסל פּון דער שאַטקע, אַבער, ער וועט דאָך אַזאַ „שיין קינד“ אינמיטן גאַס ניט לאָזן האַלב באַרוועס? ...

אַ טאַקסי האָט זיי באַלד געפירט צום שוסטער און ביז דאָס הויכע קלעצל איז צוריק געזעסן אויפן נידעריקן שיכל, האָט סעניאָר מאַקס שוין געוויסט, אַז די דאָזיקע „פּרינצעסין“ איז דאָס פּינפטע טעכטערל פּון אַ צוועלף-פּערזאָני-קער אימיגראַנטן-פאַמיליע, וועלכע זוכט ערשט די וועגן צום בראַזיליאַנער „שמאַליץ-טאַפּ“.

וועטשערע האָט ער שוין געגעסן טאַקע ביי דער „פּרינצעסין“ אין אַן אַרעמער שטוב. געקומען אָנגעטאָן — אַ לאַרד. אויפן מיטלסטן פּינגער האָט געבלענדט אַ גרויסער בריליאַנט, — אינעם ברייטן קראַוואַט, אַן ענלעך „שטיינ-דל“, אין זיין געפּרעסטער לאַץ, אַ באַרדאָ רויז, און — האַקן אונטער דער צונג האָט מען אים אויך ניט געדאַרפּט...

אין מעטער איז ליזעטשקעס געלאַקטע קעפל שוין געלעגן אויף מאַקס'ס ברייטן אַקסל און צום געזעגענען, שוין געפּילט דעם זיסן מעס פּון אירע האַלב געעפּנטע ליפּן...

אַבער, אַ „סוד“ האָט סעניאָר מאַקס יאָ געמוזט פאַרטרויען צו ליזעטשקען, נאָך איידער זיי גייען אונטער דער חופּה:

— זיין „איידל האַרץ האָט אַמאָל „רחמנות“ געקראָגן אויף אַן אומגליקלעך פּאַרפירט מיידל, מיט איר אַביסעלע געוויינט, געשטיצט, געמוטיקט... איצטער איז זי געבעך קראַנק, צערודערט, דאַרף זי ניט וויסן וועגן זייער חתונה... ווייל — סיי ווי — אירע וואָכן זענען געציילטע...

* * *

גוטע „פריינד“ זענען פאַראַן אויף דער גאַנצער וועלט, און דאָנאָ ראַקעל האָט אויך אַזעלכע געהאַט. געקומען כלומרשט מבקר חולה זיין, העלפן פאַר-טרייבן דעם „לאַנגווייל“, געוואָר ווערן ווען קומט שוין סעניאָר מאַקס פון זיינע „רייזעס“... און אין איין וועגס, איבערגעלאָזט עפעס אַ „קלאַנג“: — „דער טויבער האָט געהערט, דער שטומער האָט גערעדט, דער בלינדער האָט געזען — אזוי און אזוי — געוועזן אַ גראַסאַרטיקע חתונה...

מער האָט יענע ניט באַוווּן צו דערציילן... ווייל דאָנאָ ראַקעל האָט סיי ווי גאָר ניט מער געהערט... אירע בלויע פייערלעך אין די אָפּגעשוואַכטע אויגן, האָבן געגעבן אַ שמילן אויפלייכט און — ווי אַן אויסגעברענטע קנויט אין אַ צאַנקנדיקן לאַמפּ, געגעבן אַ שמילן קרעכץ און — אויסגעגאַנגען...

* * *

דאָס קליינע פּאָלאָסעטל פון „רח-מאַק“ האָט באלד געטאָן אַ שאַס אַרויף, גלייך מיט אלע צוועלף-גאַרנדיקע „קאַסטעניס“. סעניאָר מאַקס מיט זיין יונג ווייבל האָבן זיך פאַרקליבן העט אַרויף אויבן, וווּ דער שפיץ פון „עדיפיסיאָ“ האָט געקראַצט די וואַלקנס...

אַפּגעווישט דעם „רח-מאַק“, אַרויפגעשטעלט „ליזאַ-מאַק“ און זייער „ליבע“ איז געוועזן גרויס, אַבער זייער ריזן-אַפּאַרטאַמענט, פון אַ גאַנצן שטאָק, בלויז פאַר צוויי מענטשן, איז געווען — נאָך גרעסער... סעניאָר מאַקס האָט די דאָזיקע גרויסע צימערן געדאַרפט אויספילן — אַ חוץ מיט טייערע מעבלעך, אויך מיט אַביסעלע — לעבן... בפרט מיט אַזאַ ווייבעלע וואָס טאַנצט ערשט אַריין אין די ניינצן, בעת ער שלייכט זיך שוין צו די מיטלסטע פּופּציקער... איז, מילא; אַ „חתינ'קעלע אין רייכע סאַלאָנען: „פּאַזישנאַ“, (בימט זייער), אַ מצווה-טענצל מיט דער כּלה'ש, נאָך אויך צום דערליידן, אַבער זיך שפּעטער שפּילן אין „כאַפּעלעך“ איבער אַזעלכע גרויסע סאַלאָנען, מיט אַזאַ „שניעקל“, קלאַפּט אים דאָס האַרץ אַביסל צו שטאַרק...

דאך פונקט צו אירע צוואַנציק, איז געקומען די „מתנה“ צו זיינע פינפֿאונפֿציק — אַ בלאַנדע מיידעלע, וואָס האָט אַביסל פֿריילעכער געמאַכט די אומעטיקע סאַלאַנען... נאָך גרעסער איז געוועזן די פֿרייד, ווען מיט צוויי יאָר שפעטער, איז אויך געקומען אַ יינגעלע...

סעניאָר מאַקס האָט איצטער געלעבט אין אַ באַצויבערנדיקן שלומער: אזוי פֿיל גליק אין האַרבסט פֿון זיין לעבן? ווי לאַנג קען דאָס נאָך אָנהאַלטן?...

דאָנאַ ליוזאַ, וואָס האָט נאָך איסגעקוקט, ווי אַ יונג „טשיפעלע“, האָט אירע קינדער געלאָזט צו די דינסטן און אַליין געוואַלט — טאַנצן, גיין אין טעאַטער, אויף קאַנצערטן: — נישט אויף ניאַנמשען קינדער האָט זי חתונה געהאַט מיט מאַקסן? סעניאָר מאַקס ווידער, האָט דווקאַ געטראַכט, ווי אזוי צו פֿאַרשפּילן דאָס דאָזיקע „פֿלאַטערל“ מיט אַ סך קינדערלעך — וועט איר נישט ליגן קיין פֿלי-פֿיינגעלעך אין קאַפּ... מילאַ — איז מיט דריי יאָר שפעטער ווידער געווען אַ „מזל טוב“...

יא, אַבער, זיך יאָגנדיק נאָכן פֿערטן קינד, האָט אים אַמאָל אזאַ שווינדל געטאַן אין קאַפּ, גלייך מען וואַלט אים דאַרטן מיט אַ דובֿינקע דערלאַנגט...

מילאַ, וואָס עס טרעפט זיך אַמאָל מיט אַ מענטשן? — נאַרישקייטן, ס'וועט איבערגיין...

נאָר צום צווייטן מאָל איז שוין זיין קאַפּ אַרונטערגעפּאַלן צו די פֿליצעס און די פֿיס, ווי אונטערגעזענטע קלעצער, מיט ווייטיקן וואָס האָבן געשאַסן, ווי האַרמאַטן... לסוף איז ער אַמאָל אינגאַנצן געפּאַלן אין חלשות ווי אַן אונטער-געזענטער בוים... ביז דער דאָקטאָר האָט אים איינגערוימט אַ סוד אויפֿן אויער: — „גענוג“: — סײַדן, אַ מאָל אין אַ שמיטה, אַז ס'וועט זיך „צוקלעפֿן“, אַ קינד איז, מהכתיתי אַבער, נאַכלויפֿן; איז נישט מער פֿאַר זיינע כוחות...

דעם דאָקטאָר איז עס גרינג אָנגעקומען, ער האָט זיך נישט אַרומגעדרײַט אין אַזעלכע לוקסוס-סאַלאַנען מיט אזאַ חנעוודיק „שפּרינגופּקעלע“, וואָס אירע געקרוימע האָר זענען תמיד געווען צעקודלעט... און איר זיידן שלאַפּרעקל — אינגאַנצן אַן קנעפלעך... פֿליט אַרום איבער די ליכטיקע צימערן, ווי אַ שמעטער-לינג, זוכט עפעס, זוכט... זוכט. קעמט כסדר די געדרייטע לאַקן, זינגט זיך אונטער אַ פֿריילעך לידל און — לאַכט, כעכים: מ'קען משוגע ווערן... גיי-זשע זיי אַ בריה... און פֿאַלג דעם דאָקטאָר...

האַט ער טאַקע נישט געפּאַלגט, סעניאָר מאַקס... נאָר ווען ר'איז אַמאָל, נאָך אזאַ „יאַגעניש“, געבליבן אינגאַנצן אַן אַטעס האָט מען גלייך פעסטגע-שמעלט. אַז זיין „בלוט דרוק“, יאָגט אים נאָך...

* * *

אין די גרויסע סאלאָנען האָט זיך אָנגעהויבן אַ סדרה פון — געסט... די יונגע ליוועטשקא, איז מיט יעדן טאָג געוואָרן רייצנדיקער און שענער.. זייערע קינדער, שוין אַביסל דערוואַקסן, גייען אין שולע, סעניאָר מאַקס טוט נאָך אויך אַ מאָל אַ שמעק צו ווינע מסחרים, בלייבט זי אינגאַנצן אַליין, מיט איר צעבליטער יונגשאפט, צופט אירע געפאַרכטע ברעמען ביים שפיגל, מאַכט פאַרשידענע פּריזורקעס, פאַנטאַזירט, הלומט און טראַכט: — זי איז דאָך ערשט איצטער, אַ צעבליטע רויז, וואָס זאָל זי טאָן מיט איר יונג-צאַפּלדיק לעבן? וווּ זאָל זי עס אהין טאָן? — קינדער? — אוואַדע, יא, קינדער, איז קינדער, אָבער זי איז דאָך אַליין אויך נאָך אַ קינד...

אין די אַוונטן, בליאַסקען די צעשמרצלטע ליכטער פון די שפיגלען אַרום. אויף דער מאַרמאָרנער וואַראַנדע שטייען קליינע טישעלעך מיט גרויסן כיבוד, אַרום ויצן — געסט... און זי, ליוועטשקא, העלפט דעם דינער סערווירן... בלאַנקט מיט איר געסקליאַרוועט לייב, איר גלאַטיקע הויט, ווי געטאַקטער העלפאַנד — ביין, מיניעט זיך, ווי סאַמעט, און אינגאַנצן קוקט זי אויס, געשניצט און געמאַלן — אַ ווענוס. טאַנצט מיט איינעם, פּלירטעוועט מיט אַנאַנדערן, פּליט אַרום אַ „הייסע שמחה“, מיט גליענדיקע אויגן, ווי שוואַרצער אַניקס, בלישמשען, בלענדן, אירע פאַמאָדירטע האַר גלאַנצן, פון איר טיפן דעקאַלט שמעקט אַרום, ווי פון אַ בלומענ-גאַרטן...

סעניאָר מאַקס „שמיכלט“ צו פּונווייטנס, האָט „הנאה וואָס דאָס „קינדלעכן פאַרוויילט זיך אַביסעלע...“ נישט מער, ווען ער באַמערקט, ווי אַ „פּריינד“ האַלט איר נענטער צו זיין ברוסט, נעמט זיך עפעס קאַכן אין אים, הייבט אים פון בענקל און — ער שמעלט זיי פּלוצים אָפּ מיט אַ געלעכטערל: — „ביסט נישט מיד, קינדעלע?“...

אָבער, „ס'קינדעלע“ איז נאָר דעמאַלט מיד, ווען זי בלייבט מיט מאַקסן אַליין, ווען ער וויל אַמאָל אויך זיך אַ דריי טאַן מיט איר... דעמאַלט, פאַרבינדט זי דעם קאַפּ מיט אַ נאַס טיכל, לייגט זיך אויפן בעט: — זי איז נישט „דעס-פאַשטאַ“ (אויפגעלייגט) זי וויל בעסער — שלאָפן...

אַט דער דאָזיקער ניש „דעספאַשטאַ“, האָט אים דערמאַנט אין אַן ענלעכן אַפּאָג וואָס ער האָט אַמאָל געגעבן צו דאַנאַ ראַקעל, ווען זי איז שוין געוועזן ערנסט קראַנק... אָבער, נאָך אַלץ נישט געהאַט שלום געמאַכט מיטן גורל... אים געצערטלט, געצויגן צו זיך, כאַטש געוואַלט אַ קוש טאַן זיין קאַפּ... פון איר האָט שוין אָבער געשמעקט מיט שטאַרקע רפואות... און ער האָט דעמאַלט

אויך אזוי געזוכט א שטיקל אויסרייד; — כ'בין ניט „דעספאשטאָ" — האָט ער דעמאָלט זיך אַרויסגעדרייט פון אירע צערטלעכע אַרעמס...

— יאָ — יאָ, דאָס רעדעלע דרייט זיך... ערגעץ איז ווייזט אויס פאַרזאָן אָן עמיץ וואָס פירט חשבון?

סעניאָר מאַקס דערמאָנט זיך אַפילו אַ קוריאָז וואָס ער האָט אַמאָל געלערנט אין חדר:

„פקד — פקדתי" — „באפוילן האָסטו באפוילן": אַבער די קליינע „לאַבוסעס" האָבן דעמאָלט געטייטשט: — „פקד": האָסטו „געפיקט"? — פקדתי וועט מען זיך אויכעט „פיקן"... איצטער איז עס אינגאנצן אַנגעמאַסטן אויף אים...

אין אַנהויב, האָט דאָנאָ ליזאָ נאָך געזוכט תרוצים — נישט אויפגעלייגט, מיד, קאַפּ-ווייטיק. אַבער שפעטער, ווען צו זיין הויכן בלוט-דרוק איז נאָך צוגעקומען אַ „טראַפּעלע" מער צוקער אין בלוט, האָט זי שוין ניט געזוכט קיין אויסרייד, נאָר שטרענג אַ זאָג געטאָן:

— „טאַרסטו נישט מער „נאַשן" „גאַר נישט"... אַלצדינג האָט זי אַרייַנגעלייגט אין דעם וואָרט „גאַרנישט"...

נו, זאָל מען ניט געפרוּווט ווערן צו וואָס אַ מענטש קען זיך אַלץ צוגעוויינען און, סעניאָר מאַקס, האָט זיך אויך צוגעוויינט...

אַבער קורץ נאָך אירע פאַרזאָגענישן האָט זיך סעניאָר מאַקס אויפגע-
כאַפט מיט אַ געשריי: — מיינע הענט! געוואַלט וואָס טוט זיך מיט מיינע הענט!?!...

אין בעט, לעבן אים, זענען זיינע הענט געלעגן, ווי צוויי אַנגעבלאָזענע קישעלעך, האָבן געבראַכן, געלאָמיעט, ניט געקענט מיט זיי קיין ריר טאָן און אליין האָט ער געהאַט אַ פנים פון אַ „טשוטשעלע"...

אַז ביי מאַקסן האָט אויפגעהערט די הנאה פון זיין יונגן ווייבל, איז אים נאָך אַלץ געהאַט פאַרבליבן! די הנאה פון אַ גוט ביסעלע משקה, פון אַ געפרעגלט פראַנגעלע, (קורטשיקל) אַ געבראַטענער „ביפּטעק", אַבער איצטער? — גאָט זאָל שומר ומציל זיין — סוכאַרקעס מיט טיי? — קוקן אויף אַזאָ עשירות און טונקען אַ סקראַבינקע אין וואַסער מיט סאַכאַרין?... ווייל זינט דער פאַראַלויזט איז אים צוגעטרעפן איז אויס מיט אלע עולם הזה'ס...

מילא נון, אויך צו דעם געוויינט זיך אַ מענטש צו, אויף אַלצדינג איז פאַרזאָן אַ צייט און קיין שום זאָך איז סיי ווי נישט אייביק... אַבער, אַז עס האַלט

שוין יאָ דערביי, דאַרף ער, סעניאָר מאַקס, אויך אַ טראַכט טאָן מכה אַ פּיצעלע עולם הבה אויך... יאָ, ער וויל זיך ניט נאַרן, פאַרשטייט גוט זיין לאַגע: מיט וואַסזשע וועט ער דאַרטן אַהין קומען? ער נעמט בלעטערן אין זכרון, וויל געפינען עפעס אַזעלכעס אין וואָס ער זאָל זיך קענען אַנכאַפּן, שטיצן, ראַטעווען... אַבער, אַלץ וואָס ער געפינט, קוקט אים אויס קלייניקייטן, נישט ווערט די רייד... מען דאַרף געפינען עפעס אַ גרויסע זאָך צו קענען זיך אָנהאַלטן...

און אַט, אַן אויפבלייז: ווי אַזוי האָט ער גאַר געקענט אַזעלכעס פאַרגעסן? — רחל? — געראַטעוועט אַ מענטשן פון שאַנדע!... מיט אַזאַ שטיק „מצווה“ וועלן אים דאָך מלאַכים אַקעגן קומען...

יאָ, אַבער דאָס מילעכל אין זיין קאַפּ בלייבט דאָך ניט שטיין ביים דאָזיקן „אבן טוב“. די פיבערדיקע געדאַנקען יאָגן דאָך ווייטער און — ווייטער, איז שוין פאַסקונדע... טויכן אויף רחלעס לעצטע וואָכן, איר בעטן זיך „אַביסעלע געדולד“ — אַט דאָס דאָזיקע איז שוין גאַר ניט קיין „מתנה“ פאַר גאַט — פון זיין גרויסער „מצווה האָט זיך גאַר אויסגעלאָזט — אַ שווערע עבירה און פאַר דעם וועט מען שמייסן...

* *
*

זיצט ער זיך אַזוי אין אַ ווינקעלע פון זיין גרויסן סאַלאָן, סעניאָר מאַקס, קען ניט פאַרטראַגן דאָס טומלען פון זיינע קינדער, דאָס טענצלען פון דאַנאַ ליוז אויף אירע הויכע קלעצלעך, אין כסדרדיק קוקן אין די גרויסע שפיגלען, אים שיינט, אַז זי לאַכט דאַרטן צו עמיצן אַריין... האָט שוין ניט קיין געדולד צו צוואַרטן — יאָ, יאָ, די געשיכטע חזרט זיך איבער...

זיצט ער אַזוי אינס ווינקעלע, ווי אַ פרעמדער אין זיין אייגענער שטוב, זיצט פאַרגליווערט, אומבאוועגלעך, ווי עפעס אַן אַלט שטיק מעבל, וואָס האָט שוין אַפגעדינט זיין צייט און וועט סוף כל סוף מוזן פלאַץ מאַכן פאַר לעבעדי-קערע זאַכן... זיין איינציקע טעטיקייט איז איצטער, וואָס ער קען נאָך האַלטן זיין גאַלדענעם זייגער און דרייען ביים שרייפל מיט די נאָך באַוועגעלעכע פינגער, דרייט ער און דרייט, אַבער אַלץ נאַר — פאַרויס... וואָס דאָס באַטייט אייגנטלעך — נענטער... — צוריק דרייען קען ער נישט, דאָס אַפגעלאַפענע איז — טויט און טויט מאַל טויט, מאַכט אַלץ — טויט...

* *
*

איז אַט האָבן מיר אים איצטער געזען, סעניאָר מאַקסן, קוקן דורך זיין פּרעכטיקער וואַראַנדע פון מאַרמאָר מיט קרישטאַל, ער האָט געמאַכט סך הכלען, אונטערגעצויגן די לעצטע שורה, ווי ביים ליקווידירן אַ גרויסן מסחר, איידער מען גייט איבער אויף עפּעס אַנדערש...

— סיי ווי — טראַכט ער — עמיין פאַרצייכנט ערגעץ — גאַט אַדער דער טייוול — עס מוז קומען אַ טאַג פון געבן חשבון און דעמאַלט צאַלט מען דעם רעכענונג אויף איין מאָל...

* * *

ליגט ער איצטער, סעניאָר מאַקס אויף זיין ברייטן בעט מיטן פיר-קאַנטיקן באַלדאַכין, קוקט מיט גלעזערנע אויגן אויפן קינסטלערישן געמעל, וואָס ער האָט געלאזט מאַכן באַלד נאָך זיין חתונה מיט דאַנאַ ליזאַ: — געווען אַ גרויסער קינסטלער, יענער וואָס האָט אים דעמאַלט אַוועקגעשטעלט ביי אַן אַפּענער מיר מיט אַ שיינעם אַריינקוק, און מסתמא געפילט, אַז מיטן דאַזיקן ווייבעלע וועט ער יענע שוועל קיינמאַל ניט איבערטערען...

איצטער דרייען זיך פאַר אים די אַלע אַפּגעלאַפּענע יאָרן קאַליידיסקאַפּיש, ווי ביי אַ גוסס צוקאַפּנס... אַבער אַסך בילדער קומען צעדרייט, פאַרפלאַנטערט.

אַט זעט ער רחלען צניעתדיק, זיצט אין אַ שול מיט אַ סידורל אין די הענט און שאַקלט זיך פרום... באַלד דערזעט ער ליזאַ אין שאַנד הויז, אדם נאַקעט, ציניש און פרעך...

פּלוצים כאַפט ער זיך אויף, דער גאַנצער קערפּער, ווי געליימט, אין קאַפּ הוושעט און זשוושעט אַבער די רעיונות זענען אַביסל אויסגעקלאַרט:

— הערט נאָר אַ חלום? שטרענגט ער זיך אַן איבערצוטראַכטן דאָס געזעענע;

— אַזאַ צעדרייעניש? אַבער, אפשר איז גאָר דאָס צעדרייטע-גלייך און דאָס גלייכע — צעדרייט?... ווער ווייסט?

לאַנג קען ער זיינע חושים ניט אַנשטרענגען ווייל באַלד פאַלט ער ווידער אריין אין האַלוצינאַציעס ער דערזעט זיך צוריק אַלס „מאַמישל“, דערזעט ביידע יוגנט „קאַכאַנקעס“, דאָס דינסט מיידל, רייסט די האָר ביי דער שיינער „פּופּע“, וואָס שרייט — „יאַכנע דוואַשע“, ער איז מיין „ליובאַוויק“... באַלד לויפט אונטער די „אשת-איש“, מיט אַ פאַרמעליקט פנים, האַלט די האַנט ביים מויל און שרייט: — „שאַטאַ — אַז „מיינער“ עט זעך דאַוויסן, כינעך אַ טויטע...“

און שוין — ער איז שוין ווידער וואך, קלינגט נאָכן דינעך, ער ווישט אים אַרום דעם שווייט, וואָס ריזלט אויף זיין שטערן, ווי גראַבע טרערנ-טראַפּנס...

אַט באַווייזט זיך דאָנא ליזא אויף דער שוועל, איינגעצויגן אין אַ ראַזע מאַרגן ראַק, איר קלאַרער פנים, כלומרשט פאַרטרוערט: — „קום אַהער קעצעלע“ — בעט ער זי מיט אַ שוואַכער שמימע — „לייג ארויף דיין הענטל אויף מיינע רוישנדיקע שלייפן, אפּשר וועט בעסער ווערן?...”

אַבער דאָנא ליזא געפינט אויך איצטער אַ תּירוץ: — ווייל אויך איר נעזל פאַרטראַגט ניט דעם ריח פון שווערע רפואות... — „אַ מינוטקעלע נאָר מאַקס, כּהאַב דאַרמין אַפּן געלאָזט די „פּייער-קאַסע“, כּוועל נאָר פאַרשליסן, קום איך צוריק“...

אַט דאָס ליגט איר איצטער אין זינען — טראַכט סעניאָר מאַקס — די שליסלען: — נאַרעלע דו, ווער וועט זיי דיר שוין אויסכאַפּן?

סעניאָר מאַקס בעט דעם דינער צו עפּענען ברייט דאָס פענסטער, ער קוקט, קוקט: — „אַזא ביזו באַשריקעניש, דער וויסער ים, ליגט צעשפּרייט, ווי אַן אכזר און רוישט, טומלט — וועט שוין דאָס נעמען אַ סוף? ... אַבער, די פּאַלמעס זעט ער, שטייען איצטער אומבאַוועגלעך, נאָר די ריזיקע אַפּאַרטאַמענטן שאַקלען זיך אַביסל — קאַסעניס מיט קעסטעלעך... ערשט נעכטן איז אַלץ דאָ געווען אזוי קליין, נידעריק, און איצטער — אויסגעוואַקסן אַ משחית... אַבער, שאַ — האָט ער דען ניט קיין שטיקל חלק אין דער דאָזיקער צעוואַקסנקייט? — „יאַ“ — באַשליסט ער — „נישט קיין שטיקל, נאר טאַקע אַ גרויס, נאָר אַ גרויס חלק — געוועזן דאָ אַ וויסעניש, אַ ווילדעניש, האָט ער געהאַלפּן אַפּרייניקן, אויס-גלעטן אויפגעשמעלט אַ פּראָדוקציע, אַן אינדוסטריע, צוגעלייגט אַ האַנט צו מעבל-פאַבריקאַציע, שייך און קליידער אויסאַרבעטונג, יאַ עפעס האָט ער אויפ-געטאַן אין לעבן, סיי פאַרן כבוד פון זיינע אימיגראַנטן-ברידער און סיי פאַרן בראַזיליאַנער פּאַלק און אַז מען טוט עפעס אויף, אויף איין געביט, קען מען אַמאָל געשטרויכלט ווערן אויף אַנאַנדערן געביט... כּפרט ווען מען איז יונג, היציק... אַבער ער האָט זיך מיט וואָס צו טרייסטן... אויך...“

לסוף איז אים נאָך אַריין אַ מאַדנער, געדאַנק אין קאַפּ, געהייסן זיך דערלאַנגען פּאַפּיר, זיינע פאַראַליזירטע פינגער ציטערן, האַלטן קוים די פעדער, אין האַנט, אַבער מיט גרעסטער אַנשטרענגונג צייכנט ער אויף: בערג, הייזקעס, אינמיטן, דער ים און איבער דעם אַלעם אַ גרויסע אויפשריפט:

— „קאַזא, „רח-מאָק“ פון פּיטשאַטש“... אַט דאָס איז עס טאַקע וואס ער האָט די גאַנצע צייט געזוכט... אַפּגעצאַלט דעם לעצטן חוב... רחלס נאַמען וועט פאַראייביקט ווערן... דאס איז זיין צוואה.

אביסעלע שפעטער האט ער געפילט, סעניאר מאקס, ווי אלץ נעמט זיך
געלאסן אפרוקן, אפרוקן, ווי אויף א גרויסע שיף, וואס פאלאזט פאמעלעך דעם
ברעג...

דער גערויש פון אטלאנטיק, איז געווען דער לעצטער לעבנס-צייכן וואס
האט נאך אביסל געמולט אין זיין קאפ, אבער אויך צוביסלעך זיך גענומען
איינשמילן, איינשמילן, ביז — שא ער הערט שוין מער גארנישט גארנישט...

כלויז דער אויסגעשפרייטער ים רוישט נאך אלץ, אבער איצטער שוין פאר
זיך אליין:

זשום און זשום און זשום.

און זשי זשי, זשי, זשי, און זשי, זשי, זשי, זשי...

ריאָ דע זשאַניראָ, נאַוועמבער, 1956.

הגם דער סדר פון די ארבעטן
זענען בכיוון צעוואָרפן איז אָבער
פאַראַן דריי ציפּלען דערציילונגען:

„אַלמַע היים“

„יודיש-בראַזיל“

„טראַפּיש בלוט“

פון זעלבן מחבר
"קראַשניק - רי"ט"
ארויסגעגעבן 1953

...איך וועל ניט איבערטרײַבן ביים באַמאָנען,
אַז עס האָט מיך איבעראַשט אין ראָזע פּאַלאַט
ניקס דערצײלונגען, די רײכקײט פון איר שפּראַך,
די נײקײט פון איר פּאָעטישן בילד, די קינסט
לערישײט פון איר אופן דערצײלן און איר
פײַנער לײכטער הומאָר."

א. סוצקעווער, פון אַ רעדע.

...ס'איז כאַראַקטעריסטיש, אַז דער מאַך-
מענט פון בענקעניש נאָך דער אלט היימישער
ידישקײט איז פּאַראַן אין ראָזע פּאַלאַטניקס
אַלע דערצײלונגען. אין דער דערצײלונג, אויף
דערווײל זענען טרעפּלעך אַרויסגעבראַכט די
מחשבות און רעאָגירונגען פון דעם אַלטן ישׂראל
שמיד, ווי בכלל די קאָנפּליקטן צווישן די צוויי
דורות, דעם דור פון די געקומענע און דעם
יונגן דור."

א. לײס, „גאַלדענע קײט“, תל אביב.

...ראָזע פּאַלאַטניק כח ליגט אין קורצע
שילדערונגען, אין אַנוואַרפן פּאַרבו, וואָס צוזאַ-
מען שאַפן זײ אַ בילד."

יצחק באַשעוויס, „פאַרווערטס“ ניו יאָרק.

...ראָזע פּאַלאַטניק איז נישט בלוז פון די
אַנגעזעענסטע אין דער קלײנער יידיש-בראַזיליאַ-
נער שרײַבערישער פּאַמיליע, נאָר זי פאַרפּעלט
נישט קײנמאָל צו באַקרעפּטיקן די משפּחה-
דיקײט — פּרײט זיך ווי אַ מאַמע און אַ שוועס-
טער, ווען עמיצער פון די קאָלעגן שאַפט עפעס
גוטס."

מאיר קוטשינסקי, סאַן פּאַולאַ

„ידישע פרעסע“, ריאַ.

...אײער בוך וועט אַרײַנגײן — אין אַ ספּע-
ציעלער קאָלעקציע פון ביכער מיט אויפּשריפטן
צו מיר — אין דער גרעסטער אוניווערזיטעט
ביבליאָטעק אויף דער וועלט.

...אַזאַ מין דערצײלונג ווי אײער „פּיפּי“ —
(„הינט“) וואָלגערט זיך ניט אין ניו יאָרק."

...שרײַבט — אײער שפּראַך איז אויסגע-
צײכנט, און די סוזשעטן גוט באַאַרבעט."

דר אַ. אַ. ראָבאַק, לעקטאָר פון

קעמברידזש אוניווערזיטעט

...זאַפּטיקע, איבערשויעמענדיקע לשונדיקײט
האָט ראָזע פּאַלאַטניק, איבערהויפּט, ווען זי
לאָזט אירע העלדן רײדן אין פּוילישן דיאַלעקט.
מיר שײַנט אַז קײנער פון די פּויליש-יידישע
שרײַבער, אפילו ווייסנבערג האָט נישט געגעבן
אַזאַ פּוילן פּוילישן דיאַלעקט ווי זי.

...די דערצײלונג „מעכל-גולם“ איז אײגנט-
לעך איבערהויפּט אַ שפּראַך־סימפּאָניע.

די דערצײלונגען וועגן דעם יידישן לעבן אין
ריאַ דע זשאַניראַ, פּאַרמאַנן אויך דעם רײך
פון עקזאטישער רעאליטעט, מיר דערפילן אַז
די „וואָר“ איז דאָ פּאַראַן נישט ווייניקער ווי-
די „דיכטונג“ און מיר באַקענען זיך מיט דעם
ליכט און שאַטן פון יידישן לעבן אין בראַזיל."

יעקב באַטשאַנסקי, „די פרעסע“

בויענאַס אײרעס.

...אײער בוך האָט מיך איבעראַשט — פּראַסט
און פּשוט — איבעראַשט."

משה גראַסמאַן ישׂראל.

